

Nari;

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ν. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΥ
ΙΑΤΡΟΥ, ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΠ.

ΥΠΑΛΙΘΡΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

‘Ολόκληρον τὸ ὑγειονολόγικὸν καὶ
παιδαγωγικὸν σύστημα τῆς ὑπαίθριον
διδασκαλίας συμφώνως πρὸς τὰ τε-
λευταῖα πορίσματα τῆς παιδολογίας
καὶ σχολικῆς ὑγιεινῆς. + + + + +

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ “ΑΘΗΝΑ”
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Ι. ΡΑΛΛΗΣ
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6
ΑΘΗΝΑΙ
1922

Δ.Ε. 18.2.59

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ
ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

“Οσον μακρύτερα κρατηθῆ δόχθρος διὰ τῶν χαρακωμάτων τῆς πρώτης γραμμῆς, τόσον εὐκολώτερα ἀποδιώκεται. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ὅμως ποῦ φθάσῃ εἰς τὴν δευτέραν γραμμὴν δυσκόλως πλέον καταβάλλεται. Τοιουτορόπως συμβαίνει μὲ τὴν φυματίωσιν. Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον καὶ αἱ παιδικαὶ ἔξοχαὶ εἰνε ἐν προχωρημένον φυλάκιον ἀποτελεσματικῆς ἀμύνης κατὰ τῆς φυματιώσεως· εἶναι ἡ πρώτη δχυρωματικὴ γραμμὴ ὅπου εὐκολώτερον καταπολεμεῖται ἡ νόσος. “Αμα ὡς δόχθρος,—τὸ μικρόβιον τῆς φυματιώσεως,—προχωρήσῃ περαιτέρω, εἶναι ζήτημα, ἂν ἡ θεραπεία διὰ τῶν σανατορίων, ἀποτελοῦσα τὴν δευτέραν ἀμυντικὴν γραμμὴν θ’ ἀρκέσῃ πλέον ν’ ἀνακόψῃ αὐτόν. ‘Ο καθηγητὴς Grancher, δ πρῶτος ἀποτελεσματικῶς ἐργασθεὶς κατὰ τῆς παιδικῆς φυματιώσεως, ἐπικυρώνει ταῦτα διαβεβαιώνων «ὅτι διὰ νὰ θριαμβεύσῃ τις κατὰ τῆς φυματιώσεως δφεῖλει νὰ προλαμβάνῃ αὐτήν».

Δεδομένου δ’ὅτι εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶσιν ἄνω τῶν 50 ο)ο παιδίων χριστιανῶν, φερόντων δηλ. ἐντὸς τοῦ δργανισμοῦ των ἥδη ἐν λανθανούσῃ καταστάσει τὸ μικρόβιον τῆς φυματιώσεως, (κλεισταὶ φυματιώσεις, ὡς ἐπιστημονικῶς καλοῦνται αἱ μορφαὶ αὗται), τὸ δποῖον καραδοκεῖ τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, (κακοτροφίαν, πενίαν, κακὸν ἀεριομόν, σωματικὴν ἡ διανοητικὴν καταπόνησιν, κλπ.), ἵν’ ἀναπτυ-

χθῆ, κατανοοῦμεν ἀμέσως τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, εἰς τὰ δποῖα εἶναι δεκτὰ τὰ τοιαῦτα παιδία, καὶ ἐν γένει τὰ ἐπίνοσα, καὶ δποι μεθοδικῶς συγκεντρώνομεν ἐπὶ τῷ αὐτῷ τοὺς ἔξῆς σπουδαίους θεραπευτικοὺς παράγοντας· α') τὸν ἥλιον καὶ τὸν ἀέρα, β') τὸν ὑπερσιτισμόν, καὶ γ') τὴν διδασκολίαν κατὰ τοὺς βιολογικοὺς νόμους τῆς ἔξελίξεως τοῦ παιδικοῦ ἐγκεφάλου.

Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον εἶναι κατ' ἔξοχὴν ἀνακάλυψις Ἑλληνική. (¹)

Οἱ πρόγονοι ἡμῶν διερευνήσαντες πᾶν τὸ ἐπιστητὸν δὲν ἤδυναντο νὰ παραβλέψουν τοῦτο.

(1) Διογένης ὁ Λαερτιος ἀναφέρει ὅτι «Χρύσιππος ὁ Στωϊκὸς πρῶτος ἐθάρρησε σχολὴν ἔχειν ὑπαιθρὸν ἐν Λυκείῳ».

Οχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐγνώριζον καὶ τὴν θεραπευτικὴν ἐνέργειαν τῶν ἥλιακῶν ἀκτίνων ἐπὶ τοῦ δργανισμοῦ, αἱ δποῖατ ὡς γνωστὸν εἶναι ὁ σπουδαιότερος παράγων τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου.

Διότι ὁ Ὁρειβάσιος π. χ. ἱατρὸς συγγραφεὺς τοῦ 4ου αιῶνος, ἀναφέρων τὸν ἱατρὸν Ἡρόδοτον γράφοντα περὶ ἥλιωσεως λέγει: «Αἱ ἥλιωσεις ἀναγκαιόταται τυγχάνουσι τοῖς ἀναλήψεως δεομένοις καὶ σαρκώσεως* φεύγειν μὲν τὸν τε ἐκνεφίαν ἥλιον καὶ τὸν πολλάκις ἐπισκιαζόμενον κατὰ τὰ νήνεμα χωρία,, „Ἐπιτηδευτέον οὖν, ἐπὶ ὅσον οἶόν τε, χειμῶνος μὲν καὶ ἔαρος καὶ φθινοπώδουν τῆς ἥλιωσεως ἀπολαύειν ἀκεραίουν, θέρους δὲ παρατητέον ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς θερμοκρασίας. Χρὴ δὲ παραβάλλειν ἥλιφ καὶ πυρὶ πάντων μᾶλλον τὰ γῶτα τὰ γάρ προσαιρετικὰ νεῦρα ἐν αὐτοῖς μάλιστα τυγχάγει ταῦτα γάρ ἀλεαινόμενα πᾶν τὸ σῶμα ὑγιεινότερον διατίθησιν· ή μέν τοι κεφαλὴ σκεπάσθω διά τινος παραπετάσματος.,,

Τὰ σχολεῖα των ἡσαν ὑπαίθρια, οἱ δὲ μαθηταὶ των εὑρίσκοντο εἰς διαρκὲς ἥμιούλουτρον καὶ ἀερόλουτρον, διαπλάσσοντες τὰ ὠραῖα ἐκεῖνα σώματα καὶ τὴν ὑφὴν ὅλου τοῦ κόσμου θαυμαζομένην ἐλληνικὴν διανοητικότητα.

Δυστυχῶς εἰς τὸν τόπον μας ἡ ὑπαίθριος διδασκαλία τελείως ἔλλησμονήθη, γνωστὸν δὲ εἶναι τὸ ἔρμητικὸν κλείσιμον παντὸς ἀνοίγματος τῶν διδακτηρίων μας, διὰ τὸν φόβον τοῦ ψύχους, καὶ δὲ ὑπερβολικὸς συνωστισμὸς τῶν μαθητῶν ἐντὸς τῶν τάξεων κατὰ τὰς πλείστας καλοκαιρινὰς ἡμέρας κατὰ τὰς ὁποίας δὲ ἥλιος τῆς πατρίδος μας καὶ δὲ καθαρὸς ἀληρ ἔξω εἰς τὸ ὑπαίθρον ἀφθόνως καὶ ἀνεξόδως διαχέουν τὴν εὐεργετικήν τους ἐπίδρασιν.

Ανάγκη λοιπὸν δὲ μαθητὴς νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὸ ὑπαίθρον, μὲ δλα τὰ ἔξ αὐτοῦ ἐκπηγάζοντα ἀγαθὰ διὰ τὴν ὑγείαν του

Αὗτὸς εἶναι δὲ πρῶτος σκοπὸς τοῦ βιβλίου τούτου δηλαδὴ, δὲ ὑγειονολογικός. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ἥμισυ τῆς συγγραφῆς ἀφιερώθη καθολοκληρίαν εἰς τὰ ὑγειονολογικὰ ζητήματα τὰ ἀφορῶντα τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνάγκη νὰ κατέχῃ καλῶς δὲ σημερινὸς διδάσκαλος. Επειδὴ δὲ μαθητὴς ἡ ὑπαίθριος διδασκαλία εἶναι ἐκ τῶν δυσκολωτέρων προβλημάτων τῆς παιδαγωγικῆς, διὰ μακρῶν ἀναπτύσσομεν καὶ ἰδίως εἰς τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ παρόντος βιβλίου, δλον τὸ παιδαγωγικὸν σύστημα τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ διδασκαλίαν τοῦ μαθητοῦ ἐν τοῖς ὑπαίθροις σχολείοις κατὰ τὴν σημερινὴν ἀποψιν τῆς παιδαγωγικῆς (¹).

(1) Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη πᾶσα γνωστὴ ἐργασία Εὐρωπαϊκή καὶ Ἀμερικανική ἀναφερομένη εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα καὶ τὴν ἔξελιξιν τούτων κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν καὶ ἰδίως

Νομίζομεν δὲ ὅτι τοιουτορόπως ὁ παιδαγωγός, ὁ προικισμένος μὲ ἀληθῆ ἔρωτα καὶ ζῆλον διὰ τὸ ἔργον του, διὰ τῶν γνώσεων τὰς δοπίας θὰ ἀποκτήσῃ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου τούτου καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν, θὰ εἶναι εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ διασώσῃ μὲ πλήρη ἐπίγνωσιν τοὺς περισσοτέρους ἐκ τῶν ἐπινόσων μαθητῶν του, τῶν συνήθως φοιτώντων εἰς τὰ σχολεῖα μας καὶ ν' ἀποδάσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἔθνος ~~σωματικῶς~~ καὶ διανοητικῶς ἀκμαίους καὶ ὑγιεῖς.

"Αν τοῦτο κατορθωθῇ, καὶ ποσῶς δὲν πρέπει κανεὶς ν' ἀμφιβάλλῃ προκειμένου περὶ τοῦ Ἑλληνος παιδαγωγοῦ, ή ἵκανοποίησις τοῦ συγγραφέως θὰ εἶναι πλήρης καὶ μάλιστα σήμερον, δπότε μετὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, τόσην μεγάλην σημασίαν ἔχουν τὸ ποιὸν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τῆς χώρας.

E. N. A.

αἱ σπουδαιότεραι τούτων, ὡς αἱ τοῦ *Grancher, Baginsky, Landouzy* κλπ. καὶ ίδιως τοῦ ἐν Μυλούζῃ τῆς Ἀλσατίας ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων Κένιχ, ἐκ τοῦ περισπουδάστου βιβλίου τοῦ δοπίου πλεῖστα κεφάλαια συμπεριελήφθησαν διεσκευασμένα. Ἐπίσης κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ παρόντος βιβλίου μεγάλην βοήθειαν προσέφερεν ή ἐτει 1912 καὶ 1922, γενομένη ὑπ' ἐμοῦ ἐπίσκεψις πλειστων εὐρωπαϊκῶν ὑπαιθρίων σχολείων, καὶ ίδιως η ἐπιτόπιος παρακολούθησις μετὰ τοῦ καθηγητοῦ *Griesbach* ἐνὸς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τούτων, τοῦ τῆς Μυλούζης, καὶ τέλος η ὑπ' ἐμοῦ ἐνεργηθεῖσα δοκιμαστικὴ ὁργάνωσις του πρώτου Ἑλληνικοῦ ὑπαιθρίου σχολείου ἐν Πατησίοις Ἀθηνῶν τοῦ Πατριωτικοῦ Συνδέσμου;

ΠΕΡΙ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

A'.

1. Διατί ή δράσις τῶν παιδικῶν ἔξοχῶν εἶνε περιωρισμένη.

Οἱ λόγοι τοὺς ὅποίους ἔχειθέσαμεν εἰς τὸν πρόλογον εἶναι ἐκεῖνοι οἱ δποῖοι προήγαγον πλείστους λειτουργοὺς τῆς ἐκπαίδευσεως, ίατροὺς καὶ ἀκραφνεῖς τοῦ λαοῦ φύλους, εἰς τὴν ἔχειθρεσιν καὶ λῆψιν τῶν ἀναγκαίων μέτρων διὰ τῶν δποίων μαζὸν μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ σώματος νὰ ἔξασφαλίζεται καὶ ή ἀνάπτυξις τῶν διανοιτικῶν καὶ συναισθηματικῶν δυνάμεων τοῦ παιδίου παρεχομένης κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον εἰς τοὺς ἀσθενικοὺς μαθητὰς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς εὐρωστίας.

Κατ' ἀρχὰς προέβησαν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν παιδικῶν ἔξοχῶν. Κατὰ τὰς θερινὰς δηλ. διακοπὰς ὠδήγησαν εἰς κατάλληλα δρεινά, ἀγροτικὰ ἢ παραθαλάσσια ἐνδιαιτήματα ἀσθενικὰ καὶ παχεκτικὰ (ἐπίνοσα) παιδία, τὰ δποῖα διαμένοντα ἐπὶ 2—4 ἑβδομάδας, μακρὰν τῆς αἰθάλης, τοῦ κονι-

ορτοῦ, τῆς τύρβης καὶ τοῦ θιρύβου τῶν μεγαλοπόλεων, ἀπέκτησαν εἰς τὴν εὐεργετικὴν ἡρεμίαν τῶν δασῶν, εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα τῶν ὁρέων ἢ τῆς θαλάσσης δύναμιν καὶ ἀκμήν. Οἱ ἐντρυφήσας εἰς τὴν ἐποικοδομητικὴν θέαν σφριγγήλου σμήνους μαθητῶν, ἀπολαυδόντων τῶν θελγήτρων τῆς ζωῆς ἐντὸς πρασίνου δάσους, ὃ φίνας ἐν βλέμμα εἰς τοὺς εὐτυχεῖς ὀφθαλμοὺς εὐγνωμόνων γονέων, διδηγούντων τὰ ἐκ τῆς ἀμέσου πρὸς τὴν φύσιν ἐπικοινωνίας ταύτης νέας ζωτικὰς δυνάμεις ἀντλήσαντα τέκνα των, οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἀμφιβολίαν περὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων τῶν παιδικῶν ἔξοχῶν.

Καὶ ἐν τούτοις αἱ παιδικαὶ ἔξοχαὶ αὗται ἔχουν ἀνάγκην συμπληρώσεως, δεδομένου ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῶν εἶναι πολὺ περιωρισμένη. Σωματικά τινα νοσήματα εἶναι τόσον βαθέως ἔγκεχαραγμένα, ὥστε δλίγων μόνον ἑβδομάδων (συνήθως μόνον τριῶν), ἐν ὑπαίθρῳ διαμονὴ ἐλαχίστην δύναται νὰ παράσχῃ ὠφέλειαν. Διότι αἱ συσταθευμέσαι δυνάμεις ταχέως καταναλίσκονται.

Ως πρὸς μίαν μόνον ώρισμένην κατηγορίαν ἀδυνάτων παίδων ἡ κατὰ τὸ θέρος διαμονὴ εἰς τὴν ἔξοχὴν ἀρκεῖ πληρόεστατα. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ τῶν παιδῶν ἐκείνων, τὰ δποῖα ἐνῷ ἡσαν πρότερον ὑγιῆ καὶ εὐρυστα, ἔπαθον ἐκ βαρόεσ τινὸς νοσήματος, τὸ δποῖον ἐνεκεν αἰτίας τινὸς οἰασδήποτε, εἶναι ἀδύνατον νὰ θεραπευθῇ τελείως. Πάντες διμωζοὶ οἱ λοιποὶ παιδες, τῶν δποίων ἡ ἀδυναμία προέρχεται ἐκ πλημμελοῦς διαπλάσεως τοῦ σώματος, ἐκ παρατεταμένως ἐλλιποῦς διατροφῆς, ἀκαθαρσίας, ρυπαρότητος ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ κληρονομικῶν στιγμάτων, φυματιώσεως, συφύλιδος, ἀκοο-

λισμοῦ, ἀπαιτεῖται μακρότερος πρὸς ἀποθεραπείαν χρόνος.
Ως πρὸς αὐτοὺς; ή βραχεῖα θερινὴ διαμονὴ δὲν ἐπιφέρει μόνη
να μάτιοτελέσματα. Ἐκ τῶν παρειῶν τῶν παίδων ἔκεινων,
τὰ δόποια μετ' ὀλίγον θὰ ἐπαναλάβουν τὴν προτέραν ζωὴν
αὐτῶν, τρεφόμενα ἐλλιπῶς καὶ ἐνδιαιτώμενα εἰς κακῶς ἀερι-
ζομένας, σκοτεινὰς καὶ ὑπερπλήρεις τρώγλας, ταχέως θὰ
ἔξαφαντισθῇ τὸ φυμάθιον τῶν παιδικῶν ἔξοχῶν, ὁ δὲ σχο-
λικὸς ἰατρὸς περιφερόμενος μετὰ τὴν ἐναρξίν τῶν παραδό-
σεων εἰς τὰς σχολικὰς αἰθουσας, θὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἀκρι-
βῶς τὰ παιδία ἐκεῖνα, τὰ δόποια εἰχον προξενήσει εἰς αὐτὸν
ὅδυνηρὰν ἐντύπωσιν, λόγῳ τῆς φρικαλέας αὐτῶν ὅψεως. τῆς
ἰσχνότητός των καὶ τῆς ἀθλιότητός των, τὴν δόποιαν προδί-
δουν οἱ ὄφθαλμοι των, ενδισκονται εἰς τὴν αὐτὴν δόποιαν
καὶ πρότερον κατάστασιν.

**2. Εἰς τὴν παράτασιν τῶν παιδικῶν ἔξοχῶν ἐπιπρο-
σθοῦσι σοβαρὰ κωλύματα.**

Ἐκ τῶν προηγουμένων συνάγεται ὅτι τοιῶν ἡ τεσσά-
ρων ἐβδομάδων διαμονὴ εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα, συνοδευο-
μένη μὲν ἀφθονον τροφήν, δὲν ἀρκεῖ εἰς πάντα τὰ ἀδύνατα
παιδία. Ἀλλ’ ἐρωτῶμεν: Διὰ ποῖον λόγον δὲν παρατείνεται
ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ διαμονὴ αὕτη μέχρι πλήρους ἀπο-
καταστάσεως τῆς ὑγείας των; δὲν εἶναι εὔκολος ἡ λύσις τοῦ
ζητήματος τούτου, διότι δὲν πρόκειται μόνον περὶ τῆς ἔξοι-
κονομήσεως τῶν ἀπαραιτήτων ὑλικῶν μέσων, ἀλλὰ καὶ περὶ
ἄλλων σπουδαιοτάτων λόγων οἱ δόποιοι καθιστοῦν δύσκολον
τὴν λύσιν τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος. Ἡ στοργὴ τῶν γο-

νέων, ἡ πολλάκις φθιάνουσα μέχρις ἐγωϊσμοῦ, ἀντιδρᾶ μεγάλως πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς παρατάσεως τῆς διαμονῆς τῶν παιδίων εἰς τὰς παιδικὰς ἔξοχάς. Ἐκ πείρας γνωρίζουμεν, ὅτι οἱ γονεῖς τρέφουν πρὸς τὰ ἀσθενικὰ τέκνα τῶν ἰδιαιτέραν ἀγάπην. Ὁ εὐρισκόμενος μακρὰν τῶν κύκλων ἐκείνων, ἐξ ᾧ στρατολογοῦνται οἱ τῶν δημοτικῶν σχολείων μονήται, δὲν δύναται νὰ πιστεύσῃ μεθ' ὅποιας καὶ δπόσης ἐγωϊστικῆς τρυφερότητος ἀγαποῦν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα τῶν. Ψυχροὶ καὶ ἐπίφασιν καὶ σιωπῆλοὶ πορεύονται καθ' ἐκάστην τὴν πλήρη αὐταπαρνήσεως καὶ ἐθελούμενίας ὁδὸν αὐτῶν, κατάκοποι τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Ἄλλὰ ἵδετε τὶ συμβαίνει κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἑστίαν! Θερμαὶ ἀκτίνες φωτὸς καταυγάζουν τὸ κεκιηκὸς πρόσωπόν των, οἱ δφθαλμοί των ἐξαστράπτουν, διότι μετ' ἀλαλαγμοῦ χαρᾶς δρμῶσιν εἰς τὴν ἀγκάλην των τὰ ἀγαπητὰ τέκνα. Εἶναι πολλάκις ωχρὰ καὶ καχεκτικά, ρυπαρὰ καὶ ορακένθυτα, ἀλλ' ἐν τούτοις προσφιλῇ, ἀνενφράστως προσφιλῇ τὰ μικρὰ αὐτὰ δնτα. Εἶναι δὲ ἥλιος, ποὺ φωτίζει καὶ θερμαίνει τὴν ψυχὴν ἐκείνων, εἰς τοὺς δποίους δφεῖλει τὴν ζωήν! Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατὸν ν' ἀποσπάσωμεν αὐτὰ ἀπὸ τὴν μητρικὴν ἀγκάλην, χωρὶς νὰ συναποσπάσωμεν τὴν καρδίαν τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρός; Ὑπάρχουν καὶ γονεῖς, εἰς ὑψηλὰ καὶ ταπεινὰ ἀνήκοντα κοινωνικὰ στρώματα, οἱ δποῖοι θεωροῦν τὰ τέκνα των ὡς βαρὺ φροτίον, τὸ δποῖον εὐχαρίστως θ' ἀπεμάρυνον. Τοιοῦτοι δμως γονεῖς εἶναι εὐάριθμοι. Κατὰ ταῦτα θὰ εἴμεθα ἡναγκασμένοι νὰ διεξαγάγωμεν μεγάλον ἀγῶνα, τοῦ δποίου θὰ ἡσαν ἀμφίβολα τ' ἀποτελέσματα, δπως πείσωμεν τοὺς γονεῖς νὰ ἐμπιστευθοῦν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὰ τέκνα

των εἰς χεῖρας ξένων ἀνθρώπων. «Ποῖος θὰ τὰ περιποῆται;
Κατὰ ποῖον τρόπον θὰ διάγουν τὸν βίον των; Πῶς θὰ τρέφωνται,
Ποῖος θὰ φροντίζῃ, ὅπως παρατίθενται εἰς αὐτὴν
ἔκαστοτε τὰ ἀγαπητὰ φαγητά των; Καὶ ἂν νοσταλγήσουν;
Καὶ εἰς τὸ σπίτι! Τὰ δωμάτιά μας θὰ εἶνε κενά, νεκρά! »Οχι
εἶνε ἀδύνατον, ἀδύνατον! Δὲν θὰ ἐπιτρέψωμεν, ποτὲ ὅπως
ἀποσπασθοῦν τὰ τέκνα μας ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν ἑστίαν». Η
στοργὴ τῶν γονέων μηχανεύεται μυρίας προφάσεις:
«Ἐὰν τὰ τέκνα μας ἡσαν πράγματι ἀσθενῆ, θὰ ἡδυνάμεθα
πιθανῶς νὰ ἐνδώσωμεν εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην, ἀλλ’ εἶναι
μόνον ἀναιμικά, ἀναιμικὰ δὲ εἶναι ὅλα σκεδὸν τὰ παιδία. Η
ἀναιμία παρέρχεται μὲ τὴν ἡλικίαν.» Τοιαῦτα καὶ παρόμοια
ἐπιχειρήματα ἀκούονται ἐκ τοῦ στόματος τῶν γονέων, «οἵτι-
νες συνήθως κατιλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐκ τῆς
οἰκίας ἀπομάκρυνσις τῶν τέκνων των θὰ εἶναι μᾶλλον ἐπι-
βλαβής καὶ συνεπῶς, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτρέψουν
ταύτην. Ποῖος πατὴρ ἡ ποία μήτηρ θὰ κακίσῃ τοὺς γονεῖς
διὰ τὴν ἀπόφασίν των ταύτην; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸ σχολεῖον
ἔχει πολλοὺς ἐνδοιασμοὺς ἐν σχέσει πρὸς τὴν παράτασιν τῆς
εἰς τὰς παιδικὰς ἔξοχὰς διαμονῆς, τοὺς δποίους συμμερί-
ζονται καὶ ἐκεῖνοι, οἱ δποῖοι γνωρίζουν καλῶς τὴν σημασίαν
τῆς ὑγείας τοῦ σώματος ὡς πρὸς τὸν ψυχικὸν βίον. Διότι μό-
νον εἰς σπανιωτάτας περιπτώσεις εἶναι δυνατόν, ὅπως ἡ δι-
δασκαλία ρυθμίζεται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ δύνανται νὰ
συμπληροῦν τὰ κενὰ τὰ ἐπὶ ἔξ οἰκολήρους μῆνας τὰ μαθή-
ματα αὐτῶν διακόπτοντα παιδία. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπὶ τρεῖς
ἡ τέσσαρας ἐβδομάδας διακοπὴ τῶν μαθημάτων ἔνεκα δια-
μονῆς εἰς τὴν ἔξοχὴν εἶναι ἥδη ἐπιβλαβής, καθόσον ἐμπο-

δίζει τὴν ἥρεμον καὶ ἀρμονικὴν διδασκαλίαν, τὴν περιφρούρησιν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ διαιφέροντος. Οἱ μαθηταὶ ἔκεινοι, οἵτινες καὶ ὅταν ἐφοίτων τακτικῶς εἰς τὸ σχολεῖον, δυσκόλως παρηκολούθουν τὰ μαθήματα, θὰ δυνηθοῦν νὰ παρακολουθήσουν αὐτὰ ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν τάξιν των μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν; "Αλλοι μαθηταὶ ἐπιμελέστεροι καὶ εὐφυέστεροι θὰ κατορθώσουν ἵσως νὰ συμπληρώσουν τὰ κενά, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ μόχθου. Τὶ θὰ συμβῇ λοιπόν, ἀν τοιούτοις οἷς ἐν λόγῳ μαθηταὶ ἐγκαταλίπονταν τὸ σχολεῖον ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα; Η τάξις εἰς τὴν δποίαν ἀνήκουν, θὰ προχωρήσῃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτῶν βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς. Τὰ φοιτῶντα τακτικῶς εἰς τὸ σχολεῖον παιδία θ' ἀποκτήσουν ἐν τῷ μεταξὺ νέας γνώσεις, αἱ δὲ διανοητικαὶ δυνάμεις των θὰ ἐνισχυθοῦν μεγάλως διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ ἀδιαπτώτου ἀσκήσεως. "Οταν οἱ εἰς παιδικὰς ἔξογὰς ἐπὶ μακρὸν χρόνον διαιτώμενοι ἐπανέλθουν εἰς τὸ σχολεῖον, ταχέως θὰ αἰσθανθοῦν, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν ὑπάρχουν πλεῖστα κενά, ἡ συμπλήρωσις τῶν δποίων εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος. Τοιαῦτα κενὰ θὰ ὑφίστανται εἰς πάντας τοὺς διδασκομένους κλάδους, ἀλλ' ἴδιως εἰς τὰ μαθηματικά. Τὸ κακὸν τοῦτο θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ θεραπευθῇ δι' ἰδιαιτέρας παραδόσεως, διότι ἄλλως οἱ ἐν λόγῳ μαθηταὶ δὲν θὰ δυνηθοῦν βεβαίως νὰ παρακολουθήσουν τὸ μάθημα τοῦτο. Μολονότι δύναται τις νὰ ισχυρισθῇ, ὅτι δὲν εἶναι μεγάλη ἀπώλεια, ἐάν μερικὰ παιδία δὲν συγκριμέζουν μεθ' ἑαυτῶν εἰσερχόμενα εἰς τὸν πρακτικὸν βίον πολλὰ ἀσματα, πολλὰς φυσιογνωστικάς, ἴστορικάς, γεωγραφικάς κλπ. γνώσεις, εἶναι ὅμως ἀναμφίβολον ὅτι πᾶς ὁ μη-

δεμίαν διαβλέπων ἀπώλειαν ἐν τῷ θέματι τούτῳ ὑποβιβάζει τὸν πραγματικὸν τῆς διδασκαλίας σκοπόν. Ἡ παροχὴ εἰς τοὺς μαθητὰς ὑλικοῦ γνώσεων εἶναι σπουδαία, ἀλλὰ πολὺ σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ ὑπὸ διδακτικὴν καὶ παιδαγωγικὴν ἔποψιν σημαντικωτάτη ἀσκησις τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, ἡ δοτία προϋποθέτει τακτικὴν φοίτησιν εἰς τὸ σχολεῖον. Τῆς ἀσκήσεως ταύτης δὲν δύνανται βεβαίως νὰ συμμετάσχουν οἱ ἀπουσιάζοντες μαθηταὶ καὶ ἐπειδὴ πᾶσα ἀδρανοῦσα δύναμις ὑφίσταται ἐντατικὰς καὶ ἐκτατικὰς ἀπωλείας, τὰ παιδία ἐκεῖνα, τὰ δοτία διακόπτουν συχνὰ τὰ μαθήματά των, ὑστεροῦν τῶν λειπῶν μάθητῶν ὅχι μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφήν, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὸν προφορικὸν λόγον,—ἐνταῦθ' ἀναφέρομεν μόνον τὰς πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον ἀμέσως συνδεομένας γνώσεις,—ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐποπτικὴν ἀνττύληψιν ἀλλων διδασκομένων κλάδων, ὡς πρὸς τὴν ζωηρὸν διὰ τῆς φαντασίας ἀναπαράστασιν τῶν ἰδεῶν, τὸν λογικὸν συνειδιὸν καὶ τὴν ἐδραιώσιν τῶν ἀποκτηθεισῶν γνώσεων. Μετὰ πόσις δυσθυμίας μεταβαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον οἱ τοιοῦτοι μαθηταὶ καὶ πόσον ταχέως χαλαροῦνται αἱ πτέρυγες τῆς πρὸς τὸ εἰδέναι ρεπούσης διανοήσεως. Καὶ αἱ συνέπειαι; Οἱ ἐν λόγῳ μαθηταὶ διέρχονται τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἔτους ὡς λιπόστρατοι, ἐλαχίστην ἀποκομίζοντες ἐκ τῆς διδασκαλίας ὥφελειαν. Τέλος τὸ σχολικὸν ἔτος παρέρχεται, τὰ δὲ ἀτυχῆ παιδία ταῦτα ἀπορρίπτονται μοιραίως. Ἀπόρριψις ὅμως, σημαίνει, τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς ἔτους γνώσεων, τὴν ἐν μεγάλῳ μέτρῳ μείωσιν τῆς αὐτοπεποιήσεως, τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πόθου πρὸς τὴν μελέτην, ἀπέχθειαν καὶ μῆσος πρὸς τὸ σχολεῖον, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀποτυχίαν

εἰς τὸν πρακτικὸν βίον. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ἀρκούντως σοβαροί, ὅπως οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑποδεῖξουν εἰς τοὺς Ἰατρούς, τὰ ἐκ τῆς μακρᾶς εἰς τὰς παιδικὰς ἔξοχὰς διαμορῆς προερχόμενα κακά, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ ἐπιπαικῆς ἀναγκῆς.

3. Πρόδρομοι τῶν ὑπαιθρίων σχολείων.

Ἡ ἐκ τῆς δυσχεροῦς ταύτης θέσεως αἰσία διέξοδος διφείλεται εἰς τὸν σχολικὸν Ἰατρικὸν σύμβουλὸν Neussert.

Οἱ ἐπιστήμων οὗτος, εἰς δὲν πολλὰς χάριτας διφεύλουν τὰ σχολεῖα Charlottenburg, προέβη εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς εὐεργετικῆς του Ἰδέας, ὑπῆρξε δηλαδὴ ἴδρυτης τῶν ὑπαιθρίων σχολείων. Υψίστη Ἰδέα, ὑψίστη ἐνέργεια, γενομένη ἐνθουσιωδῶς ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν ἀγαπώντων τοῦ λαοῦ ἀρμοδίων κύκλων καὶ τυχοῦσα πολλῶν καὶ ἀόρνων μιμητῶν. Η Ἰδέα τῆς ἴδρυσεως ὑπαιθρίων σχολείων δὲν εἶναι νέα. Αὕτη ἐμπορφώθη πρὸ πολλοῦ ἥδη χρόνου ὑπὸ τῶν προγόνων ἡμῶν (βλ. πρόλογον) καὶ διετυπώθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡτοιν σαφῶς ὡς πρὸς τὰς θεμελιώδεις γραμμάς της. Πάντες οἱ μεγάλοι παιδαγωγοὶ ἔξηραν τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν, τὴν διοίαν ἔξασκεν ἐπὶ τῶν παιδίων, ἡ εἰς τὰ δάση καὶ τὰς πεδιάδας διαμονή, ἡ δὲ ἵστορία τῆς παιδαγωγικῆς ἀναφέρει πρὸ πολλοῦ ἥδη ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα, τὰ δοποῖα ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν εἰμὴ ὡς πρῶτα σπέρματα ἐκ τῶν δοποίων ἐβλάστησε κατὰ τὰς ἡμέρας μαζί θαλεωρώτατον δένδρον. Ἐπλήσσει ἡμᾶς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἐν λόγῳ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα δὲν ἔτυχον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς καὶ ἐπιδοκιμασίας καὶ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ δι'

ἐπίνοσα καὶ ἀσθενικὰ παιδία προωρισμένα ἐκπαιδευτήρια
ἰδρύοντο σχεδὸν πάντοτε ἐντὸς τῶν πόλεων.

Τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα ταῦτα ἐμεωροῦντο ἀναγκαῖα
μόνον ὡς πρὸς τοὺς νευροπαθεῖς. “Οτι δῆμος καὶ οἱ ὑγιεῖς
παιδες δύνανται νὰ ὠφεληθοῦν μεγάλως διαμένοντες ἐπὶ¹
τινα χρόνον εἰς τοιοῦτον περιβάλλον, ίδίως δέ, ὅτι ἔχουν
ἀνάγκην τοιούτου περιβάλλοντος, οὐδεὶς ἐπίστευε τρόπος
χρόνου, τινὲς δὲ ἀμφιβάλλουν καὶ σήμερον ἀκόμη περὶ αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις διφεύλοιμεν νὰ διμοίριγήσωμεν, ὅτι τὰ ὑπαί-
θρια σχολεῖα ἥρχισαν νὰ ἐλκύουν τὸ ἐνδιαιφέρον καὶ τὴν
προσοχὴν σοβαρῶν παιδαγωγῶν καὶ προνοητικῶν γονέων,
ἀφ' ἣς στιγμῆς δ ^{Δωρεά} Cecil Reddie ἐν Abbotsho!me διετύ-
πωσε τὰς σχετικὰς πρὸς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα φωτεινὰς ίδέας
του, καὶ ἀφ' ἣς ἐποχῆς δ ^{Δωρεά} Lielz προέβη εἰς τὸν Ἰδρυσιν
τῶν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εὐδοκίμως λειτουργούντων ἔξοχι-
κῶν ἐνδιαιτημάτων του. Ωσαύτως ἡ Γαλλία, (μετὰ τὴν ὑπὸ²
τοῦ Grancher ἐνεργηθεῖσαν εὐρεῖαν προπαγάνδαν, περὶ ἣς
κατωτέρῳ), ἡ Έλβετία, ἡ Αὐστρία, ἡ Νορβηγία, ἡ Όλλαν-
δία καὶ ἡ Ἀμερικὴ (αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, Ἀργεντινή,
Οὐραγουάη κλπ.) ἔχουν ἥδη ιδρύσει τοιαῦτα σχολεῖα ἐκ τοῦ
εὐεργετικοῦ πνεύματος τῶν δποίων διαχέονται ἀπειροί γο-
νιμώταται παροντρύνσεις. Τέλος δὲ δὲν πρέπει νὰ παρασιω-
πηθῇ τὸ δνομα τοῦ Th. Hauffe, δ ὅποιος ἀπὸ πολλῶν ἥδη
ἐτῶν μετὰ δυνάμεως καὶ σθένους ὑπεραμύνεται τῆς κατὰ³
φύσιν ἀγωγῆς.

Εἰς τὰ μνημονευθέντα ἀνωτέρῳ ἐκπαιδευτικὰ ίδρυματα
διαιτῶνται ἐπίνοσα καὶ ὑστεροῦντα διανοητικῶς παιδία, ἡ δὲ
πεῖρα διετράνωσεν ἥδη τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις

τῆς ὑγείας τοῦ σώματος, δι' ὅσον τὸ δύνατὸν ἀμεσωτέρας πρὸς τὴν φύσιν ἐπικοινωνίας, εἶναι τὸ λυσιτελέστερον καὶ ἀποτελεσματικότερον μέσον πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν διανοητικῶν καὶ συναισθηματικῶν δυνάμεων. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καθαροῦς ἰατρικῆς ἀπόψεως ἡ περὶ ἴδρυσεως ὑπαιθρίων σχολείων ἵδεα εἶχε πρὸ πολλοῦ τύχει ἐνθέρμου ὑποστηρίξεως, τοῦτο δὲ καταφανῶς δεικνύει ὅτι μόνον ἡ εἰς ἔξοχικὰ κέντρα ἀποστολὴ ἀσθενικῶν καὶ ἀδυνάτων παίδων, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἵδεα τῆς ἴδρυσεως ὑπαιθρίων σχολείων ἥρχισε νὰ ἐνισχύεται. Ἄξιοι μνείας εἶναι κατ' ἔξοχὴν οἱ ἰατροὶ Wolf-Becher, Lenhoff, Grancher, Landouzy καὶ M. Cohn, πρὸ παντὸς δὲ ὁ Δωρε Baginsky· ὁ τελευταῖος οὗτος ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ ἐν Δρέσδῃ κατὰ τὸ ἔτος 1906 συγκροτημένην ἰατροπαθαγωγικὸν συνέδριον, ὅτι ἡδη τῷ 1881 εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς τοῦ Βερολίνου τὴν ἵδεαν τῆς ἐν Grunewald ἴδρυσεως ὑπαιθρίων σχολείων.

Διὰ νὰ κατανοηθῇ καὶ ἐφαρμοσθῇ μία οἰαδήποτε νέα γνώμη ἀπαιτεῖται συνήθως πολὺς καίρος. Τοῦτο δεικνύει εἰς ἡμᾶς ἡ ἴστορία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ ἴστορία τῶν ὑπαιθρίων σχολείων τὸ πρῶτον τῶν διοίων ἴδρυθη μόλις ἐν ἔτει 1904. Διότι, καίτοι, οἱ ἀνωτέρω μνημονευμέντες ἄνδρες μεγάλως συνέτειναν εἰς τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἔργου τούτου, ἐν τούτοις μόνον ὁ Δωρε Neuffert, σχολικὸς ἐν Charlottenburg ἰατρὸς καὶ ὁ συνεργάτης του ὑφιγγητῆς Δωρε Bendix, ἡδυνήθησαν νὰ συστηματοποιήσουν τὰς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀτάκτως διεσπαρμένας ἵδεας, νὰ ἐξυφάνουν δι' αὐτῶν ἄρτιον δργανικὸν σύνολον καὶ τοῦθ' ὅπερ εἶναι δι' αὐτοὺς τιμητικότερον νὰ δώσουν σάρκα καὶ ὀστᾶ εἰς τὰς ἵδεας ταύ-

τας. Διὰ τῆς ἴδρυσεως, τῶν ὑπαιθρίων σχολείων κατέστη ἐν μέρει τούλαχιστον, εὐχερεστέρα ἢ εἰς ἔξοχικά ἐνδιαιτήματα ἀγοργὴ τῶν ἐπινόσφων παίδων, τῶν ἀνηκόντων εἰς ταπεινὰ κοινωνικὰ στρώματα.

B'.

1. Περὶ τῆς δργανώσεως τῶν ὑπαιθρίων σχολείων

*Πρότιττα ὑπαιθρία σχολεῖα Charlottenburg,
Μυλούζης, Λεύκρα καὶ Ρόμης*

Τί ἔννοδοῦμεν λέγοντες ὑπαιθρίων σχολεῖον; ὁ καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς ἐν Charleroi Georges Roumano ἱέγει τὸ ἀκόλουθα: ‘Υπαίθριον σχολεῖον εἶναι λέξις, ἐνθουσιαστικὴ ως ἐμν. καθὼν σύμβολον, πλήρης ἐπίδων, γεμάτη ἀπὸ ποιητικῶν ἐμπνεύσεων. ‘Υπαίθριον σχολεῖον! Ή λέξις αὕτη ἥκει ως σάλπισμα, εἶναι πολεμικὴ κραυγὴ, διαχέονσα, ἐνθουσιασμὸν καὶ ζωήν, εἶναι μουσικὸς φθόγγος, ὁ ὅποιος συγκινεῖ καὶ γοητεύει!

Ημεῖς ἀντὶ ἄλλου δρισμοῦ, υέλομεν προβῆ εἰς τὴν ἀριθμὴ περιγραφὴν τῶν κατὰ πρώτην φορὰν ἴδρυμέντων ὑπαιθρίων σχολείων, τὰ ὅποῖα καὶ ως πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν δργάνωσίν των θεωροῦνται ως τυπικὰ ὑποδείγματα. Τὰ σχολεῖα ταῦτα είναι τὰ ἐν Charlottenburg, Μυλούζῃ (Άλσατίᾳ), Λυών καὶ Ρόμη.

1. Τὸ ἐν Charlottenburg ὑπαιθρίον σχολεῖον ἴδρυθη τῇ 1ῃ Αὐγούστου 1904. Ἡδη ἀπὸ τοῦ 1881 ὁ Baginsky

πρῶτος ἔξεφρασε τὴν ὥδεαν τῆς ἕδρυσεως ὑπαιθρίων σχολείων καὶ ἐπρότεινε τοῦτο εἰς τὸν δῆμον Βερολίνου. Ἡ πόλις δύμως αὕτη ἐπραγματοποίησε τὴν πρότασίν του ταύτην μόλις μετὰ 23 ἔτη. Τὴν εἰς τὸ παραδειγματικὸν τοῦτο ἐκπαιδευτήριον ἀναφερομένην –εργαφαφὴν ἀποσπῶμεν ἐκ τῶν λεπτομερῶν ἐκθέσεων τῶν ἱατρῶν A. Neuffert καὶ R. Bendix, ἡ δποία φέρει τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφήν: «Περὶ τοῦ ἐν Charlottenburg ὑπαιθρίου σχολείου κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἕδρυσεως αὐτοῦ, 1906».

«Ἐκ τοῦ σταθμοῦ τοῦ ἡλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου, παρὰ τὴν ἐπαυλιν, δδηγεῖ βραχεῖα ὁδός, διανυομένη ἐντὸς 8 λεπτῶν εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, ἐν μέσῳ πευκῶνος, ἐκάστη πλευρὰ τοῦ δποίου, προφυλάσσεται ἀπὸ χωμάτινον πρόχωμα. Πρασίνη χλόη καλύπτει τὸ πετρώδες ἔδαφος. Θαλεροὶ θάμνοι προσδίδουν ἰδιαιτέραν γοητείαν εἰς τὸ δάσος. Δροσερὰ ἀτμόσφαιρα, καθαρὸς ἀὴρ καὶ ἀπόλυτος ἡρεμία προαναγγέλλουν ὑγείαν καὶ ἀνάπτασιν. Ὄλοκληρον ἐκτάριον συνδένδρου ἔδαφους διαποχωρίζεται τοῦ λοιποῦ δάσους διὰ συρματοπλέγματος ὑψους ἐνὸς μέτρου καὶ πεντήκοντα ἑκατοστῶν. Διὰ πλατείας θύρας εἰσερχόμεθα εἰς αὐτό. Στρεφόμενοι δὲ δεξιᾷ βλέπομεν κατ' ἀρχὰς τὸ σχολικὸν παράπτημα, ὅπερ συνίσταται ἐκ δύο εὐρυχώρων αἱμούσιων διδασκαλίας καὶ δύο μικρῶν δωματίων, προωρισμένων διὰ τὸν διευθυντὴν καὶ τὸ διδάσκον προσωπικόν. Εἰς τὰ δωμάτια ταῦτα διαφυλάσσονται τὰ σχολικὰ ὄχημα. Λί αἱμούσαι τῆς διδασκαλίας, αἱ δποῖαι ἐν περιπτώσει κακοκαιρίας, χρησιμέουν ὡς τραπέζαια ἢ ὡς δωμάτια παιδιῶν, κοσμοῦνται ὑπὸ εὐκόλως πτυσσομένων τραπεζῶν καὶ κοινῶν καθισμάτων. Εἰς τὰς

δύο πλευρὰς τοῦ δίκοδοιμάτος ὑπάρχουν δύο ξύλινα παραστήματα, χρησιμεύοντα ώς ἴματιοθῆκαι (διήλαδὴ ἐν παράστημα διὰ τὰ ἄρρενα καὶ ἐν διὰ τὰ θῆλεα). Ἐκαστος μαθητὴς διαθέτει ἐν ἀγκιστρον διὰ τὴν ἀνάστησιν τοῦ ἐπανωφορίου, τοῦ καπέλλου καὶ τοῦ σάκκου του καὶ μίαν θήκην πρὸς ἐναπόθεσιν τοῦ μαλλίνου σκεπάσματος. Χάριν τῆς τάξεως τὰ σκεπάσματα, ἡ θήκη καὶ τὰ ἀγκιστρα εἶναι ἡρθυμημένα. Εἰς ἀρκούντως μεγάλην ἀπόστασιν δεξιᾷ ενδύσκεται μία στοὺς εὐρύχωρος, σανιδωμένη, ἡς ἡ νοτία πλευρὰ εἶναι μὲν ἀνοικτή, προφυλάσσεται δύμως ἀπὸ τῆς βροχῆς διὰ προεξεχούσης στέγης. Εἰς τὴν αἱθουσαν ταύτην διαμένουν οἱ μαθηταί, ὁσάκις δὲν ἐπιτρέπει τὴν διαμονὴν ἔξω εἰς τὸ ὑπαυθρόν καὶ κοιμῶνται ἐξαπλώμένοι ἐπὶ τῶν ἐν εἴδει ἀνακλίντων καθεκλιῶν των, τὸν ἀπὸ ιατρικῆς ἀπόφεως ἀπαραίτητον μεταμεσημβρινὸν ὑπνον. Ἀριστερῷ τῆς εἰσόδου ενδρίσκεται ἐν παραπήγμα, συστήματος Dekker συγκείμενον ἐκ τινῶν δωματίων, ἐξ ἐνὸς μαγειρείου, μᾶς μικρᾶς αἱθουσῆς ἐκ σανιδωτοῦ διαμερίσματος, προωθισμένον δι' ἐναπόθεσιν τῶν γεωμήλων καὶ τῶν λαχανικῶν καὶ μᾶς ἀποθήκης διὰ τὰ ξύλα καὶ τὰ κάρβουνα. Πλησίον τῆς τελευταίας ταύτης ενδρίσκονται εὐρύχωρος ὑπόγειος ἀποθήκη γάλακτος, εἰς τὴν δποίαν κατέρχεται τις διὰ κλίμακος. Δι' ἐπιγύνσεως χώματος ἐπὶ τῆς στέγης κατορθοῦται, ὥστε ἡ ἀποθήκη αὕτη νὰ εἶναι ἀρκούντως δροσερὰ καὶ κατὰ τὰ κυνικὰ ἀκόμη καύματα. Τοιουτορόπως τὸ γύλα οὐδεμίαν ὑφίσταται ἀλλοίωσιν. Ηρὸς τοῦ παραπήγματος ενδρίσκονται ὑπὸ τὰ ὑψηλὰ δένδρα μεγάλαι, κοιναὶ τράπεζαι μὲ δυὸς θρανία δι' ἐκάστην τάξιν. Πρὸς προφύλαξιν τῶν ποδῶν ἀπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ

κατ' ἀκολουθίαν πρὸς ἀποσόβησιν κρυολογημάτων κλπ., τὸ
ὑπὸ τὰ θρανία ἔδαφος καλύπτεται ὑπὸ σανίδων καὶ στρώ-
ματος καλύκων. Αἱ τράπεζαι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰ γεύ-
ματα καὶ τὰς σχολικὰς ἔργασίας. Τὸ ὄδωρ διοχετεύεται δὲ
ἴδίου ὑδραγωγοῦ σωλῆνος. Τὰ ἀκάμαρτα τοῦ μαγειρείου
ὑδάτα ἐκρρέουσιν εἰς παρακειμένην τάφρον, ὅπου ἀπορρο-
φῶνται ὑπὸ τῆς ἀμμώδους γῆς. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μαγει-
ρείου ὑπάρχει ἔστιν παράπηγμα, συγκείμενον ἐκ τινῶν
δωματίων, εἰς τὰ διοῖα εἶναι τοποθετημένοι οἱ νυπτήρες
καὶ τὰ λουτρά. Οἱ λουτῆρες τῶν ἀρρένων χωρίζονται ἀπὸ
τῶν λουτήρων τῶν θηλέων διὰ ἔστιν μεσοτοίχου. Εἰς ἀρ-
κούντως μεγάλην ἀπόστασιν ἀριστερῷ εὐρίσκονται ἡ ἀπό-
πατοι τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων, χωριζόμενοι καὶ αὐτοὶ
ἀπ' ἄλλήλων διὰ μεσοτοίχων. Οἱ ἐνταῦθα χρησιμοποιη-
θέντες πλίνθοι ἐδείχθησαν καταλλήλοτα. Οὐδέ τέλαχίστη
κακὴ δσμὴ διαχέεται εἰς τὰ πέριξ. Πέριξ τοῦ οἰκοδομήματος
τούτου, κάτωθεν ὑψηλῶν δένδρων ὑπάρχουν θρανία καὶ μι-
κραὶ πλατεῖαι, προωρισμέναι διὰ τὰς παιδιάς. Αἱ μικραὶ
αὗται πλατεῖαι εἶναι στεγασμέναι διὰ κλάδων. Τέλος εἰς τὸ
βάθος ὑπάρχουν ὑπήνεμα γυμναστήρια.»

'Ιδοὺ κατὰ τὸν Delpérier, τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου
Charlottenburg:

7 3)4 π. μ.—'Αναχώρησε τῶν μαθητῶν, (οἱ κατοικοῦντες
πλησίον τοῦ ὑπαθρίου σχολείου ἔχονται πεζῇ, οἱ ἄλλοι διὰ
τοῦ τράμ. Ο δῆμος Βερολίνου διὰ συμβάσεως τον πρὸς
τὴν ἐταιρείαν τῶν τράμ πληρώνει τὰ μεταφορικὰ τῶν ἀπό-
ρων. Οἱ δυνάμεινοι πληρώνουν 3 ΜΚ. μηνιαίως).

"Αμα τῇ ἀφίξει πρόγευμα.

8—10 π. μ. Μάθημα μετὰ διαλειμμάτων κάθε ήμίσειαν
ὅραν.

10—12 1)2.—Παίγνια, γυμναστική, χειροτεχνία, ἥ
ἀνάγνωσις.

12 1)2 μ. μ. Πρόγευμα. Μετὰ τοῦτο ἀνάπτανσις.

3—4 μ. μ.—Μάθημα.

4 » » —Πρόδειπνον.

4—6 3)4.—Παίγνια.

6 3)4.—Δεῖπνον.

7—7 1)2. Ἐπάνοδος εἰς τὸν οἶκον.

Ἐν ἔτει 1906 ἐνεγράφησαν ἀπὸ 120, 240 μαθηταί. Ή
ανῆξις δὲ αὗτη τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν προήγαγεν
ἀναγκαίως τὴν διεύθυνσιν τοῦ σχολείου τούτου εἰς τὴν
οἰκοδομὴν καὶ ἄλλου παραπήγματος, συνισταμένου ἐκ
τριῶν σχολειῶν αἱθουσῶν καὶ μᾶς αἱθούσης κατακλίσεως,
ώς καὶ εἰς τὴν διεύρυνσιν τῶν λοιπῶν παραστημάτων. Εἰς
ταῦτα δὲ προσετέθη καὶ ἄλλο ὑπαίθριον σχολεῖον, προωθη-
σμένον διὰ μαθητὰς ἀνωτέρων τάξεων, τὸ δποῖον λει-
τουργεῖ ἐπίσης ἀποτελεσματικῶς.

2. Νῦν προβαίνομεν εἰς τὴν περιγραφήν, βασιζομέ-
νην εἰς τὴν ἐπιτόπιον ἴδιαν ἡμῶν ἐπίσκεψιν γενο-
μένην τῷ 1912 ἐν συνοδείᾳ τοῦ καθηγητοῦ ἡμῶν Griesbach
(καθηγ. ἐν Basel) τοῦ ἐν Μυλούζῃ (Mülhausen) τῆς
'Αλσατίας ὑπαίθριον σχολείου, τὸ δποῖον δύναται νὰ χρη-
σιμεύσῃ ώς παράδειγμα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν καὶ ἡδη
ὑπάρχοντα οἰκοδομήματα ἀκόμη καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἐπαύ-
λεις, εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσουν ώς τοιαῦτα σχολεῖα.

Τὸ ἐν Μυλούζῃ ὑπαίθριον σχολεῖον ενδίσκεται πλησίον

τῆς πόλεως· ἡ προσέγγισις ὅμως αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀναγκαῖως ὡς μειονέκτημα, καθὼς θ' ἀποδειχθῇ κατωτέρω. Ὁπισθεν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ὑψοῦται ἡ τελευταία προέκτασις τῶν Ἐλβετικῶν δρέσων, ὁ λεγόμενος Κλιμάτινος Λόφος. Οἱ κῆποι εἰς τοὺς ὅποις ὁ λόφος οἴτος ὀφείλει τὸ ὄνομά του, ἔξαφανίζονται διημέραι χρησιμοποιούμενοι ὡς οἰκόπεδα, ἐπὶ τῶν ὅποίων ἐγείρονται κομψόταται ἐπαύλεις. Ἀνερχόμενοι δικτῷ περίπου λεπτὰ ἐπὶ τοῦ λόφου σταματῶμεν πρὸς μεγάλου περιτελιχισμένου ἀγροτικοῦ κτήματος, ἐπὶ τοῦ ὅποίου εἶναι φυκοδομημένον τὸ ἐρημητήριον, τὸ ὅποιον χρησιμεύει ὡς ὑπαίθριον σχολεῖον δργανωθὲν ὡς τοιοῦτον τῇ 7ῃ Μαΐου 1906 ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς πόλεως. Δι' εὐρέος πυλῶνος, τοῦ ὅποίου ὑπέροχειται ὁ κομψὸς οἰκίσκος τοῦ θυρωδοῦ, εἰσερχόμενα εἰς τὸ ἀγροτικὸν κτῆμα, τὸ ὅποιον ἔχει ἔκτασιν 3—6 ἔκτασίων καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὅποίου εἶναι κτισμένη ἡ κατοικία· τοῦ πρώην κατόχου του, δηλαδὴ μεγαλοπρεπεστάτη ἐπαυλίς.

Λειμῶνες, ἀνθῶνες, καὶ θάμνοι πλαισιοῦσι τὴν ὁραίαν εἰκόνα τὴν γοητεύσαν τὸν παρατηρητήν. Βαθμίδες τινὲς δόδηγοῦν εἰς δύο δωμάτια. Τὸ ἐξ αὐτῶν χρησιμεύει ὡς διαμονὴ τῶν διδασκάλων, συνάμα δὲ πρὸς ἀναπόθεσιν πάντων τῶν σχολικῶν δργάνων καὶ τῶν παιγνιδίων τῶν μαθητῶν. Εἰς τὰ δωμάτια ταῦτα διενεργοῦνται ἐπίσης ἡ λατοικὴ ἔξτασις καὶ αἱ σχετικαὶ σταθμήσεις, καθὼς δεικνύει εἰς τὸν ἐπισκέπτην ὃ εἴς τι ἐκ τῶν δωματίων τούτων ενδισκόμενος ξυγός. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐλκύει τὴν προσοχὴν τοῦ παρατηρητοῦ, εἶναι ἡ θαυμασία

διακόσμησις τῶν δωματίων, ἡ δοπία δεικνύει τὸν πλοῦτον τῶν πρόφην κατόχων τῆς ἐπαύλεως. Ἐκεῖ δικαὶος ἔνθα εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο μεγαλοπρεπῶς ἐνδεδυμέναι δέσποιναι καὶ δεσποινίδες ἐκεῖ ἔνθα τὸ χρῆμα ἑώραται τὸν θριάμβους του, βλέπομεν τώρα ἀσθενικοὺς καὶ ἀδυνάτους παῖδας, φέροντας πενιχρὰ ἐνδύματα καὶ ἐπιζητοῦντας τὴν ἀνάκτησιν ἀπολεσθεισῶν σωματικῶν δυνάμεων καὶ ζωτικοῦ σφράγισους.

Τὸ δεύτερον δωμάτιον, εἰς τὸ δοποῖον εἰσέρχεται τις ἐκ τοῦ δωματίου τῶν διδασκάλων διὰ δύο θυρῶν, ὡς καὶ τοία ἄλλα ισόγεια διαμερίσματα χρησιμεύοντα ὡς αἴθουσαι διδασκαλίας. Η ἀντίθεσις τοῦ παρελθόντος πρὸς τὸ παρόν γίνεται καταφανεστέρᾳ εἰς τὸν παρατηρητήν, ὁ δοποῖος εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ ταῦτα δωμάτια, τὰ δοποῖα κοσμοῦν ὑψηλαὶ διπλαῖ θύραι, ὑπερομεγέθη παράθυρα, πολύφωτοι λαμπτῆρες, καλλιτεχνικάταται δροφογραφίαι, τοῖχοι στολισμένοι μὲ πολυτίμους μεταξωτοὺς τάπητας, βλέπει τώρα νέου συστήματος θρανία, ἀναλόγια, μαυροπίνακας, ἀριθμητικὰς μηχανὰς καὶ τὰ τοιαῦτα.

Πολὺ ἀπολαυστικωτέρα καὶ διδακτικωτέρα είναι ἐν τούτοις ἡ διαμονὴ ὑπὸ τὸ σκιερὸν στέγασμα τῶν φυλλωμάτων ἴδιως δὲ ὑπὸ τὴν κλιματίνην ἀναδενδράδα, εἰς τὴν δοπίαν τώρα μεταβαίνομεν, ἀφοῦ ἥδη περιειργάσθημεν τὴν ἐπαυλήν κατὰ μῆκος. Υπὸ τὴν θαλερὰν ἀναδενδράδα ταύτην δύναται τις νὰ διαμείνῃ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ὠρῶν ρεμβάζων, μελετῶν καὶ ἀναπαυόμενος. Τὰ περιβάλλον είναι μαγευτικὸν εἰς πᾶσαν ὕστεραν καὶ ἐποχήν. Όπουδήποτε καὶ ἂν στρέψωμεν τοὺς δρυμαλίμονές μας, πρὸς τὸ ἀνθοσκεπὲς

πέλαγος τῶν κήπων, οἱ δποῖοι εἶναι κατάμεστοι δπωρῷφό-
ρων δένδρων, πρὸς τὸ παρακείμενον δάσος τῶν πρασίνων
ἔλατῶν ἢ πρὸς ἀνατολάς, δπόθεν χαιρετίζουν ἡμᾶς αἱ
ὑποκύανοι καὶ ὑπόφαιοι ἀποχρώσεις τοῦ Μέλανος Δρυμῶ-
νος, πανταχοῦ θὰ ἐντρυφήσωμεν εἰς ἐκπάγλου κάλλους καὶ
ἀπεριγράπτου μαγείας θέαμα. Υπὸ τὴν ὑπήνεμον ἀνα-
δενδράδα ταύτην εὑρίσκονται τὸ ἀνάκλιντρα—καθίσματα
ἐφ' ὧν οἱ μαθηταὶ λαμβάνουν τὸν μεταμεσημβρινόν των
ἄπων. Μετὰ λύπης ἐγκαταλείπομεν τὴν μεγαλοπρεπῶς πο-
λύχωρῳ ταύτην εἰκόνα καὶ διευθυνόμεθα πρὸς τὰ διαμε-
ρίσματα τῆς οἰκακῆς οἰκονομίας, τὰ δποῖα εὑρίσκονται
πρὸς βιορρᾶν τῆς ἐπαύλεως. Ἐδῶ βλέπομεν τὰ δωμάτια
τῆς ὑπηρεσίας, τὴν ἴματιοθήκην καὶ τὸ διαμέρισμα τῶν
λουτρῶν, ὅπερ σύγκειται ἐκ τριῶν δωματίων τουτέστιν ἐκ
τοῦ ἀποδυτηρίου, τοῦ λουτροῦ διὰ καταιονίσεως καὶ τοῦ
κοινοῦ λουτροῦ. Εἰς τὸ τελευταῖον δωμάτιον τοῦτο ὑ-
πάρχουν δύο σμαλτωμένοι λουτῆρες, χρησιμεύοντες πρὸς
λῆψιν ἀλατούχων λουτρῶν καθὼς καὶ ἔστια φωταερίου πα-
ρέχουσα θεομόνιον ὄδωρο, χρησιμοποιούμενον διὰ τὰ λουτρά.
Εἰς τὸ περιέχον τὸ διὰ καταιονίσεως λουτρὸν δωμάτιον,
ὑπάρχει μεγάλος λουτῆρος, εἰς τὸν δποῖον δύνανται νὰ
λουσθῶσι 15—18 μαθηταί. Ἐκ πέντε κρουνῶν ρέει τὸ
ὑπόθερμον ὄδωρο ἐπὶ τὸ σῶμα τῶν μαθητῶν, ὃς ἐλαφρῶς
πίπτουσα βροχή.

'Ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν ἔπαυλιν μετὰ βραχεῖαν ἔξετασιν
τῶν θαυμασίως διωργανωμένων ἀποχρωρητηρίων, βλέπομεν
τὴν τραπεζαρίαν, ἣ δποία εὑρίσκεται ἐν μέσῳ πρασίνου
φυλλώματος ὑψηλῶν δένδρων. Εἰς τὴν τραπεζαρίαν εἰς τὴν

δποίαν ὑπάρχουν μεγάλαι τράπεζαι, περιβαλλόμεναι ἐκατέρωθεν ὑπὸ θρανίων, λαμβάνουσιν οἱ μαθηταὶ τὰ γεύματά των καὶ καταφεύγουν εἰς αὐτὴν ὅσακις ἡ βροχὴ τοὺς ἀναγκάζει νὰ διακόπτουν τὸν ἐν ὑπαίθρῳ βίον των. Εἰς τὸν ἔξωτερικὸν τοῦχον, πλήσιον τῆς εἰσόδου τῆς στοᾶς, ενδίσκεται πλυντήριον μετὰ πολλῶν σιροφίγγων καὶ σκαφῶν. Ἐπιστρέφοντες πάλιν εἰς τὴν ἔπαυλιν κατερχόμενα διὰ μικρᾶς κλίμακος εἰς τὰς εὐρυχώρους ὑπογείους ἀποθήκας, ὅπου δρεκτικωτάτη ὁσμὴ προδίδει τὸ παρακείμενον μαγειρεῖον. Ἐνταῦθα ἐντρυφῶμεν εἰς τὴν θέαν τῆς μαγειρίσσης, ἥτις μετὰ ζήλου ἀσχολεῖται εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐν μέσῳ μεγάλων χυτρῶν καὶ λεβήτων, διότι ἔχει πλήρη συνειδησιν τῆς ἀκοστολῆς τῆς συνισταμένης εἰς τὸ παρασκευάζειν εὔγευστα φαγητά, διὰ τῶν δποίων τρέφονται διακόσιοι περίπου μαθηταί. Ὅτι ἡ μαγειρίσσα αὗτη πληροῖ τελείως τὸν προορισμόν τῆς δεικνύουν τὰ πινάκια καὶ αἱ χύτραι, αἱ δποῖαι μεταφέρονται κεντὶ ἐκ τοῦ ἐστιατορίου. Ἡ ὑπαρξίας δὲ ίκανῆς μαγειρίσσης καὶ οἰκονόμου εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῶν ὑπαίθρων σχολείων.

Πρὸ τῆς νοτιοδυτικῆς πλευρᾶς τῆς ἐπαύλεως ὑπάρχουσι δύο μεγάλαι πλατεῖαι διὰ παιδιάς περιβαλλόμεναι ἀπὸ ὑψηλὸν δένδρα. Ἀφίνοντες τὰς πλατείας ταύτας καὶ προχωροῦντες βῆματά τινα φθάνομεν εἰς τὸν οἰκίσκον τῆς οἰκονόμου. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς μᾶς τῶν πλατειῶν τούτων ενδίσκονται διάφορα ὅργανα γυμναστικῆς, χρησιμοποιούμενο μετὰ ζήλου. Πλησίον δὲ τῶν ἐν λόγῳ πλατειῶν ὑπάρχει καὶ ἄλλη μικρὰ πλατεῖα, ἥτις ἔχει ἴδιατέραν ὅλως σπουδαιότητα. Ἐν αὐτῇ δηλαδὴ δίδονται παραστάσεις πανη-

γυρικαὶ τῶν παιδίων, εἰς τὰς δποίας μετὰ πολλῆς γαρᾶς παρίστανται οἱ μαθηταί. Παρὰ τὴν πλατεῖαν ταύτην εὑρίσκεται ὁ σχολικὸς κῆπος, ὁ δποῖος εἶναι διηρημένος κατὰ τρόπον, ώστε νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν ἐκάστου μαθητοῦ ἐν περίπον τετραγωγικὸν μέτρον. Εἶναι εὐφρόσυνον τὸ θέαμα τῶν ἐν τῶν κήπῳ τούτων ἐργαζομένων παιδίων, τὰ δποία μετὰ παραδειγματικῆς ἐπιμελείας καλλιεργοῦν τὸ εἰς αὐτοὺς παραχωρηθὲν ἔδαφος. Καὶ τώρα τερματίζομεν τὴν περιοδείαν μας ταύτην οἵπτοντες ἀκόμη μίαν φορὰν ἔνα βλέμμα εἰς μικρὸν οἰκίσκον, εἰς τὸν δποῖον τοποθετοῦντα ἐν πλήρει τάξει συσσωρευόμενα τὰ διακόσια ἀνάκλιντρα—καθίσματα τῶν μαθητῶν. Εἰς τὸν οἰκίσκον τοῦτον βλέπει τις πολλὰς λεκάνας καὶ στρόφιγγας χρησιμοποιούμενος ὅχι μόνον πρὸς παροχὴν ποσίμου ὑδατος, τὸ δποῖον λαμβάνεται ἐξ ἄλλου ὑδροστασίου διὰ διακοσίων ἡριθμημένων ποτηρίων, ἀλλὰ καὶ πρὸς συχνὴν νύψιν τῶν χειρῶν.

3. Ἐλλα ὑπαίθρια σχολεῖα τὰ δποία δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς πρότυπα εἶναι τρία ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ Ἀγγλικὸν τοῦ Bostallwood, τὸ ἐν Ρώμῃ τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ γαλλικὸν τῆς Λυών. Σύντομον περιγραφὴν αὐτῶν δίδομεν εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ παρόντος βιβλίου, ὅπου περιγράφομεν τὰ σπουδαιότερα ὑπαίθρια σχολεῖα τοῦ κόσμου, ἐνταῦθα ὅμως παραμέτομεν γενικὰς γραμμὰς τῆς δραγανώσεως τοῦ ὑπαίθρου σχολείου τῆς Λυών διὰ δύο λόγους, οἱ δποίοι καθιστοῦν αὐτὸ πρωτότυπον εἰς τὸ εἶδος του. Πρῶτον, διότι οἱ μαθηταί του διαμένουν καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἐν αὐτῷ (ὑπαίθρ. σχολείον μετ' οἰκοτροφείου) καὶ ἐπομένως δι' αὐτοὺς ἀποσοβεῖται ὁ κίνδυνος μὴ τυχὸν ἡ διανυκτέρευσις εἰς

τὰ ἀνθυγιεινὰ οἰκήματα τῶν γονέων των ἔξουδετερώσῃ τὴν ὠφέλειαν τῆς ἐν τῷ ὑπαιθῷ σχολείῳ διημερεύσεως καὶ δεύτερον, διότι εἰς αὐτὸν λειτουργεῖ ἀναρρωτήριον ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς ἐπινόσους μαθητάς του.

Υπαίθριον σχολεῖον Λυδὸν (Γαλλίας). Πλὴν τοῦ Baginsky, ὁ ὅποιος διενοήθη τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, ὅποιον σήμερον ἐπραγματοποιήθη, ὅφελομεν ν' ἀναφέρωμεν τὸν Grancher (ἐν Γαλλίᾳ), ὁ ὅποιος διὰ τῶν περιφήμων ἐργασιῶν του περὶ τῆς φυματιώσεως τῶν παιδίων καὶ τῶν μαθητῶν ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ ἀντιφθισικοῦ ἀγῶνος καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀληθῆς πρόδρομος τῶν ὑπαιθρίων σχολείων.

Τῷ ὅντι αὐτὸς πρῶτος κατέδειξεν ὅτι τὰ μέσα τὰ ὅποια μέχρι σήμερον ἐχοησμοποιοῦντο ἦσαν ἀνεπαρκῆ. Τὸν νὰ θεραπεύῃ τις τὰς ἀνοικτὰς φυματιώσεις τῶν παιδίων εἶναι μέθοδος ἀνωφελῆς καὶ ἀσκοπος τούναντίον τὸ ν' ἀπομαζούνγη τὸ παιδίον ἀπὸ τὸ μολυσμένον περιβάλλον διὰ νὰ τὸ τοποθετήσῃ ἐντὸς ὑγιοῦς κύκλου, εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα τῆς ἔξοχῆς, μακράν τῶν ἀνθυγιεινῶν συνοικισμῶν τῶν πόλεων, εἶναι τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀποτελεσματικὸν μέσον «διὰ νὰ σώσῃ τις τὸν σπόρον» ὡς οὗτος συνείμιζε νὰ λέγῃ.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι σήμερον αἱ γνῶμαι τοῦ Grancher ἀναμφιβόλως διαφέρουν ἐκείνων, αἱ ὅποιαι ἐπικρατοῦν κατὰ τὴν ἴδοσιν τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, εἶναι ὅμως ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι αἱ ἴδεαι καὶ τὰ ἀξιώματα ταῦτα τοῦ Grancher εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐθεμελίωσαν τὴν σημερινὴν ἔξελιξιν τοῦ ἀντιφθισικοῦ ἀγῶνος τόσον ἐν Γαλλίᾳ, ὃσον καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς προστασίας τῆς μαθητι-

ώσης νεολαίας ἀπὸ τῆς ἐπαρίτου νόσου, τῆς φυματιώσεως.'⁽¹⁾

'Απὸ τῆς ἀπόφεως ταύτης εἰς τὸ Λυών ἐγένετο λίαν ἐνδιαφέρουσα ἐργασία: ἀγὸν δηλαδὴ κατὰ τῆς φθίσεως εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς, διὰ τῆς εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον Λυών φοιτήσεως ὅλων τῶν ἐκ πλειστῆς φυματιώσεως πασχόντων παιδίων.

Τὸ ὑπ. σχολεῖον τοῦτο ἀπέχει τῆς πόλεως 8 χιλιόμ. καὶ εἶναι ἐκτάσεως 7 ἑκταρίων.

'Εχει οἰκοτροφεῖον, ἴδρυθὲν συγχρόνως μὲ τὸ ὑπ. σχολεῖον (30 Απρ. 1907), καὶ κεῖται ἐφ' ἐνὸς ὠραίου κτήματος τοῦ δήμου παρὰ τὰς ὅχθας τοῦ Σηκουάνα. Εἶνε ὑγιεινὴ θέσις ἐν μέσῳ μεγάλου ἀγροτικοῦ κτήματος καὶ στεγάζεται ἐν θαυμασίᾳ ἐπαύλει, ἡ οποία ἐχρησίμευεν ἄλλοτε ὡς θερινὸν ἐνδιαίτημα τοῦ νομάρχου καὶ τοῦ δημάρχου τοῦ Λυών.

'Ιδοὺ βραχεῖα τούτου περιγραφή:

Κῆποι ἀπὸ διπλοφόρρα δένδρα, λαχανόκηποι, γλοιφόρει λειμῶνες, παρακείμενον δάσος περιβάλλοντον αὐτό. Πολυάριθμα ἔξοχως ὠργανωμένα δωμάτια μὲ 35 κλίνας. Η πόλις πληρώνει ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἐφοίτησαν 35 ἄρρενα, ήλικίας 9-13 ἔτῶν. Οἱ μαθηταὶ ζυγίζονται ἀμα ὡς ἐγερθοῦν τῆς κλίνης γήστεις ἢ μετὰ τὴν ἀποπάτησιν, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς δηλαδὴ πάντοτε ὅρους.

Γίνονται δεκτοὶ μόνον ἀπορροὶ παιδες, διατρέχοντες τὸ

(1) βλ. 'Εμμ. Λαμπαδαρίου, ιατροῦ κτλ. 'Ο ἀντιφθισικὸς ἀγὸν κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ ιδίως τὴν μαθητικὴν ήλικίαν. 'Αθῆναι 1920.

Εικ. 1. — Τὸ ελλην. ὑπαίθρεω σχολεῖον Παρθενῶν ('Αθηνῶν)

πρῶτον στάδιον τῆς φθίσεως. Τὰ παιδία ταῦτα ἐκλέγονται κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Ιατροῦ Grancher. Διδάσκαιοι καὶ μαθηταὶ δαμαλίζονται. Τὸ πόσιμον ὕδωρ ἔξετάζεται ἐπιμελῶς. Καταπολέμησις τῶν σκυτῶν. Τὰ ἀσπρόρρουχα ἀντικαθίστανται καθ' ἐκάστην ἑβδομάδα, αἱ δὲ σινδόνες καὶ τὰ προσκεφάλαια δἰς τοῦ μηνός. Φαρμακεῖον. Πρόγραμμα: "Ἐγερσις εἰς τὰς 7 τῆς πρωΐας. 7 1)4 πλύσις καὶ ἀποπάτησις. 7 1)2 πρόγευμα, 8—9 ἀπασχόλησις ἐν τῷ παιδικῷ κήπῳ. 9—10 Μάθημα ὑπαίθριον. 10—10 1)2 δεύτερον πρόγευμα. 10 1)2—11 Μάθημα ὑπαίθριον. 11—12 ἀνάπναισις. 12—15 μεσημβρ. γεῦμα καὶ μεταμεσημβρ. ὑπνος. 15—16 Μάθημα ὑπαίθριον. 17—19 ἀπασχόλησις ἐν τῷ παιδικῷ κήπῳ. 19 δεῖπνον. 20 κατάκλισις.

Τὸ γάλα παρέχεται ὑπὸ τριῶν ἀγελάδων, αἵτινες ἀνήκουν εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον καὶ βόσκουν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τοὺς παρακειμένους ἀγορούς. "Απαξ τῆς ἡμέρας δίδεται εἰς τὸν μαθητὰς γάλα φυσικῶς θερμὸν (δηλ. ὅχι βραστένον) εὐθὺς μετὰ τὴν ἄμελξιν. Εἰς τὸ ἔξοχικὸν ἐνδιαίτημα τοῦτο εὑρίσκονται καὶ 60 δρυνθες. Εἰς ἔκαστον μαθητὴν ἀναλογοῦσι 400 γρ. ἄρτου, 150 γρ. κρέατος, 14 περίπου ἑκατοστὰ τῆς λίτρας ὀσπρίων, 25 ἑκατοστὰ τῆς λίτρας λαχανικῶν καὶ 15 γραμμάρια τυροῦ. Τὸ ἐν λόγῳ ὑπαίθριον σχολεῖον εἶναι τὸ μόνον, τὸ δόποιον δίδει καὶ οἶνον εἰς τοὺς τροφίμους του. Οἱ κατάλογοι τῶν φαγητῶν καταρτίζονται καθ' ἐκάστην ἑβδομάδα καὶ ἔξελέγχονται ὑπὸ τοῦ Ιατροῦ. Τὰ γεύματα λαριβάνονται, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἐν ὑπαίθρῳ. Οἱ παιδες παρέχουν τὴν βιοήθειάν των εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν φαγητῶν. "Έκαστος μάθητὴς ἔχει μικρὰν

ψήκτραν πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὀδόντων. Λουτρά, καθημερινὰ πινδόλουτρα καὶ κατάδυσις εἰς δεξαμενὴν ἐν ὑπαίθρῳ. Δις τοῦ μηνός, (δύο Κυριακὰς) ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς γονεῖς νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ σχολεῖον, ἀπαγορεύεται ὅμως αὐστηρότατα νὰ δίδουν εἰς τὰ τέκνα τῶν γλυκίσματα, ζαχαρωτά, καραμέλλες κ.τ.λ., 2 διδάσκαλοι ἐπισφαλοῦς ὑγείας συνδιαιτῶνται εἰς τὸ εἰδημένον οἰκοτροφεῖον. Ἰατρικὴ διδασκαλία περὶ φυματιώσεως. Μεθωδικαὶ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις. Φοίτησις τριῶν μηνῶν. Λίαν εὐάρεστα ἀποτελέσματα βελτιώσεως τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν.

4. *Υπαίθριον σχολεῖον Ρώμης.* Τοῦτο ἀπαρτίζεται ἐξ ἀπλῶν ξύλίνων παραπηγμάτων ἀποτελούντων χωριστὰ περίπτερα, ἔκαστον τῶν ὁποίων σχηματίζει ἴδιον ἀνεξάρτητον ὑπαίθριον σχολεῖον. Τὸ σχέδιον ὀφείλεται εἰς τὸν μηχανικὸν Saffi. Ἐκαστον παράπηγμα ἔχει ἐμβαδὸν 13,50X6,50 μ. καὶ ὑψος 4,30 (βλ. εἰκόν. 2 καὶ 3).

Εἶναι λυόμενα καὶ κατασκευάζονται ἀπὸ ξῦλων ἐλάτης.

Οἱ σκελετὸς αὐτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ καδρόνια πακτούμενα εἰς τὸ ἔδαφος κατὰ τρόπον ἔξασφαλίζοντα τὴν εὔκολον αὐτῶν ἀφαίρεσιν. Ἐπ' αὐτῶν στηρίζονται σανίδες, τὰ δὲ μεσοδιαστήματά των πληροῦνται ἀπὸ ξύλου ἀμερικανικῆς πεύκης. Ηἱ κατασκευὴ τῶν τοιχωμάτων τῶν παραπηγμάτων τούτων εἶναι τοιαύτη, ὅστε ἐσωτερικῶς νὰ μὴ χρειάζεται ἴδιαιτέρα ἐπένδυσις. Ἐπίσης ταῦτα εἶναι λεῖα καὶ εὐκόλως πλένονται.

Ἐκαστον περίπτερον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν αἴθουσαν διδασκαλίας καὶ τὰ παραοτήματα. Ηἱ αἴθουσα τῆς διδασκαλίας μήκους 8 καὶ πλάτους 6 μέτρων, φωτίζεται ὑπὸ 9 ἀνοι-

γιμάτων τὰ ἔξ απαρτίζουσι μεγάλα παράθυρα κείμενα εἰς τὰ πλάγια, ἐνῷ τὰ λοιπὰ 3 κείμενα ἐμπρὸς εἶνε θύραι καὶ ἔξασφαλίζουν τὴν συγκουνωνίαν μετὰ τῶν ἔξω. Η αἰθουσα αὗτη δύναται νὰ περιλάβῃ τριάκοντα ἔξ μαθητάς.

Χώρισμα ἐκ ξύλου ἀποχρόνιζει τὴν αἴθουσαν τῆς διδασκαλίας ἀπὸ τὰ παραρτήματα. Τὰ παραρτήματα ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ δύο διαμερισμάτων. Εξ ἑνὸς πρὸς τ' ἀριστερὰ περιλαμβάνοντος τοὺς νυπτῆρας καὶ τ' ἀποχωρητήρια, ἐξ ἑτέρου πρὸς τὰ δεξιὰ περιλαμβάνοντος τὸ μαγειρεῖον καὶ τὸ δωμάτιον τοῦ διευθυντοῦ καὶ τοῦ ἀναμεταξὺ διαδρόμου ἀφεωμένου διὰ ἴματιοφυλάκιον. (Εἰκ. 2)

Τὸ πόσιμον ὑδωρ φθάνει εἰς εἰδικὰς κρήνας—πίδακας—ἔξασφαλίζουσας τὴν πόσιν ἄνευ ἐπαφῆς τῶν χειλέων τοῦ μαθητοῦ ἐπὶ τοῦ κρουνοῦ.

Ἐνφυέστατον εἶναι τὸ σύστημα τῶν μονοέδρων θρανῶν, τὰ δοποῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ χωρισμένα γραφεῖα καὶ καθίσματα· εἶναι ἐλαφρὰ καὶ εὐμετακόμιστα (σύστημα Aiximaroli). Τὰ θρανία ταῦτα πινχοῦνται καὶ μεταφέρονται ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ μαθητοῦ, δίκην στρατιωτικοῦ γυλιοῦ, πότε εἰς τὸ δάσος, πότε εἰς τὴν θάλασσαν κλπ. ὅπου δηλ. ἐπιτρέποντος τοῦ καροῦ θὰ γίνη ἡ ὑπαίθριος διδασκαλία.

Ἐπίσης τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ θρανίου ἐπιτρέπει εἰς τὰ παιδία νὰ εἰσέρχωνται ἢ ἐξέρχωνται τῆς τάξεως των εἰς οἰαγδήποτε ὥραν τῆς ἡμέρας ἀναιλόγως τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μαθημάτων των.

Η ἐγκατάστασις αὗτη δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ μὲ ἐλαχίστας δαπάνας εἰς διάστημα δλίγων ἑβδομάδων.

Ἐκαστον τοιοῦτον περίπτερον, δποῖον ἀνωτέρῳ περιε-

γράφη, δὲν κοστίζει πλέον τῶν 6,000 φρ. μετὰ τῶν παραρτημάτων του.

Πρόγραμμα ὑπαιθρίων σχολείων Ρώμης. — *Eἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα τῆς Ρώμης χρησιμοποιεῖται ἡ ἡμέρα κατὰ τὸν ἔξῆς τρόπον:*

7 1)2 ὥρα. — Συγκέντρωσις τῶν παιδίων εἰς πλατεῖαν κεντρικὴν τῆς συνοικίας των καὶ γειτνιάζουσαν πρὸς τὸ σχολεῖον των.

7 3)4 ὥρ. — Ἀναχώρησις διὰ τὸ σχολεῖον.

8 — » — Ἀφιξεῖς καὶ βραχεῖα ἀνάπαυσις.

8 1)4—8 3)4. — Πρῶτον μάθημα.

8 3)4—9 1)2. — Πρόγευμα καὶ διάλειμμα.

9 1)2—10. — Δεύτερον μάθημα.

10—10 1)2. — Ἀνάπαυσις, διάλειμμα.

10 1)2—11. — Τρίτον μάθημα.

11—11 1)2. — Διάλειμμα, κηπουρική, χειροτεχνία, γυμναστική, ἀναπνευστική, ἵχνογραφία, ὁδική.

11 1)2—12. — Τέταρτον μάθημα.

12—12 1)4. — Νίψιμον, καθαριότης.

12 1)4—13. — Ἀνάπαυσις, γεῦμα.

13—15. — Ὑπνος. (Ξάπλωμα κάτωθεν τῶν δένδρων ἢ τῆς τέντας).

15—16. — Ἀνάγνωσις, πραγματογνωσία, περίπατος, φαγητόν.

16 1)2—18. — Διάλειμμα, χειροτεχνία, κηπουρική, ἵχνογραφία, παιδιά, περίπατος, ἐκδρομαί, ἐπισκέψεις μνημείων (ἐναλλάξ).

18—18 1)2. — Ἀνάπαυσις. Δεῖπνον.

18 1)2—19 ἢ 20.—Ἐπάνοδος εἰς τὴν οἰκίαν.

Τὸ πρόγραμμα τοῦτο εἶνε ἄριστα κανονισμένον, δίδει καιρὸν διὰ μαθήματα. ἀνάπαυσιν, διαλείμματα κλπ. κατὰ ἔστην καὶ ἐπιτυχῆ διανομὴν καὶ εἶνε ἄξιον μιμήσεως παρ' ἡμῶν, διότι αἱ αὐταὶ κλιματολογικαὶ καὶ ἀλλαὶ συνθῆκαι διέπουσι τὰ παρ' ἡμῖν.

Ἡ ἀνωτέρῳ ἐκτενής περιγραφὴ δὲν ἀπεσκόπει εἰς τὸ νὰ ἔξαρῃ μόνον τὴν ἔξωτερικὴν δργάνωσιν τῶν ὑπαιθρίων σχολείων τούτων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὸ ν' ἀποδεῖξῃ, ὅτι αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ, αἱ περὶ πολλοῦ ποιούμεναι τὴν ὑγείαν τῶν παίδων, δὲν διστάζουν νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ μεγαλοπρεπῇ μέγαρα, ὡς εἰς τὸ Λυόν καὶ τὴν Μυλούζην πρὸς ἐπίτευξιν ἀνθρωπιστικῶν σκοπῶν. Πολλοὶ μεμψιμοιροῦν διῆσχυριζόμενοι, ὅτι δὲν εἶνε πρέπον νὰ μετατίθλωνται εἰς ὑπαίθρια σχολεῖα τοιαῦτα καλλιτεχνικὴν ἀξίαν ἔχοντα μέγαρα. Ήμεῖς δὲν συντασσόμενα πρὸς τὴν γνώμην ταύτην, ἀλλ' ίσχυριζόμενα τούναντίον, ὅτι μεγαλοπρεπῇ οὐκοδομήματα, χρησιμοποιούμενα ὡς τοιαῦτα ἀνθρωπιστικὰ κέντρα πληροῦν ὑψηστην ἀποστολήν. (¹)

(1) Τὸ παράδειγμα ἀκριβῶς τοῦτο παράτρουνε ἡμᾶς νὰ μὴ παύσωμεν οὐδὲ στιγμὴν (ἄμα ὡς ἐπανήλθομεν ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τῶν ὑπαιθρίων τούτων σχολείων), παροτρύνοντες τὸν δῆμον Ἀθηναίων νὰ στέρεξῃ εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ ἐν Πατησίοις ἔχτήματος Νομικοῦ πρὸς ἴδρυσιν τοῦ πρώτου παρ' ἡμῖν ὑπαιθρίου σχολείου, ἐνθα πρὸ διετίας μικρὰ δοκιμὴ ἡμῶν μὲ 40άδα παδίων ἐπὶ δίμηνον ἔδωσεν ἄριστα ἀποτελέσματα (Elz. 1).

2. Τὶ ἀπαιτεῖται πρὸς δργάνωσιν τῶν ὑπαίθριων
σχολείων

Αφ' ἑτέρου ή ἀνωτέρῳ περιγραφῆ δὲν πρέπει νὰ παραπλανήσῃ τοὺς φίλους τῶν ὑπαίθριων σχολείων, οἱ δποῖοι θ' ἀπευθύνουν ἵσως τὴν ἐπομένην ἐρώτησιν: Ποῦ νὰ εὑρῷσμεν τοιαῦτα, μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα καὶ τοιαύτας ἐπαύλεις; Τὸ ξήτημα τοῦτο εἶναι ἐπουσιῶδες. Εἰς τὴν Μυλούζην ὑπῆρχεν ἡδη πολλοῦ ή ἔξαισία αὗτη περίστασις, διφεύλομεν δὲ νὰ ἔξαρσμεν μεγάλως τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς, αἱ δποῖαι αὐθισμήτως καὶ δημοθύμως ἀποδεχθεῖσαι τὴν πρότασιν τοῦ δημάρχου μετέβαλον τὴν ἀνωτέρῳ περιγραφεῖσαν ἐπαύλιν εἰς ὑπαίθριον σχολεῖον. Άλλὰ καὶ ἐν ἣ περιπτώσει δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτον οἰκοδόμημα, πάντως θὰ ἴδού-ετο ἀπλούστερον ὑπαίθριον σχολεῖον, οὐδένα δὲ θὰ δυση-ρέσται ή ἀπλῇ αὐτοῦ μορφῇ. Διότι τὸ ἀπλοῦν καὶ τὸ σκόπιμον δὲν εἶνε ἀντιθέσεις, καθὼς δεικνύεται ἐκ τοῦ ὑποδει-γματικοῦ ἐν Charlottenburg ὑπαίθριον σχολεῖον, ὅπερ ἀνωτέρῳ περιεργάφαμεν. Πρὸς ἴδουσιν ἐνὸς ὑπαίθριον σχο-λείου ἀρκεῖ δύο ή τρία ξύλινα παραπήγματα σκοπίμως ὁρ-γανωμέρα, δεδομένου διτὶ δικύοις τῶν ὑπαίθριων σχολείων σκοπὸς δὲν συνίσταται εἰς τὸ οἰκοδόμημα, δλλ' εἰς τὴν θαυ-μασίως ἐντεχύουσαν τὰς δυνάμεις τοῦ σώματος διαμο-νὴν ἐν ὑπαίθρῳ.

Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ἀπαιτεῖται^π σχολείου οἰκοδό-μημα, καὶ ἐρωτῶμεν: ἐκ πόσων καὶ ποίων μερῶν πρέπει νὰ σύγκηται τοῦτο; Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον συνίσταται ἐξ ἐνὸς μαγειρέον, μιᾶς ἀποθήκης διὰ τὰ τρόφιμα κλπ., ἐνὸς

πλυντηρίου, ένδος δωματίου διδασκαλίας, τὸ δποῖον δύναται νὰ χρησιμοποιῆται καὶ ὡς τραπεζαρία, ἐξ ἐνὸς ἴματιοφυλακίου, ένδος δωματίου διὰ τὸ διδάσκον προσωπικὸν καὶ τὰ σχολικὰ ὅργανα, ἐκ δωματίων τινῶν τῆς ὑπηρεσίας, ἐξ ἀποχωρητηρίων, λουτρῶν, πλατείας παιδιῶν (εὐρυχωρίου), ἐκτάσεως γῆς διὰ σχολικοὺς κήπους καὶ ἐκ λουτρῶν δέρος καὶ φωτός. Ἐννοεῖται οὕκωθεν, ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἄφθονον ὕδωρ καλῆς ποιότητος.

Ἐὰν τυχὸν οἰκοδόμημά τι πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς σχολεῖον ὑπαίθριον, πρέπει τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ν' ἀναποκρίνεται πλήρως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑγιεινῆς, νὰ εἶναι δὲ πρὸ παντὸς φωτεινότατον. Διότι, καίτοι τὰ δωμάτια τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων χρησιμοποιοῦνται μόνον ἐν περιπτώσει κακοῦ καιροῦ, δὲ παρόκης ὅμως φωτισμὸς αὐτῶν εἶναι ἀναγκαῖος, δεδομένου ὅτι τὸ σκιώφως, τὸ δποῖον εἶναι ἥδη ἐπικίνδυνον εἰς τὸν ὑγιεῖς ὀφθαλμούς, εἶναι πολὺ περισσότερον ἐπικίνδυνον εἰς τὴν ὅρασιν τῶν ἀσθενικῶν παιδίων. Ωσαύτως δέοντα νὰ ληφθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς φροντίς, δχι βέβαια τόσον παρ' ἡμῖν, ὅπως κατὰ τὸν χειμῶνα τὰ δωμάτια θερμαίνωνται ίκανως, διότι αἱ συνέπειαι τῆς ὑγρασίας καὶ τοῦ ψύχους ματαιώνονται τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὑπαίθριων σχολείων.

Ποῦ πρέπει νὰ ιδούωνται τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα; Οὐδὲ εἰς τὸ ἔρωτημα τοῦτο δύναται νὰ δοθῇ μία καὶ μόνη ἀπάντησις. Σκοπιμώτατον εἶναι τὸ δάσος. (¹) Ἄλλὰ καὶ ὡς

(¹) Περὶ τῶν ἐνδείξεων τῆς ὁρεινῆς, ἀγροτικῆς ἢ παραθαλασσίου κλιματοθεραπείας παρ' ἡμῖν βλ. Περὶ κλιματικῆς διαίτης σελ. 13 ἡμετέρας ἐργασίας «Μαθητικὴ Πολικλινικὴ» κτλ. Ἀθῆναι 1918. "Εκδ. Υπουργ. Παιδείας.

πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο πρέπει νὰ γίνουν διακρίσεις τινές. Τὰ ἐξ ἔλατῶν καὶ πεύκων δάση εἶναι καταλληλότερα τῶν πυκνῶν δασῶν, διότι ταῦτα κωλύουν τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἀρίστου τῶν ἰατρῶν, τοῦ ἡλίου. Ποίαν δὲ σημασίαν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ἄνευ ἡλιακοῦ φωιός; Ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν δασῶν ή ἀτμόσφαιρας εἶναι κατὰ τὸ θέρος δροσερωτέρα καὶ ἀπολαυστικωτέρα, ἀλλ' οἱ ἀδύνατοι δργανισμοὶ ἔχουν ἀνάγκην πρὸ παντὸς τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἀλλως δὲ τὸ ὑγρὸν τῶν σκοτεινῶν δασῶν ἔδαφος εἶναι ἐπικινδυνόν εἰς τὴν ὑγείαν, ἵδιως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν.

Οταν διάμορφος οὐδὲν δάσος εὑρίσκεται εἰς τὴν διάμεσίν μας; Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δέον νὰ χρησιμοποιήσωμεν, ώς ἐγένετο εἰς τὴν Μυλούζην, καὶ παρ' ἡμῶν εἰς τὰ Πατήσια, περίφρακτον δενδρῶνα, ἥ, νὰ οἰκοδομήσωμεν τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον παρὰ τὴν θάλασσαν, ἥ ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ μακρὰν τῆς πόλεως, δεδομένου ὅτι ὁ κύριος τῶν ἐκπαιδευτικῶν τούτων ἴδρυμάτων σκοπὸς εἶναι νὰ παρέχωμεν εἰς τοὺς ἀδυνάτους παῖδας καθαρὸν ἀέρα καὶ ἀφθονον ἡλιακὸν φῶς. Ως ἀπαραίτητοι ιδιότητες τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡσαύτως τὸ εὐπρόσιτον αὐτῶν καὶ η ἡρεμος, ἐλευθέρα πάσης ἐπικινδύνου ἐπικοινωνίας θέσις. Ως πρὸς τοὺς οἰκοτρόφους μαθητάς, η θέσις αὗτη πρέπει νὰ συνδέεται στενώτατα πρὸς τὰς καθαρῶς φυσικὰς ἔξυγιαστικὰς δυνάμεις, χωρὶς τὰ λαμβάνεται ὑπὲρ ὅψιν ή ἀπόστασις τοῦ σχολείου ἀπὸ τῆς πόλεως. Η ἐπὶ ὑψηλῶν ὁρέων, παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης (ἢ εἰς τὴν ὅχθην μεγάλων λιμνῶν) οἰκοδομὴ τοιούτων σχολείων θὰ ἦτο λίαν ὀφέλιμος. Τὰ

νπαίθρια ὅμως ἐκπαιδευτήρια συνήθως δὲν είναι οἰκογροφεῖα. Οἱ μαθηταὶ διέρχονται τὴν ρύκα εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἑστίας των, μεταβαίνοντες τὴν πρωῖαν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἐπανερχόμενοι τὸ ἐσπέρας εἰς τὰς οἰκίας των. Ὅθεν ἡ ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸ σχολεῖον ἄγουσα πρέπει νὰ είναι βραχεῖα ἢ νὰ συνδέεται πρὸς αὐτὴν διὰ μέσων τακτικῆς συγκοινωνίας. Ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ κινῶνται καὶ ν' ἀσκοῦν τὸ σῶμα των κατὰ τὴν ἡμέραν, δὲν ἔπειται ὅτι πρέπει νὰ είναι μακρὰ ἢ εἰς τὸ σχολεῖον ὁδηγοῦσα ὁδός. Τὰ παιδία πρέπει νὰ κινῶνται καὶ ν' ἀσκῶνται ἐπιμελῶς, ἀλλ' εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα, ἢ δὲ διὰ τῶν μεστῶν ἀκαθαρσίας κονιορτοῦ, θορύβου καὶ τύρβης ὁδῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων διέλευσις είναι λίαν ἐπιβλαβῆς εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ εἰς τὸ νευρικὸν σύστημα τῶν παιδίων. Πρὸς τούτοις δὲ παρατηρητέον ὅτι ὑπάρχει μεγίστη διαφορὰ μεταξὺ μιᾶς δις τῆς ἡμέρας διανυομένης μονοτόνου ὁδοῦ καὶ τῶν ἔξοχῶς ἐνισχυόντων τὸ σῶμα φαιδρῶν παιγνιδίων, τερπνωφελῶν περιπάτων καὶ ἀσκήσεων. Ἡδη ἡ διάνυσις ὁδοῦ ἡμίσειαν μόνον ὥραν ἀπερχούσης τοῦ σχολείου, καταπονεῖ τοὺς ἀσθενικοὺς μαθητὰς περισσότερον τῆς ἐπὶ ὅλην λίγοντες ὥρας διαρκούσης κινήσεως ἐν ὑπαίθρῳ. Πρὸς δὲ τούτοις δέον νὰ ληφθῇ πρὸς ὁφθαλμῶν καὶ ἡ κακοκαιρία, δεδομένου ὅτι ἡ ἐν μέσῳ ραγδαίας βροχῆς μετάβασις τῶν μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον σημαίνει ἔμεσον κίνδυνον.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους πρέπει νὰ μεριμνῶμεν ἐκάστοτε, ὅπως τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἴδρυνται εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν εὐπροσίτους τόπους. Ἐάν δὲ ἐξ εὐνοήτου αἰτίας τοιοῦτον ἐκπαιδευτήριον δὲν είναι δυνατὸν νὰ ἴδρυθη εἰμὴ

εἰς μεγάλιν ἀπὸ τῆς πόκεως ἀπόστασιν, δέον νὰ ἐκλέγηται πάντοτε ἡ θέσις ἐκείνη, ἥτις συνδέεται πρὸς τὴν πόλιν δι' ἡλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου ἢ σιδηροδρόμου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὰς μεγάλας ἀποστάσεις, πρῶτον μέν, διότι ὁ σιδηρόδρομος ἔξαντλεῖ τὰς δυνάμεις τῶν ἀσθενικῶν δογανισμῶν, καὶ δεύτερον, ἐπειδὴ αὐξάνονται ἐπαισθητῶς αἱ δαπάναι τῶν ὑπαίθριων σχολείων. Εἰς τὴν εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον τοῦ Lübeck—Weslor ἀφορῶσαν ὑιτρικὴν ἔκθεσιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1908 ἀναγινώσκομεν τὰ ἀκόλουθα: «Ἐναντίον τῆς μεταφροδᾶς τῶν μαθητῶν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἡγέρθησαν πολλὰ παράπονα. Τὰ δχήματα ἐκινοῦντο κακῶς, ἀνατινάζοντα ἀποτόμως τοὺς μαθητάς, οἵτινες τοποθετούμενοι εἰς τὸ πλησίον τῆς ἀτμαμάζης δχήματα, ἦνωχλοῦντο μεγάλως ὑπὸ τοῦ καπνοῦ. Πολλαὶ διαμαρτυρίαι ἔγιναν ἀφοριμῇ, ὅπως βελτιωθῆ ὁ πωσδήποτε ἡ κατάστασις αὕτη, οὐχ' ἥττον πρέπει νὰ καταβληθῇ ἀκόμη μεγάλη ὡς πρὸς τὴν μεταφροδὰν τῶν μαθητῶν φροντίς». — Εἰς τα μειονεκτήματα ταῦτα προστίθεται παρ' ἡμῖν ὁ μέγας συνωστισμός, ὁ παρατηρούμενος ἐπ' ἐσχάτων εἰς τὰ ἡλεκτρικὰ τρόμη τῶν Ἀθηνῶν, ὁ καθιστῶν προβληματικὴν τὴν δι' αὐτῶν μετάβασιν μικρῶν παιδίων ἔστω καὶ μέχρι Πατησίων.

“Οσον ὅμως καὶ ἀν πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ προσέγγισις τῶν ὑπαίθριων σχολείων πρὸς τὴν πόλιν, πρέπει νὰ ληφθῇ πρὸ διφυλακῶν, ὅτι τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἴδρυματα ταῦτα δέον νὰ ενδίσκωνται μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τοῦ θορύβου τῶν μεγαλοπόλεων, δεδομένου ὅτι διὰ τὰ ἥδη ἐν διεγέρσει διατελοῦντα νεῦρα τῶν πλείστων μαθητῶν ἡ ἡρεμία τοῦ περι-

βάλλοντος ἀποτελεῖ ἔνα τῶν σπουδαιοτέρων θεραπευτικῶν παραγόντων. Τὰ ἐκνευριστικὰ σφροηλατήματα, οἱ δαμονιώδεις συριγμοὶ καὶ ὁ ἀπελπιστικὸς πάταγος τῶν ἐργοστασίων δὲν πρέπει νὰ ἐνοχλοῦν τὸ ἐοημητήριον τῶν μαθητῶν οἱ ὅποιοι δέον νὰ ἔχουν ὅσον τὸ δυνατὸν ζωηρὰν τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἀπομονώσεως των. Ἡ ἡρεμία αὕτη τοῦ περιβάλλοντος θὰ συντελέσῃ οὐσιωδῶς εἰς τὴν θεραπείαν τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν των νοσημάτων.

Πρὸς δὲ τούτοις πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπὸ διψιν ἡ σημασία τῆς παροχῆς εἰς τοὺς μαθητὰς καλῆς ποιότητος ποσίμου ὕδατος. Ἡ ὑπόδειξις ἡμῶν αὕτη δὲν προέρχεται ἐκ φόβου τῶν μικρορργανισμῶν. Γνωρίζομεν, ὅτι καταπίνομεν καθημερινῶς μυριάδας μικροβίων ἐνδιαιτωμένων εἰς τὸν ἀέρα, εἰς τὰς τροφὰς καὶ τὰ ποτά. Τῶν μικροβίων τούτων εὐκόλως δεσπόζουν οἱ ὑγιεῖς δργανισμοί. "Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τοὺς ἀδυνάτους δργανισμοὺς οἱ ὅποιοι δυσκόλως ἔξερχονται νικηταὶ ἐκ τοῦ πρὸς τὰ βακτηρίδια ἀγώνος. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ληφθοῦν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πάντα τ' ἀναγκεῖα ρέτρα πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κακοῦ, εἰς τὰ ὅποια συγκαταριθμεῖται καὶ ἡ παροχὴ ἀρίστου ὕδατος. Ἐν ἣ περιπτώσει δὲν ενδίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν, τὸ ὕδραγωγεῖον τῆς πόλεως, τὸ ὕδωρ πρέπει νὰ ὑποβάλλεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς ἐπισταμένην ἀνάλυσιν.

Τερματίζοντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο παρατηροῦμεν, ὅτι εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα δὲν πρέπει νὰ δοθῇ στενὴ σημασία· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὑπαίθριον σχολεῖον λέγοντες δὲν πρέπει νὰ νοῶμεν μόνον τὸν τύπον τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων ἐκπαιδευτηρίων, ἀλλὰ πάτια τὰ μακρὰν τῷ πόλεων

ιδρυόμενα καὶ δι' ἐπινόσους παῖδας προωρισμένα σχολεῖα μὲ δλιγωτέρας ὡρας μιδασκαλίας καὶ μὲ μικρότερον ἀριθμὸν μαθητῶν, τὰ σχολεῖα, δηλαδή, ἐκεῖνα, τὰ δποῖα ἐπιδιώκουν τὴν ἐπίρρωσιν τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ παραβλάπτεται ἡ ἀγωγὴ καὶ ἡ μόρφωσίς των. Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα δέοντα ἐκάστοτε νὰ εἰνε σύμφωνα πρὸς τοὺς τοπικοὺς ὅρους; καὶ νὰ λαμβάνουν κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτην ἡ ἐκείνην τὴν μορφήν. "Εκαστον τοιοῦτον ἐκ-παιδευτήριον πρέπει νὰ ἔχῃ ἵδιαν τρόπον τινὰ ἀτομικότητα.

3. Περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν μαθητῶν τῶν ὑπαίθριων σχολείων

"Εκαστον ὑπαίθριον σχολείον προσλαμβάνει ἵδιαν μορφὴν μᾶλλον διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν μαθητῶν, ἢ διὰ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ δργανώσεως.

'Ο ίατρὸς τοῦ ἐν Gharlottenburg ὑπαίθριον σχολείου ίατρὸς Bendix, λέγει ώς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ταύτην τὰ ἐπόμενα: «Τὰ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο φοιτῶντα παιδία εἰναι καρδιακά, φθισικὰ (ἄνευ ἀποκριμάτων), χοιραδικὰ καὶ ἐκδεδηλωμένα ἀναιμικά.

«Ως ἀναιμικὰ θεωροῦνται πάντα τὰ παιδία, ἐκείνα, τὰ δποῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ήττον ἔχουν κατάδηλον ὡχρότητα τοῦ δέρματος καὶ τῆς βλεννογόνου μεμβράνης. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκουν καὶ οἱ πάσχοντες ἀπὸ καρδιακοὺς παλιμούς, ἀπὸ πόνους τῶν πλευρῶν ἢ τῆς καρδίας καὶ ἀπὸ κεφαλαλγίας, χωρὶς νὰ εἰναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ ἡ αἵτια τῶν φαινομένων τούτων. Εἰς τὰς παθήσεις ταύτας συγκα.

ταριθμεῖται καὶ ἡ αἴμορραγία τῆς ρινός, ἡ ἀδυναμία τῶν νεύρων καὶ αἱ νευρικαὶ διαταραχαί, αἱ δποῖαι εἰνε παρομαρτοῦντα παθολογικὰ φαινόμενα ἢ συνέπειαι τῆς ἀσθενείας· 2) χοιραδικὰ εἶναι τὰ παιδία ἐκεῖνα, τὰ δποῖα φέροντας ἔξογκωσιν ἀδένων, ίδιως τῶν τραχιλικῶν καὶ μεσοπνευμονίων. Εἰς τὰ παιδία ταῦτα παρατηροῦνται, πλὴν ἄλλων φαινομένων χοιραδικῆς φύσεως, καθὼς ἐπὶ παραδείγμ. ἔξανθημάτων, φλεγμονῆς τῶν ὀφθαλμῶν, κυνάγγης (ἀμυγδαλίτιδος κλπ.) καὶ πάντα τὰ φαινόμενα τῆς ἀναιμίας καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς.

3) Καρδιακὰ εἶναι τὰ ἐκδεδηλωμένας καρδιακὰς παθήσεις φέροντα, καὶ

4) Φυματιῶντα τὰ ἔχοντα πνευμονικὴν φυματιώδη πάθησιν, εὐκόλως διαγνωσκομένην».

Αναγκαία τῆς ἐκλογῆς ταύτης συνέπεια εἶνε ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐνοίας τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, περὶ οὓς ὁ Βενδίχ ἀποφαίνεται ὡς ἔξης: «Ο σκοπὸς τῆς πρὸς τὰ ὑπαίθρια οχόλεια συνδεομένης κινήσεως θὰ προαγάγῃ ἀναγκαίως εἰς τὴν ἵδρυσιν ἐδραίων σχολικῶν θεραπευτηρίων (σχολείων—σανατορίων) μετὰ δωματίων πρὸς κατοικίαν καὶ δωματίων ὑπνου, τὰ δποῖα θὰ παρέχουν εἰς τοὺς μαθητὰς την εὐκολίαν, ὅπως διατῶνται ἐν αὐτοῖς ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος ἀπαλλασσόμενα οὕτω τῆς συχνάκις ἀνθηγεινῆς νυκτερινῆς διαμονῆς εἰς τὴν οἰκίαν τῶν γονέων των».

Ω; πρὸς τὰ φυματιῶντα, τὰ χοιραδικὰ καὶ τὰ καρδιακὰ ἐνδείκνυνται προφανῶς ἡ μακροχρόνιος διαμονὴ ἐν εἰδικῷ θεραπευτηρίῳ, (σχολικῷ ἀναρρωτηρίῳ), δεδομένου ὅτι διὰ

τὰς ἀσθενείας ταύτας δὲν δρκεῖ οὐδέ ἔξ μηνῶν πρὸς πάντας τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης συνάδουσα διαμονὴ καὶ δίαιτα ἐν ὑπαίθρῳ. Ως διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἐν Gharlottenburg ὑπαίθριον σχολεῖον, ἐπέρχεται καὶ ὡς πρὸς τοὺς πάσχοντας ἐκ τῶν εἰρημένων νόσων κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἥπτον ἐκδεδηλωμένη βελτίωσις, ἀλλ᾽ ἂμα ὡς ἐνσκήψῃ ὁ χειμών, τὰ ἐπιπολαίως θεραπευθέντα παιδία θὰ μεταπίπτουν κατὰ κανόνα εἰς τὴν πρότεραν αὐτῶν κατάστασιν. Καὶ μακρὰ διαμονὴ ἐν ὑπαίθρῳ σχολείῳ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ μόνιμον ἀποτελέσματα, διότι αἱ εἰς τὴν πενίαν παρομαρτοῦσαι ἀνθυγιειναὶ συνθῆκαι, αἱ στεναί, ὑπερπλήρεις τρῶγλαι, ἡ ἔλλειψις καθαροῦ ἀέρος καὶ ἀφθόνου φωτός, ἡ ἀνεπαρκῆς διατροφὴ καὶ ἡ ρυπαρότης συντείνουν μεγάλως εἰς τὸ νὰ καθιστοῦν τὴν μόλυνσιν εὐκολωτέραν. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ πατρικὴ ἐστία εἶναι διὰ τοὺς παιδας τούτους ἀενναος πηγὴ μολύνσεως. Διὰ τοῦτο προκειμένου πέρι τῆς θεραπείας φυματιώντων παιδίων, ὁ πρῶτος ὄρος τῆς θεραπείας ταύτης, συνίσταται εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτῶν ἀπὸ τὸ ἀνθυγιεινὸν περιβάλλον εἰς τὸ ὅποιον ζοῦν. Εἰς τοὺς παιδας τούτους, οἱ ὄποιοι τὴν μὲν ἡμέραν ἀπολαύουν ὅλων τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὄποια εἰς αὐτὰ παρέχει τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, τὴν δὲ νύκτα κλείνονται εἰς τὰ δωματια, τὰ ὄποια εἶναι διαρκῆς ἐστία μολύνσεως, οὐδεμία δύναται νὰ προκύψῃ ὠφέλεια ἐκ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ προσκαίρου διαμονῆς.

Ο σχολικὸς Ἰατρὸς Steinhäus εἰς σχετικὸν ὑπόμνημά του λέγει τὰ ἐπόμενα:

«Ἐπειδὴ ἐκ 3418 παιδίων, 1635, ἦτοι 47.9 ο)ο ἐπασχον ἐκ προκεχωρημένης ἀναμίας, πνευμονικοῦ κατάρρου

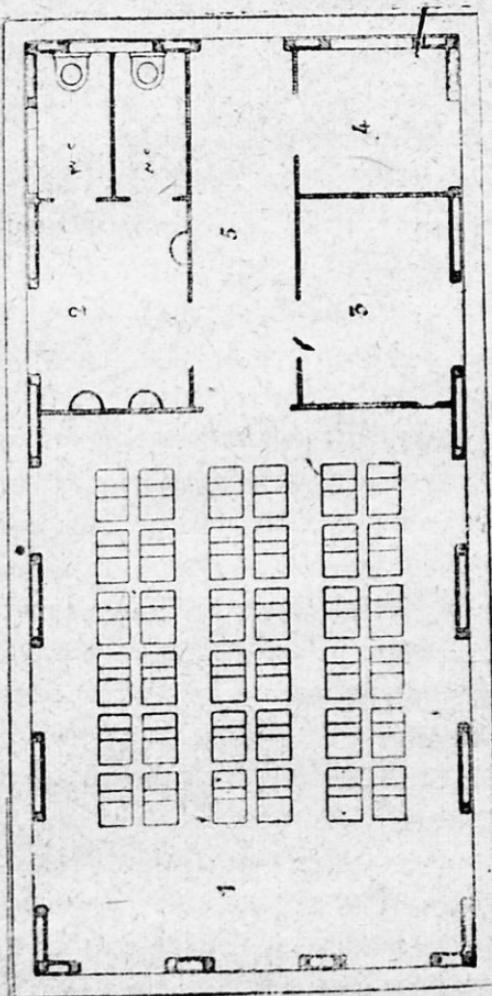
καὶ φυματιώσεως δεικνύει ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ὅτι τὸ ἥμισυ τῶν παίδων πάσχει ἐκ νοσημάτων, συνδεομένων πρὸς τὴν ἀναιμίαν καὶ τὴν φυματίωσιν».

Ανάλογα εἶναι καὶ τὰ ἴδια μαζὶ συμπεράσματα, ὅτι δηλ. τὸ ἥμισυ περίπου ἡ καὶ πλέον τῶν εἰς τὰ σχολεῖα μαζὶ φοιτώντων παιδίων εἶναι ἐπίνοστι διὰ τὴν φυματίωσιν, ὡς ἔξαγεται ἐξ ἐπισήμου ἐκθέσεως λιου (¹) περὶ τῶν πεπραγμένων ἐν τῇ μαθητικῇ Πολικλινικῇ τοῦ Πατριωτικοῦ Συνδέσμου, τὴν δόποίαν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διευθύνω. Ἐν αὐτῇ δηλαδὴ ἀναγράφεται (Σελ. 6):

«Νῦν θὰ ἴδωμεν παρελαύνουσαν τὴν μεγάλην χορείαν τῶν φοιτώντων εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἡμῶν ἴδρυματα καχεκτικῶν παιδίων, τῶν χοιριδικῶν, τῶν λεμφατικῶν, τῶν ἀναιμικῶν, τῶν ἀδενοπαθῶν, τῶν ραχιτικῶν, τῶν ἀσθματικῶν, τῶν πασχόντων ἐκ φυματιώσεως τῶν δστῶν, ἀτινα φέροντιν ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῶν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ἀτινα θὰ χρησιμεύσωσιν οἵονει ὡς δόηγὸς εἰς τοὺς ἀπαισίους φορεῖς τῆς φθίσεως.

Ἡ ἡμετέρα στατιστικὴ τῆς Μαθ. Πολικλινικῆς δεικνύει τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπὸ τὸ κράτος τοιούτων νοσηῶν καταστάσεων φοιτώντων εἰς τὰ παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικὰ ἴδρυματα μαθητῶν.—Ἐπὶ 1039 μαθητῶν ἀρρώστων τοῦ παθολογικοῦ τμήματος παρετηρήθησαν ἐφέτος (1917—18) αἱ ἔξης παθήσεις:

(1) Μαθ. Πολικλινικὴ Ἀθηνῶν. Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων ὑπὸ Ε. Λαμπαδαρίου, τμῆματ. πτλ. κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1917—18 Ἀθῆναι. 1918. Ἐκδ. Ὑπουργείου Παιδείας.

Eiz. 2. Παράπτημα ὑπαρχείου σχολείου Ράμης.²—1 σχολική αίθουσα διναένη νά κορησιυοποιηθή διά διδασκαλίαν ή εστιατόριον ἐν ὅρῃ κακο-καιρίας, 2 νυτήριος καὶ ἀποκορωτήριος, 3 ὄψοφυλάκιον, 4 μαγεζεῖον.

Κακὴ ιδιοσυστασία (γεν. ἀδυναμία, χρονία ἐλονοσία, λεμφατισμός, ἀθρεψία, χοιραδισμὸς κλπ.)	240
ἀναιμία	126
ἀδενοπάθεια	102
ὑπερτροφία τῶν ἀμυγδαλῶν	45
ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις	42
ραχιτισμὸς (ἐκδηλώς)	10
πλευροπνευμονικὰ παθήσεις	100
ἀσθμία	3
βρογχῖτις	16

Ἐσημειώσαμεν περὶ ληπτικῶς τὰς διαφόρους παθήσεις ταύτας, διότι συνδέονται πρὸς τὴν γενικὴν κατάστασιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν, καὶ ἐπειδὴ ισοδυναμοῦσι πρὸς φυματιώδεις παθήσεις ἢ δύνανται νὰ γίνωσιν αἰτία φθίσεως. Δὲν δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ἐπαρκῶς τὸν ἐπὶ τοῖς ἐκατὸν ἀριθμὸν τῶν περιπτώσεων, ἐπειδὴ πολλὰ τῶν εἰρημένων παθήσεων ἀπαντῶσιν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ πτλ..».

Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον εἶναι δραστικὸς παράγων πρὸς καταπολέμησιν τῆς φυματιώσεως. Τὸ σχολεῖον τοῦτο εἶνε ἐντεταλμένον, ὅπως ἐνισχύῃ καὶ ἐπιρρωνύῃ ἐν δέοντι χρόνῳ τὰς δυνάμεις τῶν διατρεχόντων τὸ προδρομικὸν στάδιον τῆς φυματιώσεως παίδων, οἱ δοποῖοι ἀμα ὡς εἰσέλθουν εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν βίον γίνονται ἐρμαίον τῆς βροτολοιγοῦ ταύτης νόσου, ἐνῷ εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἐνδυγμούμενοι θὰ δυνηθοῦν ἐρρωμένως ν' ἀμυνθοῦν κατὰ τοῦ κινδύνου τούτου. Τοιούτοις πότες τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον

παρουσιάζεται καὶ ὡς σημαντικώτατον κοινωνικον μέσον, διὰ τοῦ δποίου δύναται νὰ καταπολεμηθῇ ἀποτελεσματικῶς ἢ φυματίωσις (¹).

Απὸ τῆς ἀφετηρίας ταύτης δρμᾶται καὶ τὸ ἐν Λυών ὑπαίθριον σχολεῖον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι δέχεται μόνον τὰ παιδία ἐκεῖνα τὰ δποῖα ἔχοντα ἥδη ἐκδεδηλωμένα συμπτώματα φυματιώσεως, καὶ ἀπομακρύνει τούς φυματιῶντας παιδας ἐξ τῆς πατρικῆς στέγης, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς θεραπείας. Οἱ μαθηταὶ διαμένοντας ὅχι μόνον κατὰ τὴν ἥμεραν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σχολεῖῳ τούτῳ (ὑπαίθρῳ σχολεῖον μετ' οἰκοτροφείου).

Καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἐν Μυλούζῃ ὑπαίθριου σχολείου ἐπιδιώκει κατὰ βάθος τὴν καταπολέμησιν τῆς φθίσεως. Ἡτο δὲ τῆς γνώμης, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν διαφόρων σχετικῶν δημοσιευμάτων, ὅτι θὰ ἥδυνατο νὰ τύχῃ τοῦ ποθουμένου σκοποῦ θέτουσα κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τῶν Ιατρῶν, τὸ σχολεῖον τοῦτο εἰς τὴν διάθεσιν μόνον τῶν προκεχωρημένων ἀναψικῶν καὶ τῶν κακῶς διατρεφομένων παιδίων, ἀποκλείοντα δὲ τῆς εἰς αὐτὸν φοιτήσεως τοὺς καρδιακοὺς καὶ τοὺς χοιραδικούς.

Πράττει δὲ τοῦτο τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐν Μυλούζῃ λειτουργεῖ ἥδη πρὸ πολλοῦ θεραπευτήριον, πρωτισμένον διὰ τοὺς ἐκ τῶν εἰρημένων νόσων πάσχοντας καρδιακοὺς καὶ χοιραδικούς, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἴδρυθῃ εἰδικὴ κλινική, καὶ τέλος, διότι ἀπό τινων ἐτῶν οἱ ἐκ χοιράδων πά-

(1) Βλ. πλείονα εἰς Ἐμμ. Λαμπαδαρίου, Ιατροῦ κτλ. ‘Ο ἀντιφθισικὸς ἄγων κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἰδίως τὴν μαθητικὴν ἡλικίαν, ’Αθῆναι, 1920.

σχοντες παιδες ἀποστέλλονται πρὸς θεραπείαν εἰς ἡλιόλουτρα. Ἀποτελεσματικὴ δὲ ἡτο ὁσαύτως ἡ σκέψις, ὅτι ἡ διάφροδος φύσις τῶν νόσων συνεπάγεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον διάφροδον τρόπον θεραπείας, ἵδιως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς παιδιὰς τῶν μαθητῶν καὶ τὴν κίνησιν αὐτῶν ἐν ὑπαίθρῳ, δεδομένου ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ τροφὴ τῶν ἐχόντων ροπὴν πρὸς τὴν φυματίωσιν παιδίων πρέπει νὰ εἶναι διάφροδος τῆς παρεκχομένης εἰς τοὺς ἔχοντας χοιραδικὴν προδιάθεσιν. Κατὰ ταῦτα, ὁ σκοπὸς τοῦ ἐν Μυλούζῃ ὑπαιθρίου σχολείου, δεχομένου κατ’ ἀρχὴν ἀναιμικὰ καὶ κακῶς διατρεφόμενα παιδία, εἶναι προληπτικός, διότι οἱ κακῶς διατρεφόμενοι καὶ οἱ μεγάλου βαθμοῦ ἀναιμικοὶ εἶναι ἀναιμφιβόλως οἱ νεοσύλλεκτοι τῆς στρατιᾶς τῶν φυματιώντων, οἱ δόποιοι περιάγουν τὴν διεστυχίαν καὶ τὴν ἀθλιότητα αὐτῶν καθ’ ὅλην τὴν χώραν, γνωμένοι ἐκάστοτε πρόξενοι μεγάλων δεινῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ κατὰ τῆς ἀπαισίας ταύτης ἐθνικῆς μάστιγος ἄγῶν δέον ν’ ἀφοριμάται ἀπὸ τῶν ἐν λόγῳ παιδίων, διότι μόνον κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον θ’ ἀποβῆ ἀποτελεσματικός.

Ἐκ τῶν προλεχθέντων δὲν πρέπει βεβαίως νὰ συναγάγωμεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ἡ ἀνιστέρω ὑπὸ θεωρητικὴν ἐποψιν εὐκόλως ἐφαρμοζομένη ἀρχὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ εὐχερῶς καὶ ἐν τῇ πράξει. Διότι διὰ τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν ταύτην ἀπαιτεῖται ἀκριβεστάτη ἴατρική ἐξέτασις τῶν μάθητῶν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, τοῦθ' ὅπερ εἶναι δύσκολον ἐλλείψει ὑλικοῦ χρόνου.

Ἐκ πάντων τούτων συνάγεται ὅτι, τὸ εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἐκλογὴν ἀφορῶν ζήτημα δὲν ἐίναι ἀκόμη δριστικῶς. *Αἱ τοπικαὶ συνθῆκαι διαδραματίζουν μέγα μέρος κατὰ τὴν λῆψιν*

μᾶς τελικῆς ἀποφάσεως. Ωσαύτως είναι ἀνιψιφήριστον ὅτι καὶ ὑποκειμενικὰ ἀντιλήψεις δίδουν ἐκάστοτε ταύτην ἡ ἐκείνην τὴν λύσιν. Κατὰ διάρροον ἐπὶ παραδ. τρόπον λύεται τὸ ἔξης ζήτημα: Εἰς ποίους πρέπει ἐν πρώτοις νὰ παρασχεθῇ ἡ προμηνησθεῖσα ἀρωγή, εἰς ἐκείνους, ἡ ἀσθενικὴ κατάστασις τῶν δρούσων δὲν είναι ἀκόμη προκεχωρημένη, οὕτως ὥστε βραχεῖα ἐν τοι τραυματίᾳ σχολείῳ δικαιονή θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πλήρη ἀποθεώσην των, ἢ εἰς ἐκείνους, οἵτινες είνε δυνατὸν μόνον ν' ἀνακονφισθοῦν διωσάδηποτε, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ θεραπευθοῦν ἐντελῶς; Ό ἀρχικὸς σκοπὸς ἀποβλέπει εἰς ἀμφοτέρας τὰς κατηγορίας ταύτας, πρὸς ἐπίτευξιν δὲ αὐτοῦ ἀπαιτοῦται, κατὰ τὴν γράμμην ἡμῶν, διὰ τὴν Ἑλλάδα δύο εἰδῶν δραγαρώσεις τούτεστιν: ἡ ἰδρυσις ὑπαθρίου σχολείου, τὸ δροῦσον πρέπει νὰ είναι τόπος « ἡμερησίας ἀναπαύσεως », καὶ τὸ δροῦσον δέον νὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πασχόντων ἐκ κλειστῆς (ἐνίστε δὲ καὶ χειρουργικῆς) φυματιώσεως καὶ προκεχωρημένης ἀναμίας παιδίων, ἡ πλήρης θεραπεία τῶν δρούσων ἔξασφαλίζεται οὕτω δι' ἔξ μέχρι 12 μηνῶν διαμονῆς καὶ, ἡ συγκρότησις σχολικοῦ θεραπευτηρίου ἡ ἀγροδωτηρίου, (σχολείου—σχαταροφύον), ὅπερ ν' ἀποσπᾷ τὰ παιδία πλήρως τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας των, καὶ δὴ ἐν περιπτώσει ἀνάγκης καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἐν τῷ σχολικῷ θεραπευτηρίῳ τούτῳ θὰ διατίθενται οἱ ἔξ ἀροικιῆς φυματιώσεως (πνευμονικῆς φθίσεως) πάσχοντες, ἵσως δὲ καὶ ἐν παρδιακοῖ.

Ωφέλιμος είναι ἀκόμη καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν διαφόρων τούτων ἀσθενῶν ἀπ' ἄλληλων. Αὖτ' ἐν ᾧ περιπτώσει ἐκ ταύτης ἡ ἐκείνης τῆς αἰτίας ἡ διπλῆ δργάνωσις αὗτη δὲν

εἶναι δινατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ, νομίζομεν ὅτι καλλίτερον θὰ
ήτο νὰ φροντίσωμεν περὶ τῶν παιδίων ἐκείνων, τῶν δποίων
δὲν ἔχει προχωρήσει πολὺ τὸ κακὸν (ἐπίνοσοι, χοιραδικοὶ
καὶ κλεισταὶ φυματιώσεις).

Οφεῖλομεν νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν ἐπίρ-
ωσιν τῶν σωματικῶν των δυνάμεων, δπως καταστήσωμεν
αὐτοὺς ἴκανον· ν' ἀμυνθοῦν κατ' ἐπικινδυνωδεστέρων νό-
σων. Διὰ τῆς προληπτικῆς ἐνεργείας ταύτης παρέχεται πολὺ¹
μεγαλυτέρα ὡφέλεια εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν παρὰ διὰ τῆς
παραλείψεως, χάρις εἰς τὴν ἀμφίβολον θεραπείαν, μερικῶν
προκεχωρημένων ἀρρώστων. Διὰ τοὺς τελευταίους² τού-
τους λόγους καὶ τὸ ἱμέτερον ἐν Πατησίοις πρῶτον
ἔλληνικὸν ὑπαίθριον σχολεῖον θὰ περιάβῃ δύο εἰδῶν ὁρ-
γανώσεις· α') σχολεῖον ὑπαίθριον διδασκαλίας, διὰ τοὺς ἐπι-
νόσους μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων Ἀθηνῶν δηλ.
τοὺς χοιραδικούς, ἀσθενικούς, ἀναιμικοὺς καὶ τοὺς φέροντας
ἐν γένει σημεῖα τῆς κλειστῆς φυματιώσεως, καὶ β') σχολεῖον
—σανατόριον (σχολικὸν ἀναρρωτήριον), μακρὰν καὶ ἐντελῶς
ἀπομεμονωμένον τοῦ πρώτου, διὰ τοὺς πάσχοντας τοιού-
τους ἐκ χειρουργικῆς φυματιώσεως, ἀργότερα δὲ καὶ
τοὺς ἐκ πνευμονικῆς φυματιώσεως.

4. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς διαμονῆς εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα

Ο χρόνος τῆς διαμονῆς εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ἐξαρ-
τᾶται ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῶν μαθητῶν, ἀφ' ἑτέ-
ρου δὲ ἐκ τῶν κατὰ τόπους συνθηκῶν. Καὶ διὰ μὲν τοὺς

ἀναιμικοὺς παῖδας ἀρκεῖ, ὃς διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἐμπειρία ἔξα-
μηνος ἐν ὑπαίθρῳ διαμονῆ, διὰ δὲ τοὺς καρδιακούς, τοὺς
χοιοδικούς καὶ τοὺς ἐκ πνευμονικῶν βλαβῶν πάσχοντας
καὶ δὲν θὰ ἥτο, ἐὰν ἡ διαμονὴ αὗτῇ παρετείνετο ἐπὶ ἐν δλό-
κληρον ἔτος, ἐν ᾧ περιπτώσει τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον δὲν
εἶναι ωργανωμένον ως σχολικὸν θεραπευτήριον, προωθι-
σμένον διὰ τοὺς ἐκ βαρέων νοσημάτων πάσχοντας παῖδας.
Τὸ ἐν Charlottenburg ὑπαίθριον σχολεῖον ἐνεργεῖ συμ-
φάνως πρὸς τὰς αὐτές ἀρχές. Ἐν ἔται 1909 ἐφοίτησαν εἰς
αὐτὸν 43 μαθηταί, καθ' ἄπαντα τὸν χρόνον τῆς λειτουργίας
του. δηλαδὴ ἐπὶ 195 ἡμέρας, 44 ἐπὶ 100 καὶ πλέον ἡμέρας
καὶ 71 ἐπὶ 13—100 ἡμέρας.

"Επι βραχυτέρᾳ εἶναι ἡ διαμονὴ εἰς τὸ ἐν Knolls
Green, παρὰ τὸ Manchester, ὑπαίθριον σχολεῖον.
Εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον τοῦτο φοιτῶσιν ἐκ περιτροπῆς
ἐπὶ 15 ἡμέρας; 40 ἀρχεναὶ καὶ θήλεα. Τὰ ὑπαίθρια
σχολεῖα ταῦτα, εἰς τὰ δποῖα μιολονότι διδάσκουν τα-
κτικῶς δύνανται οὐχ ἡττον νὰ κληθοῦν παιδικαὶ ἔξοχαί,
δὲν πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὅψιν. Ἐν τῇ συχνῇ ταύτῃ
ἐναλλαγῇ τῶν μαθητῶν ὑπάρχει κίνδυνός τις ἐν σχέσει
πρός τὴν διδασκαλίαν. Οἱ παῖδες δηλονότι ἐκεῖνοι, οἱ δποῖοι
δὲν ἀνήκουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ὑπαι-
θρίων σχολείων καὶ παραμένουν μικρὸν μόνον ἐν αὐτοῖς
χρονικὸν διάστημα, δὲν θὰ δυνηθοῦν πιθανῶς νὰ ἔξοικει-
ωθοῦν πρὸς τὸν νέον τρόπον τῆς διδασκαλίας καὶ κατ' ἀκο-
λουθομίαν δὲν θ' ἀποκομίσουν τὴν πνευματικὴν ἐκείνην ὀφέ-
λειαν, ἵτις δύναται νὰ προέλθῃ μόνον ἐκ μακρᾶς ἐν ὑπαι-
θρῷ σχολείῳ διαμονῆς. Πρὸς δὲ τούτοις ὑπάρχει καὶ ὁ φό-

βος ὅτι ἡ πρόοδος τῶν μονιμωτέρων μαθητῶν θὰ ὑποστῇ βλάβην ἐκ τῶν κατὰ πάντα χρόνον προσερχομένων νέων τοιούτων. 'Αλλ' ἀφ' ἔτέρου δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμεν τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ εὐεργετικὴ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, ἐπίδρασις παρέχεται εἰς μέγαν ἀριθμὸν μαθητῶν. Καὶ ἐν τῷ θέματι τούτῳ τὴν τελευταίαν λέξιν ἔχουν αἱ κατὰ τόπους συνθῆκαι. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐν Ἰταλίᾳ καταβάλλεται προσπάθεια λειτουργίας τῶν ὑπαιθρίων σχολείων καθ' ὅλον τὸ ἔτος, τοῦθ' ὅπερ ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, εἰναι ἐφικτὸν ἔνεκα τοῦ εὐκραοῦς κλίματος.

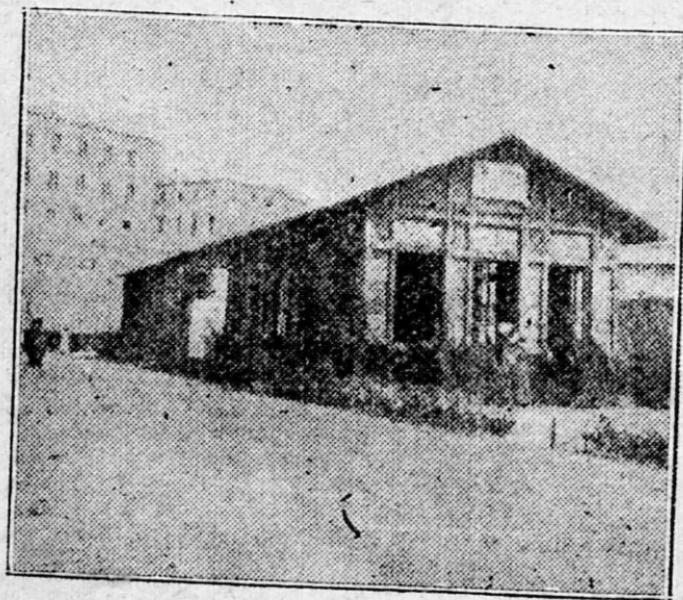
5. Περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ὑπαιθρίων σχολείων κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας

"Οσον ἀφορᾶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὑπαιθρίων σχολείων κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας, δὲν ὑπάρχει πλήρης συμφωνία γνωμῶν. 'Εν Gharlottenburg ἀποστέλλονται τὰ παιδία καὶ κατὰ τὰς Κυριακὰς εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, οὕτως ὥστε εἰς τὴν ἑξάμηνον αὐτῶν φοίτησιν προστίθενται 25 ἡμέραι, κατὰ τὰς δύοις αἱ μαθηταὶ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ τοῦ καθαροῦ ἀέρος καὶ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ διαμονῆς. 'Επειδὴ δὲ κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας ἐπιτρέπεται νὰ ἐπισκέπτωνται τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα καὶ οἱ γονεῖς, οἵ διοῖοι κάμνουν χρῆσιν τῆς ἀδείας ταύτης, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν θὰ διέρχωνται τὰς Κυριακὰς ἐν ὑπαίθρῳ ἀντὶ ν' ἀναπνέουν τὸν μολυσμένον ἀέρα τῶν καφενείων, τῶν ζυθοπωλείων κτλ. Οἱ γονεῖς οὗτοι θὰ δυνηθοῦν ἀφ' ἔτέρου νὰ παρακολουθήσουν ἐκ τοῦ σύνεγγυς

τὴν δρᾶσιν τῶν ὑπαιθρίων σχολείων καὶ συνεπῶς νὰ ἐκτιμήσουν αὐτὰ περισσότερον. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα βαθυτέρα μελέτη τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος περιώρισεν εἰς τὰς ἐργασίμους μόνον ἡμέρας τὴν εἰς τὰ προινησθέντα σχολεῖα φοίτησιν. Εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὥδηγησεν ἡ ἀκόλουθος σκέψις. Ἐξάμηνος συνεχῆς χωρισμὸς τῶν μαθητῶν ἀπὸ τῆς πατρικῆς στέγης συνεπάγεται μοιραίως τὴν μείωσιν τοῦ οἰκογενειακοῦ συναισθήματος, τὸ δὲ ὑπαίθριον σχολεῖον οὐδεμίαν ὀφεῖλει νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὸ κακὸν τοῦτο. Ἀκριβῶς ἡ ἐποχή μαζὶ ἀπαιτεῖ ἐδραίωσιν καὶ σύσφιγξιν τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, ἀκραιφνεστέραν καὶ βαθυτέραν στοργὴν τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, τρυφερωτέραν ἀγάπην καὶ μεγαλύτερον σεβασμὸν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνης τῶν γονέων. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν εἰρημένων ὑποχρεώσεων γίνεται ἥδη δυσκολωτέρα λόγῳ τῆς ὑπὸ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων ἀναίηψεως οἰκογενειακῶν καθηκόντων, (ἐπιστασίας, διατροφῆς, περιποιήσεως), οὕτως ὥστε ἡ χαλάρωσις τῶν συνεχόντων τὴν οἰκογένειαν δεσμῶν ἀποβαίνει εὐκολωτέρα. Διὰ τοῦτο ἡ Κυριακὴ πρέπει νὰ φίπτῃ πάλιν τὰ παιδία εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν γονέων των, συνδέουσα οὕτω τοὺς ὅπωσδήποτε χαλαρωθέντας ποίκους τῆς οἰκογενειακῆς ἀλύστεως. Βεβαίως ὑπάρχει φόβος, ὅτι οἱ γονεῖς θὰ ὀδηγοῦν τὰ τέκνα των εἰς τὰ καφενεῖα ἢ εἰς ἄλλα ἀγμυγιεινὰ κέντρα, καὶ ὅτι, θὰ δίδουν εἰς αὐτὰ οἰνοπνευματώδη ποτά, ματαιοῦντα καθ' ὅλοκληρίαν τὴν ἐκ τῆς ἔβδομαδιαίας διαμονῆς ἐν ὑπαιθρῷ σχολείῳ ἀποκομίζομένην ωφέλειαν. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ ἐκτίθενται αἱ καταστρεπτικαὶ συνέ-

πειαι τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν εἰς τοὺς γονεῖς, εἰς τοὺς δόποίους γίνεται ωσαύτως γνωστόν, ὅτι μαθηταὶ μεταχειρίζομενοι τοιαῦτα ποτά ἀποπέμπονται τοῦ σχολείου.

Πρὸς δὲ τούτοις δέον νὰ ληφθῇ καὶ ἄλλος τις λόγος ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν. Τὸ διδάσκον προσωπικὸν τοῦ ὑπαιθρίου

Εἰκ. 3.— *Ἐξωτερικὴ ὅψις παραπήγματος
ὑπ. σχολείου Ρώμης*

σχολείου ἔχει καὶ αὐτὸ ἀνάγκην ἀναπαύσεως. Τὸ ἑβδομαδιαῖον αὐτοῦ ἔργον εἶναι λίαν ἐπίπονον. Οἱ διδάσκαλοι καὶ αἱ διδασκάλισσαι εὐρίσκονται ἀπὸ τῆς δύρδοντος πρωΐνης ὥρας μέχρι τῆς ἔκτης καὶ ἡμισείας ἑσπερινῆς ἐπὶ ποδὸς εἰς τὸ σχολεῖον. Ως δὲ ὁ ἀποδειχθῆ κατωτέρω, αἱ ὥραι τῆς ἐπιστασίας καὶ τῆς

έργασίας, όποια μεμένου ὅτι αὗται χρησιμοποιοῦνται καλῶς, εἶναι τούλάχιστον τόσον ἐπίπονοι ὅσον καὶ ἡ διδασκαλία Πρὸς τούτοις δὲ τὸ μέγα βάρος τῆς εὐθύνης καὶ ἡ ἀνάγκη συντόνου χρησιμοποιήσεως τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας καταπονοῦν ὅχι μόνον τὴν ψυχήν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα. Τέλος δὲ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, δια τοῦ διδάσκαλοι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔγγαμοι καὶ ὅτι δικαιοῦνται νὰ παραμένουν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἑστίαν τῶν τούλάχιστον ἀπαξ τῆς ἔβδομάδος.

Γ'.

Περὶ τῆς θεραπευτικῆς δυνάμεως τῶν ὑπαιθρίων σχολείων

Ἡ ἴδρυσις τῶν ὑπαιθρίων σχολείων συνήθως ἐπιδεικνύεται, πανταχοῦ ὅπου ταῦτα ἴδρυθησαν ὑπὸ τῶν γονέων ὃς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐκφράσεως τῆς εὐαρεστείας πολλῶν ἐξ αὐτῶν. Καὶ δικαίως καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τὰ παιδία εὑρίσκονται μακρὰν τῶν προσφιλῶν γονέων, ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει καὶ ἀνευ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων. Τὰ ἐργοστάσια τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τούλάχιστον μέγα μέρος τῶν γονέων τῶν εἰς τοιαῦτα ἐκπαιδευτήρια φοιτώντων παιδίων, ἀναγκάζουν τοὺς πατέρας, πολλάκις δὲ καὶ τὰς μητέρας των, νὰ μένουν μακρὰν τῆς οἰκίας. Εἰς τὴν ἐπιδοκιμασίαν ταύτην τῶν γονέων μεγάλως συντείνει καὶ ἡ πεποίθησις, ὅτι τὰ τέκνα τῶν διατρέφονται καλῶς, διέρχονται τὰς ὥρας των ἐν μέσῳ τερπνῶν παιγνιδίων καὶ ὅτι ὑπο-

βάλλονται εἰς εὐχερῆ καὶ διδακτικὴν ἐργασίαν, πρόφυλασ-
σόμενα οὕτω ἡμίκῶς καὶ σωματικῶς ἀπὸ τοῦ κινδύνου,
τὸν ὅποιον συνεπάγεται ἡ εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως διαμο-
νή. Κατὰ τὸ ἑσπέρας οἱ μαθηταὶ ἐπανέρχονται εἰς τὰς οἰ-
κίας των, ἔνθ' ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν γονέων των ἀπολαύουν
κατὰ διάνοιαν τῶν ἀγαθῶν, τὰ δοῖα παρέχει εἰς αὐτὰ ἡ
πραγματικότης. Μικρὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν γονέων ἐκεί-
νων, οἱ δοῖοι δὲν προσφέρονται τὴν μικρὰν αὐτὴν ύψην
ὑπὲρ τῶν τέκνων των, καὶ οἱ δοῖοι δυστρεποῦν ἀφ' ἐτέρου
νὰ παρέχουν καὶ τὴν ὑλικὴν συμβολήν των ὑπὲρ τῶν
ὑπαιθρίων σχολείων. Εξαιρέσεις ὑπάρχουν παντοῦ. Εἰς
Μυλούζην π. χ., ὅπου εἰς πάντας τοὺς ἐκ τοῦ δημοτικοῦ
σχολείου προερχομένους μαθητὰς παρέχεται δωρεὰν ὅχι
μόνον ἡ διαμονὴ ἐν τῷ ὑπαιθρίῳ σχολείῳ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἡ
μεταφορὰ διὰ τοῦ τροχιοδρόμου, ἀντελήφθημεν κατὰ τὴν
ἐκεῖ διαμονὴν μας, ὅτι μερικοὶ γονεῖς δὲν ἐπιτρέπουν τὴν
εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν τοῦτο ἔδρυμα φοίτησιν τῶν τέκνων τῶν
ἔξι ἐγωϊστικῶν λόγων. Εἰντυχῶς οἱ γονεῖς οὗτοι εἶναι εὐά-
ριθμοι. Οἱ πλεῖστοι ἔξι αὐτῶν εἶναι λίαν εὐγνώμονες
πρὸς τὸν σχολικὸν τοῦτον θεσμόν. Τὸ ἀποτελέσματα ταῦτα
δὲν ἐκπλήττουν τὸν παρακολουθήσαντα τὴν ζωὴν καὶ τὴν
δρᾶσιν τῶν ὑπαιθρίων σχολείων.

"Ας ἔξετάσωμεν τώρα τὰς δυνάμεις ἐκείνας, οἱ δοῖαι
συνεπικουρῶν εἰς τὸ ἔργον μας.

1. Περὶ τοῦ ἀέρος ὡς θεραπευτικοῦ παράγοντος

"Ο καθαρὸς ἀὴρ εἶναι ἡ πρώτη ἐπικουρικὴ δύναμις, ἡ
ἀνακόπτουσα ἀποτελεσματικῶς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιβούλου

νόσου. Μολονότι δὲ ὁ καθαρὸς τῶν πεδινῶν τόπων ἀήρ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραβίῃ ηθῆ πρὸς τὸν ἀπαρόμιλλον τῶν ὑψηλῶν ὁρέων ἀέρα, ἡ θεραπευτικὴ δύναμις τοῦ ὅποίου ἀποσπᾶ καθ'εκαστον ἔτος μυριάδας ἐκ τῶν πόλεων, ἐν τούτοις εἶναι πολυτιμότατος. Ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σχολείῳ οἱ μαθηταὶ ἀναπνέουν εὐκόλως καὶ ἐλευθέρως, ἀκουσίως δὲ συναναπνέουν τὰς βαίσαμώδεις ὀσμὰς τὰς διαχεομένας ἐκ τῶν δένδρων καὶ τῶν ἀνθέων. Ὁ ἀήρ οὗτος εἶναι ἐπίσης ἀπηλλαγμένος αἰθάλης καὶ κονιορτοῦ εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἐκεῖνα, τὰ δόποια εὑρίσκονται μακρὰν τῶν πόλεων σιωπῆλα καὶ εἰρηνικὰ ἐν μέσῳ τοῦ δάσους, ἢ πλησίον φωτεινοῦ αἰγαλοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὰ πλησίον τῆς πόλεως κείμενα σχολεῖα δύνανται νὰ οἰκοδομηθοῦν κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ αἰθάλη καὶ ὁ κονιορτός νὰ μὴ μολύνουν τὴν περιβάλλονταν αὐτὰ ἀτιμόσφαιραν. Ὄποια διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ μολυσμένου ἀέρος τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν κοινῶν σχολείων! Καὶ αὐτὰ τὰ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς οἰκοδομούμενα νέα ἐκπαιδευτήρια, δὲν παρέχουν πάντοτε εἰς τὸν μαθητάς, λόγῳ τῆς ὑπερπληρώσεως τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν, καθαρὸν ἀέρα, τοῦθ' ὅπερ εἶναι δλέθριον, δοθέντος ὅτι ὁ πρωτός δρός τῆς θεραπείας τῶν ἐπιγόσων παιδίων συνίσταται εἰς τὴν εἰσπνοὴν πλήρους δξυγόνου ἀέρος, ὁ δόποιος, ἐπειδὴ οἱ ἀσθενῆ δργανισμὸν ἔχοντες εὐκόλως προσβάλλονται ὑπὸ τῶν βακύλων τῆς φυματιώσεως, πρέπει νὰ θεωρηθῇ, ὡς ὁ ἄριστος σύμμαχος ὁ συνεπικουρῶν εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐπιβιούλων τούτων μικροσκοπικῶν δολοφόνων. Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα παρέχουν τοιοῦτον ἀέρα, παρορμῶντα τὰ παιδία εἰς βαθείας εἰσπνοάς, συντελούσας μεγάλως εἰς τὴν ἀν-

ταλλαγὴν τῆς ὕλης καὶ συνεπαγομένας γενικὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν εὐεξίαν.

Πρὸς ἐπίτευξιν θετικῶν ἀποτελεσμάτων ἐκ τοῦ καθαροῦ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων ἀέρος συνιστῶμεν τὴν βαθεῖαν εἰσπνοήν. Πείραμά τι γένομενον τῷ 1908 εἰς τὴν ἐν Ηαρισίοις ἀνωτέραν σχολὴν τῶν ἀρρένων τῆς ὁδοῦ Cambon εἴλκυσε τὴν προσοχὴν πάντων. Κατά τινα σχετικὴν ἔκθεσιν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Φραγκφούρτης» δὲ Δωρε Marage ὑπέβαλε τοὺς φοιτῶντας εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο διακοσίους μαθητὰς εἰς ἀναπνευστικὰ γυμνάσματα καὶ δὴ κατὰ τὰς ὕδρας τῆς παραδόσεως. Τριακοντάκις τῆς ἡμέρας ἐπαναλαμβάνοντο τρεῖς κινήσεις, πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν δοποίων ἀπαιτοῦνται ἐν συνόλῳ μόλις δέκα λεπτά. Αἱ μετά πάροδον ἐβδομάδων τινῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀναπνευστικῶν τούτων ἀσκήσεων γένομεναι καταμετρήσεις ἔδειξαν, ὅτι ἡ θωρακικὴ περιμετρος εἶχεν αὐξῆθη κατὰ 2—6 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Ο γνωρίζων τὴν σημασίαν τῆς ἀναπνοῆς θὰ δύνηθῇ νὰ ἐννοήσῃ τὴν σπουδαιότητα τῆς αὐξήσεως ταύτης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀναιμία προέρχεται, τούλαχιστον ἐν μέρει, ἐκ τῆς πλημμελοῦς διαπλάσεως τοῦ θώρακος, τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ὀφεῖλει νὰ συντελέσῃ, ἐφ' ὃσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου. Τὰ παιδία ἀναπνέοντα συνήθως ἐπιπολαίως, ἡ συνήθεια δὲ αὗτη προέρχεται ἐκ διαφόρων αἰτιῶν. Ο μεμολυσμένος τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν ἀήρ, παιζει μεγάλον ϕόλον ώς πρὸς τὴν κακῶς τελούμενην ἀναπνοήν, ἡ δοποία εἶναι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη τρόπον τινὰ συνέπεια ἀπλῆς ἀμύνης, δεδομένου ὅτι ὁ ἀκάθαρτος ἀήρ οὐδαμῶς ἐνισχύει τὴν πνευμονικὴν ἐνέργειαν. Ἀφ'

έτερου δὲ παρατηρητέον, ὅτι ἡ μαρῷα καθιστικὴ ἐργασία δὲν ἀπαιτεῖ ίσχυρὰν ἀναπνοήν, ἐπειδὴ ἡ κατανάλωσις τῶν κυκλοφορουσῶν ἐν τῷ αἷματι θρεπτικῶν οὖσιν τελεῖται βραδέως, καὶ κατ' ἀκολουθίαν συσσωρευομένου ἐν αὐτῷ μικροῦ ποσοῦ διοξειδίου τοῦ ἀνθρακοῦ, ἡ τάσις πρὸς ἀποβολὴν τοῦ πλεονάσματος ἀποβαίνει ἀσθενεστέρᾳ. Τοιουτότοις δρεῖ κατὰ κανόνα ἡ ἐλαφρὰ ἀνταλλαγὴ διεγόνου καὶ ἀνθρακικοῦ διέσεος ἡ ἐπιτυγχανομένη δι' ἐπιπολαίου εἰσπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς. Ἰσως ίσχυρισθῇ τις, κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, ὅτι ἡ τελουμένη ἀναπνοὴ δὲν εἶναι ἐπιβλαβής εἰς τὴν ὑγείαν, ἀλλ' ὁ ίσχυρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι δρόμος. Ὁ κίνδυνος ἐν πρώτοις συνίσταται εἰς τὴν ταχέως ἀποκτωμένην βλαβερὰν ἔξιν. Οἱ παῖδες συνηθίζουν βαθμηδὸν ν' ἀναπνέονταν ἐπιπολαίως, τοῦ κακοῦ δὲ τούτου αἱ συνέπειαι γίνονται καταφανεῖς κατά τε τὰς σχολικὰς παιδιὰς καὶ τὴν ἐξάσκησιν βιοποριστικοῦ ἐπαγγέλματος, ἀπαιτοῦντος μεγάλην ἔντασιν σωματικῶν δυνάμεων.

Πολὺ μεγαλύτερος εἶναι δὲ κίνδυνος τῆς καθ' ἔξιν ἐπιπολαίου ἀναπνοῆς, ἐφ' ὃσον αὗτῇ διεγέρει μονομερῶς τὴν ἐνέργειαν τῶν πνευμόνων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ ἐν αὐτοῖς ἀήρ ἀνανεοῦται σπανίως ἐλαττοῦται μεγάλως ἡ ζωτικὴ αὐτῶν δύναμις, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀμυντικὴ ἴκανότης αὐτῶν κατὰ τῶν βακίλλων τοῦ Koch, οἵτινες διολισθαίνοντες εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πνεύμονος ἀρχονται τοῦ καταστρεπτικοῦ των ἐργού, συνεπαγόμενοι ἀμεσον κίνδυνον, δυσκόλως δυνάμενον ν' ἀποσοβηθῆ.

Τὰ προλεχθέντα δεικνύοντα σαφῶς τὴν ἀνάγκην τῆς βαθείας εἰσπνοῆς, ιδίως δὲ διὰ τοὺς ἐπινόσους παῖδας. Ὅθεν

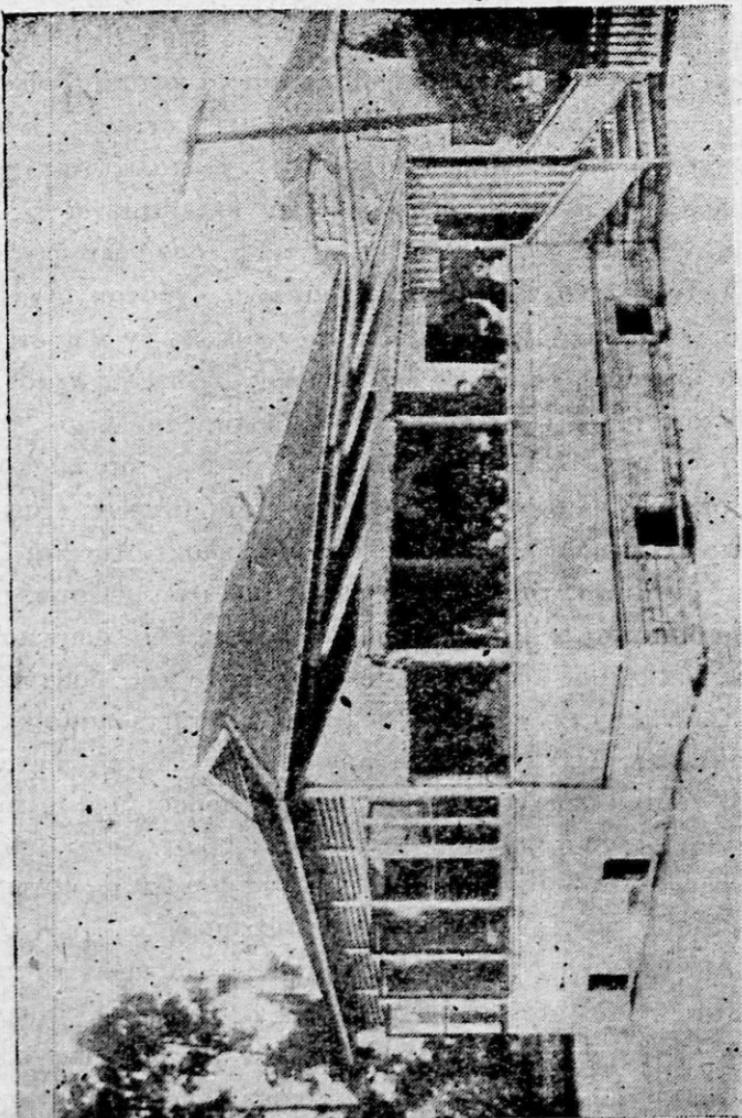
εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα δέον νὰ καταβληθῇ μεγάλη φροντίς, ὅπως οἱ μαθηταὶ εἰσπνέουν βαθέως. Κατ’ ἀρχὰς πρέπει νὰ προσεξθιμεν, ὅπως ἡ ἀναπνοὴ τελῆται κανονικῶς, διότι πᾶσα καταπόνησις συνεπάγεται κινδύνους, ὡς ἐπὶ παραδ. συρροὴν τοῦ αἷματος εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἔλιγγον.

• Θεωροῦμεν σκόπιμον προκειμένου περὶ γυμναστικῆς τῶν ἀναπνευστικῶν δογάνων νὰ ὑπενθυμίσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ σχολικὴ γυμναστικὴ διδασκομένη κανονικῶς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν εἰδικοῦ γυμναστοῦ μεμορφωμένου κατὰ τὸ σουηδικὸν σύστημα, ἀποβλέπει πρωτίστως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ θώρακος καὶ τῶν πνευμόνων, καὶ ἐπομένως, φρονοῦμεν ἀναγκαότατον, ὅπως ὁ διδάσκαλος ἢ ὁ γυμναστὴς τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου τυγχάνῃ ἔμπειρος τῆς γυμναστικῆς ταύτης, ἥτις κατ’ ἔξοχὴν φροντίζει περὶ τῆς ἐπιτημονικῆς ἐνισχύσεως τῶν ἀναπνευστικῶν δογάνων καὶ διμαλῆς λειτουργίας αὐτῶν.

2. Περὶ τοῦ ἡλίου ὡς θεραπευτικοῦ παράγοντος

Απὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἀέρος ἐνεργεῖ ὁ μέγας ἵατρὸς ἥλιος. «Ἐξελθε τῶν σκοτεινῶν καὶ πνιγμῶν στενωπῶν καὶ πήγαινε νὰ λουσθῆς, εἰς τὰ ζωοφόρα τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς κύματα!» Αὗτὴ εἶναι ἡ συμβουλή, ἡν δέον ν’ ἀπενθύνωμεν διαρκῶς πρὸς τὴν μαθητιῶσαν νεότητα. Ποῖος βάφει δι’ ἐρυθροῦ χρόματος τὰς παρειὰς τῶν τέκνων τῶν χωρικῶν; Ποῖος δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν ἱκανότητα, διὰ νὰ παλαίσουν ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῶν διαιφόρων νόσων; Οὐδεὶς ἄλλος παρὰ ὁ ἥλιος καὶ ὁ καθαρὸς ἀήρ. Τὸ φυσικὸν ἔνστικτον διησθάνθη πρὸ πολλοῦ τὴν ἔξυγιαστικὴν δύναμιν τοῦ ἡλίου.

Eικ. 1. Περιπτερον ἀμερικανικοῦ ὑπαθλίου σχολείου (Μοντεβίδεον, νοτίου Λ. εξαρχίας)

5

Περιπλανώμενός τις παρατηρεῖ συχνάκις, ὅτι πλεῖστοι ὀρεινοὶ τόποι, δυνάμενοι νὰ καλλιεργηθοῦν καὶ νὰ κατοικηθοῦν ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων εἰναι ἐγκαταλείπεινέντελῶς. Ἐάν δὲ τις ἔξετάσῃ τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἐγκαταλείψεως, εὐκόλως θὰ ἴδῃ, ὅτι οἱ τόποι οὗτοι εἰναι ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν ἄνεμον ἢ τοῦθ' ὅπερ εἰναι σημαντικώτερον, δὲν φωτίζονται ἵκανῶς ὑπὸ τοῦ ἥλιου. Πρό τινος χρόνου αἱ πόλεις ἥρχισαν νὰ οἰκοδομοῦνται ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἐνῷ πρότερον, χάριν εὐκολίας, ἐκτίζοντο ἐπὶ πεδιῶν μερῶν. Οἱ ιδικός μας αἰών κατενόησε τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἥλιου, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ἡδη καταφανῶς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ βαρέα καὶ σκοτεινὰ παραπετάσματα τῶν παραθύρων ἔξαφανίζονται βαθμηδόν. Η γνῶσις τῆς μικροφυιοκτόνου καὶ ζωοποιοῦ δυνάμεως τοῦ ἥλιακοῦ φωτὸς λαμβάνει μεῖζονας ὁσημέραι διαστάσεις. Ἐστερημέναι φωτὸς κατοικίαι ὅσον καὶ ἀν εἶναι θελκτικαί, καθιστοῦν ἀσθενεστέραν καὶ βραχυτέραν τὴν ζωήν, ἐνῷ τούναντίον ἡ συγχρή ἐν ὑπαίθρῳ διαμονὴ ὑπὸ τὰς ἥλιακὰς ἀκτίνας ἐνισχύει μεγάλως τὴν ζωτικὴν δύναμιν. Περὶ τούτου δύνανται νὰ μᾶς πληροφορήσουν οἱ κάτοικοι πολλῶν τόπων ἡ παραδειγματικὴ μακροφυιότης τῶν ὅποιων δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὅτι ὁ ἥλιος διαχέει ἀφθόνως τὸ φῶς αὐτοῦ τὰς περισσοτέρας κατ' ἔτος ἡμέρας.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὀφείλομεν νὰ ἔξαρωμεν τὸ γεγονός, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν ὑπαίθρων σχολείων ἐπὶ πολλοὺς μῆνας λούνονται καθ' ἔκαστην ἡμέραν εἰς τὴν εὐεργετικὴν θάλασσαν τοῦ φωτός. Πόσα πανογόνα σπέρματα καταστρέφονται ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἥλιου καὶ πόσαι ἀσθενικοὶ δργανισμοὶ ἀνακτῶσιν ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ζωηφόρου ἀστέρος

ζωτικὸν σφρῆγος καὶ ἀκμήν! Πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὅψιν ἡ ψυχολογικὴ ἐπίδρασις. Ἡ ἀναιμία ἔξασθενοῦσα τὸ σῶμα συνεπάγεται μοιραίως ἀπονέκρωσιν τῶν φαιδρῶν συναισθημάτων καὶ παράλυσιν πάσης δράσεως. Ἄτονοι, ράμνυμοι καὶ δειλοὶ πλανῶνται αἱ ὥχραι μορφαὶ τῶν ἀναιμικῶν παιδίων. Σπανίως ἐποίεισθαίνει εἰς τὸ μαραμμένον των πρόσωπων μελαγχολικὸν μειδίαμα. Ἀν ἐπιτρέψωμεν ὅμιως εἰς αὐτοὺς νὰ ζήσουν ὑπὸ τὸ ἀπλετὸν ἡμιακὸν φῶς ἐν ὑπαίθρῳ, μετ' ὀλίγου χρόνου πάροδον αἱ ὥχραι σκαιὲν θὰ μεταβληθοῦν πάλιν εἰς ζωηρὰ παιδία δυνάμενα νὰ τρέχουν, νὰ παῖζουν καί νὰ γελοῦν. Διότι ὁ ἥλιος σκορπίζει πανταχοῦ εὐθυμίαν, ως ἔξι ἵδιας πείρας γνωρίζομεν. Ο σκυθρωπὸς χειμῶν διαθέτει μελαγχολικῶς τὴν ψυχὴν καὶ ἐνσχύει τὴν ἀλυμπίαν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ διστονεῖς ἀποστέλλονται εἰς τὰς εὐηλίους μεσημβρινὰς χώρας, ὅπως ἀντλήσουν ἐκ τῆς ἀεγγάου πηγῆς τοῦ φωτὸς εὐθυμίαν καὶ ζωτικὴν δύναμιν. Ἀλλ' ἡ εὐθυμία εἶναι σπουδαιότατος θεραπευτικὸς παράγων. Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι οἱ ποιηταί, οἱ συναισθανόμενοι τὴν πλημμυρίδα καὶ ἄμπετιν τῶν λεπτεπιλέπτων κραδασμῶν τῆς ζωῆς περισσότερον καὶ ἐναργέστερον τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, ἔξυμνοι τὴν ἀνοιξίν δι' ἀρμονικῶν διθιράμψων καὶ τόνων μελωδικῶν, πρέπει νὰ ἐπιδοθῇ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν διὰ τοῦ ἥλιακοῦ θάλπους, ὡσπερ φοινιξ ἐκ τῆς τέφρας της, ἀναθάλλουσαν ἡδονὴν τῆς ζωῆς. Ταῦτα πάντα ἔξηγοῦν τὴν αἰτίαν, διὸ τὴν ὅποιαν, ἡ εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα μαθηταί, ταχέως ἀποβάλλοντες τὴν παραλύουσαν τὰς δυνάμεις των δυσθυμίαν καθίστανται ζωηροί, σφριγώδεις καὶ

εῦθυμοι μετά τινων μηνῶν διαμονὴν ἐν ὑπαίθρῳ ὑπὸ τὸ
ἄπλετον ἡλιακὸν φῶς.

“Οπως ἐνισχύσωμεν ἀκόμη περισσότερον τὴν εὐεργετι-
κὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἡλίου, πρέπει νὰ συνδυά-

Εἰκ. 5. ‘Η ἡλιοθεραπεία εἰς τὴν Παιδικὴν θεραπήν
Ἐξοχὴν Φαλήρου κατὰ τὰς ἡμετέρας ὑποδείξεις
(Βλ. ‘Η Παιδ. Ἐξοχὴ Φαλήρου κτλ. Ἀθῆ-
ναι, 1821. “Ἐκδ. Ὑπουργ. Παιδείας)

σωμεν πρὸς αὐτὴν ἀερόλοντρα καὶ ἡλιόλοντρα. Η σπου
δαιότης τῆς ὁργανώσεως τοιούτων λουτρῶν γίνεται ἀπὸ
ἔτους εἰς ἔτος καταφανεστέρα. Μολονότι δὲ πρὸς τὴν ὁργά-
νωσιν ταύτην συνδέονται καὶ βλάβαι, αὐταὶ ὅμως δέον ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὰς ἐκάστοτε ἀπροσέ-
κτως διενεργουμένας ἐφαρμογάς. Κατὰ τὴν λῆψιν τῶν λου-

τρῶν τούτων ἀπαιτεῖται πρὸ παντὸς ζωῆρὰ κίνησις, γυμναστικὴ καὶ παιγνίδια.

Οἱ ἵατροὶ τῶν ὑπαιθρίων σχηλείων διφεῖλουν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο νὰ παρέχουν ἀκοιθεῖς καὶ ἐκτενεῖς ἐκάστοτε ὁδηγίας πρὸς ἀποσόβησιν τῶν βλαβῶν. Ἐφαρμοζομένων δὲ ἐπακριβῶς τῶν ὁδηγιῶν τούτων, τὰ ἥμιούλουτρα καὶ τὰ ἀερόλουτρα καθίστανται σπουδαῖοι παράγοντες ὡς πρὸς τὴν βελτίωσιν τῆς ὑγείας τῶν ἐπινόσων παιδίων.

Εἰς πάντα τὰ ὑπαιθρία σχολεῖα δύνανται νὰ ἐπιτευχθοῦν ἀποτελέσματα, ὅμοια πρὸς ἐκεῖνα, περὶ ὃν διμιεῖ ὁ Trüper (¹) ἐν τῇ ἐκθεσεί του, περὶ τοῦ ἐν Ἱένῃ περιφήμου ἴδούματός του: «Νευρικὰ φαινόμενα, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ἡμικρανία, ναυτία μετὰ ἡ ἄνευ ἐμέτου, ἀνορεξία, ἔλαφοὺς καταπόνησις, ἀπροσεξία, ἀφαίρεσις, αἴσθησις ἄγχους κλπ. θεραπεύονται κατὰ κανόνα παρ' ἡμῖν ἄνευ φαρμάκων, ἄνευ ἔλαίου τοῦ δνίσκου ἡ σιδηρούχων συσκενασιῶν. Αἱ ἥμιακαὶ ἀκτῖνες, δὲ καθαρὸς ἀὴρ καὶ ἡ λογικὴ δίαιτα, συνοδευομένη ὑπὸ πολλῶν σωματικῶν ἀσκήσεων ἐπιφέρουν ταχύτερα καὶ ἀσφαλέστερα ἀποτελέσματα».

3. Περὶ τῆς καθαριότητος ὡς θεραπευτικοῦ παράγοντος

Οἱ ἀὴρ καὶ ὁ ἥμιος δὲν δύνανται ν' ἀναπτύσσουν πάντοτε τὰς θεραπευτικάς των δυνάμεις, διότι οἱ καλοὶ οὐτοὶ φύλοι πολλίκις εὑρίσκονται πρὸ κεκλεισμένων θυρῶν. Αἱ

(1) Πρβ. Rollier, περὶ ἥμιουθεραπείας κτλ. καὶ ἡμέτερα ἀποτελέσματα τοῦ ἥμιουθεραπευτηρίου τῆς μαθητικῆς Πολιτικού Κηπού Αθηνῶν καὶ τῆς Παιδικῆς Έξοχῆς Φαλήρου (Εἰκ. 5).

θύραι δὲ αὗται είναι οἱ πόροι τοῦ δέρματος, ἡ ρυπαρότης τῶν ὄποιών κωλύει τὴν εἰς τὸ σῶμα εἴσοδον τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ φωτὸς ἀναστέλλουσα κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὴν σπουδαιοτάτην λειτουργίαν τῆς ἐφιδρώσεως καὶ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. Ἡ καθαρότης είναι θεμελιώδης ὅρος ὅχι μόνον τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς θεραπείας τῶν ἔξωτερικῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν του βλαβῶν. "Οτι δὲ ή ἀλήθεια αὕτη είναι ὅντως γνωστή εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα, δεικνύει ἡ παροχὴ ποικίλων μέσων πρὸς πλύσιν τοῦ σώματος καὶ ἡ πρόθυμος χρησιμοποίησις αὐτῶν καθ' ὅλην τὴν ἥμέραν, ἵδιως δὲ πρὸ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ φαγητοῦ. "Αλλως δὲ πρέπει συχνάκις νὰ πλύνωνται οἱ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων μαθηταί, αἱ ρυπαραί, τῶν ὄποιών χεῖρες καὶ τ' ἀκάθαρτα πρόσωπα κάμνουν, καίτοι θὰ φανῇ παράδοξον τοῦτο, εὐάρεστον ἐντύπωσιν. Προξενοῦν δὲ τοιαύτην ἐντύπωσιν, διότι δεικνύουν, ὅτι οἱ μαθηταὶ οὗτοι δὲν περιφέρονται ἐδῶ καὶ ἔκει ἀδρανοῦντες, ἀλλ' ὅτι εὑρίσκονται διαρκῶς ἐν λογικῇ ἐνεργείᾳ, ἀλλοτε μὲν ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἀλλοτε δὲ ἐν τῷ κήπῳ, ἀλλοτε δὲ παιζόντες ἢ ἀσκούμενοι. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐνέργεια αὕτη φέρει τὰς μὲν χεῖρας εἰς ἄμεσον, τὸ δὲ πρόσωπον εἰς ἔμμεσον πρὸς τὸ ἔδαφος ἐπαφήν, δὲν είναι μὲν ἐντροπὴ τὸ νὰ ἔχουν ἀκάθαρτον πρόσωπον καὶ ρυπαρὰς χεῖρας, είναι δῆμος ἀναξιοπρεπὲς καὶ ἀνοίκειον ὅπως οἱ μαθηταὶ παρουσιάζωνται ἀκάθαρτοι εἰς τὴν τραπέζαριαν ἢ εἰς τὰ δωμάτια τῆς διδασκαλίας. "Οὐεν διφεῦλομεν νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς αὐτοὺς ἐκάστοτε τὴν πλύσιν τῶν χειρῶν καὶ τὸν καθαρισμὸν τῶν ὄρυχων (Εἰκ. 6.)

Πολλάκις ἵδιως δὲ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς φοιτήσεως εἰς

Εικ. 6. Τὰ αιγαίνον τῶν κειδῶν εἰς τοὺς εἰδυκούς μπρῆγας τῶν ὑπαυθέρων σχολείων

τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα, θὰ δοθῇ ἀφορμή, ὅπως συνδέωμεν πρὸς τὰς ρυπαρὰς χεῖρας διδάγματα τῆς ὑγιεινῆς καὶ σχετικὰς παροτρύνσεις, πιθανῶς δὲ καὶ διδασκαλίαν. ἀφορῶσαν εἰς τὴν ὑγιεινὴν τῆς ψυχῆς. Εἰς ἓνα δρᾶμα τοῦ "Ιπσεν, εἰς τὸν ἐπιγραφόμενον «ὁ ἔχθρος τοῦ λαοῦ» δ Stockmann λέγει τὸ ἀκόλουθα: «εἰς τὴν φύκιαν ἐκείνην, τὸ δάπεδον τῆς δποίας δὲν καθαρίζεται καθημερινῶς,—ἡ σύζυγός μου μάλιστα ἴσχυρίζεται ὅτι τοῦτο πρέπει καὶ νὰ πλύνεται καθ ἐκάστην ἡμέραν, περὶ αὐτοῦ ὅμως αἱ γνῶμαι διέστανται—ο ἀνθρώπος χάνει ἐντὸς' δύο ἢ τριῶν ἐιδὼν τὴν ἵκανότητα τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ ἐνεργεῖν ἡθικῶς». Τοῦτο ἴσχυει πολὺ περισσότερον ὃς πρὸς τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος. Μετὰ τὸ λοιτρὸν τὰ παιδία κάμνουν ἐντύπωσιν ἀνθρώπων, ἐχόντων πληρεστέραν καὶ δρυπτέραν συνείδησιν ἑαυτῶν. Νομίζει δὲ τις, ὅτι ἀκούει αὐτοὺς νὰ λέγουν: «Δὲν ἐντρέπομαι πλέον διὰ τὴν ρυπαρότητά μου, τώρα εἴμαι καθαρώτατος». Προκειμένου περὶ καθαριότητος, παρατηρητέον ὅτι οἱ διδάσκαλοι ὅφεῖλον ἐνίστε ν' ἀναπτύσσουν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τὸ κεφάλαιον τῆς ὑγιεινῆς τοῦτο. Ἡ θεωρία ὅμως είναι ἀποτελεσματική, μόνον ὅταν συνοδεύεται ὑπὸ πρακτικῆς ἐνεργείας, ἡ δποία διὰ ν' ἀποβῆ ἔξις, πρέπει νὰ είναι συνεχεστάτη καὶ συνεπής πρὸς ἑαυτήν.

Μέχρι τοῦτο ὅμιλήσαμεν περὶ τῶν εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ταῦτα ἰδρύματα παρεχομένων μέσων πρὸς πλύσιν τοῦ προσώπου καὶ τῶν χειρῶν. Καίτοι δὲ ἡ ημασία τοῦ καθαρισμοῦ τούτων είναι κατάδηλος, πρέπει ἐν τούτοις νὰ ληρθῇ πρὸς δρψαλμῶν, ὅτι ὅχι μόνον τὸ πρόσωπον καὶ αἱ χεῖρες, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος πρέπει νὰ διευκολύνονται τὴν

ενεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀέρος καὶ εἰ δυνατὸν τοῦ ἡλια-
κοῦ φωτός. Διὰ τοῦτο εἰς πλεῖστα ὑπαίθρια σχολεῖα ὑπάρ-
χουν καὶ δργανώσεις λουτρῶν. Εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μα-
θητῶν πρέπει νὰ ἐνρίσκωνται, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν τοῦτο,
λουτρὰ καταιωνίσεως καὶ κοινοὶ λουτῆρες, χρησιμοποιού-
μενοι πρὸ παντὸς κατὰ τὰς περιπτώσεις ἔκείνας, κατὰ τὰς
ὅποιας παρίσταται ἀνάγκη ἀλατούχων λουτρῶν, παρεχόντων
εἰς πολλὰ παιδία μεγάλην ὠφέλειαν. Τὰ διὰ καταιωνίσεως
λουτρὰ καθαρίζουν τελείως τὸ σῶμα, διεγέρουν μεγάλως
τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἷματος καὶ ἐπιρροώνυσον ὄλοκληρον
τὸν δργανισμόν, οἵ δὲ παῖδες συναισθανόμενοι τὴν ὠφέλειαν
ταύτην ἐπουσίως καὶ ἀσμένως προσέρχονται εἰς τὰ λουτρὰ
ταῦτα, τὰ δροσίζοντα καὶ ἐνισχύοντα τὸ σῶμα τῶν κατὰ τὰς
Θερμὰς ἡμέρας. Ἐντεῦθεν συνάγομεν, ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὸ
σημεῖον τοῦτο τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα εἶναι πλεονεκτικώτερα
τῶν λουπῶν. Διότι, καίτοι εἰς τὰς πλεῖστας τῶν πόλεων (ὅχι
βέβαια τῶν Ἑλληνικῶν) οἱ μαθηταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων
δύνανται νὰ λαμβάνουν τοιαῦτα λουτρά, ἐνεκεν ὅμως τῆς
πλήθυνος αὐτῶν ἡ λῆψις λουτρῶν καταιωνίσεως τελεῖται δἰς
ἢ τὸ πολὺ τρὶς τοῦ μηνὸς κατὰ κανόνα, ἐνῷ οἱ μαθηταὶ τῶν
ὑπαιθρίων σχολείων λαμβάνουν τοιαῦτα λουτρὰ τοὐλάχιστον
δὶς τῆς ἑβδομάδος, τοῦθ' ὅπερ γίνεται πρόξενος μεγάλου κα-
λοῦ. Οὐδεμίᾳ βλάβῃ παρετηρήθη ἐκ τῆς συχνῆς λήψεως λου-
τρῶν, τούναντίον μόνον ὠφέλεια προηλθεν ἐκ ταύτης τὸ
γεγονός δὲ ὅτι οἱ παῖδες μετ' εὐλατριῶνς χαρᾶς σπεύδουσιν
εἰς τὰ λουτρὰ ταῦτα, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς τεκμήριον,
καίτοι μὴ ἀπολύτου κύρους, τῆς παρεχομένης εἰς αὐτοὺς
ἐκάστοτε ὠφελείας ἐκ τῆς λήψεως τῶν προμνησθέντων λου-

τρῶν. Βεβαίως πρέπει νὰ μεριμνῶμεν καὶ περὶ τῆς σχετικῆς ἀντιδράσεως, τῆς ἐπερχομένης ἄλλως τε διὰ τῆς κατὰ τὰς παιδιὰς ἀναπτυσσομένης ζωηρᾶς κινήσεως. Πρὸς δὲ τούτους ὁφεῖλομεν νὰ φροντίζωμεν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν τοῦτο, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐκείνων, τῶν συνοδευομένων ὑπὸ κολυμβητικῶν ἀσκήσεων (θάλασσα λοιπῷ), τὰ δποῖα παρ' ἥμīν εἶναι λίαν προσιτά. Εννοεῖται, ὅτι οἱ τοιαῦτα λοιπὰ λαμβάνοντες πρέπει νὰ κινῶνται ζωηρῶς ἐντὸς τοῦ ὕδατος, νὰ μὴ διαμένουν πολὺν χρόνον ἐν αὐτῷ, νὰ ἐνδύνωνται ἀμέσως καὶ νὰ βαδίζουν ἢ νὰ τρέχουν μετὰ τὸ λοιπὸν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς φυσιολογικῆς κυκλοφορίας.

4. Περὶ τῆς κινήσεως ὡς θεραπευτικοῦ παράγοντος

Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα μεριμνῶσι περὶ τῆς μεγάλης κινήσεως, ἥτις δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς σπουδαιότατον θεραπευτικὸν μέσον. Η κίνησις ἔχει ἴδιαιτέραν δλῶς σημασίαν ὡς πρὸς τοὺς ἐπινόσους δργανισμούς, δεδομένου ὅτι ἡ πάθησις πλείστων προσαγομένων εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα παιδίων προέρχεται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκ τοῦ καθιστικοῦ των βίου. Πλεῖστα παιδία στεροῦνται τῆς σωματικῆς ἐκείνης δυνάμεως, τὴν δποίαν ἀπαιτεῖ ἔξαρδος καὶ πλέον καθήλωσις ἐπὶ τῶν θρανίων, διότι τὸ σημερινὸν σύστημα τῆς διδασκαλίας καταδικάζει πράγματι τοὺς μαθητὰς εἰς τοιαύτην καθήλωσιν, διαρκοῦσαν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, τὰ μικρὰ διαλείμματα καὶ αἱ δλίγον σχετικῶς χρόνον διαρκοῦσαι ἀσκήσεις εἶναι μὲν πολύτιμη αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, δὲν δροῦν ὅμιως ὅπας ἐπανορθώσουν, ὡς πρὸς δλους τοὺς μαθητάς, τὰς προερ-

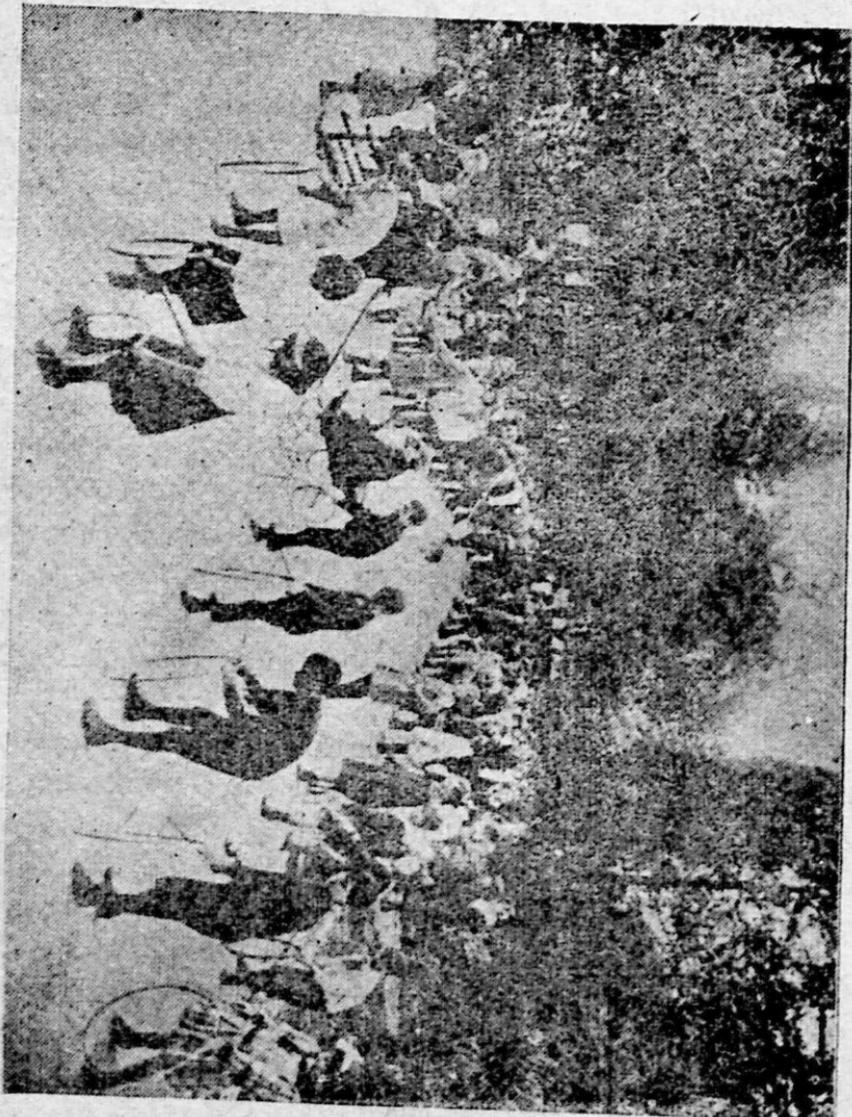
χομένας ἐκ τῆς καθιστικῆς ἐργασίας βλάβας. Περισσότερον δὲ ὑφίστανται τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας αὐτῆς οἱ παιδεῖς ἔκεινοι, τοὺς δποίους ἡ ἄγνοια τῶν γονέων καὶ ἡ υωρία τῶν διδασκάλων καταδικᾶσι νὰ ἐργάζωνται καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὅπως μελετήσουν τὰ μαθήματα τῆς ἐπαύριον ἡ νὺν λαμβάνουν ἴδιαιτέρας παραδόσεις. Ταχέως ἡ ὅρεξις ἐξαφανίζεται, ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης τελεῖται πληριμμελῶς, ἐπέρχονται μοιραῖως διαταραχαὶ τῆς πέψεως, ἡ κυκλοφορία τοῦ αἷματος δὲν ἐκπληροῖ τὸ καθηκόν τῆς, ἡ ἀπέκκρισις τῶν περιττωμάτων τῆς πεττικῆς λειτουργίας καθίσταται ἐλαττωματικὴ καὶ λίαν εὐκόλως ἐπακολουθεῖ ἀναιμία καὶ χαλάρωσις. Πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἥδη ἐπελθόντος ἡ ἐπερχομένου κακοῦ ἀπαιτεῖται θεραπεία κινήσεως, λογικῶς διευθυνομένη, θεραπεία κινήσεως, δυναμένη νὰ διενεργηθῇ ἐπωφελῶς μόνον ὑπὸ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, ἀφιερούντων τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου τῆς καθ' ἐκάστην ἡμέραν φοιτήσεως εἰς τὴν κίνησιν ταύτην. Οἱ ἐν αὐτοῖς μαθηταὶ, ὅτε μὲν τρέχουν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν μεθ' ὅρμης ἐκσφενδονιζομένων ἐλαστικῶν σφαιρῶν, ὅτε δὲ συμμετέχουν τῶν ἀγωνισμάτων τοῦ δρόμου, ὅτε μὲν διασκεδάζουν χρησιμοποιοῦντες πρὸς ἀσκησίν των τὰ τῆς σουηδικῆς γυμναστικῆς ὅργανα, ὅτε δὲ ἐργάζονται ἐπιμελέστατα ἐν τῷ σχολικῷ κήπῳ ἡ κάμνουν μακρὰς ἡ βραχείας τερπνωφελεῖς ἐκδρομάς, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των καὶ τοῦ εἴδους τῆς παθήσεώς των. Κατ' ἔξοχὴν εύνοϊκὴ εἶναι ἡ θέσις τῶν ὑπαιθρίων σχολείων ἔκεινων, τὰ δποῖα ἐν μέσῳ κυματοειδοῦς ἐδάφους κείμενα περέχουν εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν εὐκαιρίαν ἀναβιβαστικῆς καὶ καταβιβαστικῆς κινήσεως. Διὰ

τῶν διαφόρων τούτων εἰδῶν τῆς κινήσεως τῶν ἐπιρροννούντων διαδοχικῶς πάντας τοὺς μῆνας τοῦ σώματος, τῶν διεγειρόντων τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν πνευμονικὴν ἐνέργειαν οἱ μαθηταὶ προσλαμβάνουν νέας δυνάμεις, ἐνισχυούσας μεγάλως τὴν τῆς ὥλης ἀνταλλαγήν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ βαθεῖα καὶ ζωηρὰ εἰσπνοὴ ἀπαλλάσσουσα τὸ σῶμα τοῦ διοξειδίου τοῦ ἀνθρακοῦ, τοῦ διὰ τῆς κινήσεως παραγομένου, παρέχει εἰς τὸν δργανισμὸν ἄφθονον δξυγόνον. Τοιουτορρόπως ἀποκαθαιρούμενου τοῦ αἵματος καὶ ἐπιταχυνομένης τῆς κυκλοφορίας τὸ σῶμα ὅχι μόνον ἀποκτᾶ μεγαλυτέραν θερμότηταν ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ δργανά του ἐνισχύονται καθιστάμενα συγχρόνῳ; εὐκαμπτότερα. Ὅσῳ δραστικωτέρα εἶναι ἡ κίνησις, τοσούτῳ ὑγιέστερον εἶναι τὸ αἷμα. Ἡ κίνησις ἀναπτύσσει τὰ αἷμοφόρα ἀγγεῖα, δὲ πολὺς Βίος ωρίζειν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο ἡ ἀνανεώσις διεργούντων μετὰ μεγαλυτέρας ἢ πρότερον δραστικότητος. Διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐνισχύεται ἡ φυσιολογικὴ τῶν δργάνων τούτων ἴκανότης, ἡ καρδία γίνεται πολὺ μεγαλυτέρα καὶ αἱ φλέβες διευρύνονται. Μεγεθυνομένης δὲ τῆς καρδίας καὶ διευρυνομένων τῶν φλεβῶν ἐνδυναμοῦται ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν δλόκληρος δ δργανωμός. Ἐκ

τῆς ζωηρᾶς κινήσεως ἐπέρχεται ἀμεσος ὡφέλεια ὅχι μόνον εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πνεῦμα. Τὰ ἀναιμικὰ παιδία, ἵδιως δὲ τὰ εἰς τὸ ώραῖον φῦλον ἀνήκοντα, εἶναι ὑπερμέτρως εὐαίσθητα, ἥ δὲ ὑπέρομπτος εὐαίσθησία αὗτη ὅχι μόνον ἐπιδρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου, ἀλλὰ προάγει καὶ τὴν σωματικὴν πάθησιν. Διὸ εἶναι ἀπαραίτητα τὰ ὑπὸ ζωηρᾶς κινήσεως συνοδευόμενα παίγνια, τὰ δποῖα πληροῦν τοὺς παιδιάς φαιδρότητος καὶ χαρᾶς. (Εἰκὼν 7). "Οἱ δὲ τοῦτο συμβάντες πράγματι εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα, ἀριδήλως δεικνύουν οἵ θιρυβώδεις καὶ εὔθυμοι καγχασμοὶ τῶν μαθητῶν. Οὗτοι τελοῦν ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ τοσαύτας καὶ τοιαύτας κινήσεις, δποίας δὲν δύνανται νὰ τελέσουν οἱ εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα φοιτῶντες μαθηταί, οὔτε εἰς διάστημα μιᾶς δλοκήρου ἔβδομάδος. Ἀλλως δὲ οἱ τελευταῖοι οὗτοι οὐδὲ θὰ ἥσαν καὶ εἰς θέσιν νὰ ὑποβληθοῦν εἰς αὐτὰς καὶ ἐν ᾧ περιπτώσει ἀκόμη παρείχετο εἰς αὐτοὺς εὐκαιρία πρὸς τοῦτο.

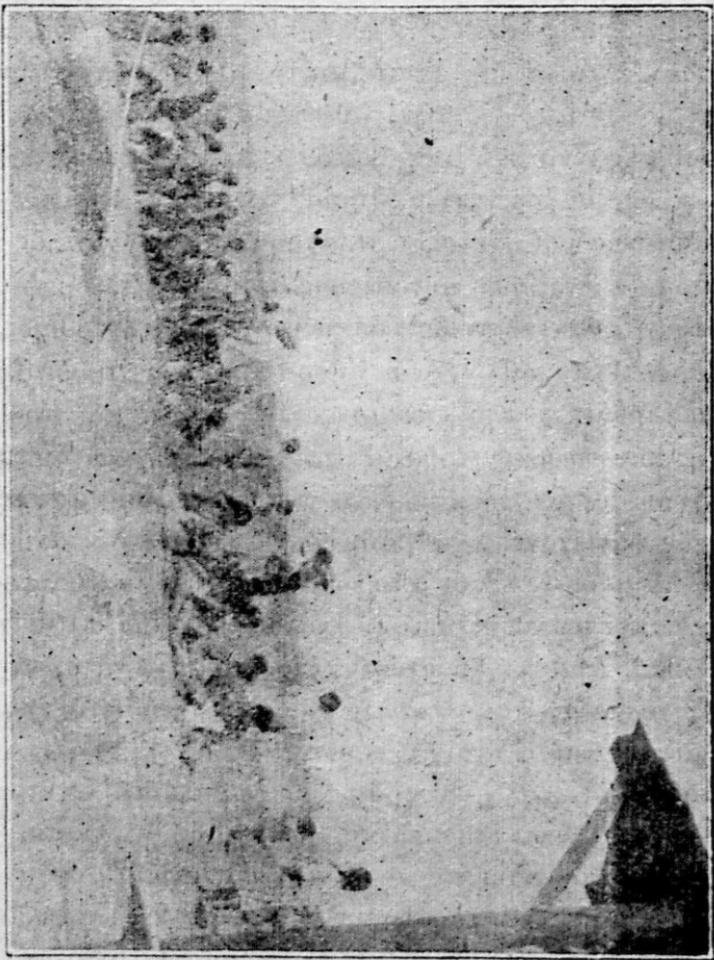
'Εννοεῖται, ὅτι αἱ παιδιὰι αὖται, αἱ φέρουσαι χαρακτῆρα ἀναρρωτικῶν ἀσκήσεων, δὲν πρέπει νὰ ἐκφυλίζωνται εἰς ἀγροῖκα καὶ ἄγρια παιγνίδια. Οἱ λατρός, ὁ ἐπὶ τούτῳ τεταγμένος καὶ ὁ δποῖος πρέπει κατὰ προτίμησιν νὰ εἶναι εἰδικός, σχολικὸς λατρός, ὀφεῖλει νὰ ἐπιβλέπῃ ἐκάστοτε μετ' ἀδιαπτώτου προσοχῆς τὰς παιδιὰς ταύτας. Ἰδίᾳ δὲ ἐν ᾧ περιπτώσει ἐν ὑπαίθριῷ τινὶ σχολείῳ εὑρίσκονται μαθηταί, φέροντες διαφόρους παθήσεις, ὁ λατρός ὀφεῖλει νὰ ὑποδεικνύῃ ἐκάστοτε, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον οὗται δύνανται νὰ συμμετέχουν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς παιδιᾶς. Ἀνευ τῆς ὑποδεξεως ταύτης, ἥτις πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπὸ λίαν σοβαρὰν

Eiz. 7. "Ενα ἀπὸ τὰ πλεον ἀγαπητά παιχνίδια τοῦ ἴντιθρον σκελείου Ν. · Υόρκης

έποψιν, ή ἐν ταῖς ὑπαιθρίοις σχολείοις διαμονὴ γίνεται βλάβης μᾶλλον ἢ ὡφελείας πρόξενος. Η ὑπέρμετρος κίνησις βλάπτει τοὺς ὕγειες, πολὺ δὲ περισσότερον τοὺς ἐπιτρόπους παῖδας. Διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται μεγάλη ὡς πρὸς τὴν κίνησιν προσοχὴ, ἵτις δέοντα νὰ αὐξάνεται μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον, όυθμιζομένη ἐκάστοτε ἀναλόγως τῶν δυνάμεων τῶν εἰς αὐτὴν ὑποβαλλομένων μαθητῶν, τινὲς τῶν ὅποιών εἰναι τοσοῦτον ἐξηντλημένοι, ὥστε ἔχουν ἀνάγκην μᾶλλον κατακλίσεως ἐν ὑπαίθρῳ. συνοδευομένης οὐχ' ἵττον ὑπὸ συστηματικῶν ἀναπνευστικῶν ἀσκήσεων. Τοιουτορόπως, διαφύλασσομένου τοῦ μικροῦ ποσοῦ τῶν εωματικῶν δυνάμεων, διεγειρομένης τῆς πνευμονικῆς ἐνεργείας καὶ προαγομένης τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἷματος, αἱ ὁργανικαὶ δυνάμεις ἐνισχύονται κατὰ τρόπον, ὥστε τὴν ἐν ὑπαίθρῳ κατάκλισιν ταχέως διαδέχονται αἱ βαθμηδὸν αὐξανόμεναι κινήσεις. Ινα δὲ αἱ κινήσεις αὗται ἀποβῶσιν ὡφέλιμοι, τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα πρέπει νὰ διαθέτουν ἵκανῶς εὐρείας πλατείας (εὐρυχώρια)· ἐκαστον εὐρυχώριον προσειπένουν νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὸ πρόγραμμα καὶ ὁ δρόμος, δέοντα νὰ ἔχῃ ἔκτασιν ἡμίσεως τούλαχιστον ἑκταρίου. (Εἰτ. 8). Η οἰκονομία δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ἐνταῦθα πρὸ δρομαλιῶν. Ως πρὸς δὲ τὰς λοιπὰς ἐν γένει παιδιάς, παρατηρητέον ὅτι, καίτοι δὲν πρέπει νὰ προτιμῶνται αἱ ἀπαιτοῦσαι πολλὰ ὄργανα, ὀφείλομεν ὅμως νὰ παρέχωμεν τούλαχιστον τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, διότι μὴ παρεχομένων τοιούτων ὄργάνων, ὁ ζῆλος τῶν μαθητῶν πρὸς τὰς παιδιὰς ἐλαττοῦται. Έπειδὴ δὲ ὁ ζῆλος τῶν εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα φοιτώντων μαθητῶν πρὸς τὰ παιγνίδια εἰναι κατ' ἀρχὰς ἀσθενέστατος, πᾶσα

Einz. 8. Εὐρωπώδοι διὰ παιδίας (Παιδ. Ἐξοχῆς φαινόμενον)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐλλειψις παροτρύνσεως εἰς τὸ παῖςειν εἶναι ἐπιβλαβῆς καὶ ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν,

Πλὴν τῶν παιδιῶν, δέον νῦν τελῶνται τακτικῶς καὶ γυμναστικὰ ἀσκήσεις, ἀποσκοποῦσαι κυρίως εἰς τὴν συστηματικὴν ἐπίρρωσιν πάντων τῶν μελῶν καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐκ διαφόρων αἵτιῶν ἀτροφησάντων μελῶν τοῦ σώματος. Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ κατ' ἄτομον ἀσκησις (Θεραπευτικὴ γυμναστική). Λαββανομένων δὲ πρὸ διφθαλμῶν τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ὑμῶν εὐρισκομένων μέσων, τοῦ χρόνου δηλαδὴ καὶ τοῦ χώρου, ἡ ἀξιωσις αὕτη εὐκόλως δύναται νῦν πραγματοποιηθῆ. Ὅτι δὲ καὶ τὰ θήλεα πρέπει νῦν συμμετέχουν τῶν ἀσκήσεων τούτων ἐννοεῖται ἐκ τῶν προτέρων. Ἐν τούτοις αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις αὗται δὲν θεωροῦνται δυστυχῶς πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀναγκαῖαι ὡς πρὸς τὰ κοράσια.

5. Ὁ ἰματισμὸς ὡς θεραπευτικὸς παράγων

Ἐκ τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων τῶν θηλέων γεννᾶται τὸ εἰς τὴν ἀμφίεσιν τῶν μαθητῶν ἀφορῶν ζήτημα. Τὰ πατροπαράδοτα ἐνδύματα τῶν κορασίων ἀποκλείοντα συχνάκις πᾶσαν γυμναστικὴν ἀσκησιν. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁφεῖλομεν νῦν ἔξετάσωμεν, ἀν τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα πρέπει νῦν εἰσάγοντα ἴδιον ἰματισμόν. Καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐγένετο ἡδη εὐτυχῶς τὸ πρῶτον βῆμα. Τὸ ἐν Charlotteburg ὑπαίθριον σχολεῖον δίδει ἐν κάλυμμα, τὸ δὲ ἐν Μυλούζῃ ἔνα ἐπενδύτην, τὸν ὃποῖον φέρουν οἱ μαθηταὶ κατακλινόμενοι ἐπὶ τῶν ἀνακλίντρων καὶ ὃ διποιος καθιστῷ δυνατὴν τὴν ἐν ὑπαίθρῳ διαμονὴν καὶ τὴν κίνησιν

ἐν περιπτώσει κακοκαιοίας. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἐὰν εἰσῇ γοντοῦ ἴδια ἐνδύματα, τελείως συνάδοντα πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Διότι μόνον ὅταν τὰ ἐνδύματα, ἴδιως δὲ τὰ τῶν θηλέων, εἶναι κατεσκευασμένα· κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτρέπουν τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνετον κίνησιν πάντων τῶν μελῶν καὶ νὰ διεικολύνουν ὅσεν εἶναι δυνατὸν τὴν εἰς τὸ δέρμα εῖσοδον τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ἀέρος, ἢ θεραπευτικὴ τῶν ζωηφορῶν τούτων παραγόντων δύναμις, δύναται ν' ἀποβῆ πράγματι ἀποτελεσματική. Ὁθεν τὰ ἐγδύματα πρέπει νὰ κατασκευάζωνται ἐκ πορώδους ὑφάσματος καὶ ν' ἀφίνουν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, γυμνοὺς τοὺς βραχίονας, τὸν λαμπὸν καὶ τὰς κνήμιας, (εἰδος «κομπινεζόν») (Εἰκ. 9). Οἱ μαθηταὶ θὰ φέρουν τὰ ἐν λόγῳ ἐνδύματα κατὰ τὴν ἡμερησίαν αὐτῶν διαμονὴν ἐν τῷ ὑπαιθρίφ σχολείῳ, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ τὰ καθημερινὰ ἐνδύματά των. Θ' ἀερίζωνται ἐπιμελῶς καὶ θὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ πάσις καταστροφῆς.

Ἡ ἀνωτέρῳ μημηιονευθεῖσα ἀξίωσις, ἡ ἀφορῶσα τὴν παροχὴν ἴδιων ἐνδυμάτων, εἶναι κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν συνεπής ἐπέκτασις τῆς κεντρικῆς ἐννοίας τῶν ὑπαιθρίων ἐκπαιδευτηρίων, ὁ κύριος σκοπὸς τῶν ὅποιών συνίσταται ἐν τῇ παροχῇ πατὸς μέσου, συμβαλλομένου ὅπωσδήποτε εἰς τὴν θεραπείαν ὑπαρχούσων ἥδη σωματικῶν παθήσεων. Ἀναμφιβόλως εἰς τὰ μέσα ταῦτα συγκαταλέγεται καὶ ὁ κατάλληλος ἴματισμός. Κατὰ πόσον αὗτη ἡ ἐκείνη ἡ πόλις θὰ δυνηθῇ νὰ παράσχῃ πάντα τὰ μέσα ταῦτα, ἔξαρτάται ἐκ τῶν καθ' ἔκαστα τοπικῶν συνθηκῶν. Πιθανῶς θὰ ἥδυνατο νὰ συμβῇ καὶ ὡς πρὸς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον

Εἰκ. 9. Τὰ παιδιά τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου μόλις φθάσουν εἰς τὸ σχολεῖον ἀποβάλλοντα τὰ ἐνδύματά των καὶ φοροῦν εἰδικὴν ἐνδυμασίαν, ἡ ὅποια ἐπιτρέπει ἐλευθέραν κίνησιν τῶν μελῶν καὶ ἀκώλυτον εἴσιδυσιν εἰς τὸ δέρμα τοῦ ἥλιου καὶ τοῦ ἀέρος. . (βλ. σελ. 82).

γίνεται ἐν σχέσει πρὸς τὰς παιδικὰς ἔξοχάς. Ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια ἀρρένων καὶ θηλέων ἡμιποροῦν νὰ παρέχουν ἑκάστοτε εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητρίας τῶν ὑπαιθρίων σχολείων παλαιὰ ἐνδύματα, τὰ διοῖα εὐχαρίστως θὰ ἐπιδιορθώνουν καὶ θὴ διασκευάζουν αἱ μαθήτριαι τῶν παρθεναγωγείων, (ἀμερικανικὸν σύστημα), μετὰ σχετικὸν καθαρισμὸν καὶ ἀπολύμανσιν αὐτῶν.

6. Ἡ τροφὴ ὡς θεραπευτικὸς παράγων

Ἡ ἐπιδίωξις τοῦ σκοποῦ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων εἶναι συνεπὴς πρὸς ἕαυτὴν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τῆς τροφῆς, ἢ διοῖα εἶναι προφανῶς εἰς τῶν σημαντικωτέρων θεραπευτικῶν παραγόντων, δεδομένου, ὅτι ἡ πλημμελὴς σωματικὴ ἀνάπτυξις μεγίστου ἀριθμοῦ παιδίων ὀφεῖλεται ὅχι μόνον εἰς κληρονομικήν τινα βλάβην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐλλιπῆ ἢ ἀκατάλληλον σιτισμόν, κωλύοντα μεγάλως τὴν φυσιολογικὴν τοῦ ὁργανισμοῦ ἐξέλιξιν. Ὡς πρὸς τὴν εἰς τοὺς μαθητὰς παροχὴν ἀριθμοῦν καὶ καταλλήλου τροφῆς συνδεομένη κίνησις ἔφερεν εἰς φῶς πλείστας ὀδυνηρὰς περιπτώσεις ἀθλίου σιτισμοῦ. Ὄτι δὲ ἡ ἀνεπαρκὴς καὶ ἀνθυγειενὴ διατροφὴ γίνεται μεγίστου κακοῦ αἰτία, ἀποδεικνύουσιν πᾶσαι σχεδὸν αἱ τῶν σχολικῶν ἰατρῶν ἐκθέσεις, αἱ μεγιστον ἀριθμὸν ἀδυναμιῶν καὶ σωματικῶν βλαβῶν ἀποδίδουσαι εἰς ταύτην. Πρὸ παντὸς δὲ αἱ παθήσεις αὗται γίνονται καταφανεῖς ἐκ τινος ἐν τῇ «Concordia» τοῦ XIV ἔτους, σελ. 43, δημοσιευθείσης μελέτης τοῦ ἰατροῦ Καυρ. Ὁ ἐπιστήμων οὗτος παραπέμπει εἰς τὰς σχετικὰς ἐρεύνας τοῦ ἰατροῦ Quirksfeld, ἐκ τῶν δποίων ἐμφαίνεται ὅτι εὔ-

ποροι μαθηται, ἔχοντες τὴν αὐτὴν ἡλικίαν καὶ κατὰ τὴν εἰς τὸ σχολεῖον ἐγγραφὴν αὐτῶν τὸ αὐτὸ ἀνάστημα, παρουσιάζοντας κατὰ κανόνα περὶ τὸ τέρμα τοῦ τετάρτου σχολικοῦ ἔτους, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἀπόρους μαθητάς, 7 ο)ο μεγαλύτερον ἀνάστημα, 4 ο)ο εὐρυτέραν θωρακικὴν περιμετρον καὶ 6 ο)ο μεγαλύτερον βάρος. Εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς αἱ παρεκκλίσεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης εἶναι 5 ο)ο περισσότεραι, αἱ περιπτώσεις ἀναιμίας 4 ο)ο, αἱ τῆς τερριγδόνος τῶν διδόντων 23 ο)ο, αἱ δὲ τῆς ἀσθενοῦς ἀντιλήψεως καὶ τῆς πλημμιελοῦς μνήμης 8 ο)ο. Ἡ διαφορὰ αὗτη τῶν παθήσεων διφείλεται πρὸ παντὸς εἰς τὸν ἀνεπαρχῆ σιτισμόν, μοιραίως ἀναστέλλοντα τὴν ἀναπληρωματικὴν καὶ οἰκοδομητικὴν τοῦ αἵματος λειτουργίαν. Οἱ ἥδη ἀνεπτυγμένοι τὴν ἡλικίαν ἀνθρωποι δὲν ὑφίστανται, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐλλιπῶς διατρεφόμενοι, μόνυμον βλάβην, ἀλλ' οἱ παιδεῖς τῶν ὅποιών τὰ δργανα εὑρίσκονται εἰς μεγάλην ἀνάπτυξιν, ἀπαιτοῦν ἥδη πλὴν τῆς ἀναπληρώσεως τῆς καθημερινῆς ἀναλώσεως, μεγάλην ποσότητα θρεπτικῶν οὐσιῶν πρὸς ἐνοικοδόμησιν τῶν αὐξανομένων δργάνων. Τοῦ ποσοῦ τούτου τῶν οὐσιῶν μὴ παρεχθμένων εἰς τὰ ἄπορα παιδία, ταῦτα ὑστεροῦν ἀναγκαίως τῶν συνομηλίκων των καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀνθεκτικότητα τῶν δργάνων. Ἰδοὺ ή αἰτία τοῦ εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις ἀπαντῶντος μεγίστου ἀριθμοῦ ἐπινόσων καὶ ἀσθενικῶν παιδίων.

Ἐκ τῶν προλεχθέντων συνάγομεν τὸ συμπέρασμα, δτι τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα δφεύλουν νὰ παρέχουν ἐκάστοτε εἰς τοὺς μαθητάς των τροφὴν ὡς πρός τε τὸ ποιὸν καὶ τὸ ποσὸν ἀρίστην.

Συνιήθως προσφέρονται εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ὑπαίθρια ἐκπαιδευτήρια τέσσαρα ἢ πέντε γεύματα, ρυθμιζόμενα ὡς ἔξης: 1ον) Εἰς τὰς 9 παρὰ 1)4, δίδεται ἀμυλῶδες τι ρόφημα, ζωμὸς ἀλεύρου δρυζῆς ἢ βροζῆς καὶ ἄρτος κατὰ προτίμησιν μαῦρος μετὰ βουτύρου, 2ον) εἰς τὰς δέκα καὶ 1)4, 1)2 λ. γάλακτος καὶ μαῦρος ἄρτος μετὰ βουτύρου, 3ον) εἰς τὰς 12 καὶ 1)2 κρέας 100 γρ., λαχανικά, γεώμηλα καὶ ὅσπρια 200 γρ. 4ον) εἰς τὰς 4 1)2, 1)2 λ. γάλακτος, μέλις ἄρτος καὶ μαρμελάδα, 5ον) εἰς τὰς 6 1)2 κρέμα (ἀπὸ κορφλάσουερ, φιζάλευρον, κακάον κτλ.) καὶ μαῦρος ἄρτος μετὰ βουτύρου. Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον τῆς Λωζάννης παραλείπει τὸ πρῶτον, τὸ δὲ ἐν Μυλούζῃ τὸ τέταρτον γεῦμα. Τὸ δεύτερον σχολεῖον πράττει τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα λαμβάνεται^λ μετὰ τὴν μίαν, τὸ δὲ δεῖπνον μετὰ τὴν ἔκτην μ. μ. ὥραν· Τὸ ἐδεσματολόγιον τοῦ ὑπαίθριου σχολείου Πατησίων κατὰ τὴν δοκιμαστικὴν λειτουργίαν του ἀπετελεῖτο τῇ εἰσηγήσει ἡμῶν ἀπό :

1. Ρόφημα 8 π. μ.

75 δρ. γάλα μὲν ζάχαρι καὶ ψωμί κατὰ προτίμησιν μαῦρο, ἢ 75 δρ. καφὲ μὲν γάλα καὶ ψωμί.

2. Πρόβγευμα 10 1)² π. μ.

Ψωμὶ μὲν τυρὶ ἢ μὲν φρούτα, ἢ σκέτο παξιμάδι.

3. Γεῦμα μεσημβρίας.

60 - 70 δρ. κρέας (ζυγισμένο ἀβραστο),
μὲν χόρτα ἢ πατάτες, τυρί,
(ἀντὶ κρέατος ὅσπρια, ἴδιως φακὲς πουρέ, ἢ ψάρι
2 φορᾶς τὴν ἑβδομάδα).

4. Πρόδειπνον 4 μ. μ.

Ψωμὶ μὲ τυρὶ ἥ μὲ μέλι—ἥ μὲ κομπόστα ἥ
μὲ μαρμελάδα.

5. Λεῖπνον 6—6 1/2 μ. μ.

Πατάτες ἥ μακαρόνια ἥ πιλάφι ἥ κρέμα ἥ φιζόγαλο.

Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα διφεύλουν νὰ ρυθμίζουν τὴν τροφήν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν τοῦτο, ἀναλόγως τῶν κατὰ τόπους συνθηκῶν, ἀποφεύγοντα οὐχ' ἥττιν πᾶσαν βλαβερὰν οὐσίαν, τὸν καφὲν ἐπὶ παραδ., τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ κτλ.

Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον Λυών δίδει οἶνον. Καίτοι δὲ αἱ παρανέσεις, τὰ διδάγματα, τὰ παραδείγματα καὶ ὁ ἥπιος ἔξαναγκασμὸς δύνανται νὰ συντελέσουν δπωσδήποτε εἰς τὴν ἔξοικείωσιν τῶν μαθητῶν πρὸς τὰ φαγητὰ ταῦτα, ἐν τούτοις δέοντα νὰ ισχύῃ ὡς γενικὸς κανὼν, ὅτι, ὡς πρὸς τὴν τροφήν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν αἱ κατὰ τόπους συνθῆκαι. Εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἐν Μυλούζῃ ὑπαίθριον σχολείου θὰ ἥτο ἀνόητον νὰ δοθῇ μέλας ἄρτος, τὸν δποῖον δὲν θὰ ἐδέχοντο οἱ μαθηταί, τῶν γονέων ἀποκρουόντων μετ' ἀγανακτήσεως τοῦτον, διότι ἡ χρῆσις τοῦ ἄρτου τούτου ἐν Μυλούζῃ εἶναι ἀπείρως μικρά.

"Άλλο ὑπαίθριον σχολεῖον πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι ἡ ἀπόπειρα ἡ ἀφορῶσα τὴν ἔξοικείωσιν π. χ. τῶν μαθητῶν πρὸς τοὺς ἵχθυς τῆς Βορείου Θαλάσσης δὲν ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἔπιτιχίας." Άλλως τε δὲ ὁ σιτισμὸς θὰ ρυθμίζεται ἐκάστοτε καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γνώμης τῶν σχολικῶν ἱατρῶν, οἱ δποῖοι πάντοτε δὲν συμφωνοῦν πρὸς ἀλλήλους, ἵδιος δὲ ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρῆσιν τοῦ κρέατος. 'Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει πρέπει νὰ προτιμῶνται πάντοτε αἱ κατ' ἔξοχὴν αἱ-

ματοπαραγωγοὶ τροφαί. Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι, καίτοι τὸ γάλα εἶναι πολύτιμον, ἡ λῆψις ὅμως αὐτοῦ τρέπει νὰ συνοδεύεται ὑπὸ σχετικῶς μεγάλου ποσοῦ ἀμυλωδῶν ἢ λαχανικῶν καὶ διπλῶν.

“Οὐ τὰ φαγητὰ πρέπει νὰ ἐκλέγωνται μετὰ προσοχῆς, νὰ παρασκευάζωνται καὶ ὡς καὶ νὰ δίδωνται ἀφύόνως, ἐννοεῖται ἐκ τῶν προτέρων, μηδεμιᾶς ὑπαρχούσης ὥς πρὸς τοῦτο διχογνωμίας. Κατ’ ἀρχὰς δὲν θὰ κενοῦνται τὰ πινάκια, διότι ἡ ὅρεξις δὲν θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη, ἀλλὰ μικρὸν καὶ κατ’ ὀλίγον δὲ καθαρὸς ἀὴρ καὶ ἡ συνεχὴς κίνησις θὰ ἐνισχύσῃ αὐτήν, ταχέως δὲ θὰ συγκαταλεχθοῦν τὰ γεύματα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τερπνοτέρων καὶ ποθητοτέρων ἀσχολιῶν τῆς ἡμέρας. Τὸ θέαμα τῶν βουλιμιῶν καταβροχθίζομένων φάγητῶν θὰ παρέχῃ τότε μεγίστην χαρὰν εἰς τοὺς παρακολουθούντας τὴν πρόοδον τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν. (Εἰκ. 10).

Τὸ δτὶ ἡ τροφὴ τοιούτων ἔξασκεῖ ἐπὶ τῶν παιδίων εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐν τοῖς ὑπαιθρίοις σχολείοις ὅφειλεται ἐν μέρει εἰς τὴν αὐστηρὰν συμμετρίαν, μεν’ ἡς παρέχεται. Τοι αὐτῇ ἔξαμηνος αὐστηρὰ διαιτητικὴ ὅμοιομορφία συνεπάγεται ἀναγκαίως τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας καὶ τῶν καχεκτικωτέρων μαθητῶν. Οἱ ἐκ τῆς ἀνορεξίας προερχόμενος ἐλλιπής σιτισμὸς δέον πολλάκις ν' ἀποδοῦῃ εἰς τὸ ἀκανόνιστον τῶν γευμάτων. Συχνάκις οἱ μαθηταὶ μεταβαίνονται, χωρὶς νὰ προγευματίσουν, εἰς τὸ σχολεῖον, δι’ ἀνέχειαν ἢ καὶ ἐπειδὴ αἱ μητέρες των ἀργοῦν νὰ ἔξυπνήσουν.

‘Αλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ γεύματα δὲν προσφέρονται μὲ τὴν ἀπαιτουμένην συμμετρίαν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων λόγων,

*Εἰκ. 10. Τὸ ὠραῖον ὑπόστεγον ἐστιατόριον
τοῦ ἑλλην. ὑπαιθρίου σχολείου*

ἐν οἷς πάλιν πρωταγωνιστεῖ ἡ ἀκαταστασία τῶν μητέρων ἥ
καὶ ἡ τῶν μαθητῶν. Εἰς τὰ ὑπαίθρια ὅμως σχολεῖα τὰ
πάντα τελοῦνται μὲ τὸν ἥχον τοῦ κώδωνος, ἡ αὐστηρὰ δὲ
αὕτη τήρησις τῶν κανόνων ὑψίστην ἔχει σημασίαν, τοσούτῳ
μᾶλλον, καθ' ὃσον ἡ ἔξαμηνος τούλαχιστον ἐφαρμογὴ αὐ-
τῶν συνεπάγεται ἔξοικείωσιν, ἐπιδρῶσαν βραδύτερον εὐεργε-
τικῶς καὶ ἐπὶ τῆς οἰκογενειακῆς τῶν μαθητῶν ἐστίας. Ἡ
ἐπίδρασις δὲ αὕτη εἶναι λίαν πολύτιμος, διότι τὰ ὑπαίθρια
σχολεῖα δὲν ἀρκοῦνται μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν ὠφελίμων
ἀλλ' ἀσυνειδήτων οἰονεὶ συνηθειῶν, ἀλλὰ καὶ διδάσκουν λε-
πτομερῶς καὶ σαφῶς εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν σημασίαν τοῦ
τακτικοῦ καὶ κανονικοῦ βίου.

7. *Ἡ θεραπεία τῶν δδόντων ὡς θεραπευτικὸς παράγων*

Ἡ σύγχρονος ἐμπειρία ἀπέδειξεν, ὅτι καὶ οἱ δδόν-
τες τῶν παιδίων πρέπει νὰ εἶναι ὑγιεῖς, δεδομένου ὅτι οἱ
ἀσθενεῖς δδόντες γίνονται αἰτίᾳ μυρίων σωματικῶν βλαβῶν.
Καὶ ἡ ἀρίστη τῶν τροφῶν ἐλαχίστην μόνον δύναται νὰ πα-
ράσχῃ ὠφέλειαν, ἀτελῶς μασσομένη. Ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἐκ τε-
ρηδόνος πάσχοντες δδόντες εἶναι ἐστία παντοειδῶν παθο-
γόνων σπερμάτων, ὑπονομευόντων τὸν δργανισμόν. Εἰς
τὰς πόλεις ἔκείνας, εἰς τὰς δοποίας ὑπάρχουν δδοντιατρικαὶ
κλινικαὶ· εἶναι εὐχερής ἡ θεραπεία τῶν δδόντων, διότι οἱ
παῖδες, ἀπαξ κριθέντες κατάλληλοι, δπως φοιτήσουν εἰς
ὑπαίθριον τι σχολεῖον, δύνανται πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς φοι-
τήσεως νὰ θεραπεύουν ταὺς τυχὸν προσβεβλημένους δδόντας
τῶν εἰς τὰς κλινικὰς ταύτας. Ἐπειδὴ τὰ νοσήματα τῶν δδόν-

των είναι συχνότατα (1) εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, οἱ ίατροὶ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων ὀφείλουν ν' ἀφιερώνουν τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου των εἰς τοὺς ἐκ τοιούτων νοσημάτων πάσχοντας. Τοιουτοτρόπως δχι μόνον πλεῖστοι μαθηταὶ θ' ἀποκτήσουν ὑγιεῖς ὀδόντας, ἀλλὰ θὰ πληρωθῇ ἐν μέρει τούλαχιστον, ὁ θεμελιώδης ὅρος, ὁ συνδεόμενος πρὸς τὴν λῆψιν ἀφθόνου καὶ καταλλήλου τροφῆς. Ἡ θεραπεία τῶν ὀδόντων πρέπει νὰ τελῆται, εἰ δυνατόν, ἐν αὐτῷ τῷ σχολείῳ, διότι οὕτως, ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ μαθηταὶ δὲν θὰ ἀναγκάζονται νὰ διανύσουν τὴν μακρὰν ὄδόν, τὴν ἄγονσαν εἰς τὴν κλινικὴν τῆς πόλεως, ἀφ' ἐτέρου δὲ δὲν θὰ διαταράσσεται τὸ ἡμερήσιον πρόγραμμα καὶ η διδυσκαλία. Ἡ δαπάνη τῶν ὀδοντιατρικῶν ἐργαλείων είναι σχετικῶς μικρά. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἀν αἱ κατὰ τόπους ἀρχαὶ παρεῖχον εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα κινητὴν ὀδοντιατρικὴν κλινικήν, δμοίαν πρὸς τὴν ως πρότυπον λειτουργοῦσαν ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ ὑφ' ἡμῶν διευθυνομένῃ μαθητικῇ Πολικλινικῇ τοῦ Πατριωτικοῦ Ἰδρύματος (δόδος Λυκαβητοῦ 29). Ἡ κινητὴ κλινικὴ αὗτη δύναται νὰ χρησιμοποιηται κατὰ τοῦτον ἡ ἐκεῖνον τὸν τρόπον ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε παρουσιαζομένης ἀνάγκης καὶ νὰ μεταφέρεται διά τινας ἑβδομάδας εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα. Ἡ ὑπὸ τοῦ ίατροῦ ὅμιως διενεργουμένη θεραπεία τότε μόνον δύναται ν' ἀποβῇ ἀποτελεσματική, δταν συνοδεύεται ὑπὸ προσεκτικῆς καὶ ἐπιμελοῦς

(1) Ἐξ 25,000 μαθητῶν φοιτώντων περίπου εἰς τὰ δημοτικὰ καὶ ἑλληνικὰ σχολεῖα Ἀθηνῶν, 76—80 οἱ ἔπασχον ἐκ τερρόδονος τῶν ὀδόντων (βλ. ἐκθεσίν μου περὶ τῶν πεπραγμένων ἐν τῇ Μαθητικῇ Πολικλινικῇ Ἀθηνῶν κτλ. 1918).

περιποιήσεως τῶν ὀδόντων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει νὰ χορηγῆται εἰς ἕκαστον μαθητὴν μικρὰ ψήκτρα, χρησιμοποιουμένη κατόπιν ἑκάστου γεύματος, πρὸς φιλικὸν τῶν ὀδόντων καθαρισμόν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις ἐκείνας, ὅπου δὲν ὑπάρχουν σχολικαὶ κλινικαί, δύναται τις νὰ παροτρύνῃ τοὺς γονεῖς ὅπως προβᾶσιν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν ὀδόντων τῶν τέκνων των, ἐν ᾧ δὲ περιπτώσει δὲν εἰσακουσθῇ ἡ παρότρυνσις αὗτη, δύναται τις καὶ νὰ ἐξηναγκάσῃ δι' ἥπιων μέσων αὐτοὺς εἰς τοῦτο, ὡς ἐπραξεὶ πρό τυνος ἡ διεύθυνσις ἐνίων παιδικῶν ἔξοχῶν, δεχομένη μόνον τοὺς παῖδας ἐκείνους, τῶν ὅποιών οἱ ὀδόντες εὐρίσκονται εἰς καλὴν κατάστασιν. Τοῦτο δὲ εἶναι ὁρθὸν καὶ δίκαιον, διότι εἰς τὰς παιδικὰς ἔξοχάς, καθὼς καὶ εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἡ διατροφή, ὡς ἐδείχθη ἀνωτέρῳ, ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σπουδαιοτάτων θεραπευτικῶν παραγόντων. Ἰνα διμως αὕτη ἀποβῆ πράγματι ὠφέλιμος ἀπαιτοῦνται πρὸ παντὸς ὑγιεῖς ὀδόντες πρὸς τελείαν μάσησιν τῶν τροφῶν. Ἐκεῖ ἔνθα ὑπάρχει φόβος ὀδονταλγίας, οὐδὲν προκύπτει ὅφελος ἐκ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῶν φαγητῶν, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔξαφανίζεται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἡ ἐβδομάδας ἡ ὅρεξ. Οἱ παῖδες καταβάλλουν ἑκάστοτε δεινὴν προσπάθειαν, ὅπως ἀποκρύψουν τοὺς ἐλαφροὺς πόνους τῶν ὀδόντων, ἀποκαλύπτοντες αὐτοὺς μόνον, ὅταν καταστοῦν ἀνυπόφοροι.

Μεγαλυτέραν σημασίαν ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς διατροφῆς ἔχει ἡ εἰς τοὺς παῖδας διδασκαλία περὶ τῆς τελείας τῶν φαγητῶν μασήσεως. Κατὰ τὰς πρώτας φυσι-

γνωστικὰς παραδόσεις τὸ ζήτημα τοῦτο πρέπει ν' ἀναπτύσσεται λεπτομερῶς καὶ διεξοδικῶς. Κατὰ δὲ τὰ γεύματα ὁφείλομεν νὰ προσέχωμεν, ὅπως μὴ οἱ παιδες καταπίνουν τὰς τροφὰς ἀμασήτους, διδάσκοντες αὐτοὺς ἐκάστοτε τὸν πραγματικὸν τῶν ὀδόντων προορισμόν. Οἱ κακῶς μασῶντες πρέπει νὰ λαμβάνουν τὰ γεύματά των εἰς ἴδιαιτέραν τράπεζαν πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ σχετικοῦ ἐλέγχου, ἐκ τῆς αὐστηρᾶς τοῦ ὅποίου ἀσκήσεως θὰ προκύψουν ὑψίστης σημασίας ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν καὶ ἐπίρρωσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν.

8. Ἡ ἐγκράτεια ὡς θεραπευτικὸς παράγων

Σπουδαιοτάτην ἔχουσι σημασίαν αἱ ἐκάστοτε εἰς τοὺς γονεῖς διδόμεναι συμβουλαί, ὅπως οὗτοι ἀπαγορεύουν αὐστηρῶς εἰς τὰ τέκνα των τὴν χρῆσιν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Αἱ μέχρι τοῦτο γενόμεναι ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ λαμβάνοντα τοιαῦτα ποτὰ παιδία, ὅχι μόνον ρέπουν πρὸς τὰς νόσους, ἀλλὰ καὶ αἱ νόσοι εἶναι παρ' αὐτοῖς μονιμώτεραι καὶ ἡ πορεία των ἐπικινδυνωδεστέρα. Ἡ ἐπίνοσος κατάστασις πολλῶν παιδίων ὁφεῖλεται εἰς τὴν πρόωρον λῆψιν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ζύθου, οἴνου, κονιάκ κ.τ.λ. Οἱ εὖλικρινεῖς τῶν παιδίων φίλοι, οἱ περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν ὑγείαν καὶ τὴν πρόοδον αὐτῶν, ὁφεῖλουν πάση δυνάμει ν' ἀντιδράσουν πρὸς τὴν ἀθλίαν αὐτῶν καὶ καταστρεπτικὴν ἔξιν.

Τοῦτο δ' ἐπιβάλλεται πρὸ παντὸς ὡς πρὸς τοὺς μαθητὰς τῶν ὑπαιθρίων σχολείων. Εἴς τινα τοιαῦτα σχολεῖα δίδονται

εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ οἰνοπνευματώδη ποτά, (π. χ. οἶνος ἐν Λυσών). Ἀλλαχοῦ δικαίως δπως ἐν Γερμανίᾳ, Ἐλβετίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἡ χρῆσις αὐτῶν ὡς καὶ τοῦ οἴνου ἀπαγορεύεται αὐστηρότατα. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόνον τοῦτο. Τὸ κακὸν πρέπει νὰ θεραπευθῇ φιλοκῶς καταβαλλομένης πάσης προσπαθείας, δπως οἱ μαθηταὶ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν ἀπέχουν τῶν ἀνωτέρω ποτῶν. Καλὸν θὰ ἔτοι ν' ἀπευθύνωμεν πρὸς τὰς οἰνογενείας τῶν μαθητῶν σχετικὴν ἐγκύρωσιν, παρομοίαν πρὸς ἐκείνην ἥντι κατὰ τὴν ἐν Μυλούζῃ διαμονήν μου (1912) εἶδα ἀποστέλλομένην ὑπὸ τῶν ἀρχοδίων ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν.

«Τὰ ἐκ τῆς φοιτήσεως εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα προσδοκώμενα ἀποτελέσματα ὡς πρός τε τὴν ὑγείαν κοὶ τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθουν συνοδευόμενα ὑπὸ μονίμου ἐπιδρίσεως, ἐν ᾧ περιπτώσει τὰ παιδία κατὰ τὴν φοίτησιν αὐτῶν εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἥ καὶ βραδύτερον, κατὰ τὴν σωματικὴν δηλονότι ἀνάπτυξιν αὐτῶν, (ἀπὸ τοῦ 11—16 ἔτους) κάτινον χρῆσιν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἵδιως ζύθου, οἴνου καὶ οἰνοπνεύματος.»

»Οἱ κίνδυνοι τοὺς δποίους συνεπάγεται ἡ λῆψις αὐτῶν ὡς πρός τε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἐκτίμενται ἐν τῷ συνημμένῳ ὑπομνήματι, τῷ συνδεομένῳ πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν παιδίων χρῆσιν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. (Ἐπεται ὑπόμνημα ἀπαριθμοῦν τὰ κακὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ.) Παρακαλοῦμεν δπως ἀναγνώσετε τὸ ὑπόμνημα τοῦτο μετὰ μεγάλης προσοχῆς, λαμβάνοντες πρὸ διφθαλμῶν, ὅτι ἐὰν τυχὸν περιέλθῃ εἰς γνῶσιν ἡμῶν, ὅτι δίδετε οἰνοπνευματώδη ποτὰ εἰς

τὸ τέκνον σας, θ' ἀναγκασθῶμεν ν' ἀποκλείσωμεν αὐτὸ τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον. »

Ἡ ἀπαγορευτικὴ διάταξις αὕτη ἐγένετο ἥδη αἰτίᾳ μεγάλου καλοῦ, τοῦθ' ὅπερ ὑψίστην σημασίαν ἔχει, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν Μυλούζην ἔκαστος κάτοικος τῆς ὁποίας καταναλίσκει 60—70 λίτρας οἴνου ἐτησίως.

Ω. Ἡ ἀνάπανσις ὡς θεραπευτικὸς παράγων

“Οσον σημιαντικὴ εἶναι διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν ὑπαιθρίων σχολείων ἡ συχνὴ καὶ ζωηρὰ κάνησις, τοσοῦτον σπουδαία εἶναι καὶ ἡ ἀρίστανσις. Ἡ ἀπόλυτος σιγὴ καὶ ἡρεμία τοῦ περιβάλλοντος ἔξασκεῖ ἥδη ενεργετικοτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἀντιθέτως πρὸς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἀγρίαν ἐργασίαν τῆς πόλεως, ἡ ύπερελλώδης πνοὴ τῆς ὁποίας συμπαρασύρει δυστυχῶς καὶ τὰ εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα φοιτῶντα παιδία. Πόσοι μαθηταὶ δὲν ἀναγκάζονται κατὰ τὸν χρόνον τοῦ διαλεύμματος, τοῦ μεσολαβοῦντος μεταξὺ τῆς πρωινῆς καὶ τῆς ἐσπερινῆς διδασκαλίας νὰ ἐκτελοῦν διαφόρους ὑπηρεσίας, ἀποστελλόμενοι εἰς διάφορα καταστήματα πρὸς ἀγορὰν τροφίμων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων! Οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι παιδεῖς ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς οἰκίας των καταπίνουν ἐντὸς διλύγων λεπτῶν τὸ γεῦμά των, ὅπως φθάσουν ἐγκαίρως εἰς τὸ σχολεῖον ἀσθμαίνοντες καὶ κατάκοποι! Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι, ὅτι ἡ τροφὴ κακῶς μασωμένη, κακῶς χωνευομένη, ἀντὶ ἐνδυναμώσεως καὶ ὑγείας, γίνεται αἰτίᾳ κακεξίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, συνεπαγομένη ἐνίστε σοβαρὰν δργανικὴν βλάβην. Εἶναι γνωστόν, ὅτι δχι μόνον οἱ γέρον-

τες καὶ οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδία πρὸ παντὸς δὲ τὰ ἄναιμικά, ἔχουν ἀνάγκην ἀναπαύσεως. Ὁ ὑπνος εἶναι μέγιστος παράγων ἐνισχύσεως τοῦ ὁργανισμοῦ, νέαι δὲ βιολογικαὶ μελέται ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ σωματικὴ τῶν παιδίων ἀνάπτυξις τελεῖται κατὰ τὸν ὑπνον. Ὅθεν τρόπος τὴν ζωηρὰν κίνησιν καὶ πρόσος τὴν ἀφθονον καὶ καλὴν τροφὴν πρέπει νὰ συνδυάζεται καὶ ὁ ὑπνος. Εἶναι λίαν εὐχάριστος ἡ εἰκὼν τῆς ἀναπαύσεως εἰς ἐκεῖνον, ὁ δποῖος κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας ἐπισκεπτόμενος ὑπαίθριόν τι σχολεῖον, παρίσταται εἰς τὴν θέαν τῶν ἐπὶ τῶν εἰδή ἀνακλίντων καθισμάτων αὐτῶν ἐλαφρὰ καὶ γλυκὰ κοινωμένων μαθητῶν, τίποτε δὲν διαταράσσει τὸν γλυκὺν ὑπνον, οὐδὲν τριγμὸς ὀχημάτων ἢ ἄλλος τις ἐκνευριστικὸς θόρυβος. (Εἰκ. 11). Ἡ σύχως βανκαλίζει τοὺς μαθητὰς τὸ ἐρατεινὸν τῶν πτηνῶν ἀσμα καὶ ἡ δροσερὰ ἐσπερινὴ πνοή. Ἐνίστε θριαμβευτικὸν μειδίαμα πλανᾶται ἐπὶ τοῦ προσώπου τινὸς ἐξ αὐτῶν, ὀνειρευομένου νίκας καὶ ἐπιτυχίας εἰς τ' ἀγωνίσματα τῇ; ἐπαύριον. Πανταχοῦ ἀναπαυσις, εἰρήνη, εὐτυχία καὶ προϊοῦσα ἀνάρρωσις. Κατ' ἀρχὰς δὲν εἶναι τόσον εἰρηνικὴ ἡ εἰκὼν αὐτῇ, διότι οὐδὲ κάν διανοοῦνται οἱ μαθηταί, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποβλήθοιν εἰς ὑπνον δύο διλοκλήρων ὥρῶν. Πολὺ τερπνότερα θὰ ἥσαν δι' αὐτοὺς τὰ παιγνύδια ὑπὸ τὰ πράσινα δὲνδρα. Ἡ πρὸς τὸν ὑπνον ὅμως συνδεομένη διδασκαλία καὶ πρὸ παντὸς ἡ συνήθεια κλείνουν μετὰ παροδον διλέγων ἡμερῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον ἐρμητικῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν μαθητῶν, οὕτως ὥστε ταχέως διαδέχονται τὴν ἐπιβολὴν ἢ αὐθόρμητος ἐπιθυμία.

“Οτι δὲ εἶναι ἀληθὲς τοῦτο δεικνύει ἡ (περὶ τοῦ ἐν Δορτ-

Waldschule Mühlhausen i. Elb. Elegipause

Εἰκ. 11. Ἡ ἀναγάρητος ἀπογευματινὴ ἀνάποδης (siesle.)

μούνδη οπαίθριον σχολείου) ἐκθεσις τοῦ σχολικοῦ ίατροῦ Steinhäus (1909), ἐξ ἣς ἀποσπῶμεν τὴν ἀκόλουθον οταπιστικήν:

Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ μετὰ τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα ὑπνος ἐλήφθη ὑπὸ λίαν σοβαρὰν ἔποψιν. Οἱ κάτωθι πίναξ δεικνύει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποκοινωθέντων κατάκλισιν εἰς τὰ κατάλληλα ἀνάκλιντρα (Εἰκ. 11) παιδίων.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἐλήφθησαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς κατακλίσεως:

Ημερομηνία ἀριθμήσεως	Αριθμ. τῶν πα- ρόντων παιδών Ἀριθμὸς τῶν ἀπο- κοινωθέντων παιδών	Ἐκποστατικά σχέ- τικά τῶν ἀποκοινω- θέντων παιδών	Ημερομηνία ἀριθμήσεως	Αριθμ. τῶν πα- ρόντων παιδών Ἀριθμὸς τῶν ἀπο- κοινωθέντων παιδών	Ἐκποστατικά σχέ- τικά τῶν ἀποκοινω- θέντων παιδών			
11 Μαΐου	146	73	50.0%)	26 Ιουνίου	147	117	79.50%)	
13 "	149	89	60.0%)	1 Ιουλίου	134	121	90.20%)	
15 "	139	115	75.5%)	3	>	131	119	90.80%)
18 "	143	117	81.10%)	5	>	135	131	97.00%)
19 "	142	123	86.60%)	6	>	138	133	96.00%)
22 "	146	127	87.00%)	8	>	139	121	87.00%)
25 "	142	117	82.40%)	10	>	130	119	91.50%)
27 "	147	132	90.00%)	13	>	145	132	91.00%)
4 Ιουνίου	142	132	93.00%)	15	>	142	133	93.60%)
7 "	140	131	93.5%)	17	>	131	118	90.00%)
8 "	138	132	95.60%)	20	>	142	129	90.80%)
11 "	145	128	88.30%)	22	>	135	116	95.90%)
12 "	139	131	94.20%)	24	>	136	121	88.90%)
15 "	145	138	95.10%)	27	"	140	128	91.40%)
17 "	146	141	96.50%)	29	>	137	127	92.70%)
19 "	138	126	71.20%)	31	>	123	119	93.70%)
22 "	143	130	90.90%)	3	>	147	141	95.90%)
24 "	147	133	90.4					

Ἐκ τῆς στατιστικῆς ταύτης συνάγομεν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποκοινωνέντων παιδίων ὑπῆρξεν ἐλάχιστος κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, καὶ ὅτι ηὕξησε σταθερῶς ανελθὼν κατὰ μέσον ὅρον ὑπὲρ τὴν 90 ο).ο.

10. Ψυχοθεραπευτικὴ ἐπιδρασις

Πρὸς τὰ εἰρημένα μέσα, τ' ἀποσκοποῦντα μᾶλλον εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος, συνδυάζονται καὶ πλεῖστοι ἐμμέσως ἐνεργοῦντες ψυχοθεραπευτικοὶ πάραγοντες. Ο Τρύπερ εἰς τὴν περὶ τοῦ ὑπαιθρίου αὐτοῦ σχολείου, ἀνωτέρῳ μνημονεύθεισαν ἔκθεσιν, λέγει τ' ἀκόλουθα: « Δὲν εἰνε ἀδιάφορον διὰ τὰ νευρικὰ ἢ ἔχοντα ἀνάγκην ἀναρρώσεως παιδία, τὸ ὅτι ταῦτα ἀπομακρυνόμενα βίηματά τινα τῆς οἰκίας τῶν, παῖζοντα ἢ περιπατοῦντα, καταδικάζονται εἰς τὴν θέαν ψυχῶν τοίχων καὶ ὅδων, ἀντὶ ν' ἀπολαύοντα τοῦ θελκτικοῦ καὶ γραφικοῦ θεάματος ἐνὸς ἐν μέρει ὑπ' αὐτῶν καλλιεργηθέντος ἔξοχικοῦ τοπείου, καλυπτομένου ὑπὸ πρασίνης χλόης, θωπευούσης τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ψυχήν. Δὲν εἶναι διὰ τὰ παιδία ταῦτα ἀδιάφορος, ὁ ἀπαίσιος τριγμὸς τῶν δχημάτων, τὸ γ δοποῖον διαδέχεται ἐν τῇ ἔξοχῇ ἢ ἡρεμίᾳ τῆς φύσεως, ἢ διακοπτομένη μόνον ὑπὸ τῆς μελωδίας τῶν πτηνῶν καὶ τῆς ἄρμονίας τῶν ἀνέμων. » Ταῦτα πάντα δαψιλῶς παρέχονται ὑπὸ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων. Ἄμα ὡς εἰσέλθωμεν εἰς σιωπήλόν τι δάσος, ἢ ἀγρία τῶν φροντίδων καὶ τῶν μεριμνῶν καταγίς καταστέλλεται, ἢ δὲ ψυχὴ ἡμῶν μεταρσιοῦται πρὸς στιγμὴν εἰς ἴδεώδεις κόσμους. Πολὺν ζωηροτέρα καὶ ἀμεσωτέρα εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς φύσεως ἐπὶ τῷ παι-

δίων, μετὰ μεγαλυτέρας χαρᾶς καὶ ἐλευθερίας ἐντρυφόντων εἰς τοιαύτας ἡδονάς. Καί τὰ παιδία ἔχουν ἀνάγκην ἀναπαύσεως. Ὁ ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολουθῶν τὸν βίον, τὸν δποῖον διάγουν εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, γνωρίζει πόσον ταῦτα πιέζονται ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ὑλικῆς καὶ ἡθικῆς ἐνδείας τῶν οἰκογενειῶν των, καὶ πόσον ἡ ἐνδεια αὗτη καταρρύχει τὴν πρὸς τὰς τέρψεις τῆς ζωῆς φέπουσαν ψυχήν των, ἐπιδρῶσα καταστρεπτικῶς ἐπί τε τῆς σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ὑγείας των. Πόσον εἶναι ἔξυγιασικὴ δι' αὐτοὺς ἡ καλλονὴ τῆς φύσεως καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ ὑπαίθριου σχολείου. Ἀμέσως λησμονοῦνται αἱ λύπαι καὶ αἱ πικραί, πᾶσαι δὲ αἱ αἰσθήσεις διανοίγονται εἰς τὴν θαυματουργὸν πηγὴν τῶν θεραπευτικῶν δυνάμεων. Ταχέως ἀναθάλλει τὸ προώρως μαρανθὲν νεανικὸν σφρῆγος, εὔθυμιος δὲ γέλως καὶ ζωηρὰ ἀσματα διασκεδάζουν τὰ νέφη τῆς κατήφειας καὶ τῆς ὁδύνης. Ἐάν δὲ παιδία τινὰ δὲν συμπαρασύρονται εἰς τὴν φαιδρὸν ταύτην δίνην, αἱ παροτρύνσεις καὶ αἱ ἐνθαρρυντικαὶ τῶν διδασκάλων συμβουλαὶ κατορθοῦν, ὥστε καὶ οἱ μελαγχολικῶτεροι τῶν μαθητῶν νὰ συμμετέχουν τῆς κοινῆς εὐθυμίας. Διότι κατήφεια καὶ ὑπαίθριον σχολεῖον δὲν συμβιβάζονται.

11. Ἡ διδασκαλία τῆς ὑγιεινῆς ὡς θεραπευτικὸς παράγων

”Ηδη ἔξήρθη πολλαχῶς τὸ γεγονός, ὅτι τ' ἀποτελέσματα τῶν ὑπαίθριων σχολείων ἐνισχύονται μεγάλως, ἐὰν ἡ διδασκαλία ἔξυψώνει ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν τὴν ἀξίαν τὴν δποίαν ἔχει ὁ κατὰ τοὺς αὐστηροὺς τῆς ὑγιεινῆς κανόνας τρόπος τοῦ ζῆν. Ως πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς διδασκαλίας τῆς

νγιεινῆς εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα δὲν ὑπάρχει συμφωνία γνωμῶν, πολλὰ δὲ ἐπιχειρήματα καὶ ἀντεπιχειρήματα ἀκούονται ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ μαθήματος τούτου. Βεβαίως δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῆ ὅτι,—ἀναφέρομεν ἐν καὶ μόνον σημεῖον τῆς σχετικῆς συζητίσεως,—ἡ περὶ τῶν νόσων διδασκαλία εἶναι ἐπικίνδυνος εἰς τὰ ἀσθενικὰ παθήματα. Πάντως δὲν δημέτερος αἰών, ὁ πρὸ παντὸς ἔξαιρων τὴν σημασίαν τοῦ σώματος, λαμβάνει ὄπωσδήποτε πρὸ δοφθαλμῶν τὰς ἐπιτακτικὰς τῶν ὑγειονολόγων ἀξιώσεις. Ὅπως καὶ ἀν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡ διδασκαλία τῆς ὑγιεινῆς εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα, δεδομένου ὅτι εἰς τούς μαθητὰς τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων πρέπει νὰ παρέχωνται ἀποτελεσματικὰ προφυλακτικὰ μέσου ἀπὸ τῶν βλαβῶν, τὰς ὅποιας συνεπάγεται μοιραίως ὁ ἀνθυγιεινὸς τρόπος τοῦ ζῆν. Τοιαῦτα μέσα χρηγοῦνται δαψιλέστατα διὰ τῆς ὑποδείξεως τῶν παραγόντων, οἱ δποῖοι γίνονται αἰτία σωματικῶν παθήσεων. Ἡ ὑπόδειξις δὲ αὕτη εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον ἀναγκαία, καθ' ὅσον οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ πέρας τῆς εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα φοιτήσεως ἐπανέρχονται εἰς τὸ αὐτὸ περιβάλλον, φέροντες τὰ αὐτὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς αὐτὰς παθήσεις.^{*} Διότι, καίτοι τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον θεραπεύει πλείστας σωματικὰς καὶ ψυχικὰς βλάβας, παρέχον συνάμα καὶ πλουσιωτάτην παρακαταθήκην δυνάμεων, ἀντιδροσῶν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν πρὸς τὰς παθογόνους ἐπιδράσεις, μέχρι τῆς παρόδου τῆς κροσίμου ἐποχῆς τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως, ὁ κίνδυνος δημοσίου τοῦ μετέπειτα ἀνθυγιεινοῦ βίου καὶ τῶν παρομαρτυρῶν εἰς τοῦτο καταστρεπτικῶν συνεπειῶν δὲν δύναται ν' ἀποσύβηθη τελείως. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαιότάτη ἡ

γνῶσις τῶν ἀρχῶν τῆς ὑγιεινῆς, ἡ συνοδεύουσα τοὺς μαθητὰς καὶ ἐκτὸς τῶν θυρῶν τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου.

Εἰναι δὲ λίαν λυσιτελής ἡ γνῶσις αὗτη, διότι εὐδόσκει ἐν τῇ πράξει τὴν ἀμεσον αὐτῆς; ἐφαρμογήν, καὶ ἐπειδὴ, ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τοῦ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς διαγομένου βίου ἀποδεικνύεται εἰς τοὺς μαθητὰς διὰ τῆς σταθμίσεως καὶ γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτὴ διὰ τῶν δοφθαλμῶν καὶ τοῦ συναισθήματος τῆς σωματικῆς των εὐεξίας. Ἡ διδασκαλία τῆς ὑγιεινῆς παρέχει εἰς τοὺς μαθητὰς πολλὰς ἀφομοιωτικὰς παραστάσεις, ἐκάστη δὲ ἡμέρᾳ γίνεται ἀφορμὴ ἐπαναλήψεως καὶ διατρανώσεως τῶν διδασκομένων ἀληθειῶν. Τοιουτούροπως αἱ γνώσεις συνδεόμεναι πρὸς ἀλλήλας εἰς ἓν ἀομονικὸν σύνολον δὲν ἀποβαίνουν ξηραὶ καὶ ἄγονοι. Τὰ παιδία θὰ δυνηθοῦν βραδύτερον ν' ἀναφέρουν εἰς τοὺς γονεῖς των τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὅποις πλύνουν τακτικῶς τὰς χεῖρας, καθορίζουν τοὺς ὁδόντας, διατηροῦν εὐπρεπῆ καὶ καθαρὰ τὰ ἐνδύματά των, ἀερίζουν τὰ δωμάτια κτλ., οἱ δὲ γονεῖς χαίροντες ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ βελτιώσει τῶν τέκνων των, θ' ἀφομοιωθοῦν ἀργὰ ἢ γρήγορα σιωπηρῶς πρὸς τὰς συνηθείας ταύτας.

Ποῖος πρέπει νὰ διδάσκῃ τὴν ὑγιεινήν; Καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἔγιναν πολλαὶ καὶ ποικίλαι συζητήσεις, περὶ τῶν ὅποιων δὲν δυνάτεθα νὰ διμιλήσωμεν ἐκτενῶς ἐνταῦθα. Κατὰ τὴν γνώμην μας ἡ διδασκαλία τῆς ὑγιεινῆς θὰ δυνηθῇ νὰ προξενήσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς μεγάλην ἐντύπωσιν, ἐὰν ἐπιληφθῇ ταύτης ἐπιστήματος ιατρός. Τῷ ἀποτελέσματα διμοσιεύσεως τοῦ μαθήματος τούτου θὰ εἶναι ζωηρὰ καὶ μόνιμα μόνον ἐὰν ἡ ὑγιεινὴ διδάσκεται ὑπὸ τῶν διδασκάλων. Έὰν

ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δὲ ιατρὸς κάμη διαλέξεις, σχετιζομένας πρὸς τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστήμην, τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν θὰ εἶναι ζωηρότατον, διότι πᾶς νεωτερισμὸς διεγείρει τὴν προσοχὴν τῶν παιδίων. Τοιουτορόπως οὗτοι θὰ παρακολούθουν μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως τὴν διάλεξιν τοῦ ιατροῦ, ἐὰν αὕτη εἶναι σαφῆς καὶ ἐπαγωγὸς καὶ θὰ διηλοῦν μετὰ ζήλου περὶ ἐκείνων, τὰ δοτία ἥκουσαν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἐπιστήμονος τούτου.

Παρὰ πάντα ὅμως ταῦτα θὰ εἶναι παροδικὰ τὰ ἀποτελέσματα, διότι δὲ ιατρὸς δὲν δύναται νὰ κάμη εἰς τοὺς μαθητὰς ταυτικὰς καὶ συστηματικὰς διαλέξεις. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐνδείκνυται, ὅπως ἡ διδασκαλία τῆς ὑγιεινῆς ἀνατεθῇ εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν ὑπαθρών σχολείων, οἵ δποιοι δύνανται νὰ τὴν κάμνουν ἐν δέοντι χρόνῳ καὶ τόπῳ, συνδέοντες ταῦτην πρὸς τὰ γεγονότα τῆς παθημερινῆς ἐν τῷ ὑπαθρῷ σχολείῳ ζωῆς. Ἀλλως τε πάντες οἱ ιατροὶ δὲν εἶναι ἴκανοι νὰ μεταδίδουν τὰς γνώσεις των εἰς τοὺς μαθητὰς μικρᾶς ἡλικίας καὶ νὰ συνδέουν ταύτας ἐν τῇ συνειδήσει τῶν παιδίων εἰς ἀρμονικὸν σύνολον. Τὸ λογικῶς καὶ ἀποτελέσματικῶς διδάσκειν δὲν εἶναι εὔκολον. Η μέθοδος εἶναι ἀνωφελής, ἀνευ τῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις τῶν πραγμάτων οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν ἀνευ μεθόδου ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόφεως. Καὶ ἐρωτῶμεν εἰς πεῖσθαι σημεῖον ἐνδίσκονται οἱ διδάσκαλοι ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς ὑγιεινῆς; Οἱ ιατροὶ δρῦμος ισχυρίζονται ὅτι πολλοὶ ἔξι αὐτῶν, κεκτημένοι στοιχειωδεστάτην μόνον ὑγειονολογικὴν μόρφωσιν, δὲν δύνανται νὰ διδάσκουν τὴν ὑγιεινὴν μετὰ τοῦ ἀπαιτουμένου διαφέροντος καὶ τοῦ προσήκοντος ζήλου. Τοῦτο

δῆμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ ώς πρὸς πάντας τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως (¹). Όφελομεν δὲ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ τῶν ὑπαίθριών σχολείων διδάσκαλοι ὅγονται ἀναγκαίως ὑπὸ τοῦ ἴδιου αὐτῶν ἐπαγγέλματος εἰς τὴν λεπτομερῆ καὶ ἐμβριθῆ μελέτην τοῦ οἰκάδου τούτου. Εὕτυχῶς ηρχισαν τελευταίως νὰ ἐκδίδονται καὶ εἰς τὴν χώραν μας πόλλὰ καὶ καλὰ βιβλία, ἐξ ὧν ἡνόκλως δύναται τις ν' ἀριστηθῆ τὰς ἀπαιτούμενας γνώσεις (²). "Ἄλλως δὲ ὁ πολλάκις ἐντὸς τῆς ἔβδομης τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ἐπισκεπτόμενος ἰατρὸς δύναται νὰ παρέχῃ τὰ φῶτά του εἰς τοὺς διδασκάλους ἐπανηγάνων οὗτω καὶ συστηματοποιῶν τὰς πρὸς τὴν ὑγιεινήν συνδεομένας γνώσεις αὐτῶν. Οἱ ἰατρὸς λαμβάνων πρὸ διφθαλιῶν διαφόρους περιπτώσεις, σχετιζομένας πρὸς τὸν ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σχολείῳ βίον τῶν μαθητῶν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναλύῃ ἐκάστοτε τὰ πορίσματα τῆς ὑγιεινῆς δι' ἐπιτυχῶν παραδειγμάτων. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον θ' ἀποβῆ εὔκο-

(1) Ἰδίως οἱ κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν ἔχειλθόντες ἐπὶ τῶν διδασκαλείων μας εἶναι κάλλιστα παρεσκευασμένοι εἰς τὴν ὑγιεινήν, διδαχθέντες ταύτην ἀναλυτικώτατα καὶ πρακτικώτατα ὑπὸ τῶν σχολικῶν ἰατρῶν κατὰ τὸ εἰδικὸν τοῦ ὑπουργείου πρόγραμμα, τὸ δόποιον εἶναι ἀνάγκη πᾶς διδάσκαλος νὰ συμβουλευθῇ (Δελ. Ὑπουργ. Παιδείας 1920, τεῦχ. 15 καὶ 16). Διυτυχῶς δῆμως οὗτοι εἶναι ἀκόμη διλύγοι.

(2) Κατάλληλα διὰ τὸν διδάσκαλον βιβλία ὑγιεινῆς εἶναι πλήρη τοῦ ἡμετέρου (Στοιχεῖα Ηαιδολογίας, τόμος Α'. 1916, ἐκδότης Ἰω. Σιδέρης) περιέχοντος δὲν τὴν ὑγιεινήν, καὶ τὰ ἀκόλουθα :

"Αννης Κατσίγρα, Ὑγιεινή καὶ Νοσηλεία, (ἐγκεκριμένον) καὶ Λ. Χριστοπούλου, Ὑγιεινή κλπ. (ἐγκεκριμένον).

λος δ συνδυασμὸς τῶν ὑγειονολογικῶν γνώσεων πρὸς τὴν
μεθοδικὴν διδασκαλίαν.

Ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε ἐμπειρικὴν βάσιν.
Δὲν ἀποκλείεται, ἐπὶ παραδ., τὸ δτὶ μαθηταὶ τινες, παρὰ
τὰς αὐστηρὰς ἀπαγορευτικὰς διατάξεις, θὰ προσέρχωνται
εἰς τὰ γεύματα μὲρις χεῖρας. Ὁ διδάσκαλος ὀφεῖλει ἐν
τῇ περιπτώσει ταύτῃ νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τού-
τους, δτὶ πρέπει νὰ πλένουν ἀμέσως τὰς ἀκαθάρτους χεῖράς
των καὶ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν προσεχῆ φυσιογνωστικήν
παράδοσιν, κατὰ τὴν ὅποιαν, ὁ διδάσκαλος θὰ διμήσῃ μό-
νον περὶ τῆς καθαριότητος καὶ τῶν ἐκ τῆς ψυπαράτητος
προερχομένων βλαβῶν. Κατ' ἄρχας θὰ δοθῇ συχνὰ περί-
στασις ἐπαναλήψεως καὶ λεπτομεροῦς διασαφήσεως τῶν ἀρ-
χῶν τῆς ὑγιεινῆς, λαμβάνοντες δὲ πρὸ διφθαλμῶν, δτὶ κατὰ
τὸν τρόπον τοῦτον θὰ γίνη λόγος περὶ πάντων τῶν πρὸς
τὴν ἐπιστήμην ταύτην σχετιζομένων θεμάτων, ὀφεῖλομεν γνὰ
παραδεχθῶμεν, δτὶ μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον θὰ μεταδοθοῦν
εἰς τοὺς μαθητὰς πᾶσαι αἱ ἀπαραίτητοι τῆς ὑγιεινῆς γνώ-
σεις. Βεβαίως δὲν θὰ είναι συστηματικὴ ἡ διδασκαλία αὕτη,
τοῦτο ὅμως δὲν θὰ ζημιώσῃ τοὺς μαθητάς. Τούναντίον, ἡ
κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπιπόλαιος καὶ τύχαια μετάδοσις τῶν
ὑγειονολογικῶν γνώσεων θὰ καταστήσῃ αὐτὰς προσιτό-
ρας καὶ μονιμωτέρας, δεδομένου μάλιστα, δτὶ ἀπὸ καιροῦ
εἰς καιρὸν θὰ τελῆται πρὸς συστηματοποίησιν τῶν ἐκά-
στοτε ἀτάκτως ἀποκτωμένων γνώσεων αὐτοτελῆς παρά-
δοσις, ἡ ὅποια θὰ καταστήσῃ αὐτὰς ὅχι μόνον μονιμωτέρας
ἀλλὰ καὶ σαφεστέρας.

Κατὰ τὸ πέρας τῆς εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον φοιτή-

σεως δ σχολικὸς ἱατρὸς ὀφείλει, ἐὰν συναισθάνεται ἐν ἑαυτῷ τὴν ἴκανότητα πρὸς τοῦτο, νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν συνεπικουρίαν του. Ο σχολικὸς δηλαδὴ ἱατρὸς ἔχει καθῆκον νὰ συγκεφαλαιοῖ διὰ τοιῶν ἥτις τεσσάρων διαλέξεων, τὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ὑγιεινῆς διδαχθεῖσαν ὑλὴν; διότι τώρα οἱ λόγοι αὐτοῦ θ' ἀκουσθοῦν μετὰ προσοχῆς καὶ θὰ προξενήσουν μεγίστην ἐνιύπωσιν εἰς τοὺς μαθητάς, ἔχοντας ὅπ' ὅψει τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ εἰδικότητα. Η ἐντύπωσις δὲ αὗτη θὰ είναι τοσοῦτον μᾶλλον ἀποτελεσματικὴ καὶ μόνιμος, καθ' ὅσον θὰ συνδεθῇ πρὸς τὰς βαθείας ἐν τῇ συνειδήσει τῶν παιδίων ἐγκεχαραγμένας ὑγειονολογικὰς γνώσεις.

Ο ἱατρὸς τοῦ ὑπαίθριου σχολείου ὀφείλει νὰ ἐκμεταλλευθῇ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν μαθητῶν καὶ ἄλλην τινὰ περίστασιν. Απὸ καὶ ροῦ εἰς κάλῳ πρέπει νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς γονεῖς βραχεῖαν συνέντευξιν, ὅπως εὑρίσκεται μετ' αὐτῶν εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον θὰ δυνηθῇ νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς ὠφελίμους συμβουλάς, χωρὶς νὰ διατρέχῃ τὸν κίνδυνον παραβάσεως ἥτις περιβάσεως τῶν σχολικῶν αὐτοῦ ἱατρικῶν καθηκόντων. Πρὸ παντὸς δ σχολικὸς ἱατρὸς ὀφείλει νὰ κάλῃ τοὺς γονεῖς, ἀμα τῇ ἐνάρξει τῆς φοιτήσεως, εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, ὅπως ὑποδεικνύῃ εἰς αὐτοὺς τὶ πρέπει νὰ πράττουν καὶ τὶ νὰ παραλείπουν ἵνα μὴ ματαωθῇ ἥτις ἐνέργεια τοῦ ὑπαίθριου σχολείου. Τὸ αὐτὸ δὲ πρέπει νὰ γίνεται ἐκάστοτε καὶ κατὰ τὸ πέρας τῆς φοιτήσεως.

Παρ' ἡμῖν δμως, μέχρις ὅτου τὸ φυτώριον τῶν μορφωμένων εἰς τὴν ὑγιεινὴν διδασκάλων πυκνωθῇ, φρονοῦμεν

ὅτι, κατ' ἀπαράβατον ὅρον ἐπὶ τοῦ παρόντος, δέον νὰ διδάσκηται ἡ ὑγιεινὴ ὑπὸ τοῦ σχολικοῦ ἰατροῦ.

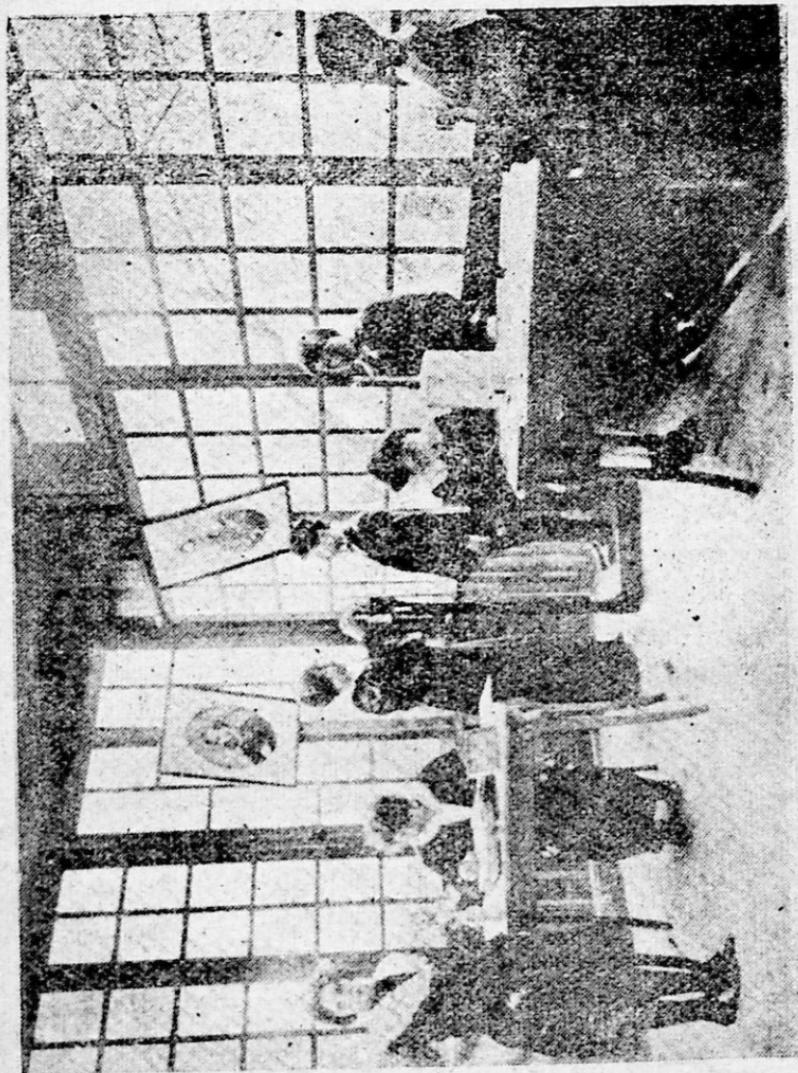
12. Περὶ τοῦ σχολικοῦ ἰατροῦ

Τὰ προλεζόμενά τα δεικνύουν καταφανῶς, ὅτι ὁ ἰατρὸς διαδραματίζει σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον. Εἰς αὐτὸν ἐπαφίεται ἡ δριστικὴ ἐκλογὴ τῶν μαθητῶν τῆς προκαταρκτικῆς ἐκλογῆς ἀνατιθεμένης εἰς τοὺς κοινοὺς σχολικοὺς ἰατροὺς συνεπικουρούντων καὶ τῶν διδασκάλων. "Αμα τῇ ἐνάρξει τῆς φοιτήσεως εἰς ὑπαίθριόν τι σχολεῖον, ὁ ἰατρὸς ὀφείλει νὰ ἔξετασῃ λεπτομερέστατα πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ μαθητάς, προβαίνων εἰς σταθμίσεις, καταμετρήσεις κ.τ.λ. καὶ νὰ διατυπώσῃ τὸ πόρισμά του εἰς ἵδιον ἀτομικὸν δελτίον ὑγείας δι' ἔκαστον μαθητὴν (βλ. ἐλλην. ὑπόδ. ἐν τέλει). Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τῆς φοιτήσεως ὁ ἰατρὸς ὑποχρεοῦται νὰ παρακολουθῇ τὴν σωματικὴν τῶν παιδίων ἀνάπτυξιν ἔξετάζων μετὰ προσοχῆς τοὺς καταδήλως ἀσθενικοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς ὑπόπτους τοιούτους, οἵ δοποῖοι κάμνονταν τούλαχιστον εἰς τὸ διδάσκον προσωπικὸν ἐντύπωσιν. Εὔχης ἔργον θὰ ἥτο, ἐὰν πάντες οἱ μαθηταὶ ὑπεβάλλοντο κατὰ τὰ μέσα τῆς φοιτήσεώς των, καὶ διὰ δευτέραν φορὰν εἰς ἀφριθεστάτην ἰατρικὴν ἔξετασιν, διὰ τῆς δοπίας θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ κριθῇ, ἂν πρέπη νὰ ἱηφθοῦν ἔκτακτα μέτρα πρὸς ἔξασφάλισιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σχολείῳ διαμονῆς. Εἳν ἐγερθῇ ὑποφία τις περὶ κολλητικῆς νόσου, τὰ ὑποπτα παιδία πρέπει ν' ἀπομονοῦνται ὡς τάχιστα ἥ καὶ ν' ἀποπέμπωνται τοῦ σχολείου.

Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τῶν φαγητῶν ὁ ἴατρὸς ὀφεῖται νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν μαγείρισσαν καὶ νὰ φροντίζῃ πρὸ πάντὸς ὅπως δίδεται εἰς τοὺς μαθητὰς ποικιλία φαγητῶν. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρέπει νὰ ἐμφανίζεται κατὰ τὰ γεύματα, ὅπως ἐλέγχῃ τὴν ποιότητα τῶν φαγητῶν καὶ τὴν ὅρεξιν τῶν τροφίμων. Ἐννοεῖται οὕκωθεν, ὅτι πάντες οἱ τῶν ὑπαίθριών σχολείων ἰατροὶ ἔχουν καθῆκον νὰ ἐπιλαμβανωνται μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐνιαυσίου φριτήσεως τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τῶν μαθητῶν, ἡ δποίᾳ θὰ δεῖξῃ, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἡ εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα διαμονὴ ὑπῆρξεν ὀφέλιμος. Τοιαύτη ἐξέτασις πρέπει νὰ διενεργῆται καὶ μετὰ τὸ πέρας τοῦ πρώτου ἔξαμήνου (Εἰκ. 12).

Ἐν τῶν σπουδαιοτέρων καθηκόντων τῶν ἰατρῶν τούτων εἶναι ὁ καθορισμὸς τοῦ εἴδους τῶν ἐπινόσων παιδίων, τὰ δποῖα πρέπει ν' ἀποστέλλωνται εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα. Ἀνωτέρῳ εἴπομεν, ὅτι ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο διέστανται αἱ γνῶμαι τῶν ἰατρῶν ἢ μᾶλλον συνιστῶσιν οὗτοι τὴν ἕδρυσιν δύο εἴδῶν ὑπαίθριών σχολείων (βλ. σελ. 53). Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ σημασία τῶν ἕδρυμάτων τούτων θ' ἀναγνωσισθῇ ὑπὸ τῶν πολλῶν, οὕτως ὥστε τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ὑποστηριζόμενα θὰ λάβουν μεγαλειτέρας διαστάσεις καὶ λογικώτερον καταμερισμόν. Στατιστικοὶ πίνακες, ἀφορῶντες τὸ εἶδος τῶν ἀσθενειῶν, τὰ ἐκ τῆς διαμονῆς ἐν τοῖς ὑπαίθροις σχολείοις ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα καὶ τὰς ἐκάστοτε ἀναφυομένας δυσκολίας ὑψίστην ἔχουν ὡς πρὸς τὰς προμνησθείσας ἐξακριβώσεις σημασίαν.

Eιν. 12. Το δωμάτιον τοῦ σχολικοῦ λαργοῦ, δύον καταμετροῦνται καὶ ἐξεράζονται οἱ μαθηταὶ τοῦ ὑπαυθείου σχολείου.

13. Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν βελτίωσιν
τῆς σωματικῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς δεικνύεται ὅτι τὰ ὑπαίθρια
σχολεῖα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀποβλέπουν εἰς τὴν πλήρη ἀποκα-
τάστασιν τῆς ὑγείας τῶν φοιτώντων εἰς αὐτὰ μαθητῶν. Ἡ
πεῖρα ἐδικαιολόγησεν ἡδη πολλάχως τὴν ὑεωρίαν καὶ τὰς
ἐπ' αὐτῆς στηρίζομένας ἐκπίδας, τοῦθ' ὅπερ σαφῶς καὶ ἀρι-
δήλως συνάγεται ἐκ τῆς καὶ ἀνωτέρω μνημονευθείσης ἐκθέ-
σεως τοῦ ἐν Μυλούζῃ σχολικοῦ ἱατροῦ διεκτραγωδοῦντος
τὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας τῶν πρώτων ἑκατὸν μαθητῶν
τοῦ ἐν τῇ πόλει ἔκεινη ὑπαιθρίου σχολείου κατὰ τὸν ἀκό-
λουθον τρόπον :

« Οἱ ἐν τῷ ὑπαιθρίῳ σχολείῳ ἡμῶν ἐγγραφέντες μαθηταὶ
διεκρίνοντο ἐν γένει διὰ τὴν καταπληκτικήν των ἰσχνότητα.
Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐπασχον κυριολεκτικῶς ἐκ πείνης, τὰ πρό-
σωπά των ἥσαν ὠχρὰ ὡς κηρὸς ἢ φαιὰ ὡς τέφρα, τὸ
βλέμμα των ἥτο ἄτονον, ἐσβεσμένον, ἢ στάσις των χαλαρά.
Δὲν δύναται τις νὺν φαντασθῆ δργανισμοὺς καχεκτικωτέ-
ρους. Καίτοι οἱ ἐν λόγῳ παῖδες δὲν ἐπασχον ἐξ δργανικῶν
νόσων, ἢ διατροφὴ ὅμως αὐτῶν ὑπῆρξε τοσούτῳ ἐλλιπής
ῶστε ἡ κατάστασίς των ἥτο πολὺ χειροτέρα τῆς τῶν μαθη-
τῶν τοῦ ἐν Charlottenburg ὑπαιθρίου σχολείου.

» “Εκαστος μαθητὴς τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τούτου εἶχε
βάρος κατὰ τὴν ἐγγραφὴν ἐν τῷ ὑπαιθρίῳ σχολείῳ 29,964
χιλιόγρ. κατὰ μέσον ὅρον, ἐνῷ ἐκαστος τῶν παρ' ἡμῖν μα-
θητῶν μόνον 24,458 τούτεστι 3 1)2 χιλιόγρ. διαγώτερον.
Λαμβανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς ἀνωτέρω ἡλικίας, ἢ διαφορὰ
αὗτη εἶναι κολοσσιαία » .

‘Ως πρὸς δὲ τ’ ἀποτελέσματα τοῦ πρώτου ἔτους, ἄτινα πλήρως ἐπιβεβαιώθησαν ὑπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ δευτέρου, διὰ τὸ ἐπιστήμων ἀποφαίνεται ὡς ἔξῆς:

» Κατὰ τὸ πέρας τῆς ἐτησίας ἐν τῷ ὑπαιθρῷ σχολείῳ φοιτήσεως ὑπῆρχον μόνον ἐννέα μαθηταί, παρέχοντες τὸ ἐνδόσημον νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἐπρεπε νὰ παραταθῇ ἡ θεοφαπεία των. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι οὐδὲν εἶχον ἐκ τῆς προτέρας αὐτῶν οἰκτρᾶς καταστάσεως. Ἀπ’ αὐτῶν ἔλειπε μόνον ἡ δροσερὰ ὄψις καὶ ἡ ἀρίστη κατάστασις τῆς θρέψεως τῶν λοιπῶν. Δὲν στερεῖται πιθανῶς σημασίας τὸ γεγονός, ὅτι καὶ οἱ ἐννέα οὗτοι παιδεῖς ἐπασχον ἐξ ὑπερτροφίας τῶν ἀμυγδαλῶν. Θχροί, ἀτονοί, κεκληρούτες μαθηταὶ δὲν ὑπῆρχον πλέον κατὰ τὰς τελευταίας ἐβδομάδας. Πανταχοῦ ἔβλεπε τις φαιδρὰ πρόσωπα, εὐθύμιους δρυμαλιμούς, ἔρυθρας παρειὰς καὶ ζωηρὰς κινήσεις κατὰ τὰς ἀσκήσεις καὶ τὰς παιδιάς. Ἡ λαμπρὰ δὲ ἐντύπωσις αὕτη ἦτο πειστικωτέρα τῶν ἀριθμῶν τῶν δεικνυόντων τὸ βάρος τοῦ σώματος καὶ κατ’ ἀκολουθίαν τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑγείαν τῶν μαθητῶν. Ἐνταῦθα διφεύλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν κέκτηνται ὡς πρὸς τοὺς ἐνηλίκους, καὶ ἐν ᾧ ἔτι περιπτώσει ληφθῇ ὑπὸ φυΐ τὸ μαραζὸν χρονικὸν διάστημα τῶν ἐξ μηνῶν. Τοῦτο δὲ διότι ἐντὸς ἐξαμήνου τὸ βάρος τοῦ σώματος τῶν παιδίων αὐξάνεται συνεπείῃ τῆς ἀναπτύξεως. Κατὰ ταῦτα δέον νὰ ἐξετάσωμεν, ἢν ἡ αὐξησίς αὕτη ἀκολουθῇ ἡ ὑπερβαίνη τὸν γενικὸν κανόνα. Αἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπὶ 12,000 μαθητῶν διενεργηθεῖσαι σταθμίσεις ἔδειξαν, ὅτι τὸ μὲν βάρος τοῦ σώματος τῶν ἔχοντων ἡλικίαν 6—14 ἐτῶν ἀρρέ-

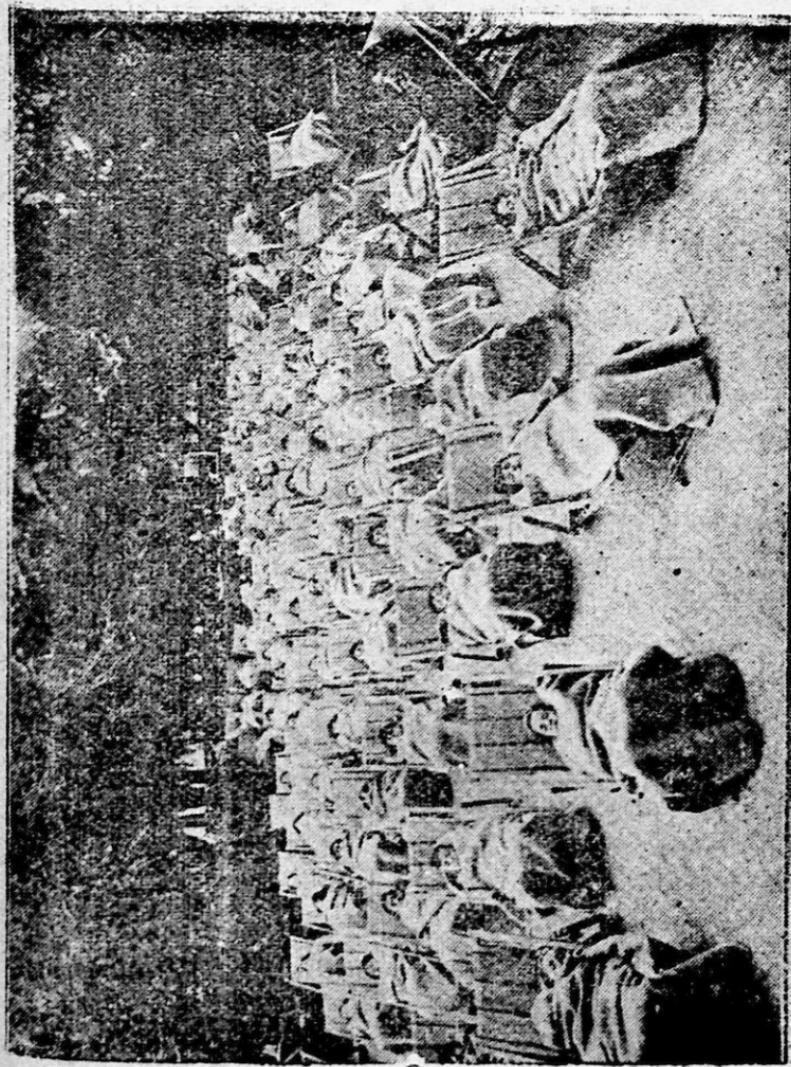
νων ηδείχθη κατά 2.4 χιλιόγρ. κατ' έτος, τὸ δὲ τῶν θηλέων κατά 2.6 κατ' έτος. "Οθεν ἡ ἐτησία αὐξησις τοῦ βάρους τοῦ σώματος ἀνῆλθεν εἰς 2.5 χιλιόγρ. Η αὐξησις διπλως αὗτη δὲν εἶναι σύμμετρος, δοθέντος ὅτι τὸ μὲν βάρος τῶν μικράν ήλικίαν ἔχοντων παιδίων αὐξάνεται 2 χιλιόγρ. ἐτησίως, τὸ δὲ τῶν δεκατετραετῶν 3.7».

'Εκ τῶν ίδικῶν μας σταθμίσεων ἐδείχθη, ὅτι τὸ βάρος τοῦ σώματος τῶν μαθητῶν τοῦ ἐν Πατησίοις ὑπαίθριον σχολείου ήτο, κατά μὲν τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν 25.5 χιλιόγρ. κατὰ δὲ τὴν ἀποφοίησιν 27.8. "Οθεν τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐκάστου μαθητοῦ ηδείχθη κατά 2.3 χιλιόγρ. ἐντὸς τοῦ σχολείου. Διαιρέσαντες δὲ βραδύτερον τοὺς μαθητὰς εἰς πέντε μεγάλους διμήλους παθετηρήσαμεν, ὅτι τὸ βάρος τοῦ σώματος τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν πρῶτον διμήλον μικρῶν τὴν ήλικίαν παιδίων ηδείχθη κατά 1.74 χιλιόγρ., τὸ τοῦ δευτέρου κατά 2.68, τὸ τοῦ τρίτου κατά 2.4, τὸ τοῦ τετάρτου 3.07, καὶ τέλος τὸ τοῦ πέμπτου, εἰς ὃν συμπεριελαμβάνοντο μεγάλοι τὴν ήλικίαν παιδες 3.7 χιλιόγρ. κατὰ λέσον δρον. Κατὰ ταῦτα τὸ βάρος τοῦ σώματος τῶν μαθητῶν ἔλαβεν ἐντὸς τριμήνου τοιαύτην αὔξησιν, οἵαν δὲ πλέον ἄλλας συνθήκας λαμβάνει ἐν διαστήματι δώδεκα διοκλήσων μηρῶν.

Μετὰ μεγάλης γαρᾶς ἀναφέρει καὶ τὸ ἐν Charlottenburg ὑπαίθριον σχολεῖον, τὰ ἐν αὐτῷ ἐπιτευχθέντα ἀποτέλεσματα, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν. Ο Δόκτωρ Bendix (¹) γράφει π. χ. τὰ ἐπόμενα :

(1) Concordia 1907, σελ. 218.

Eit. 13. Η ὑπαίθριος ἀπογευματικὴ ἀνάπτωσις (stegae) καὶ τὸ λεγόμενον μάθημα
‘σιγῆς’ εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα τῶν βορείων χωρῶν

« Ἐκ τῶν παιδίων, τὰ δποῖα δύνανται νὰ διαιρεθοῦν ἀβιάστως εἰς τέσσαρας μεγάλας κατηγορίας νόσων, τούτεστιν εἰς χοιραδικά, ἀναιμικά, πνευμονικά καὶ καρδιακά, ἀνήκουν λαμβανομένου νπ' ὅφεν τοῦ μέσου δρού τῶν ἐν τῷ ὑπαιθρίῳ σχολείῳ τριῶν πρώτων ἔτῶν, 39.5 ο)ο εἰς τὴν πρώτην, 34.5 ο)ο εἰς τὴν δευτέραν, 16.8 ο)ο εἰς τὴν τρίτην καὶ 9.2 ο)ο εἰς τὴν τετάρτην κατηγορίαν. Τὸ ἀποτελέσματα τῆς διαμονῆς ἐν τῷ ὑπαιθρίῳ τούτῳ σχολικῷ ἰδρύματι, τὰ ἐντὸς τριετίας ἐπιτευχθέντα ὡς πρὸς 460 μαθητάς, εἶναι τὰ ἔξης : χειροτέρευσις 0.96 ο)ο, κατάστασις ἀμετάβλητος 15.11 ο)ο, βελτίωσις 51.08 ο)ο, πλήρης ἀποκατάστασις 32.85 ο)ο. Η σχέσις αὗτη δεικνύεται ὅπλι μόνον ἐπ τῆς καταστάσεως τῶν πνευμόνων, τῆς καρδίας, τῶν ἀδένων καὶ τοῦ αἷματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς γενικῆς ἐντυπώσεως, τὴν δποίαν προξενοῦν ἡ ὅρεξις, τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου, ἡ ἀρτιωτέρα ἀνάπτυξις τοῦ συστήματος τῶν δστῶν καὶ τῶν μυῶν καὶ ἡ τῶν ψυχικῶν καὶ τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν. Συγχρόνως τὸ γενικὸν πόρισμα καθορίζεται ὑπὸ τοῦ βίρους τοῦ σώματος καὶ τῆς ἀναπνευστικῆς εὐρύτητος, μετρουμένης διὰ τῆς διαφορᾶς τῆς θωρακικῆς περιμέτρου κατὰ τὴν βαθεῖαν εἰσπνοήν καὶ ἐκπνοήν. Η ἀναπνευστικὴ αὕτη εὐρύτης ἔλαβε σημαντικὴν αὔξησιν εἰς 80 ο)ο μαθητάς καὶ δῆ, ὡς πρὸς τοὺς πλείστους ἔξ αὐτῶν 3—4 ἐκατοστῶν τοῦ μέτρου, ὡς πρὸς μέγαν ἀριθμὸν 5—6, καὶ ὡς πρὸς μικρὸν μέρος αὐτῶν 7—8. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὸ βάρος τοῦ σώματος, ἐσημειώθη ὡς πρὸς πάντας περίπου τοὺς μαθητάς λίαν εὐχάριστος αὔξησις, ἡ ὅποια ὡς πρὸς μὲν τοὺς τακτικῶς φοιτήσαντας εἰς τὸ ὑπαιθρίον σχολεῖον, ἀνήλθε κατὰ μέσον δρού εἰς 4 χιλ.

ώς πρὸς δὲ τοὺς ἐπὶ τινας μόνον μῆνας ή ἑβδομάδας δια-
μείναντας ἐν αὐτῷ ε'ς 2.8. Ἡ αὔξησις τοῦ βάρους τοῦ σώ-
ματος πάντων τῶν μαθητῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρόνου τῆς;
φοιτήσεως, εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 3.3 χιλιόγρ., ή δὲ καθ'
ἐκαστον προσαύξησις τοῦ βάρους τούτου κυμαίνεται μεταξὺ¹
1 καὶ 13 χιλιόγρ.»

'Εξ ἐκθέσεως πάλιν ἀλλου ὑπαιθρίου σχῆμαίου τοῦ ἔτους
1909 ἀποσπῶμεν τὰ ἔξης:

«Συγκεφαλαιοῦντες; τ' ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὰ ἄρ-
ρενα καὶ τὰ θήλεα εὐρίσκομεν, ὅτι τὸ σῶμα πάντων τῶν μα-
θητῶν εἶχε βάρος:

κατὰ μὲν τὴν ἐγγραφὴν 1480, χιλιόγρ. 100
κατὰ δὲ τὴν ἀποφοίησιν 1936, χιλιόγρ. 500

αὔξησις 156, χιλιόγρ. 400

Οθεν τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐκάστου μαθητοῦ ηὔξηθη
κατὰ μέσον ὅρον 2.563 χιλιόγρ. (ἐν ἔτει 1908, 2.426).

Τὸ σῶμα ἐκάστου μαθητοῦ ηὔξηθη κατὰ μῆκος 1.76
ἐκαποστά τοῦ μέτρου, (τῷ 1908, 2.57), ή δὲ θωρακικὴ περί-
μετρος κατὰ μέσον ὅρον 2.65 ἐκατ. (ἐν ἔτει 1908, 2.36). Τὸ ἀπο-
τελέσματα ὑπῆρξαν καλὰ εἰς 25=40. 9 οἱ μαθητ. (1908:56.8)

σκεδὸν καλὰ εἰς 31=50. 8 οἱ » (1908:39.2)

0 εἰς 5=8. 1 οἱ » (1908: 3.5)

Ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης εἶναι ή ἐκθέσις ἰατρικοῦ συμβού-
λου, ή ἀποβλέπουσα εἰς τὸ ζήτημα τῆς θεραπείας τῶν μα-
θητῶν τοῦ ἐν Elberfeld ὑπαιθρίου σχολείου. Παραθέτομεν
ἄδει στατιστικὸν πίνακα τῶν τελικῶν ἀποτελεσμάτων.

Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο ἐφοίτησαν 46 παιδες ἐπὶ 195 ημέρας

Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν καλὸν εἰς 24 παιδία
σχεδὸν καλὸν εἰς 22 παιδία
44 μαθηταὶ ἐφοίτησαν ἐπὶ 100 καὶ πλέον ἡμέρας.

Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε καλὸν εἰς 19.
σχεδὸν καλὸν εἰς 25.

71 μαθηταὶ διέμειναν ἐν τῷ ὑπαιθρίῳ σχολείῳ τούτῳ 13—
100 ἡμέρας.

Τὸ ὀποτέλεσμα ὑπῆρξε καλὸν εἰς 11 μαθητὰς
σχεδὸν καλὸν εἰς 52 »
0 εἰς 8 »

Αἱ σχέσεις τοῦ βάρους τοῦ σώματος εἰχον ὡς ἔξῆς κατὰ
μέσον ὄρον.

1. Τὸ βάρος τῶν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς λειτουργίας
τοῦ ἴδρυματος τούτου (δηλαδὴ 195) φοιτησάντων ἦτο :

Κατὰ τὴν ἐγγραφὴν κατὰ τὴν ἀποφοίτησιν
26 χλ. 056 29 χλ. 287

2. Τῶν ἐπὶ 100
καὶ πλέον ἡμέ-
ρας διαμεινάν-
των ἐν αὐτῷ 44
παιδίων 25 χλ. 413 27 χλ. 890

3. Τῶν δὲ 71
μαθητῶν τῶν
13-100 ἡμέρας
φοιτησάντων 23 χλ. 552 27 χλ. 091

Εἶναι ἀράγε μόνιμα τὰ εὐάρεστα ταῦτα ἀποτελέσματα ;
Καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο πρέπει νὰ δοθῇ καταφατικὴ ἀπάν-
τησις. Ή κατὰ τὸ πέρας τοῦ πρώτου χειμερινοῦ ἔξαμιήνου ἐν

τῷ ἐν Μυλούζῃ ὑπαθρώφ σχολείῳ διενεργηθεῖσα νέα ιατρικὴ ἔξετασις ἔδειξεν, ὅτι μόνον 2 οἱο ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν κατάστουσιν καὶ ὅτι μόνον 8 οἱο εἶχσιν ἀνάγκην νὰ συνεχίσουν τὸν θεραπείαν τῶν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο. Τὸ θαυμάσιον δὲ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἀποδεικνύεται ἔτι μᾶλλον θαυμασιώτερον, λαμβανομένου πρὸ δοφθαλμῶν ὅτι εἰς τὸ εἰρημένον ἐκπαιδευτήριον ἐφοίτησαν δισμενικώτατοι μαθηταί, ἀνήκοντες εἰς ἀπόρους λαϊκὰς τάξεις.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΩΝ

Δ'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΕΙΣ ΤΑ ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

1. Περὶ τῆς διδασκαλίας

α'.) Περὶ τῆς ἀρσεως μερικῶν ἐνδοιασμῶν

Καίτοι πολλὰς καὶ μεγάλας διμολογοῦμεν χάριτας εἰς τὸν θεσμὸν τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, δὲν θὰ δυνηθῶμεν δῆμος νὰ δικαιολογήσωμεν τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς των παρὰ μόνον διὰ τῆς λύσεως σπουδαιοτάτου ζητήματος, συναφοῦς πρὸς τὰ σχολακὰ ἴδρυματα ταῦτα. Τὸ ζήτημα τοῦτο συγκεφαλαιοῦται εἰς τὴν ἔρωτησιν: Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα δὲν μειονεκτοῦν πρὸς τὴν διδασκαλίαν; Τὸ πρᾶγμα φαίνεται ὅτι ἔχει οὕτω, δεδομένου ὅτι αἱ τάξεις συναποτελοῦνται ἐκ ποικίλων καὶ παντοειδῶν στοιχείων. Δὲν εἶναι βεβαίως εὐχερὸς ἡ ἔρευνα τοῦ ποιοῦ τῶν συνοικῶν πνευματικῶν δυνάμεων, οὐδὲ ἡ εὔρεσις νέας βάσεως καὶ νέου ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ δποίου θὰ ἡτο δυνατὸν νὰ στηριχθῇ καὶ νὰ καρπόφορησῃ ἡ διδασκαλία τοῦ μέλλοντος. Δυσχερεστάτη εἶναι ἐπίσης ἡ ταχεῖα μόρφωσις σαφοῦς καὶ συγκεκριμένης ἰδέας

περὶ τῶν καθ' ἑκαστα μαθητῶν διὰ τὸν διδάσκαλον καὶ δυ-
σκολωτάτη διὰ τοὺς μαθητὰς ἡ ἔξοικείωσις πρὸς τὸν νέον
διδάσκαλον καὶ τὴν νέαν διδασκαλίαν. Λυστυχῶς τὸ τελευ-
ταῖον σημεῖον τοῦτο δὲν λαμβάνεται πάντοτε ὑπὸ σοβαρὰν
ἔποψιν. Καὶ δῆμος εἶναι δῆμος μὲν ἀλλοις παράγοντας σπου-
δαιότατον σῆμεῖον συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι, εἰς
μίαν τάξιν ὀφεῖται νὰ διδάσκῃ, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν τοῦτο,
εἰς καὶ μόνος διδάσκαλος. Διότι καὶ ἀν ὑποτεθῆ, ὅτι οἱ δια-
δεχόμενοι ἀλλήλους λειτουργοὶ τῆς ἐκπαίδευσεως ἀκολου-
θοῦν τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς παδαγωγικὴν μέθοδον, ἡ διδα-
σκαλία ἑκάστου ἐξ αὐτῶν θὰ ἔχῃ ὅπωσδήποτε ἴδιον χαρα-
κτῆρα. Ό νέος διδάσκαλος εὑρίσκεται ὑποκειμενικῶς ἐν δι-
καίῳ, ἰσχυριζόμενος τυχόν, ὅτι ὁ προκάτοχός του δὲν ἔξε-
πλήρωσεν εὔσυνεδήτως τὸ καθῆκον του, τοῦτο δὲ διότι οἱ
μαθηταὶ δὲν φαίνονται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅποιοι εἶναι πρά-
γματι. Ἡ αἵτια δὲ τοῦ κακοῦ τούτου ἔγκειται τόσον εἰς τὸν
διδάσκαλον ὃσον καὶ εἰς τοὺς μαθητάς· διότι ὁ μὲν διδά-
σκαλος ἀδυνατεῖ νὰ σχηματίσῃ ἀμέσως ὀρθὴν ἴδεαν περὶ
τῶν μαθητῶν του, οἱ δὲ μαθηταὶ δὲν δύνανται νὰ νοήσουν
ἐν μικρῷ διαστήματι χρόνου τὸν διδάσκαλόν των, πρὸς τὸν
ὅποιον δὲν συνδέονται ἀκόμη διὰ φύλακῶν δεσμῶν. Ὅθεν
παρίσταται ἀνάγκη ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ ἐκτιμήσεως,
διὰ τὴν δοποίαν ἀπαιτεῖται μακρὸς ὅπωσδήποτε χρόνος. Τού-
των οὕτως ἔχόντων, αἱ πρῶται ἡμέραι, ἵσως δὲ καὶ αἱ
πρῶται ἑβδομάδες τῆς εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον φοιτήσεως;
παρέρχονται ἀνευ ἱκανοποιητικῶν ἀποτελεσμάτων, τοσούτῳ
μᾶλλον, καθ' ὃσον οἱ μαθηταὶ ἔνοι δύντες πρὸς ἀλλήλους,
καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον δεικνύονται ἐπιφυλακτικοὶ ὡς

πρὸς τε τὰς ἴδεας, τοὺς λόγους καὶ τὰς πρᾶξεις των. Πόσους κόπους καὶ πόσην ἐργασίαν ἀπαιτεῖ ἡ πρὸς τὸ διδάσκον προσωπικὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους ἔξικείωσις μαθητῶν μᾶς τάξεως συνισταμένης ἐκ δύο ἢ τριῶν τάξεων διαφόρων σχολείων !

Οὐ φρόνις ἔτι, οἱ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων μαθηταὶ δὲν καθίστανται ὕδραιοι, ὅπως βραδύτερον παρακολουθήσουν τὰ μαθήματα τῶν κοινῶν σχολείων εἶναι ἀδικαιολόγητος. Ποία θὰ ἦτο ἀράγε ἡ τύχη αὐτῶν εἰς τὰ κοινὰ ἐκπαιδευτήρια; Ως εἴπομεν ἀνωτέρῳ, οἱ μαθηταὶ οὗτοι δυσκόλως θὰ παρηκολούθουν τὰς παξιδόσεις, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν θ' ἀπεργίπτοντο. Διότι οἱ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων μαθηταὶ ἀνήκουν ἀρχιβῶς εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παιδίων ἐκείνων, τὰ δοποῖα φοιτῶσιν εἰς τὰ κοινὰ οχολεῖα, διακόπτουν λόγῳ ἀσθενείας ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον τὰ μαθήματα των, ἢ ἀναιμικοὶ καὶ ἐν γένει ἐπίνοσοι ὅντες δὲν ἀντέχουν εἰς καθημερινὴν ἔξαρσον διδασκαλίαν. Ή προσοχὴ αὐτῶν καταπονούμενη εὐκόλως στερεῖται τῆς ἀπαιτούμενης σταθερότητος, διότι τὰ ταχέως ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν προκαλούμενα λυπηρὰ συναισθήματα καὶ ἡ σωματικὴ ἀδυναμία χαλαροῦν τὰς πνευματικάς των δυνάμεις καὶ μάταιοῦν τὰς προσπαθείας τῆς βιουλήσεως. Τὸ διαφέρον ταχέως σβύννει ἡ μνήμη τῶν ἀσθενικῶν ἴδιᾳ δὲ ἡ τῶν ἀναιμικῶν παιδίων εἶναι συνήθως ἀσθενεστάτη, ἡ ἀδυναμία δὲ αὕτη τῆς μνήμης παραβλάπτει καὶ αὐτὴν τὴν ἀφομοιωτικὴν δύναμιν τῶν παραστάσεων.

Καίτοι ἡ ἐμπειρία διδάσκει, ὅτι πάντες οἱ μαθηταὶ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων δὲν ἀποκτοῦν τὴν ἱκανότητα πρὸς ἄπο-

τελεσματικήν παρακολούθησιν τῶν μαθημάτων τῶν κοινῶν σχολείων, τὸ γεγονός ὅμως τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὃς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς δράσεως τῶν ὑπαιθρίων σχολείων· διότι ἐπὶ τῶν προλεχθέντων στηριζόμενοι ἀνενδοιάστως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἐν λόγῳ λιπόστρατοι καὶ ἀν ἐφοίτων εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, δὲν θὰ εὑρίσκοντο εἰς καλυτέραν κατάστασιν, δεδομένου ὅτι ἡ διανόησις αὐτῶν εἶναι ἀσθενεστέρα, ἢ ὅτι ἡ πλημμυρὴς φοίτησις τῶν προηγουμένων ἐτῶν ἀφῆκε μεγάλα κενὰ εἰς τὰς γνώσεις των.

Ἐξαιρουμένων ὅμως τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς κληρονομικὴ ἢ ἐπίκτητος ψυχικὴ βλάβη κωλύει τὴν πρόοδον τῶν μαθητῶν, ἡ ἀπόρριψις αὐτῶν ἐν μεγάλῃ ἀκτῖνι εἶναι ἀδύνατος, λαμβανομένης πρὸ διφθαλμῶν τῆς ἐν τῷ ὑπαιθρῷ σχολείῳ διδασκαλίας.

Τ' ἀνωτέρῳ ἀποβλέπουν εἰς τὰ παιδία ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶναι ἀσθενῆ τὸ σῶμα καὶ τὴν βούλησιν. Ἄλλὰ κοὶ ἀν ὑποτεθῆ ὅτι ἀπορρίπτονται, τὰ παιδία ταῦτα ἀποκομίζουν, οὐχ ἥττον, ως κάτωτέρῳ θ' ἀποδειχθῆ, ἐκ τῆς ἐν τῷ ὑπαιθρῷ σχολείῳ διαμονῆς μεγίστην ὀφέλειαν, ὅχι μόνσην ως πρὸς τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ως πρὸς τὴν ψυχήν. Τὸ ὑπαιθριον σχολείον γίνεται μεγάλου καλοῦ αἵτια καὶ εἰς ὅλην τινὰ κατηγορίαν μαθητῶν. Δηλαδὴ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παιδίων ἐκείνων, τὰ ὅποια μολονότι εἶναι ἐπίνοσα, διακρίνονται οὐχ ἥττον διὰ τὴν πνευματικὴν εὐκαίησίαν καὶ τὴν σιδηρᾶν θέλησίν των. Τὸ πνεῦμα των εἶναι πολλάκις ἴσχυρότερον τῆς σαρκός, τοῦθ' ὅπερ διφεύλεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν ἀχαλίνωτον φύλοδοξίαν των, ἐν μέρει δὲ εἰς τὴν ἐπιβολὴν ἀνοίτων καὶ ἀμαθῶν γονέων. Οἱ ἐν λόγῳ μαθηταὶ παρακολουθοῦν

μὲ ἀδιάπτωτον προσοχὴν τὴν διδασκαλίαν καὶ προοδεύουν μεγάλως εἰς τὰ μαθήματα. Συνεπείᾳ ὅμως μοιραίας ὑπερκοπώσεως ταχέως κατασυντρίβονται αἱ δυνάμεις των, γρήγορα δὲ ἡ ἀργὰ ἐπέρχεται ἡ σωματικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ καταστροφή.

Ἡ πνευματικὴ ὑπερκόπωσις τῶν ἀξίων οἰκτιρμοῦ εὐφυῶν τούτων παιδίων δύναται νὰ κριθῇ καὶ ἀπὸ ἄλλης τινὸς ἀπόφεως. Πρὸς τὶ αἱ ποικῖλαι γνώσεις καὶ αἱ πολλαὶ δεξιότητες; Ὁταν [εἰλθῃ δ χρόνος τῆς συγκομιδῆς, θὰ ἐλλείπῃ ἀπὸ τῶν καρπῶν ἡ ἔσωτερικὴ δύναμις, ἡ ὕδημοποιοῦσα θερμότης, διανπλησιάῃ ἡ σιαγμή, κατὰ τὴν δροσίαν αἱ γρώσεις πρέπει νὰ δείξουν τὴν ἀνθρωπισμικὴν σημασίαν των, τὸ ἐπάγγελμα ἀξιοῦ πλούσιον θῆσανθρὸν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων, τὰ δυστυχῆ ταῦτα θύματα τῆς ἀγωγῆς θὰ είναι ἔξηγητλημέρα! Ἡ δρμητικὴ τῆς ψόσου πνοὴ θ' ἀνατρέψῃ αὐτὰ εἰς βάθρα, δδηγοῦσα τὰ τυλαίπωρα ταῦτα πλάσματα εἰς τὸν τάφον! Διὰ ποῖον λοιπὸν εἰργάσθησαν, διὰ ποῖον ἐμίχθησαν τὰ δυστυχῆ αὐτὰ παιδία; Ἀκριβῶς δι' αὐτὰ τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον είναι θεομόδιος εὐεργετικώτατος. Ἀπομακρυνόμενοι πρὸς σινημήν τοῦ θυορυβώδους καὶ ἐπιπόρου βίου τῶν πόλεων ταχέως ἀποκτοῦν νέας σωματικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις, καθιστώσας αὐτὰ ἵκανὰ νὰ συμμετάσχουν ἀποτελεσματικῶς τῆς βιοπάλης μετὰ τῶν ὑγιῶν των συμμαθητῶν

β.) Περὶ τῆς ἐσωτερικῆς δργανώσεως τῶν ὑπαιθρίων
σχολείων καὶ τοῦ προγράμματος

Πρὸν ἡ προβλῆμαν εἰς τὴν θετικὴν λύσιν τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος, δηλαδὴ τοῦ ζητήματος, τοῦ ἀφορῶντος, εἰς τὸ ἀν τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, παρὰ τὸν βραχὺν τῆς διδασκαλίας χρόνον, δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διανοήσεως τῶν τροφίμων του, θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ γνωρίσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὰς πραγματικάς του βάσεις. Αἱ ἐξ 25 κατὰ μέγιστον ὅρον μαθητῶν συναποτελούμεναι τάξεις, πρέπει, ὡς πρὸς τὴν μορφήν των ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον εἶναι δυνατόν, ν' ἀνταποκρίνωντα πρὸς τὰς τῶν κοινῶν σχολείων. "Οθεν τὰ μεγάλα ὑπαίθρια σχολεῖα δέοντα νὰ συνίστανται ἐκ τῶν αὐτῶν τάξεων, ἐξ ὧν καὶ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ως πρὸς τὰ μικρὰ ὑπαίθρια ἐκπαιδευτήρια τοῦτο εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον, διότι περιέχονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συμπτύσσουν πολλὰς τάξεις εἰς μίαν καὶ μόνην. 'Αφ' ἔτέρου πάλιν καὶ τὰ μεγάλα δὲν δύνανται πάντοτε ν' ἀποφύγωσι τὴν εἰς δύο τμήματα διαίρεσιν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τάξεως. Τὸ κακὸν ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι τόσον μέγα, ὅσον φαίνεται ἐκ πρώτης ὅψεως. Διότι, οἱ μαθηταὶ δύνανται νὰ συνεργάζωνται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐν ἴδιῳ τμήματι διδασκαλία. 'Εν ἐσχάτη δὲ ἀνάγκη τὰ καθ' ἔκαστα τμήματα εἶναι δύνατὸν νὰ ἐνισχύωνται ὑπὸ προσθέτου διδασκαλίας δλάγων ὥρων. Οἱ ἀριθμὸς τῶν ὥρων ἐλαττοῦται συνήθως κατὰ 12 — 18 ὥρας. Εἰς Μυλούζην, ἐπὶ παραδείγμ., ἡ διδασκαλία περιορίζεται εἰς δύο ὥρας, ἐκάστης παραδόσεως διαρκούσης

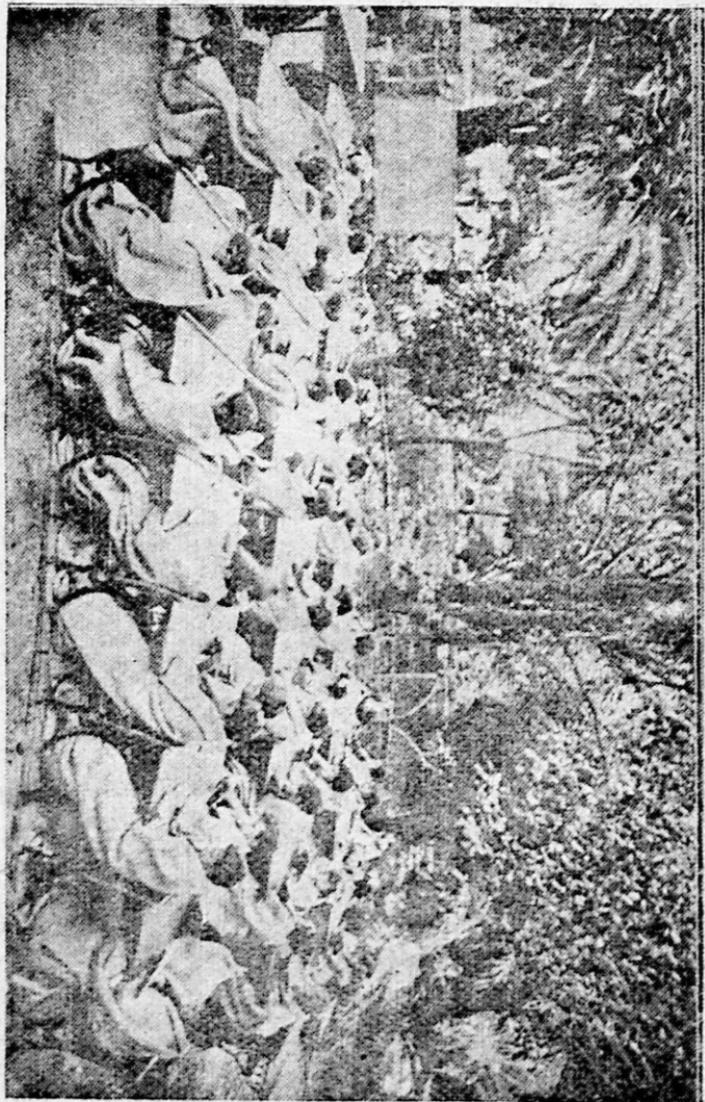
ἡμίσειαν ὥραν. Ὁθεν δὲ ἀριθμὸς τῶν ὥρῶν τῆς ἑβδομαδίας διδασκαλίας ἀνέρχεται εἰς 12 ὥρας, η̄ ἀριθμέστερον εἰς 24 ἡμίωρα. Ἐν Charlottenburg ἡ διδασκαλία τῶν ἀνωτέρων τάξεων διερχεῖ 2.30'-3 καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὥρας. (¹) Τὸ ἐν Δορτμύνδῃ ὑπαίθριον σχολεῖον ἐδίδαξε πατὴ μὲν τὸ τρίτον σχολικὸν ἔτος 28, πατὴ τὸ τέταρτον 30, πατὴ δὲ τὸ πέμπτον καὶ τὸ ἕκτον 32 ἡμίωρα, καὶ τέλος τὸ πρόγραμμα τοῦ ἐν Λυών ὑπαίθριου ἐκπαιδευτηρίου, σημειοῖ 3 ὥρας διδασκαλίας καθ' ἐκάστην.

Ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ γίνεται ἐφ' ὅσον εἴραι δυνατόν πατὴ τὰς πρωΐνας ὥρας. Διότι, καίτοι η̄ ἐσπέρα παρέχει πατὴλήρους τινὰς πρὸς διδασκαλίαν· ὥρας, αὐτὴ δὲ διατίθεται καὶ παραβληθοῦν πρὸς τὰς πρωμεσημβρινάς. Πρὸς ἐπλήρωσιν τῆς σημαντικῆς ταύτης ἀμφίσεως ἀπαιτεῖται μικρὰ μόνον αὔξησις τῆς σχετικῆς δαπάνης.

Ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ τελիται, εἰ δυνατὸν πάντοτε ἐν ὑπαίθρῳ. Διὰ πατὴλήρου δὲ προφυλακτικῆς ἀμφιέσεως τῶν μεσητῶν δύναται νὰ συνεχίζεται η̄ διδασκαλία εἰς τὸ ὑπαίθριον καὶ ἐν ὥρᾳ χαμηλῆς καὶ ψυχροτάτης θερμοκρασίας (Εἰκ. 13, 14). Λίαν σημαντικής πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν εἶναι η̄ πατανομὴ τῶν ὥρῶν τῆς ἀναπαύσεως. Μεθ' ἐκάστην παράδοσιν πρέπει νὰ γίνωνται διατάξιμα, διαρκοῦντα βραχύτερον μὲν χρόνον μετὰ τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον, μακρότερον δὲ μετὰ τὸ δεύτερον μάθημα. Ἐννοεῖται οἰκούμενον

(1) Ἐν τέλοι παρατίθενται λεπτομερῆ προγράμματα, δημοίως ἐν σελ. 34, 37 κ.τ.λ.

Εἰκ. 14. Ἡ ὑπαίθριος διδασκαλία ὑπὸ θερμοκρασίαν Οο εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα τῶν βορείων κυρών (B. Αμερικῆς)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅτι τὰ διαλείμματα δὲν συγκαταριθμοῦνται εἰς τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας.

γ'.) Περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἐν τῷ ὑπαιθρίῳ σχολείῳ διδασκαλίας

Εἰς τοὺς πλείστους τῶν διδασκάλων ὁ ἀριθμὸς τῶν ὥρων προξενεῖ δυσμενῆ ἐκ πρώτης ὅφεως ἐντύπωσιν. Τὴν δύνατα, τις νὰ κατορθώσῃ διδάσκων δύο ἢ τρεῖς τὸ πολὺ καθ' ἔκαστην ἡμέραν ὥρας; Εἰς τὸ ἔργοντα τοῦτο ἀπαντῶμεν, ὅτι ἐὰν δυνηθῇ τις προσηκόντως νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰ πλεονεκτήματα τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, ἡ βραχεῖα αὕτη διδασκαλία θὰ ἀποβῇ λίαν ὠφέλιμος. Ἐν πρώτοις δέοντα νὰ ληφθῇ ὅπερ ὅφει διαρθρός ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν. Είναι πολὺ εὐκολότερον νὰ διδάσκῃ τις 20—25 ἢ 50 μαθητάς. Εάν δὲ είναι ἀληθές, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα πάσης ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας ἔξαρτῶνται οὖσιαδῶς ἐκ τῆς γνώσεως καὶ τῆς καταλλήλου χρησιμοποιήσεως τῆς ἀτομικότητος τῶν μαθητῶν, ὁ πεοιορισμὸς τῶν ὥρων τῆς διδασκαλίας δὲν θὰ παραβλάψῃ τὸν ὑπὸ ταύτης ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, δεδομένου, ὅτι, ἔκαστης τάξεως συνισταμένης ἔξ 20 μόνον μαθητῶν κατὰ μέσον ὅρον, θὰ είναι εὐχερότερη εἰς τὸν διδάσκαλον ἡ διάγνωσις τῆς ἀτομικότητός των, μολονότι ταῦτα προέρχονται ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων δημοτικῶν σχολείων. Πρὸς δὲ τούτους τὸ σῶμα ἔξασκεῖ τοιαύτην καὶ τοσαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν δυνάμιεων τῆς ψυχῆς, ὥστε ἐκ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς σωματικῆς κατασκευῆς δύναται νὰ συναχθῇ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον ἀσφαλές συμπέρασμα, ἀφορῶν εἰς τὸν ψυχικὸν βίον. Πλεῖστα παιδαγωγικὰ σφάλματα συνίστανται

ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ διδάσκαλος ἀγνοεῖ τὴν κωλύουσαν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος; τῶν μὲν ιμητῶν σηματικῶν βίλαβην ἥ
ἀδυνατεῖ νὰ καταγράψῃ τὴν σημασίαν της. Ήδη εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθούμεθα τὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ ὀφεληθοῦν ἐξ αὐτῆς; οἱ ἔκει περιπλακίας, ἀλλανίς εἰς ἥ πείνης πάσχοντες; Αἱ ἐπιπλήξεις τοῦ διδασκαλίου προβλεπόντων πολλάκιες τοὺς ἀτυχεῖς τούτους μαθητὰς ἐντύπωσιν λαμψῶν φατις σμάτων, ἥ δὲ ἀκουσία σκληρότερης τον ἐξολοθρεύει τὸ τρυφερὸν ἄνθρος τῆς βλαστανούσης συμπαθείας καὶ ἐμπισιοσύνης πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα του. Καὶ ὅτι; ὁ διδάσκαλος πολυαριθμούς τάξεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τιμωρηθῇ διὰ τὰ παραπτώματα ταῦτα· διότι, παρὸν πάσις τὰς ἀγαῖνς προθέσεις του δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ διαγνώσκῃ ἐκάστοτε ἐπὶ τῇ βίλαι εἴσωτερικῶν γνωρισμάτων τὰς παρόδικὰς σφραγί-
κὰς παθήσεις καὶ νὰ ἐπιμῆδε δεόντως τὴν σημασίαν του. Ἐν τῷ ὑπαριθμῷ δημοςίᾳ σχολείῳ ἡ γνῶσις τῶν βλαβῶν καὶ τῶν διαταραχῶν τούτου εἶναι εὐκολοτέρη, διότι ὁ σχολικὸς λατρὸς εὑρισκόμενος καθημερινῶς εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ διδασκάλου, δίδει τελείς αὐτὸν πολυτίμους δημιρήτες καὶ συμβουλίας. Ηρόδος δὲ τούτοις ἥ δραπες τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ τῶν ὑπαριθμίων σχολείου παρέχει ἡμῖν τὸ ἐνδόσημον νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ταχέως θὰ κατανοήσῃ τὴν πραγματικὴν τῶν σφραγικῶν παραγόντων σημασίαν, διότι αἱ καταστρεπτικαὶ καὶ αἱ θεραπευτικαὶ δυνάμεις ἀποκαλέπτονται καθημερινῶς; ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ ἔργῳ του, τὸ διοῖν τὸν παρατρύνει φιλότιμον τῆς; ἐκπαιδεύεις εἰς λειτουργόν, ὅπως ἐπεκτείνῃ τὰς παρατηρήσεις του, τὰς συνδεόμενας πρὸς τὴν σφραγικὴν κατάστασιν τῶν μαθητῶν, τοὺς δροίους τῷ ἐνεπι-

Eικ. 15. Ο νυκτερινός υπνος εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα μετ' οἰκοτροφίου (σχολεῖα - ἀναδρομήσα) μὲν θερμοκοστίαι, ἀπροσφέροντα οὐδὲ καμηλοτέραν (Σικάγον, Αμερικῆς)

στεύθη ἡ διεύθυνσις τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου. Οἱ διδάσκαλος γνωρίζει βεβαίως ὅτι πρόκειται περὶ ἐπινόσων παιδίων καὶ ὅτι, τὰ ἐκ τῆς ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ τούτῳ διαμονῆς ἀποτελέσματα, τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, διὰ τῆς δροίας εἰναι συνυπεύθυνον καὶ τὸ διδάσκον προσωπικόν, ἔξαρτῶνται συνήθως ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς παράκολου θήσεως; τῶν διακυμάνσεων τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν. Πρὸς δὲ τούτοις, διφεῦλουν οἱ διδάσκαλοι νὰ ὑποβοηθοῦν τὸ ἔργον τοῦ σχολικοῦ λατροῦ, ὑποδεικνύοντες εἰς αὐτὸν τὰ ὑποπτα συμπτώματα. Ἐπειδὴ δὲ σταγόνες ὕδατος πέτραν κοιλαίνουν, οἱ διδάσκαλοι θὰ δυνηθοῦν σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀπεκτήσουν δξυδερκὲς βλέμμα πρὸς διάγνωσιν καὶ τῶν ἐλαφροτέρων σωματικῶν διαταραχῶν, ὅπερ εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν διδάσκοντας εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα. **Η** ἀσφαλεστάτη ὅμως ὁδός, ή ἄγονος εἰς τὴν ἀκοιβῆ γνῶσιν τῆς ἀισθητικῆς τῶν παιδίων, εἶναι ή διηγεκής ἐποπτεία καὶ ή ἐλευθέρα ἐπικοινωνία τῶν διδασκάλων πρὸς τοὺς μαθητάς. Οἱ διδάσκαλοι δύνανται νὰ ἐποπτεύῃ τοὺς μαθητάς του κατὰ τὰ γείματα, τὸν ὕπνον, τὰς παιδιάς, τὴν ἐν τῷ κήπῳ ἐνασχόλησιν, ἐν ἐνὶ λόγῳ εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας σχέσεις εἰς τὰς δροίας διαραπτήρ τοῦ παιδίου δεικνύεται εἰλικρινέστερος καὶ φυσικότερος ἢ εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα. Οἱ ἔχοντες τέκνα διδάσκαλοι δύνανται δὲ τὰς πείρας νὰ βεβαιώσουν τὰ προλεχθέντα. Παιδία τινὰ ἔχουν ἔξοχον ὑποκριτικὴν ἴδιοφυταν. Πρὸς δὲ τούτοις, τὰ παιδία συνενοῦν διαφόρους ροτὰς καὶ τάσεις. **Η** συμπεριφρούρι τῶν εἶναι διάφορος εἰς τὸ σχολεῖον ἢ κατὰ τὰς παιδιάς καὶ τὴν συναναστροφὴν μετὰ συνομιλήσων. Μαθηταί τινες εἶναι σιωπηλοὶ καὶ κρυψίνοες, ματαίως

δὲ προσπαθεῖ ὁ διδάσκαλος νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸν ψυχικόν των βίου. Αἴφνης κατὰ τὴν ἐν τῷ σχολικῷ αήπαφ ἐργασίαν ἀνακαλύπτει, διὰ τὰ παιδία ταῦτα ἔχουν μεγάλην ἀγάπην καὶ δεξιότητα. Ὁ διδάσκαλος καταλλήλως ἐκμεταλλευόμενος τὴν εὐφρόσυνον ἀνακάλυψιν ταῦτην ταχέως θὰ ἴδῃ, διὰ τοῦτο οἱ μαθηταὶ θ' ἀφοσιωθοῦν εἰς αὐτὸν ψυχῇ καὶ σώματι, καταβάλλοντες πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἵκανοποιοῦν αὐτὸν καὶ εἰς τὸ σχολεῖον.

Τέλος δέ, διδάσκαλος θὰ δυνηθῇ εὐκόλως καὶ ταχέως νὰ διαγράψῃ τὸ περιεχόμενον τῶν παραστάσεων τῶν μαθητῶν του. Διότι αἱ καθημεριναὶ παρατηρήσεις καὶ αἱ ἐμπειρικαὶ γνώσεις, αἱ εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον καὶ τὸ περιβάλλον του ἀποκτώμεναι, ἀποτελοῦν τὸ εὐκίνητον ψυχικὸν περιεχόμενον, τὸ δποῖον ἀπασχολεῖ καὶ γονιμοποιεῖ τὴν φαντασίαν, τὴν διανόησιν καὶ τὸ συναίσθημα τῶν παιδίων καθαπτόμενον ὄλοκλήρου τοῦ ψυχικοῦ βίου των. Πρὸς τὸ ἐν λόγῳ περιεχόμενον θὰ συνδεθῇ ὄλοκληρος ἡ διδασκαλία ἀφοριμωμένη ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐπανερχομένη εἰς τοῦτο. Ἡ διεύκονων διδασκαλία ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων. Ἡ λατρεία τῶν λέξεων ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς, ἀντικείμενογ δὲ τῆς γνώσεως είναι ἐκεῖνο τὸ δποῖον διεγείρει ἀμέσως τὸ διαφέρον καὶ ἐλκύει τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν. Τὰ παιδία διμιοῦν εὐχαρίστως περὶ ἐκείνου, τὸ δποῖον δύνανται νὰ ἴδουν, ν' ἀκούσουν, νὰ περιεργασθοῦν, περὶ ἐκείνου, τὸ δποῖον οἱ ἴδιοι κατεργάσθησαν μὲ τὸν ἴδρωτα μὲν τοῦ προσώπου των, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ δποῖον μὲ εὐχαρίστησιν αὐτοὶ πράττουν καὶ περὶ τοῦ δποίου διμιοῦν ἐξ ἀτομικῆς ἀντιλήψεως, πῶς ἐνδιαφέρει περισσότερον τῶν μυριά-

κις ἐπαναλαμβανομένων ἀφηρημένων θεωριῶν. Διότι ὅσφ
στενώτερον συνδέεται ἡ διδασκαλία πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν
βίον τῆς ψυχῆς, τοσούτῳ περιεσσότερον ώριμάζουν οἱ ζωτικοὶ¹
καρποὶ τῆς μαθήσεως, καὶ ἐγχαράσσονται ἐν τῇ ψυχῇ αἱ
γνώσεις, ἀποθαίνουσαι οὕτω μεγάλη δύναμις εἰς τὸν βίον
τῶν παιδίων.

Τὸ γεγονός τυποῦ λογεῖ νὰ δείξῃ τὴν σπουδαιότητα τῆς
ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σχολείῳ διδασκαλίας, διότι τὶ ὑπάρχει ἐν τῇ
ἀγωγῇ λυσιτελέστερον τῆς μεταβολῆς τῶν ἔξωθεν ἀποκτω-
μένων γνώσεων εἰς ψυχικὴν δύναμιν; Ἐν τούτοις μολονότι
ἔχομεν πολλοὺς λόγους νὰ ἔχαρωμεν τὴν δημιουργικὴν ταύ-
την παιδαγωγικὴν δύναμιν, οὐδαμῶς παραβίλεπομεν τὴν ση-
μασίαν τῶν ἀρτίως προσηρμοσμένων καὶ ἀριμονικῶς ἐγκε-
χαραγμένων ἐν τῇ συνειδήσει γνώσεων διότι πᾶσα περαι-
τέρω ἐκπαίδευσις προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίαν ἀσφαλῶν ἀφο-
μοιωτικῶν παραστάσεων, ἡ δὲ ἐπαγγελματικὴ καὶ κοινω-
νικὴ δρᾶσις, τῆς δποίας δῆλοι συμμετέχομεν, ἀπαιτεῖ ἀριθμόν
τινα θετικῶν γνώσεων, ἀς ὀφεῖται καὶ δύναται νὰ μεταδώῃ
τὸ σχολεῖον ἀνευ βλάβης τοῦ ιδεώδους αὐτοῦ προσθισμοῦ.
Τὴν ἀλήθειαν δῆμος ταύτην παραβίλεπον πολλοὶ σύγχρονοι
παιδαγωγοί, οἱ δποῖοι τὴν ἀπόκτησιν θετικῶν γνώσεων θε-
ωροῦν ὡς περιττὴν ὑπερπλήρωσιν τῆς μνήμης, ἐκλαμβάνον-
τες μᾶλιστα ὃς ἡθικὸν ἐκβιασμὸν τὴν ἀξίωσιν τῆς ἀποστη-
θίσεως ἢ τῆς κατὰ λέξιν ἀπομνημονεύσεως. Η μωρία αὗτη
τοῦ συρμοῦ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ εἶναι ἀπόρροια τῆς
ἐκφυλίσεως καὶ τῆς ἡθικῆς ἀδυναμίας τῆς χαρακτηριζούσης
τὸν αἰώνα μας.

Παρ’ ὅλα δῆμος αὐτὰ τὸ ὑπαίθριον οχολεῖον ὀφεῖται,

κατὰ τὴν μετάδοσιν τῶν θετικῶν τούτων γνώσεων νὰ λαμβάνῃ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὴν ὑγείαν τῶν μαθητῶν. Ἡ ψυχολογία διδάσκει, ὅτι πᾶσα μετὰ διαφέροντος ἀποκτωμένη γνῶσις καταπτῷ ἀσφαλὲς ἔδαφος ἐν τῇ ψυχῇ.

Τὸ διαφέρον, καθιστᾶ εὐχερεστέραν τὴν ἀπόκτησιν γνώσεων, δῆξεν τὰς αἰσθήσεις, ἐπιρρωνύει τὴν προσοχήν, ἐνισχύει τὴν αὐτενέργειαν, ἐπαναφέρει εἰς τὴν συνείδησιν παλαιὰς συγγενεῖς εἰκόνας, ἐν ἐνὶ λόγῳ δημιουργεῖ τοὺς εὑμενεστάτους προκαταρκτικοὺς ὅρους, πρὸς κατανόησιν καὶ συγχράτησιν νέων γνώσεων. Ἡ γένεσις ζωηροῦ διαφέροντος δὲν εἶναι δυσχερῆς εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα, διότι ὀλόκληρος ἡ διδασκαλία στηρίζεται κατὰ τὸ πρόγραμμα ἐπὶ τῆς καθημερινῆς ἐμπειρίας, ἀφοριμούμενας ἐξ αὐτῆς καὶ ἐπαναγομένης εἰς ταύτην. Αὕτη προσαρμόζεται πρὸς παραστάσεις ἐμψυχουμένας ὑπὸ τοῦ συναντηθήματος, ἔχουσα ἀφετηρίαν τὰ κατὰ τὴν ἐν τῷ σχολικῷ κήπῳ ἐργασίαν, τὰς ποικίλας ἐνασχολήσεις, τὸν περιπάτους καὶ τὰ κατὰ τὰς παιδιὰς ἀναφυόμενα ζητήματα. Ἀκριβῶς δὲ τὰ ζητήματα ταῦτα εἶναι πηγὴ ζωηροτάτου διαφέροντος, εἰς δὲ τὸν δυνάμενον νὰ προβάλῃ αὐτῇ ἐκάστοτε προσηκόντως, χρησιμοποιῶν καταλλήλως ταῦτα καὶ ἐκμεταλλευόμενος τὸ διαφέρον ποῦ συνδέεται πρὸς αὐτά, ἡ ἀντίληψις καὶ ἡ μνήμη τῶν μαθητῶν θὰ προξενήσῃ πολλάκις κατάπληξιν.

Ως πρὸς δὲ τὴν αὐτενέργειαν, διφεύλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αὗτῇ δὲν θεωρεῖται μόνον ὡς θεμελιώδης ἀξιωσίς, ἀλλὰ καὶ ὅτι παρέχεται οἷονεὶ 'ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὸν μαθητὰς τῶν ὑπαίθριων σχολείων, οὗτος ὥστε πᾶσα παραλληφις πρὸς ἐνίσχυσίν της ἀποτελεῖ αὐτόχρονα ἀσύγγνωστον

παιδαγωγικὸν σφάλμα. Ἡ μελέτη ἀποβαίνει κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον εὐχεροής καὶ εὐάρεστος, δὲν εἶναι ἄχθος, ἀλλ' ἥδονή.

Ἡ διδασκαλία εἶναι πολλάκις φορτικὴ καὶ δισάρεστος, διότι καίτοι ἀπλοποιοῦσα καὶ διευκολύνουσα τὰ ζητήματα, ἀδυνατεῖ ὅμως πολλάκις νὰ προκαλῇ εὐάρεστα συναισθήματα εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν. Ἡ διαρκής καὶ ἴσχυρὰ πνευματικὴ ἥδονή δὲν πηγάζει ἐκ τῆς ἀνευ κόπου καὶ μόχθου ἀποκτήσεως γνώσεων, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπερονικήσεως τῶν δυσκολιῶν, ἡ ὁποία ἀφυπνίζουσα τὰς λανθανούσας πνευματικὰς δυνάμεις, ἔξινφωνει τὴν συνείδησιν καὶ παρέχει τὴν ἐνδόμυχην ἐκείνην τέρψιν, τὴν ἐπιζητοῦσαν καὶ ἐρρωμένως ἀγωνιζομένην πρὸς πᾶσαν δυσχέρειαν.

Ἡ διδασκαλία δὲν πρέπει ν' ἀρκῆται μόνον εἰς τὴν γένεσιν παραστάσεων, συνοδευομένων ὑπὸ εὐάρεστων συναισθημάτων, ἀλλὰ δῆθείλει νὰ μεριμνᾷ καὶ περὶ τῆς ουγκρατήσεως αὐτῶν καὶ μάλιστα οὐχὶ δι' δλίγον μόνον χρονικὸν διάστημα. Αἱ μετ' εὐχαριστήσεως ἀποκτώμεναι γνώσεις, οὐχὶ μόνον συγκρατοῦνται ἐν τῇ μηνήμῃ εὐχερέστερον, ἀλλ' ἔχουσι καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἔξασφαλίζειν τὴν περαιτέρῳ ὑπαρξίν αὐτῶν ἐν τῇ ουνειδήσει. Ὁ μαθητής εὐχαρίστως ἐπανέρχεται εἰς τὰς τνευματικάς του κτήσεις καὶ συγχάκις ἀ χολεῖται ἀνευ παροτρύνσεως τοῦ διδασκάλου μὲ αὐτάς. Ἡ αὐθόρμητος ἐνέργεια αὗτη εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν ὑπαιθρίων σχολείων γνώσισμα, διότι ἡ ἐν αὐτοῖς διδασκαλία εἶναι κατ' ἔξοχὴν ἐποπτική. Οἱ διδάσκαλοι τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων, οἱ διδάσκοντες γεωμετρίαν καὶ φυσιογνωστικὰ μαθήματα παρίστανται πολλάκις εἰς τὸ εὐάρεστον θέαμα

μαθητῶν, ἀσχολουμένων πατὰ τὰ διαλείμματα ἐνθουσιωδῶς εἰς καταμετρήσεις τοῦ ἑδάφους, ἔξελεγχόντων ἐπὶ ἄλλων ἀνθέων καὶ φυτῶν τὰς γενομένας ἥδη παρατηρήσεις καὶ μελετώντων ἐκ νέου τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν θηλαστικῶν, τῶν πτηνῶν, τῶν ἐντόμων κτλ. Ἀλλὰ καὶ δσάκις διδάσκαλος ἐπαναλαμβάνει ὑπὸ θεωρητικὴν καὶ συστηματικὴν μορφὴν τὴν διδαχθεῖσαν ὥλην, οἱ μαθηταὶ ἀκροῶνται εὐχαρίστως τῆς διδακτικῆς ταύτης ἐπαναλήψεως, διότι τὶς δὲν ἀσχολεῖται εὐχαρίστως μὲ τερπνωφελῆ ἀντικείμενα; Τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο ἐνέχει ἔξαιρετικὴν σημασίαν ὑπὸ λατροπαραγωγικὴν ἔποφιν. Συνεπείᾳ δηλονότι τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς δληγωρήσεως τοῦ σώματος, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἥμος πλείστων εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα φοιτώντων μαθητῶν διατρέχουν τὸν κίνδυνον ὁλοσχεδοῦς ἐκφυλισμοῦ. Ἐὰν τυχὸν ἔξαναγκάσωμεν τὰ σωματικῶς, διανοητικῶς καὶ ἥμικῶς ἀσθενῆ ταῦτα πλάσματα εἰς τὴν ἕργασίαν καὶ τὴν μελέτην, μεγίστην θὰ προξενήσωμεν εἰς αὐτὰ βλάβην. Ή πρὸς τὴν διανοητικὴν καὶ ἥμικὴν ἀναπτηρίαν ωπὴ δύναται ν' ἀποσοβῆθῇ, ἐὰν ὡς γνώμων τῆς διδασκομένης ὥλης λαμβάνεται τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν. Ἐεινοὶ δὲ τὸ δποῖον εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, εἰς τὰ δποῖα ἡ ἀτομικότης δυσκόλως δύναται νὰ ληφθῇ πρὸς δφθαλμῶν, ἀπατεῖ πολὺν χρόνον καὶ κόπον πρὸς ἀσφαλῆ ἀπόκτησιν καὶ ἐδραίωσιν τῶν γνώσεων, βλαστάνει καὶ εὐδοκιμεῖ ἐνταῦθα ὑπὸ τὸ ἀπλετον φῶς τοῦ διαφέροντος. Τοιουτορόπως ἡ ἐπαγωγὸς καὶ ἐποικοδομητικὴ διδασκαλία μολονότι εἶναι βραχυτέρα τῆς ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, ἀποβαίνει ἀληθῆς γοητεία, πληροῦσα πολυτίμων ἀγαθῶν τὴν ψυχήν. Ἀλλως δέ, πρέπει νὰ ἔξαρωμεν ἐνταῦθα

τὴν μεγάλην παιδαγωγικὴν ὥφελειαν, τὴν προσερχομένην ἐκ τῆς εὐχεροῦς θεραπείας πάσης ἴδιαιτέρας κλίσεως καὶ φοτῆς. Θεωροῦμεν περιττὴν τὴν προσαγωγὴν ἀποδεῖξεων, ἀφορωσῶν εἰς τὴν εὐχερῆ ἵκανοποίησιν τοῦ τε ἐμπειρικοῦ καὶ τοῦ θεωρητικοῦ διαφέροντος, τοῦ διηγεκῶς ἐξελισσομένου τόσον κατὰ τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας, ὅσον καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναπαύσεως. Ἔν βλέψμα εἰς τὰς ἀπείρους καλλονὰς τῆς φύσεως, τὰς μὲ ἐναλλασσομένην μεγαλοπρέπειαν πανταχόθεν προσφερομένας εἰς τὰς αἰσθήσεις, δεικνύει, ὅτε καὶ τὸ καλαισθητικὸν διαφέρον εὑρίσκει ἔδαφος ἵκανὸν πρὸς σφριγώδη βλάστησιν. Τὸ διαφέρον δὲ τοῦτο ἔχει ὡς πρὸς τοὺς ἀσθενικοὺς μαθητὰς ὑψίστην σημασίαν. Ως ἡδη εἴπομεν τὰ παιδία ταῦτα ρέπονταν πρὸς τὴν ἀπαισιοδοξίαν, οἵτις αὐξανομένη βραδύτερον ἄγει αὐτοὺς εἰς τὴν διανοητικὴν ἀναπτηρίαν. Ἡ ἀπαισιόδοξος δὲ αὗτη τοῦ κόσμου ἀντίληψις ἐνισχύεται μοιραίως ἐν τῷ μέλλοντι, λόγῳ τῆς βιοπάλης καὶ τῶν πικριῶν τῆς ζωῆς. Αἱ ἐκ τῶν καλλονῶν ὅμως τῆς φύσεως πηγάζουσαι ἥδοναι ἀντιδρῶσι μεγάλως κατὰ πάσης ἀπαισιοδόξου τάσεως καὶ φοτῆς. Ὁ συνειδισμένος ἀπὸ τῆς νεανικῆς ἡλικίας του ν' ἀναρριγᾶται ἐπὶ τῶν δρέσων, νὰ πλανᾶται εἰς τὰ δάση καὶ τοὺς ἀγρούς, νὰ ἐντρυφᾶ μὲ δῆλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του εἰς τὸ ἀνεξάντητον καῦλος τῆς φύσεως, λησμονεῖ πᾶσαν βιοτικὴν μέριμναν καὶ πάντα πόνον, διάκις ἀπομακρυνόμενος τῆς κατηραμένης πόλεως ἀναπνέει τὸν καθαρὸν καὶ ἐλεύθερον ἀέρα τὸν δρέων καὶ τῶν δασῶν. Ὁ συνειδισμένος εἰς τοιαύτας ἀπολεύσεις ἀποφεύγει, ὅσον τοῦ εἶναι δυνατόν, τὴν ἀπαι-

σίαν τύφθην τῆς πόλεως, διὰ ν' ἀντίκηος ἀπομακρυνόμενος τῶν πολυνανθρώπων κέντρων, νέαν δύναμιν.

Ἡ ἀσκησις τῶν μαθητῶν, ἡ συνισταμένη εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως, ἔχει καὶ ἀμεσωτέραν ἑξυγιαστικήν σημασίαν. Τὰ παιδία ἔξοικειούμενα δηλαδὴ πρὸς τὴν ἐν ὑπαίθρῳ διαμονὴν νοσταλγοῦν ἔπειτα ἐνθυμούμενα τὰς πεδιάδας, τὰ δάση καὶ τοὺς ἀγρούς, μὲν χαρὰν δ' ἐγκαταλείπουν πρὸς στιγμὴν τὴν πόλιν, καὶ μάλιστα ὅπι ὅπως ἐγκαθειρχοῦν εἰς τὰ ἔξοχικὰ ζυθοπωλεῖα καὶ τὰ ἐστιατόρια, ἀλλ' ἵνα ἐπικοινωνήσουν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν φύσιν. Τὸ δι τοιαῦται ἐκδρομαί, ἐκτελούμενα, κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτασίμους ημέρας, ἐπιδρῶσι μεγάλως ἐπὶ τῆς σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ὑγείας εἶναι πασίγνωστον. Τοιουτορόπως τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ἑξυγιαίνει τοὺς μαθητὰς καθ' ὅλον τους τὸν βίον.

Πολυτιμώτεραι πάντων τούτων εἰναι αἱ πανταχόθεν παρουσιαζόμεναι περιστάσεις πρὸς καλλιέργειαν τοῦ συμπαθητικοῦ συναισθήματος. Ἐκ τῶν παιδιῶν, τῆς συνεργασίας καὶ τῶν εἰς τὸν σχολικὸν κῆπον κοινῶν ἐνασχολήσεων, γεννῶνται ἀπειροι παροτρύνσεις πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τοῦ συμπαθητικοῦ συναισθήματος. Ἀλλὰ μήπως ὁ θεσμὸς τῶν ὑπαιθρίων σχολείων δὲν εἴναι προϊὸν τοῦ κοινωνικοῦ πνεύματος, ρέποντος πάντοτε πρὸς δημιουργίαν νέων ημικῶν ἀξιῶν; Οἱ μαθηταὶ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων πρέπει νὰ ἔχουν συνεπῶς ἀμεσον συνείδησιν τοῦ συνολικοῦ πνεύματος, τοῦ δημιουργήσαντος καὶ διέποντος τὸν ἐν λόγῳ θεσμόν. Τοῦτο ὅμως εἴναι ἀδύνατον ἀνευ τῆς παρεμβάσεως τοῦ διδασκάλου. Τὰ παιδία θεωροῦν πᾶσαν εἰς αὐτὰ

παρεχομένην ἐκδούλευσιν καὶ ὑπηρεσίαν ὡς ἀπότισιν ὀφειλῆς. Ἡ ἀπλοϊκὴ δὲ ἀγνωμοσύνη αὗτη εὐκόλως μεταβάλλεται εἰς ἐνσυνείδηταν ἀχαριστίαν, χάρις εἰς τὴν ἡθικὴν ἀντίληψιν τοῦ αἰῶνος, τὴν μετὰ χαρᾶς ἐπικριτοῦσαν τὸν εἰδεχθῆ ἔγωγεσμόν, δ. δποῖος, πᾶν ἔργον ἀποσκοποῦν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης καὶ τῆς καταστάσεως τοῦ πλησίον, ἐκλαμβάνει ὡς αὐτονόμων ὀφειλὴν ἢ ὑστερόβονταν ἰδιοτέλειαν Οὐδεὶς τῶν ὑπὲρ τῆς κοινωνίας μοχθούντων, οὐδεὶς διώσδηποτε συμβαλλόμενος εἰς τὴν πρόοδον τῆς εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀδίκων καὶ ἀγνωμόνων κριτῶν. Ηλὴν ἡ ἀχαριστία καὶ αἱ κακότηνοι κρίσεις δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποθαρρύνουν, ἀλλὰ νὰ ἐνισχύουν τούναντίον τὰς προσπαθείας μας.

Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα εἰναι ἐντεταλμένα νὰ ἐμπρίσονται εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τροφίμων των δρθοτέρας καὶ ἡθικωτέρας ἀρχὰς καὶ πεποιηθούσις. Ἐννοεῖται, ὅτι ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο μεγάλη λεπτότης καὶ προσοχῆ, δεδομένου ὅτι ἡ ἀπλὴ περὶ εὐγνωμοσύνης διδασκαλία δὲν γεννᾷ τὸ τῆς εὐγνωμοσύνης συναίσθημα, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἐναντίον. Ἄλλως δὲ ἡ παθητικὴ εὐγνωμοσύνη δὲν εἶναι καὶ τόσον πολύτιμος. Τὸ συναίσθημα τοῦτο πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν κατὰ τρόπον, ὃστε οὕτοι κατανοοῦντες τὸ ἀληθῆς πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, νὰ ἐνεργοῦν ἐκάστοτε ἐν στενῷ ἢ εὐρεῖ κύκλῳ συμφώνως πρὸς αὐτὸν μετὰ φιλαλήγοντος ἐθελουσίας.

Τέλος δέ, πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπόδψιν καὶ τὸ θρησκευτικὸν διαφέρον, ὅπερ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σχολείῳ προαιτοῦται καὶ ἐδρασοῦται ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸ τῶν μεγαλοπρεπῶν φαινομένων τῆς φύσεως, πρὸς τὴν δποίαν οἵ μαθηταὶ εὑρίσκονται εἰς

διαρκῆ ἐπικοινωνίαν. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου θὰ διμιλήσωμεν διεξοδικώτερον κατωτέρω.

Πλὴν τῆς διαγνώσεως τῆς ἀτομικότητος ἐγείρεται ἔνεκα τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, καὶ ἀλλη σπονδαιοτάτη ἀξίωσις ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν. Αἱ προσπάθειαι τῶν κοινῶν σχολείων, αἱ ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν δόκιμον συνεργασίαν πάντων τῶν μαθητῶν, ναυαγοῦν πολλάκις, διότι, ὡς ἥδη εἴπομεν, παραβλέπουσα συχνὰ ἡ διδασκαλία τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν δὲν δύναται νὰ οἰκοδομῇ ἑαυτὴν ἐπὶ ἀσφαλῶν παραστάσεων, συνοδευομένων ὑπὸ εὐαρέστων συνασθημάτων, ἐπειδὴ εἰς τὴν αὐτενεργὸν συνεργασίαν ἐπιπροσθοῦν σοβαρὰ κωλύματα· καὶ τέλος, διότι συνεπείᾳ τούτου ἡ προσοχὴ χαλαροῦται ἢ καὶ ἀποσβέννυται ἐντελῶς.

Ἄλλὰ καὶ ἀν πάντες οἱ μαθηταὶ συνεργάζωνται, δλίγυστοι μόνον ἐξ αὐτῶν δύνανται νὰ ὑποβάλλωνται εἰς προφορικὴν ἐξέτασιν καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ὅπερ μεγάλως κωλύει τὴν πρόοδον των, διότι πάντες γνωρίζουν ἐκ πείρας, ὅτι αἱ μὴ ἐξωτερικευόμεναι γνώσεις στεροῦνται σαφηνείας καὶ ὅτι κατὰ κανόνα τὰ πορίσματα τῆς ἐποπτείας καὶ τῆς σκέψεως λαμβάνονται ἐδραίαν καὶ ὀρισμένην μορφὴν διὰ γραπτῆς ἢ προφορικῆς ἀναπαραστάσεως. Κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὰ διὰ τοῦ γραπτοῦ ἢ προφορικοῦ λόγου ἐξωτερικευόμενα καὶ συστηματικῶς διατυπούμενα πορίσματα ἐνοικεῖ βαθυτέρα ἀξία καὶ μεγαλυτέρα ἀναπαραγωγικὴ δύναμις. Πρὸς τούτοις δὲ παρατηρητέον, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἡ συνεργασία καθίσταται δραστικωτέρα καὶ κραταιοτέρα ἡ προσοχή.

“Οσφ μικρότερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, τοσούτῳ εὐκολωτέρα εἶναι ἡ ἀποτελεσματικὴ παρότρυνσις

πρὸς κοινὴν συνεργασίαν. Διότι ὁ διδάσκαλος, παρακολουθῶν εὐχερέστερων τὰς διαιλείψεις τῆς προσοχῆς τῶν μαθητῶν, εὔκόλως δύναται νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἀσθενεῖς τὴν βούλησιν παιδιάς, ὑποβάλλων αὐτοὺς εἰς συγκνοτέραν ἔξετασιν. Τοῦτο θ' ἀποβῆ μεγάλης ὡφελείας πρόξενον εἰς αὐτούς, ἀντιλαμβανομένους, ὅτι, ἐπαγχυπνοῦντος ἐπ' αὐτῶν τοῦ διδασκάλου, δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἀτιμωρητεῖς ἀμελεῖς καὶ ἀπρόσεκτοι.

Ἡ ἀποτελεσματικὴ αὕτη συνεργασία καὶ ἡ συχνὴ προφορικὴ ἔξετασις ἐμισχύει ἐντατικῶς καὶ ἐπιτατικῶς τὴν φιλομίθειαν τῶν παιδίων. Κατὰ πόσον διάφορον τρόπον θὰ κατανηθῇ ἀνάγνωσμά τι, διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὄποιου συνεργάσθησαν ἀντὶ πεντήκοντα, εἴκοσι πέντε μόνον μαθηταί. Πόσον διάφορος θὰ εἶναι ἡ συναρμογὴ, ἡ ἕδραίωσις καὶ ἡ ζωτικότης τῆς διδασκομένης ὥλης, ὅταν οἱ συνδετικοὶ στήμονες πρόκειται νὰ εὑρεθοῦν ἀπὸ εἴκοσι πέντε, ἀντὶ ἀπὸ πεντήκοντα μαθητάς. Τὶ δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου, τῆς ἀναγνώσεως, τῆς ἀριθμητικῆς; Μία ἐξ εἴκοσι πέντε μόνον μαθητῶν συνισταμένη τάξις, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ διδαχθῇ τὰς δεξιότητας ταύτας εὐχερέστερον καὶ ἀποτελεσματικότερον μᾶς τάξεως, ἀποτελουμένης ἀπὸ πεντήκοντα μαθητάς; Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο δεικνύει ἐπίσης, ὅτι, ὃς πρὸς οὐσιωδῶς ἥλαττωμένον ἀριθμὸν μαθητῶν, ἐπιτυγχάνεται τὸ αὐτὸς ἀποτέλεσμα διὰ πολὺ διλιγωτέρων ὥρῶν διδασκαλίας.

Ἡ ἐκ τῆς κοινῆς συνεργασίας προερχομένη ἐπίρρωσις τῆς φιλομαθείας τῶν μαθητῶν πρέπει ίδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἴατροπαιδαγωγικήν, νὰ ἀηφθῇ ὑπὸ σοβαρὰν ἐπιφιν. Οἱ

μαθηταὶ διάκεινται ἐν τῷ σχολείῳ ὑπὲρ τὸ δέον παθητικῶς Τοῦτο ὅμως εἶναι διὰ τὰ παιδία ἐπιβλαβέστατον, διότι μόνον ὅταν οὗτοι δύνανται νὰ ἐκφράζουν τὰς ἰδέας καὶ τὰ συναισθήματά των ἐργάζονται λυσιτελῶς καὶ προθύμως. Μὴ δυνάμενοι νὰ πράττουν τοῦτο καθίστανται δυνηροί, δύσθυμοι καὶ ἀπρόσεκτοι. Ὁχι δὲ μόνον τὰ ζωηρά, ἀλλὰ καὶ τὰ νωδρὰ παιδία πάσχουν ἡμικῶς, μὴ ἐξεταζόμενα συχνὰ εἰς τὰ μαθήματα. Ποιλάκις ἡ νωθρότης συνδέεται πρὸς τὴν ἔλλειψιν αὐτοπεποιθήσεως, τὰ ἐστερημένα δ' αὐτῆς καθίστανται εὐκόλως δειλὰ καὶ φάνημα παιδία. Συνδυαζομένης δὲ τῆς νωθρότητος καὶ τῆς δειλίας τεύτης πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ σώματος εἶναι μέγιστος ὁ κίνδυνος τῆς ψυχικῆς ἀναπηρίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὰ φύσει νωθρὰ παιδία πρέπει νὰ λαμβάνουν τοιαύτας παροτρύνσεις, ὥστε νὰ δεικνύουν ὅτι δύνανται καὶ αὐτὰ νὰ παρακολουθοῦν τὰς παραδόσεις καὶ νὰ προοδεύουν εἰς τὰ μαθήματα. Τοιουτοτρόπως, ἡ συχνὴ συμμετοχὴ ὅλων τῶν μαθητῶν εἰς ἀποτελεσματικὴν συνεργασίαν δὲν εἶναι μόνον ἀπαραίτητος ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ ως πρὸς τὴν ἀγωγήν.

Ἄλλη αἰτία τῆς ἐλαττώσεως τῶν ὡρῶν τῆς διδασκαλίας, ἄνευ οὐσιώδους βλέψης τοῦ σκοποῦ της, εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τῆς ὑπεροκόπωσεως. Ως εἴπομεν ἀνωτέρω, ἡ διδασκαλία διαιρεῖται εἰς τέσσαρις ἡμιώρια καὶ τελεῖται πάντοτε πρὸς μεσημβρίας. Μεταξὺ μᾶλιστα τῶν ἡμιωρίων τούτων ὑπάρχουν καὶ διαιλέμματα. Τοιουτοτρόπως καὶ ἐν ᾧ περιπτώσει ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἐξετάζονται καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἀποσβεῖται ἡ καταπόνησις, ἡ ὑπεροκόπωσις καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς-προερχομένη ἐλάττωσις τῆς προσοχῆς καὶ ως πρὸς αὐτὰ τὰ ἐπί-

νοσα παιδία. Ἡ ἀποσόβησις δὲ τῇς καταπονήσεως εἶναι σπουδαιωτάτη ὡς πρὸς τὸν ἀσθενικοὺς μαθητάς, διότι ἡ διανοητικὴ ὑπεροκόπωσις, ἡ καταβάλλουσα καὶ αὐτὰς τὰς φωμαλέας φύσεις, εἶναι κατ' ἔξοχὴν δλεθρία εἰς τὸν καχεκτικὸν δργανισμὸν ἔχοντας. Τὸ ἐρῶμένως ἀντιδρᾶν πρὸς τὴν διαρκῆ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ὑπερέντασιν δὲν εἶναι ἴδιον πάντων. Ἀργὰ ἢ γρήγορα αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις ἐγκαταλείπουν μαθητάς, οἱ δοποῖοι, παρὰ τὴν ἀγαθήν των θέλησιν, δὲν δύνανται ν' ἀνταποκριθοῦν πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ σχολείου. Ὅτι δὲ ἡ καταστροφὴ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων διφεύλεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ὑπεροκόπωσιν, ἀποδεικνύουν πάντα τὰ ἰδούματα, ἐκεῖνα, εἰς τὰ δοποῖα ἀποστέλλονται πρὸς θεραπείαν πνευματικῶς ἡμίανάπηρα, συχνάκις δὲ ἡθικῶς διεστραμμένα παιδία. Τὰ χρονικὰ τοῦ ἐν Ἱένῃ ὑπαυθρίου σχολείου π. χ. παρέσχον εἰς τὴν μαρτυρίαν ταύτην λίαν διασαφητικὴν συμβολὴν. Τὰ αὐτὰ ὅμως χρονικὰ ἀπέδειξαν ἀφ' ἑτέρου, ὅτι λαμβανομένης ὅπ' ὅφιν τῆς διανοητικῆς ἵκανότητος τῶν μαθητῶν καὶ ἀποσοβουμένης πάσης ὑπεροκοπώσεως αἱ πνευματικαὶ τῶν μαθητῶν δυνάμεις ἐνισχύονται βιθμηδόν, τῇ; ἐπιφρόνσεώς αὐτῶν συνεπαγμένης ἔφεσιν πρὸς τὴν μελέτην καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀποκατάστασιν τῆς προόδου εἰς τὰ μαθήματα. Οὐχὶ δὲ μόνον τὰ εἰδικὰ ἰδούματα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἀκριβεῖς ἔρευναι καὶ πειράματα γενόμενα ἐπὶ φυσιολογικῶν παιδίων, ἀπέδειξαν, ὅτι καὶ κατὰ τὴν συνήθη διδασκαλίαν αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τῶν μαθητῶν τοσοῦτον ἐξαντλοῦνται, ὥστε οἵσιοι δὲν δύνανται νὰ παρακολουθοῦν ἀποτελεσματικῶς τὰ διδασκόμενα μαθήματα. Διὰ τοὺς λόγους τούτους αἰξάρεται καθη-

μερινῶς δ ἀριθμὸς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ὁρῶν τῆς διδασκαλίας συνηγορούντων παιδαγωγικῶν.

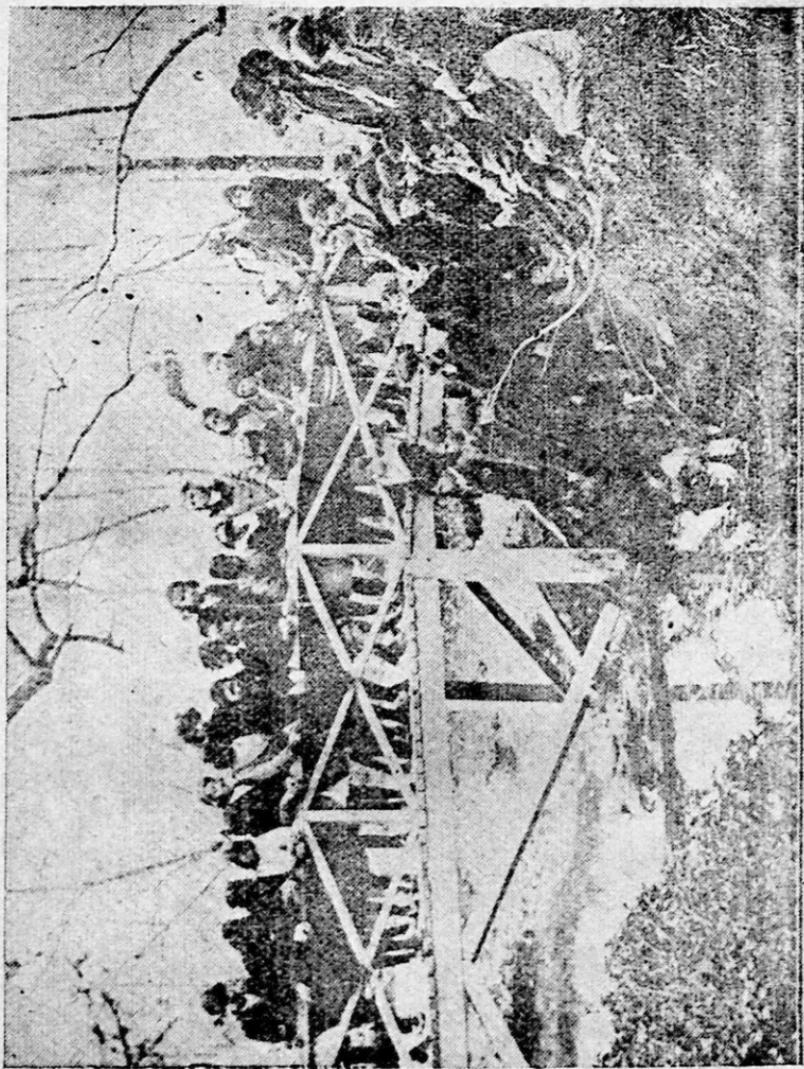
Ἐὰν διὰ τὰ ὑγιῆ παιδία εἰναι ἀναγκαῖα ή ἐν λόγῳ ἐλάττωσις, ή ἀνάγκη αὐτῇ εἰναι ἐπιτακτικωτέρα ώς πρὸς τοὺς ἀσθενικοὺς καὶ ἐπινόσους. Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν ἀξίωσιν ταύτην, τοῦτο μὲν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἡμιώρων παραδόσεων, τοῦτο δέ, διὰ τῆς ἀφθονούν παροχῆς διαλειμμάτων. Τοιουτορόπως ή διδασκαλία ὅχι μόνον δὲν βλάπτει τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ προεξασφαλίζει ἀγαθώτατα ἀποτελέσματα. Όσακις ἀρχεται νέα παράδοσις, διδασκαλος δύναται νὰ εἰναι βέβαιος, ὅτι ή ἀντίληψις τῶν μαθητῶν εἰναι ἀκμαία καὶ ὅτι θὰ εἰναι τοιαύτη καθ' ἄπαν τὸ ἡμιώριον. Κατὰ ταῦτα, ή ἀδιάλειπτος καὶ ἀκμαία προσοχὴ ἔξασφαλίζει τὴν ἀπόκτησιν, τὴν κατανόησιν καὶ τὴν συγχράτησιν νέων γνώσεων. Ὅμεν καὶ ἐν ᾧ ἔτι περιπτώσει η σωματικὴ καὶ η διανοητικὴ ἴκανότης δὲν θὰ μετεβάλλετο, θὰ ἔμενε δηλαδὴ ὅπως ἥτο κατὰ τὴν ἐγγραφὴν ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σχολείῳ, θὰ ἐπετυγχάνοντο οὐχ' ἥττον μεγαλύτερα ώς πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἀποτελέσματα η εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον δ ἀήρ, τὸ φῶς, ή ἀρτία διατροφή, ή σκόπιμος κίνησις καὶ ἀνάπτασις δὲν θεραπεύουν μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ προσδίδουν νέας δυνάμεις εἰς τὴν ψυχήν, ἀφυπνίζουν τὴν λανθάνουσαν ἔφεσιν πρὸς τὸ εἰδέναι, ἐνισχύουν τὴν διανόησιν καὶ τὴν βούλησιν καὶ ἀναπτεροῦν τὴν προσοχήν.

Τέλος δὲ πρέπει νὰ ἔξαρωμεν καὶ ἄλλον ἔνα παράγοντα «τὸ διαφέρον». Πᾶσα ἐργασία τελουμένη ἀνευ εὐχαριστήσεως, δηλαδὴ ὑπὸ τὸ κράτος ἔχωτερικῆς ἀνάγκης, κατα-

πονεῖ τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. Οὐδὲν ἄλλο καταπονεῖ τὸ πνεῦμα περισσότερον τῆς ἐργασίας ἐκείνης, ή ὅποια καταπονεῖ τὴν βιούλησιν. "Ολοὶ οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ λόγιοι, οἱ εἰς ψυχολογικὴν αὐτοπαρατήρησιν συνειθισμένοι, γνωρίζουν ὅτι ἡ ἐγκαρτέρησις καὶ ἡ πρὸς ἐνέργειαν ἵκανότης των ἔξαρταται ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἥδησης των. Τοῦτο ἴσχυει πολὺ περισσότερον ως πρὸς τὰ παιδία καὶ κατ' ἔξηλην ως πρὸς τὰ ἀσθενικά. Τὸ νπαίθιον σχολεῖον ἀποφεύγει πάντα ἐξαναγκασμόν, ως εἴπομεν ἀνωτέρῳ, διότι ἡ διέγερσις τοῦ διαφέροντος καὶ ἡ χρησιμοποίησίς του κατὰ τὴν διδασκαλίαν εἶναι πολὺ εὔκολότερον ἢ εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα. Τοιούτοις δότος τούτοις δὲ παρατηρητέον, ὅτι οὐδεμία ἀπώλεια χρόνου εἶναι δυνατή ως πρὸς τὴν διδασκαλίαν, καὶ ὅτι οἱ μαθηταὶ σπανίως ἀπιουσιάζουν. "Οθεν ἡ δωδεκάωρος ἑβδομαδιαία διδασκαλία φαίνεται, διότι ἀρκεῖ πληρέστατα. Εἰς τοὺς ἀνωτέρους μνημονευμέντας εὐεργετικοὺς παράγοντας πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἄλλος τις σπουδαιότατος, δηλαδὴ ἡ ἐν διατήρῳ διδασκαλία.

δ') Περὶ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ διδασκαλίας

Αὗτη εἶναι ἡ θεμελιώδης τῶν ἐν λόγῳ ἐκπαιδευτηρίων ἀρχή. Μόνον ἡ βροχὴ ἢ δ πολὺς καύσων πληροῖ ἀπὸ μαθητὰς τὰς σχολικὰς αἰθούσας. (Εἰκ. 2, 3 καὶ 4). Καὶ αὐτὴ ἡ γραφὴ καὶ ἡ ἰχνογράφησις τελοῦνται ὑπὸ τὰ πράσινα τῶν δένδρων φυλλώματα ἐν μέσῳ τῆς γλυκείας τῶν ἀνέμων πνοῆς

Eικ. 16 "Ενα έποπτευόν μάθημα γεωγραφίας εἰς τὰ ὑπαρχόμενα σχολεῖα

‘Ο διδίσκων ἐν ὑπαίθρῳ μαθητὰς ἀνήκοντας εἰς κοινόν τι σχολεῖον, ἀνακαλύπτει ἀνεξάντλητον θησαυρὸν ζωτικῶν παρατρύνσεων καὶ κατανοεῖ ἀμέσως τὴν σημασίαν τῆς θεμελίωδους ταύτης ἀρχῆς, ή δοπία προσόρφισται νὰ μεταβάλῃ σημαντικῶς τὴν παιδαγωγικὴν εἰς τὸ μέλλον. Πρὸς ἡ δύμως κατανοηθῆ καὶ ἐφαρμοσθῆ πανταχοῦ ἡ ἀρχὴ αὕτη, θὰ παρέλθῃ χρόνος μακρός. Ἐν τούτοις ἔκει ὅπου εἰς τὴν ἐφαρμογήν της δὲν ἐπιπροσθοῦν σοβαρὰ κωλύματα, πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπὸ λίαν σοβαρὰν ἔπειψιν, καθὼς ἀκριβῶς γίνεται εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα.

Ἐννοεῖται οὕκωθεν, ὅτι δὲν εἶναι ἔργον εὐχερὲς ἡ ἐν λόγῳ διδασκαλία. Ἡ ἐπιτυχία της προϋποθέτει συστηματικὴν προπόνησιν, συνείδησιν τοῦ ἐπιδιωκούμενου σκοποῦ, ταχὺν προσανατολισμόν, μεγάλας γνώσεις καὶ εὐκινησίαν πνεύματος. Ο *ρουμέων*, διι τὴν ὑπαίθριαν καὶ τῶν κοινῶν σχολικῶν ἴδρυμάτων διαφορὰ συνίσταται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ περιβάλλοντος ἀπαίται μεγάλως. Ἐν πάσῃ δύμως περιπτώσει ἡ ἀλλαγὴ αὕτη εἶναι σημαντικώτατος ἐξυγιαστικὸς παράγων, δεδομένου ὅτι τὰ μειονεκτήματα τῶν κοινῶν ἐκπαιδευτηρίων, τούλαχιστον ἐν μέρει ἔλλείπουν. Ο ἀὴρ εἶναι καθαρός, ή κανονικὴ δὲ καὶ ἀδιάπτωτος αὐτοῦ κίνησις προάγει εἰς βαθεῖαν εἰσπνοήν. Τὸ φῶς εἶναι ἄπλετον, διὸ κῶδως εὐδύνει. Τὰ παιδία δὲν καθηλοῦνται ἐπὶ στενῶν καὶ πλημμελῶς κατεσκευασμένων θρανίων, διότι ἡ διδασκαλία γίνεται συχνὰ περιπτατούντων ἢ ισταμένων τῶν μαθητῶν. Ωσαύτως μεγάλη καταβάλλεται μέριμνα εἰς τὴν κατεσκευὴν τῶν καθισμάτων καὶ τῶν τραπέζων ἐπὶ τῶν δστοίων γίνεται ἡ γραπτὴ ἔργασία. Σημαν-

τικώτερα τῆς σωματικῆς ώφελείας εἶναι τὰ πρὸς τὴν διανόησιν καὶ τὸ συναίσθημα συνδεόμενα ἀποτελέσματα, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ διδασκαλίας.

Τὸ νέον τοῦτο εἰδος τοῦ διδάσκειν ἀπαιτεῖ ὡς πρὸς τε τὸν διδάσκαλον καὶ τοὺς μαθητὰς ἔξουκείωσίν τινα, σὺν τῷ χρόνῳ ἀποτελεμένην. Κατ' ἀρχὰς φαίνεται ἀλλόκοτες εἰς τοὺς μαθητὰς ὁ νέος οὗτος τρόπος; τοῦ διδάσκειν καὶ διδάσκεσθαι ἐν ὑπαίθρῳ, ὅπου βλέπουν ἄνωθεν μὲν καμαρούμενον τὸν γαλάζιον οὐρανόν, κάτωθεν δὲ ἐκτεινόμενον τὸ πρώτινον δάπεδον, καὶ ὅπου τὰ πτηνὰ τονίζοντα μελῳδικά των τραγούδια, αἱ ψυχαὶ πετοῦν ἀπὸ ἄνθους εἰς ἄνθος καὶ αἱ ἄνδραι θωπεύοντα ἐλαφρῶς τὰ θαλεόρα φυλλώματα. Ταῦτα πάντα αἰχμαλωτίζοντα τὰς αἰσθήσεις διασποῦν μοιραίως τὴν προσογήν. Ἄλλ' ἡ ἔξις εἶναι δευτέρᾳ φύσις, διλίγων δ' ἡμερῶν ἔλλογος ἀσκησις καὶ ἔξουκείωσις πρὸς τὸ περιβάλλον ἐκτοπίζει τὰ κωλύματα ταῦτα καὶ καθιστᾷ ἐπίπεδον τὴν ὄδον, τὴν δποίαν θ' ἀκολουθήσῃ ἀδιαλείπτως. εἰς τὸ μέλλον ἡ προσογή.

Πολλάκις ἐθαυμάσαμεν τὴν δύναμιν τῆς βούλήσεως ἰδίως δὲ τὴν τῆς ἔξεως, ἐντρυφήσαντες εἰς τὸ εὐχάριστον θέαμα μαθητῶν, οἵ δποιοι ἀναγίνωσκον, ἡ ἔλυσιν ἀριθμητικὰ προβλήματα ἔχοντες καθηλωμένους τοὺς ὄφθαλμούς των εἰς τὰ βιβλία καὶ τετράδια των, χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦνται ποσῶς ὑπὸ τῶν κραυγῶν ἀλλων μαθητῶν, ποῦ ἔπαιζον ἐκεῖ πλησίον. Εὐθὺς ὅταν ἔξουκειωθοῦν πρὸς τὸ περιβάλλον αἱ αἰσθήσεις τῶν μαθητῶν, ἀρχεται ἀναπτυσσομένη ἡ ἐπίδρασις τοῦ δάσους, τῆς πεδιαδός καὶ τῶν ἀγρῶν, ἡ ἐνσχύσουσα τὰς διανοητικὰς δυνάμεις καὶ ἐπιρρωνύουσα τὸ

συναίσθημα. Οἱ δοφθαλμοὶ δξύνονται, βλέποντες, παρατηροῦντες, περιεργαζόμενοι. Τὰ παιδία δὲν ἀκούουν κενάς λέξεις, ἀλλὰ βλέπουν ἀντικείμενα καὶ διμήλον περὶ πραγμάτων καὶ φαινομένων, ὑποπιπόντων εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψίν των. Τὸ πνεῦμα παρίσταται εἰς τὴν θέαν αἰτιωδῶν σχέσεων, ἐκεῖ ἔνθα πρότερον ἔβλεπεν ἐκτεινομένην πρὸ ἀντοῦ ἄλυσιν ἀντικειμένων, τὴν ἀρμονικὴν ἀπ' ἀλλήλων ἔξαρτησιν τῶν ὅποιών δὲν ἥδυνατο ν' ἀντιληφθῆ. Τὸ συναίσθημα καταδύεται εἰς τὰ βάθη τῆς φύσεως, διπόθεν μεταριστοῦται εἰς δυσμεώρητα φωτεινὰ ὕψη. Πλεῖστα γεγονότα τῆς εναρέστου κοινῆς συμβιώσεως διαμορφοῦν τὴν ἐνδόμυχον ἐκείνην σχέσιν πρὸς τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, η ὁποία ἔξευγενίζει πᾶσαν ἐνέργειαν, λησμονεῖ πρὸ τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως τὴν ματαλότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ περιβάλλει μὲ τὴν λάμψιν τοῦ ἀπείρουν τὴν πεζότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. *Ἡ ἐν ὑπαίθρῳ διδασκαλία εἰναι ἡ πραγμάτευσις τῶν προφητικῶν δνείσων τῶν ἐνδοξοτέρων παιδαγωγῶν, τοῦ Κουενίου, τοῦ Pestalozzi, τοῦ Rousseau, οἵτινες τὴν ἀγαγέντησιν τῆς ἀγροτικής έστηριζον ἐπὶ τῆς ἐποπτείας.*

Πλήν, η ἐφαρμογὴ τοῦ θεμελιώδους τούτου ἀξιώματος, διτὶ δηλαδὴ η ἐποπτεία πρέπει νὰ εἶναι τὸ θεμέλιον πάσης γνώσεως, δὲν εἶναι τόσον εὐχερής, δόσον φαίνεται ἐκ πρώτης ὅψεως. Τὸ νὰ διμήλῃ καὶ νὰ συζητῇ κανεὶς ἐπιπολαίως εἶναι εὔκολον, ἀλλὰ τὸ νὰ διμβαθύνῃ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, τὸ νὰ κάμιῃ νὰ διμήλον αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα, οἱ λίθοι, τὰ φυτά, τὰ ζῶα εἶναι κατ' ἀρχὰς ἐγγείρημα ἀκανθῶδες. Έὰν δὲν ἥτο τοιοῦτον, η ἐποπτικὴ διδασκαλία δὲν

θὰ ἐγίνετο δι' εἰκόνων, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς πραγματικότητος. Εἰς ἔξοχικόν τι σχολεῖον ὁ διδάσκαλος διμήλει, ἐπὶ παραδ., περὶ θερισμοῦ ἀλλ' ἀντὶ ν' ἀπαιτῇ, δπως οἱ μαθηταὶ του περιγράφουν ἐν τοῦ φυσικοῦ τὸν θερισμόν, τοῦ δποίου καὶ αὐτοὶ συμμετέσχον πολλάκις, τοὺς ἀναγκάζει νὰ διμιοῦν περὶ τῶν ἀσαφῶν πραγμάτων, τῶν ὑπερπληρούντων τὴν ξένην πρὸς τὴν ζωὴν εἰκόνα, ώς ἐὰν οὗτοι εἶχον ἀνατραφῇ εἰς τὴν πόλιν, ώς ἐὰν ὑδέποτε εἶχον ίδει σιτοφόρους ἀγρούς, ώς ἐὰν ἡγγόνουν τὸν ἀμπελουσργόν, ώς ἐὰν οὐδέποτε εἶχον λάβει εἰς τὰς χειράς των δίκρανον!

Καὶ ώς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο βλέπει τις διανοιγόμενον τὸ χάσμα μεταξὺ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως. Οὐ θεωρητικὸς ἔλεγχος τῶν ίδεων, ἡ ἐπιδοκιμασία καὶ ἡ ἀποδοχὴ των εἰναι εὔκολον πρᾶγμα, ἀλλ' ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ εἰναι δύσκολώτατον ἔργον, τὸ δποῖον ἀπαιτεῖ τελειοποίησιν τῶν ἥδη ὑπαρχούσων γνώσεων, ἀπόκτησιν ίδιων δεξιοτήτων καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν παλαιῶν προλήψεων Πρὸιν ἡ λάβῃ σάρκα καὶ δστὰ καινοφανῆς τις ίδεα, πρέπει νὰ φεύσῃ ἀφθονώτατος ίδρως. Ωσαύτως δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους είγαι λίαν δύσκολος ἡ εῦρεσις ἀτραποῦ, ἀγούστης ἀπὸ τῆς θεωρίας εἰς τὴν πρᾶξιν. Λειτουργὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως, μὴ ἀνήκων εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σχολαστικῶν καὶ ἀνερματίστων διδασκάλων, μᾶς ἀπηύθυνε τὴν ἐπομένην ἔρωτησιν : «Πήτε μου, παρακαλῶ, τὶ ἡμπορῶ νὰ διδάξω σ' ἔνα περίπατο ;»

Εἰς τὴν εἰκόνα νπάρχει ἡρεμία, εἰς τὸ ὑπαιθρὸν κίνησις καὶ ζωὴ, εἰς τὴν εἰκόνα βλέπει τις ἐλάχιστον μέρος τῆς φύσεως, εἰς τὸ ὑπαιθρὸν ὁρίζοντας εὑρυτάτους εἰς τὴν

εἰκόνα ἔξαίρονται μόνον τὰ κυριώτερα ἀντικείμενα, εἰς τὸ ὑπαιθρον διεκδικοῦν τὰ ἴδια δικαιώματα δῆλα τὰ ὅντα. Εἰς τὴν εἰκόνα ὑπάρχει στενή καὶ πεπερασμένη ἀναπαράστασις, εἰς τὸ ὑπαιθρον ἄπειρος ποικιλία. (Εἰκ. 16).

Συγχάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου οἱ ὁφθαλμοὶ περιορίζονται εἰς πράγματα ἐπονσιώδη, οὕτως ὥστε ἡ διδασκαλία καθίσταται ἀλματική καὶ χασματώδης, ἀνακόλουθος καὶ σπασμωδική. Ο διδάσκαλος περιγράφει, ἀναλύει, ἀποδεικνύει, ἀλλὰ δὲν ἀσκεῖ. Παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς θυνέλλης τῶν πανταχόθεν περιβαλλουσῶν αὐτὸν ἐντυπώσεων, παραλείπει μοιραίως τὴν λογικήν ἔδραιμοιν καὶ σύνθεσιν τῶν ἔννοιῶν, ἡ πεπεισμένος διτὶ τὰ περιβόλεπτον σαφῶς καὶ εὐχρινῶς τὸ ἀντικείμενα, τὰ δένδρα, τὰ ἄνθη, τὰς λίθους κτλ., περιορίζεται εἰς τὴν ἀπλῆν ὑπόδειξιν τῶν λογικῶν συνειδημῶν, ἡ δροία, ὡς εἶναι ἐπόμενον, ἀποτυγχάνει.

Η σύγχρονος διδασκαλία φοβουμένη μὴ ἀποβῆ καθαρῶς ἐμπειρικὴ ζημιοῦται μεγάλως. Ο φόβος δὲ οὗτος τοιαύτας καὶ τοσαύτας λαμβάνει ὀσημέρως διαστάσεις, ὥστε οὐδεὶς διδάσκαλος τολμᾷ νὰ διδάσκῃ ἐποπτικῶς. Η σύγχρονος παιδαγωγικὴ ἀποφεύγουσα τὴν ὑπερβολὴν τῆς πατευθύνσεως τοῦ Lüben περιπίπτει εἰς τὴν ἀντίθετον ὑπερβολήν. Τὸ σχολεῖον δηλαδὴ φλεγόμενον ὑπὸ τοῦ πόθου, νὰ παρέχῃ εἰς τὸν μαθητάς του πολλὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις, ἀποβάλλει πᾶσαν ἐπιστημονικότητα, διότι ἡ ἐπιστήμη ἀπαιτεῖ πρὸ τῆς ἔξακριβώσεως τοῦ ἀποχρῶντος λόγου τῶν γεγονότων, τὴν βαθεῖαν γνῶσιν αὐτῶν. Ο διδάσκαλος ἔρωτῷ, ἐπὶ παραδ., τὸν μαθητάς, διατὶ ἡ κάμηλος παλεύει «πλοῖον τῆς ἐρήμου» καὶ ὅμιλει εἰς αὐτοὺς περὶ

τοῦ θέματος τούτου, πρὸν ἡ ὁι μαθηταὶ ἀποκτήσουν θετικὰς γνώσεις, συνδεομένας πρὸς τὴν κάμηλον, τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἔρημον. Δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ τέκνα μᾶς δὲν χρησιμοποιοῦν τὰς αἰσθήσεις τῶν.

Οἱ ἐπιθυμῶν νὰ διδάξῃ εἰς ὑπαίθριον σχολεῖον ὀφείλει νὰ λάβῃ τ' ἀνωτέρῳ λεζαντά ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν. Ή νέα μέθοδος ἡ φέρουσα ἀπ' εὐθείας τ' ἀντικείμενα εἰς τὸν ἐγκέφαλον τῶν μαθητῶν δύναται νὰ συντελέσῃ, ἐφαρμοζόμενη ὁρθῶς, ὅπως ὁ ἀντικειμενικὸς τρόπος τῆς ἐποπτείας ἀνακτήσῃ καὶ πάλιν τὴν δεδικαιογνημένην του ἰσχύν. Κατ' ἀρχὰς δέον νὰ δεσπόζῃ ἡ αἰσθησίς καὶ κατόπιν ἡ διανόησις. Τούτου μὴ γενομένου καὶ αὐτὴ ἡ ἐν ὑπαίθρῳ διδασκαλίᾳ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ παράσχῃ εἰς τὸν μαθητὸν ἀσφαλεῖς καὶ ζωτικὰς γνώσεις. Ἐνίστε οἱ ἀπλοῦκοι μαθηταὶ ὅντες εὐφυέστεροι τῶν σοφῶν των διδασκάλων καταστέλλουν τὴν δύφαν τῆς φιλομαθείας των, ἀκολουθοῦντες ἴδιαν ὄδον καὶ συλλέγοντες ἐν τῷ κρυπτῷ τοὺς καρποὺς τῆς διδασκαλίας. "Οσον διμος πλουσία καὶ ἀν εἰναι ἡ συγκομιδὴ αὗτη, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ εἰμὶ ὡς ἀπλῆς συγκυρίας προϊόν, ἐστερημένον μονίμῳ δυνάμεως καὶ ἐσωτερικῆς ἀξίας.

Καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τονίσωμεν καὶ πάλιν τὸν κίνδυνον, τὸν ἀπειλοῦντα τὴν ψυχικὴν ὑγείαν τῶν μαθητῶν. Ἰδίως κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ χρόνου τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ἡ πνευματικὴ ὑγεία ἀπατεῖ, ὅπως ἡ δρᾶσις τῶν αἰσθήσεων κατισχύει σημαντικῶς τῆς ἐνεργείας τῆς διανοήσεως. Οἱ παῖδες πρέπει νὰ μάθουν πρῶτον νὰ πληροῦν τὰς σιταποθήκας αὐτῶν καὶ

νήστερον νὰ κατασκευάζουν ἀρτον. Ή διδασκαλία ἐκείνη ἡ ὅποια ἔξ ἀρχῆς ἐπιλαμβάνεται τῆς ἀναλύσεως ἀποκεφρυμένων σχέσεων, ἐπιβαρύνει τὲν ἐν ἀναπτύξει ἐγκέφαλον τῶν παιδίων καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀρμονικήν του ἀνάλιξιν. Οἱ ὑγιεῖς παῖδες εἶναι ἀνθεκτικοὶ ὅπωσδήποτε, ἀλλ' οἱ ἐπίνοοι μεγάλως πάσχουσιν ἐκ τῆς πλημμελοῦς διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, ὅφείλει πρὸ παντὸς νὰ διδάσκῃ ἐποπτικῶς. Έὰν τὸ ἐν ὑπαίθρῳ διδάσκειν ἥτο ἄγνωστον, θὰ ἥτο ἀνάγκη νὰ ἐφευρεθῇ ἀκριβῶς διὰ τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα. Πρόκειται περὶ τῆς γνησίας καὶ ἐσκεμμένης ὑπαίθριον διδασκαλίας, ἡ ὅποια διαπλάσσοντα ἀρμονικῶς τὰς αἰσθήσεις, δὲν θυσιάζει τὴν ἐποπτείαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀρηρημένης τοήσεως.

Λειτουργοί τινες τῆς ἐκπαιδεύσεως χειραγωγοῦν παιδαριωδῶς τοὺς μαθητάς, ἔχαναγκάζοντες αὐτοὺς νὰ συγκρατοῦν τὴν ἀκατάσχετον φλυαρίαν τῆς γλώσσης, διὰ τῆς ὅποιας ἔξωτεροικεύουν τὴν πλησμονὴν τῶν κατακλυζουσῶν αὐτοὺς ἐντυπώσεων. Τὸ φλυαρεῖν εἶναι διὰ τὰς ὑπερoplήρεις παιδικὰς ψυχὰς σχεδὸν φυσιολογικὴ ἀνάγκη, ὁ δὲ μὴ δυνάμενος νὰ χρησιμοποιήσῃ καταλλήλως τὴν ἀκαταδάμαστον πρὸς τὸ λαλεῖν ροπὴν εἶναι ἀφρων, διότι βλάπτει ἀσυνειδήτως τοὺς μαθητάς ὅχι μόνον ὡς πρὸς τὸ παρόν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ μέλλον. Όσακις οἱ παῖδες κατέχονται ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ διμήσουν περὶ τίνος ἀντικειμένου, μὴ ἐμποδίζετε τὴν φύμην τοῦ λόγου των, μὴ διακόπτετε τὴν πορείαν τῶν ἰδεῶν των διά, κατὰ τὸ μᾶλλον ἥττον, ἀνοήτων ἐρωτήσεων. Ή δραματοῦσα παιδαγωγικὴ ἐπιδιάκει πρὸ παντὸς τὴν ἐπίρρωσιν τῆς ὑποκειμενικότητος, τῆς πνευματικῆς αὐτοτε-

λείας, ή ὅποια εἶναι ἡ κηπὸς πάσης ζωτικῆς καὶ βαθείας μορφώσεως.

Διὸ τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως, ίδίως δὲ διὰ τοὺς διδάσκοντας εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα, η σιγὴ εἶναι χρυσός! Υπάρχουν ὅμως διδάσκαλοι, πιστεύοντες ὅτι οἱ λόγοι των, ίδίως δὲ αἱ πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀπευθυνόμεναι ἔρωτήσεις των, εἶναι ἕπποι σύροντες σχολικὸν ἄρμα εἰς τὴν δόδὸν τῆς προόδου, ἐνῷ εἰς πολλὰς περιπτώσεις δὲν εἶναι πράγματι παρὰ τροχοπέδα, κωλύοντας πᾶσαν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν! Τοῦτο δὲ λιγύνει ως πρὸς πάντας μὲν τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλ' ίδίως ως πρὸς τοὺς εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα διδάσκοντας.

Ἡ ἐν ὑπαίθρῳ διδασκαλία παροτρύνει καὶ προάγει τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἐλευθέραν ἔξωτερίκενσιν τῶν ίδεων των, εἰς τὴν εἰλικρινῆ ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων των, εἰς τὴν αὐτοτελῆ σκέψιν, εἰς τὴν αὐτενέργειαν. Ὁ Λιτάξιος τῆς ἀτοστολῆς του διδάσκαλος, ἐνωτίζεται μετὰ χαρᾶς, τῆς ἀκατασχέτου εὐφραδείας, ἥτις ἐν ὑπαίθρῳ ἀναβλύζει ἐκ τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Ἡ χαρὰ δὲ αὕτη εἶναι μεγίστη δι' αὐτὸν ἐνθυμούμενον τὰς δεινὰς προσπαθείας, τὰς δροίας κατέβαλεν διποις ἀφυπνίσῃ ἐκ τοῦ ληθάργου τοὺς μαθητὰς του, διποις ἀνοιξῃ τὸ τέως ἐρμητικῶς κλεισμένον στόμα των. Ἀτονοὶ καὶ ρεμβοί, ράθυμοι καὶ ἀδιάφοροι ἀκολουθοῦν τὸν διδάσκαλον τὰ παιδία, δτε κατὰ πρώτην φορὰν τοὺς ὄδηγει εἰς τὰ ἄνθη, εἰς τὰ δένδρα, εἰς τοὺς κήπους, εἰς τοὺς πρασίνους ἀγρούς. Μικρὸν ὅμως καὶ κατ' ὀλίγον ἀφυπνίζονται. Ἡ ψυχὴ των πληροῦται εὐαρέστων ἐντυπώσεων, τὰς δροίας ή γλῶσσα των ἔξωτερικεύει εὐφραδῶς. Ποῖος

θὰ ἑτόκια νὰ κλείσῃ καὶ πάλιν τὸ στόμα τῶν μαθητῶν;

Ἄφετε τους λοιπὸν νὰ διμέλουν καὶ νὰ ἐκφράζουν, πρὸ παντὸς ἔκεινο, τὸ ὅποιον συγκινεῖ καὶ ζωογονεῖ τὴν, παρδίαν των, διορθώσατε μόνον τὴν ἀδεξιότητα τῆς ἐκφράσεώς των. Οὕτω δὲ πράττοντες ἔστε βέβαιοι, ὅτι μεγίστην παρέχετε εἰς τὰ παιδία εὐεργεσίαν. Άλλὰ καὶ ἡ συγή, τὴν ὅποιαν ὀφεῖλει νὰ τηρῇ ἐκάστοτε ὁ διδάσκαλος πρὸ τῶν ἥλεκτρικῶν τρόπον τινὰ ἐκκενώσεων τῆς παιδικῆς ψυχῆς, πρέπει νὰ εἶναι ἐπίκαιος καὶ ἐσκεμμένη. Διὰ τοὺς παῖδας εἶναι δυσχερής ἡ ἐν ὑπαίθρῳ συγκομιδὴ καὶ ἀποθησαύριστις τῶν παρπῶν δυσκόλου τινὸς παραδόσεως, ἀλλὰ διὰ τὸν λειτουργὸν τῆς ἐκπαίδευσεως εἶναι σχεδὸν δυσχερεστέρα ἡ ἐν δέοντι χρόνῳ ἀπόκρουσις καὶ καταστολὴ τῶν ἐρωτήσεων, ἡ λογικὴ χειραγώγησις τῶν μαθητῶν.

Ἡ ἐνσυνείδητος ἐργασία δικαιοῦται νὰ ἐλπίζῃ πλουσιοπάροχον ἀμοιβήν. Πόσον ἀποτελεσματικὴ καὶ ζωτικὴ εἶναι ἡ διδασκαλία ἔκεινη, ἡ ἐνισχύουσα τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν. Ἡ ἐπίρρωσις δὲ τῆς αὐτενέργειας ταύτης δὲν εἶναι δυσχερής εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα, λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀφιθμοῦ τῶν μαθητῶν καὶ τῶν ὑπαίθριων παραδόσεων. Ἡ μήπως ἀπαιτεῖται, δπως ὁ διδάσκαλος διμήλη διεξοδικῶς καὶ ἀπευθύνη μυρίας ἐρωτήσεις, δταν οὕτως λαμβάνη ὡς ἀφειτηρίαν τῆς διδασκαλίας του αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα τῶν παιδίων, τὰς καθημερινὰς παιδιὰς καὶ τὰς ἐμπειρικὰς τῶν γνώσεις, τὰς ἀντλούμενας ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς φύσεως; Ἄρκει νὰ κινήσῃ μίαν καὶ μόνην μεστὴν συναισθήματος παράστασιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν, δπως γιοργοὶ καὶ ἀθρόοι συρρεεύσουν εἰς τὴν συνείδησίν

των οἱ συνειδοὶ τῶν παραστάσεων καὶ ἐξωτερικευθοῦν δραστικῶς διὰ τῆς γλώσσης. Τὴν στύγμὴν τεύτην ἐπωφελούμενος ὁ διδάσκαλος προάγει τοὺς μαθητάς του εἰς ἐνσυνείδητον καὶ αὐτενεργὸν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων καὶ εἰς τὸν ἐπὶ τόπου ἔλεγχον, δισάκις πρόκειται περὶ φυσιογνωστικοῦ ζητήματος.

‘Ο ἐν λόγῳ ἔλεγχος πρέπει νὰ τελῆται συχνότατα. Ό διδάσκαλος ὀφεῖλει νὰ χαιρετίζῃ, σχεδὸν μετὰ χαρᾶς, τὰς ἐσφαλμένας ἀπαντήσεις, διότι αὗται παρέχουν εἰς αὐτὸν κατάλληλον περίστασιν παροτρύνσεως εἰς ἐπανεύημμένας καὶ ἐνδιαφερούσας παρατηρήσεις. Ή διδακτικὴ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων μέθοδος δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἀπλῆν προφορικὴν ἀναπαράστασιν τῶν ἅπαξ ἐποπτικῶς ἀποκτηθεισῶν γνώσεων, ἀλλ’ εἰς τὴν ἀμεσον καὶ συχνὴν ἐπικινητικὴν τῶν μαθητῶν πρὸς τὰ πράγματα καὶ εἰς τὴν παροχὴν καταλήλου εὐκαιρίας, ὅπως οὗτοι ὅμιλοι περὶ αὐτῶν ἐξ ἴδιας ἀντιτύχψεως καὶ μὲ τὴν ἴδικήν των γλῶσσαν. Οὐχὶ δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ σύνδεσις καὶ ἡ διευθέτησις τῶν ἰδεῶν πρέπει νὰ ἐπαφίεται εἰς τὴν αὐτενέργειαν τῶν παιδίων, τὰ δόπια προβαίνουν εἰς αὐτὴν μετὰ μεγίστης χαρᾶς, ἀμα ὡς ἐννοήσουν τὴν εὐεργετικὴν δὶ αὐτοὺς πρόθεσιν τοῦ διδασκάλου.

Πλὴν ὁ νέος οὗτος τρόπος τοῦ διδάσκειν συνεπάγεται τὴν παραμέλησιν μιᾶς ἐνεργείας, δηλαδὴ τὴν τῆς γραπτῆς τῶν ἰδεῶν ἀναπαραστάσεως. Ή ἐνέργεια αὕτη πολλάκις ὑπερτιμᾶται, ἀλλὰ καὶ ὑποτιμᾶται ἐνίστε. Τοῦτο δὲ συμβαίνει κατὰ τὴν γνώμην μας, διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὰ γραπτὰ θέματα κρίνονται ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης αὐτῶν, ὡς πρὸς τὸν

καθημερινὸν βίον. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ εἶναι σπουδαῖος γνώμων τῇ; ἐκτιμήσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διδασκαλίας, δὲν πρέπει ὅμως νὰ εἶναι ἀποκλειστικὸς γνώμων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀγωγὴν. Γραφή, εἰς τὴν ὅποιαν δέον νὰ συγκαταλεχθῇ καὶ ἡ ἴχνογραφία, ἔχει πραγματικὴν σημασίαν, ἀφ' ἣς στιγμῆς θεωρήσωμεν ταίτην ὡς ἀπαραίτητον μέσον μօρφώσεως, τοιοῦτο δὲ εἶναι πᾶσα σκοπίμως ἐκλεγομένη καὶ λογικῶς διατασσομένη γραφικὴ ἐργασία. Ἡ διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀναπαράστασις εἶναι τρόπον τιὰ σαφεστέρα διεργασία καὶ βαθύτερα ἰδιοποίησις τῶν ἐποπτικῶν μελετωμένων καὶ διὰ λέξεων περιγραφομένων πραγμάτων. Ἡ ἀξία δὲ τῆς ἐνεργείας ταύτης αὐξάνεται τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὃσον ὡς ἀφετηρία καὶ τελικὸς σκοπὸς τῆς διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἐκθέσεως τῶν ἵδεων λαμβάνεται ἡ ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν συνείδησιν μօρφωθεῖσα εἰκὼν. Ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ τὰ γραπτὰ θέματα ἔχουν μεγίστην εἰς τὸν πρακτικὸν βίον σημασίαν. Πολλοὶ μαθηταὶ θεματογραφοῦν μὲν ἀριστα, ὡς πρὸς τὸ λεκτικόν, εἶναι ὅμως ἀνίκανοι νὰ περιγράψουν πιστῶς ἐν ἀπλούστατον ἀντικείμενον. Καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ γραπτοῦ λόγου πρέπει νὰ εἶναι διδασκαλία τῆς πραγματικότητος καὶ εἶναι ὅντες τοιαύτη, ἐφ' ὃσον συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν διδακτικὴν τῶν ὑπαθρίων σχολείων μέθοδον.

'Αριθμῶς διὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἴδρυματα ταῦτα ἡ γραπτὴ ἀναπαρίστασις τῶν ἐπρεπτικῶν μελετωμένων, ἀντικειμένων ἔχει ἰδιαιτέραν δλῶς σημασίαν. Ὑπενθυμίζομεν καὶ πάλιν ἐνταῦθα τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἀσθενικὰ πιαδία εὐκόλως βλάπτονται διανοητικῶς καὶ ἥμικῶς. Ἡδη εἶναι λίγην δυ-

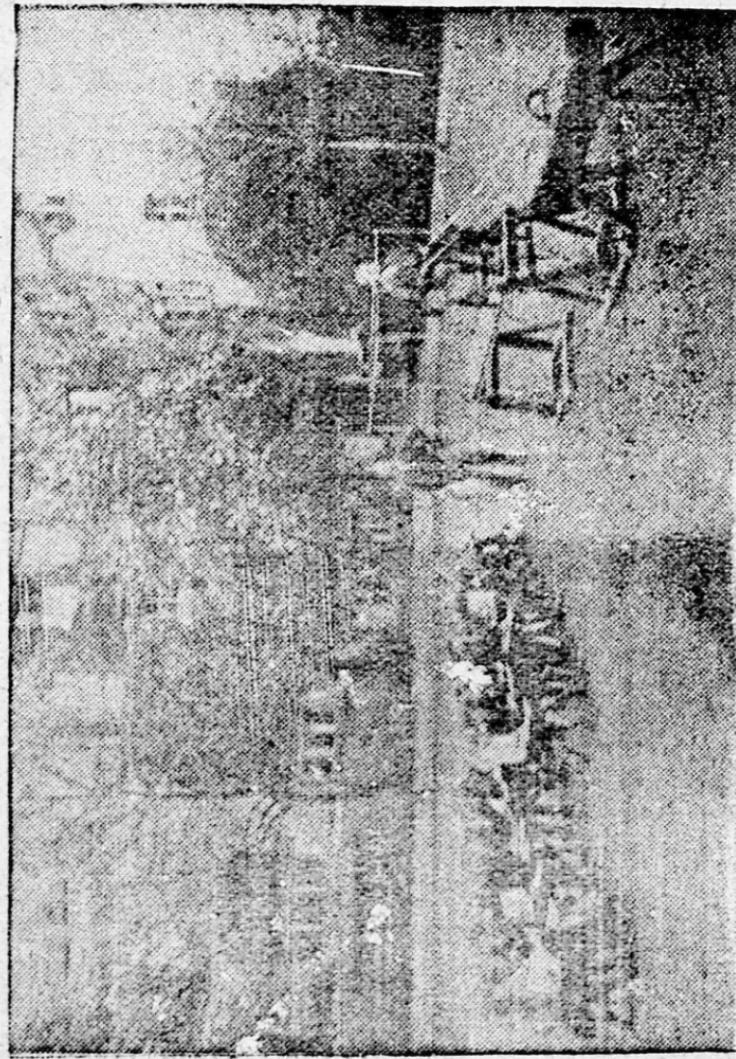
σχερής εἰς τοὺς ἔχοντας γερὸν δργανισμὸν μαθητὰς ἡ ἀντὶ κειμενικῶς ἐσκεμμένη περιγραφὴ γεγονότος ἢ ἀντικειμένου τινὸς οἰουδήποτε. Ἡ φαντασία (¹) παραμορφώνει, καθιστῶσα χονδροειδέστερα ἢ λεπτότερα, μεγαλύτερα ἢ μικρότερα, ὁραιότερα ἢ ἀσχημότερα τ' ἀντικείμενα. Αρκεῖ ν' ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀναγνώστου τὰς σχετικὰς ἐρεύνας τοῦ Stern, καὶ νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὰ ἐπίνοσα παιδία παρασύρονται πολὺ περισσότερον ὑπὸ τῆς ἐξημμένης φαντασίας των, εὐρισκομένης συχνότατα ἐγγὺς τῶν παθολογικῶν δρίων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀκριβῆς καθορισμὸς τῶν πραγμάτων εἶναι σωτήριος χαλινός. Τὰ παιδία ἐκθέτοντα ἢ περιγράφοντά τι, ὀφεῖλουν νὰ ἔχουν πρὸ δρθαλμῶν, ὅτι ἡ περιγραφὴ των πρέπει ν' ἀποβλέπῃ μᾶλλον εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβῆ καὶ πιστὴν ἐξ ἀντικειμένου ἀναπαράστασιν τῆς πραγματικότητος ἢ εἰς τὴν ποιητικὴν αὐτῆς διακόσμησιν. Οἱ μαθηταὶ δύνανται μετὰ πάσης ἡρεμίας νὰ ἐξελέγχουν τὰς περιγραφάς των, παρεχομένου μάλιστα εἰς αὐτοὺς καὶ τοῦ δικαιώματος, ὅπως, μεταβαίνοντες ἐπὶ τόπου, μελετοῦν καὶ πάλιν τὸ ἀντικείμενον, ποῦ πρόκειται νὰ περιγράψουν. Συμφώνως πρὸς ταῦτα κατὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ἐκθέσεων πρέπει ν' ἀποδίδεται πολὺ μεγαλυτέρα σημασία εἰς τὰ πραγματικὰ ἢ εἰς τὰ λεκτικὰ σφάλματα, ὑποδεικνυομένου ἐκάστοτε εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὅποιον οὗτοι δύνανται ν' ἀποφεύγουν τὴν ὑπέρομπρον τῆς φαντασίας ἐπιβολήν. Οὕτω,

(1) Ἰδίως ἡ φαντασία τῶν μεσημβρινῶν λαῶν καὶ πρὸ παντὸς τῶν Ἑλλήνων !!

διασκεδαζομένων τῶν ἀπατηλῶν φωσφορισμῶν τῆς φαντασίας, αἱ ἐκθέσεις καθιστοῦν θετικὴν καὶ πειθαρχικὴν τὴν διαγόησιν, ἡ δὲ αὐστηρὰ ἔρευνα τῆς ἀληθείας ἐξελίσσεται βαθμηδὸν εἰς δύναμιν, τοσούτῳ μᾶλλον πολύτιμον καὶ εὐεργετικήν, καθ' ὅσον αὕτη μεγάλως συμβάλλει εἰς τὸν σωματικὸν καὶ ψυχικὸν ἐξυγιασμὸν τῶν μαθητῶν. (Εἰκ. 17),

Διὸ τὸν λόγον τωντον αἱ ἐκθέσεις δὲν πρέπει μόνον νὰ συντάσσονται ἐν ὑπαίθρῳ, ἀλλὰ καὶ στενῷς νὰ συνδέωνται πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ὑπαίθριών σχολείων.

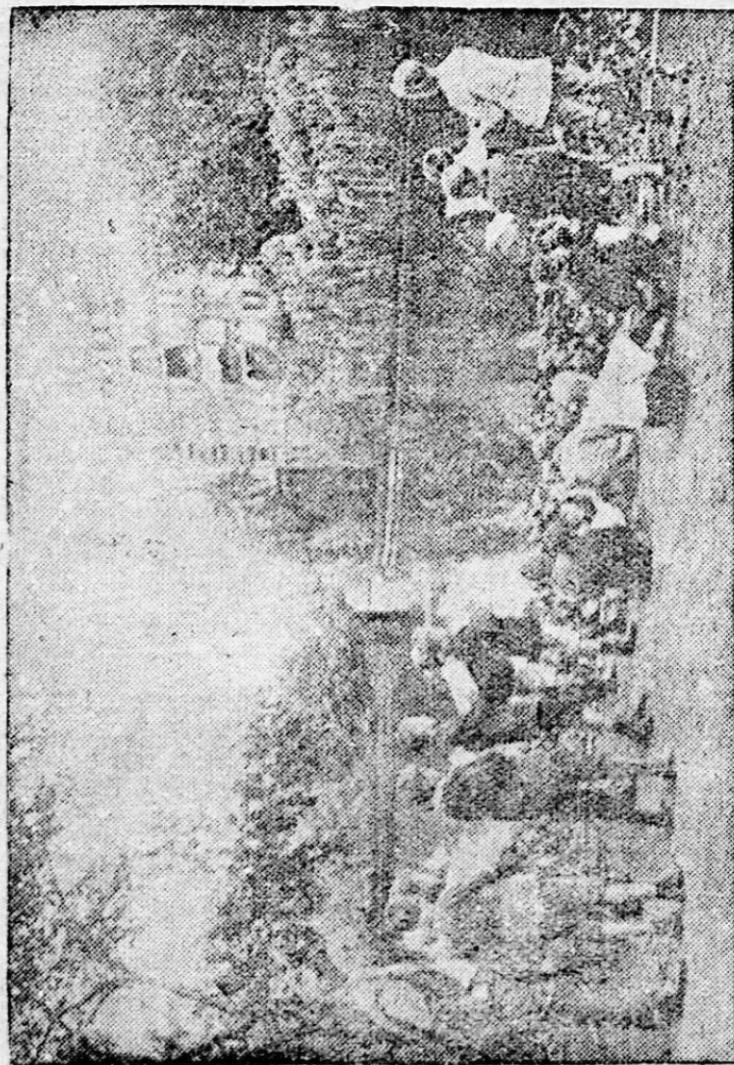
Τὰ μικρὰν ἡλικίαν ἔχοντα παιδία καταγράφουν ἀπλῶς τὰ δρόμωντα τῶν ἐν τῷ σχολείῳ ἀντικειμένων, χρησιμευούσης τῆς καταγραφῆς ταύτης ὃς καλλιγραφικῆς, δρυμογραφικῆς καὶ γραμματικῆς ἀσκήσεως. Τὰ παιδία ταῦτα περιγράφουν ἐκ τοῦ προχείρου πᾶν δ, τι εἰδον καὶ ἐπραξαν κατὰ τὴν πρωΐαν εἰς τὸ δάσος, ἐν τῷ κήπῳ, εἰς τοὺς ἀγρούς. Οἱ μεγαλύτεροι τὴν ἡλικίαν μαθηταὶ ἐκθέτουν εἰς γλῶσσαν ἀπλῆν καὶ ἀπέριττὸν τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας. Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον παρέχει ἀπειρα θέματα, π. χ. «Τὸ κηπάριόν μου» «Ἐπὶ τῶν ἀνακλίντων», «Οἱ ἀνθόσπαρτοι λειμῶνες», «Ἐν βλέμμα εἰς τὴν πόλιν», «Τὶ μᾶς δηγοῦνται τὰ κίτρινα φύλλα τοῦ φιλοτοπάρου», «Ἐις τὴν πλατεῖαν τῶν παιδιῶν», «Ἐις τὴν τραπέζαριν», «Ἡ προσφιλεστάτη μου ἀπασχόλησις», «Ἡ ζωὴ εἰς τὴν φωλεάν τοῦ κοσσύφου», «Περὶ τοῦ νεαροῦ σπίνου, τοῦ λίαν πρωτίως ἐγκαταλείποντος τὴν φωλεάν του», «Διατὸ ἀγαπῶ τούσσον τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον», «Οἱ λαζανόκηποι τοῦ σχολείου», «Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον μετὰ βροχερὰν νύκτα», πτλ. πτλ. Μία καὶ ἐξοχὴν σημαντικὴ ἐργασία

Eικ. 17. Εποχική διδασκαλία πραγματογνωσίας. Ὁρα παράστασης τῶν εποπτικῶν ἀποκτηθεισῶν γνώσεων. ("Ιασός καὶ Ἀμάξα").

είναι ἡ τήρησις ἡμερολογίου, βιβλίου παρατηρήσεων· ἡ διεργασία τῶν κατὰ τὰς ἐκδρομὰς καὶ τοὺς περιπάτους λαμβανομένων σημειώσεων, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ πολλοῦ διαφέροντος ἀσχολοῦνται τὰ παιδία.

Ἡ ἐν ὑπαίθρῳ φυσιογνωσικὴ διδασκαλία είναι ἔξοχος; σημαντική, δεδομένου ὅτι τὸ φυσικὸν περιβάλλον παρέχει ἄφθονον ὑλικὸν πρὸς ἐποπτικὴν μελέτην, καὶ μάλιστα ὅχλον νεκρὰ καὶ ἀφανῆ παραδείγματα, ἀλλ' εἰς ἀντικείμενα πλήρη ζωῆς καὶ οφρίγους. Ὁσάκις φαινόμενόν τι, συνδεόμενον ἐπὶ παραδ. πρὸς τὸν βίον τῶν φυτῶν ἡημονεῖται ἢ συγχέεται ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν, ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ διδασκάλου λέγοντος: «Ἐμπρὸς παιδιά, πρέπει νὰ σπεύσωμεν πρὸς τὸ φυτόν, νὰ τὸ περιεργασθῶμεν καὶ πάλιν νὰ τὸ ἔξετασθωμεν». Ἡ κενὴ φλυαρία οὐδὲν πρόσωπον διαδραματίζει ἐνταῦθα, ὅπου τὰ πάντα είναι κίνησις καὶ ζωή, ὑποπτουσα εἰς τὴν ἄμεσον αἰσθησιακὴν τῶν παίδων ἀντίληψιν. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον πρέπει πρὸ παντὸς νὰ ἔξαρθμεν, είναι ὅτι οἱ μαθηταὶ προάγονται εἰς καθημερινὰς περιεσκεμένας παρατηρήσεις, διὸ τῶν ὅποιών κατανοοῦν τὴν ἐτησίαν τοῦ φυσικοῦ βίου διαδρομὴν σαφέστερον καὶ βαθύτερον ἢ διὰ λέξεων καὶ εἰκόνων. Πόσον μεγάλη είναι ἡ ὀφέλεια τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι μελετῶντες ἐποπτικῶς τὴν ζωὴν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων ὀφείλουν νὰ καταγράφουν τὰς παρατηρήσεις των εἰς ἴδιατέρον τετράδιον, ν' ἀνακοινοῦν αὐτὰς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, καὶ ἐν ᾧ περιπτώσει ὑποπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν των ἐνδιαφέροντι φαινόμενον, νὰ ἐφιστοῦν ἐπ' αὐτοῦ τὴν προσοχὴν τῶν τε συμμαθητῶν καὶ τοῦ διδασκάλου. Τοιουτορόπως τὰ ἀνθη, τὰ δένδρα, τὰ ζῶα,

Εἰκ. 18. Πώς διδάσκεται ἡ ἱγνογραφία καὶ τὸ σχέδιον εἰς τὰ
ὑπαίθρια σχολεῖα

τὰ πτηνά, θὰ γίνουν ἀγαπητοὶ τῶν παιδίων φύλοι, δυνάμενοι νὰ μειαδώσουν εἰς αὐτοὺς μυρίας γνώσεις, συνδεομένας πρὸς τὴν μυστηριώδη ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου καὶ τὰς θαυμασίας σχέσεις τῶν μικρῶν πρὸς τοὺς μεγάλους, καὶ τῶν μεγάλων πρὸς τοὺς μικρούς. Οἱ μαθηταὶ παρίστανται διαρκῶς εἰς τὴν θέαν φυτῶν καὶ ζώων, περιεργαζόμενοι αὐτὰ κατὰ τὴν δροσερὰν πρωῖαν, τὴν θεριήν μεσημβρίαν, ὑπὸ τὸ φλογερὸν ἄρμα τοῦ ἡλίου καὶ μετ' ἀναψυκτικὴν θύελλαν, κατὰ τὸ πλῆρες προαισθήσεων ἔαρ, τὸ μεστὸν ἐπαγγελιῶν θέρος καὶ τὸ πληροῦν τὰς χαρμοσύνους ταύτας ἐπαγγελίας φθινόπωρον. Τοιουτοτρόπως ἐδραιοῦται καθημερινῶς ἡ γνῶσις τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ αὐξάνεται ὁ πρὸς τὴν φύσιν ἔρως τῶν μαθητῶν.

Τὸ φυσιογνωστικῶς διαγοεῖσθαι καθίσταται εὐχερέστατον διὰ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ διδασκαλίας, ὑποτιθεμένου ὅτι αὗτη τελεῖται λογικῶς καὶ συστηματικῶς. Ἰσως τις εἴπῃ, ὅτι ἐνταῦθα ἐνφιλοχωρεῖ ποιά τις ἀντίφασις, δεδομένου ὅτι πρὸ δὲ λίγου ἐκηρύχθη μεν ὑπὲρ τῆς ἀπλῆς ἐμπειρικῆς διδασκαλίας, τοῦθ' ὅπερ ἐπράξαμεν, λαβόντες πρὸ διφθαλμῶν, ὅτι ἡ σύγχρονος παιδαγωγικὴ ἐγκαταλείπει λίαν πρωτιμῶς τὴν ἀρχέγονον, ἀλλ' ἀπαραίτητον ταύτην βαθμίδα τῆς γνώσεως. Νῦν ὅμως διεφύλαξεν νὰ διμολογήσωμεν, ὅτι θὰ διεπράττομεν μέγα σφάλμα περιοριζόμενοι εἰς τὴν ἀπλῆν περιγραφὴν τῶν γενόντων καὶ κατ' ἀκολουθίαν παραμελοῦντες τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἀποχρῶντος λόγου τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀλληλουχίας αὗτῶν, ἢ ἀποδίδοντες τὴν σημασίαν τῶν φυσιογνωστικῶν παραδόσεων εἰς τὸ ποσὸν τῆς διδασκομένης ὕλης. «Ο πλοῦτος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν δὲν ἔγκειται εἰς τὴν

πληθύν, ἀλλ' εἰς τὸν συνειδούντον τῶν γεγονότων», λέγει δὲ Ἀλεξανδρος Οὐμβόλδος, ἡ κρίσις δὲ τοιούτου ἀνδρὸς πρέπει νὰ ληφθῇ καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν. Τοιουτοτρόπως καὶ τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον πρέπει νὰ ἐφιστᾶ τὴν προσοχὴν τῶν τροφίμων του ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ συνειδομῶν καὶ ἐπειδὴ πᾶσα βιολογικὴ ἔρμηνείᾳ προϋποθέτει τὴν γνῶσιν τοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ διποῖον ἐνδιαιτᾶται δὲ ἐξεταστέος δργανισμός, εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἐποπτικὴ σπουδὴ τοῦ δργανισμοῦ τούτου θ' ἀποβῆ καρποφορωτέρα, ἐὰν οὗτος μελετηθῇ ἐν μέσῳ τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ περιβάλλοντος. ‘Ωσαύτως μεγάλην σημασίαν ἔχουν ὡς πρὸς τὴν κατανόησιν τῆς διαδρομῆς τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ πρὸς τὴν φύσιν ἔρωτος, οἱ ἀνθρώπες, τοὺς διποίους ἔκαστος μαθητὴς δύναται νὰ καλλιεργῇ κατὰ τὴν ἰδίαν του ἀντίληψιν καὶ οἱ διποῖοι παρέχουν οὐχὶ οπανίως καὶ στάδιον ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων,

Ἡ φυσιογνωστικὴ διδασκαλία ἐπωφελεῖται καὶ ἐκ τοῦ πρὸς τὸ συλλέγειν δρμέμφύιον τῶν μαθητῶν. Τὰ παιδία συλλαμβάγουν πεταλούδας, συλλέγουν κάμπας, κόπτουν ἄνθη. Εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι καταβάλλεται φροντίς, διπος τὸ καλαισθητικὸν καὶ τὸ συμπαθητικὸν συναίσθημα κατισχύουν ἐκάστοτε τῶν ἀγρίων καὶ σκήνων τάσεων. Τὸ πρὸς τὸ συλλέγειν δρμέμφυτον, ἀπαλλασσόμενον οὗτω πάσης βαρβάρου καὶ ἀξέστου ροπῆς, μεγάλως ἐξευγενίζεται καὶ ἐξιδανικεύεται. Οἱ μαθηταὶ μανθάνουν νὰ σέβωνται τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, ἡ ἡθικοποιητικὴ δὲ αὕτη σχέσις τῶν παιδίων πρὸς τοὺς ζῶντας δργανισμοὺς ενδίσκει ἀφθονον τροφὴν ἐν τῇ ἐσκεμμένῃ ἐποπτείᾳ τῶν μυστηριωδῶν καὶ

θαυμασίων ἐνεργειῶν τῆς φύσεως. Τὸ φυσικὸν περιβάλλον παρέχει καθ' ἑκάστην στιγμὴν εἰς τοὺς μαθητὰς μυρίας εὐεργετικὰς παροτρύνσεις. Ἐπίσης δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ ἔδρυσις τεχνητῶν φυσιοσκοπείων (ἐνυδρείων), εἰς τὰ δποῖα δύνανται νὰ παρακολουθοῦν οἱ μαθηταὶ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἔξελλεως τῶν ψυχῶν, τῶν βατράχων κ.τ.λ. Ὑπάρχουν ἄπειρα ἔμψυχα δύντα, ἀξια παρατηρήσεως, ἔξετάσεως καὶ . . . , ἀγάπης!

Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον τῆς Μυλούζης εἶναι προνομιούχον, ὡς πρὸς τὴν ἔποψιν ταύτην. Πλησίον τῆς πόλεως εὑρίσκεται ὁραιότατος καὶ πλουσιώτατος ζωολογικὸς κῆπος ἀπέχων τοῦ σχολείου δέκα μόνον λεπτά. Ὁ κῆπος οὗτος ἐκτεινόμενος ἐν πτυχώδει τοῦ ἐδάφους ἐκτάσει φιλοξενεῖ πολλὰ καὶ διάφορα ζῶα, κοσμεῖται ὑπὸ σπανίων δένδρων καὶ θάμνων, διακρίνεται δὲ διὰ τ' ἀγροτικά του | θέλγητρα Ἐπειδὴ ἡ εἴσοδος ἐπιτρέπεται κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας εἰς τοὺς μαθητάς, οἱ τρόφιμοι τοῦ ὑπαίθριον σχολείου συχνάκις συρρέουν εἰς αὐτόν, περιεργαζόμενοι τὰς καμήλους τὰς ἄρκτους καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὁ ζωολογικὸς οὗτος κῆπος παρέχει ἀρίστην εὐκαιρίαν πρὸς βαθεῖαν μελέτην καὶ κατανόησιν τοῦ πολυσχιδοῦς βίου τῶν κατωτέρων ἀδελφῶν μας.

Τὰ λοιπὰ ὑπαίθρια σχολεῖα δύνανται ν' ἀντικαταστήσουν τὸ πλεονέκτημα τοῦτο δι' ἄλλων μέσων. Εἰς τὴν διάθεσίν των εὑρίσκεται ἀποτελεσματικὸς παράγων μορφώσεως: τὸ δάσος. Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ διμήλήσωμεν ἐνταῦθα διεξοδικῶς περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν δποῖον τὸ δάσος δύναται νὰ προαγάγῃ τὰς φυσιογνωστικὰς σπουδάς, περιορι-

ζόμεθα δὲ μόνον εἰς τὸ νὰ ἔξαρωμεν τὴν σημασίαν του, τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ κυρίου σκοποῦ τῶν φυσιογνωστικῶν παραδόσεων, δηλαδὴ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν φύσιν. Ὁ διδάσκαλος τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου δὲν θὰ εἴναι ἀντίξιος τῇ; ἀποστολῆς του, ἐὰν δὲν ἐμπνεύσῃ εἰς τὰ παιδία διακαῆ πρὸς τὴν φύσιν, ἵδιως δὲ πρὸς τὸ δάσος ἀγάπην. Συνεπικυροῦντος αὐτοῦ, ἡ καθημερινὴ πρὸς τὸ δάσος ἐπικοινωνία θὰ καταστήσῃ ἀναμφιβόλως τοὺς μαθητὰς ἔραστας τῶν ἀνθέων καὶ τῶν φυτῶν καὶ ἐν γένει ἔραστας τῆς φύσεως. Οἱ τρόφιμοι τῶν ὑπαιθρίων σχολείων τοιαύτην λαμβάνοντες ἀγωγὴν δὲν εἴναι δυνατὸν νὰ ἀποβοῦν ἀγροῖκοι καταστροφεῖς τῶν φυσικῶν καλλονῶν καὶ βάρβαροι βασανισταὶ τῶν ζώων. Εἴναι εὔκολον νὰ ἐνσπειρωμεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδίων τὸν πρὸς τὴν φύσιν ἔρωτα καὶ νὰ καλλιεργήσωμεν αὐτὸν δεόντως. Ἄραγε δύναται νὰ γίνῃ τοῦτο καὶ εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα; Εἰς τὴν ἔρωτησιν ταύτην πρέπει νὰ δοθῇ μᾶλλον ἀρνητικὴ ἀπάντησις. Ὁθεν τὸ ὑπαιθρίου σχολεῖον εἴναι καὶ ως πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο πλεονεκτικώτερον τῶν κοινῶν ἐκπαιδευτηρίων. Ἡ ἐν ὑπαιθρῷ διδασκαλία τῆς γεωγραφίας εἴναι εὐχερῆς ἐπαγωγὸς καὶ ἀποτελεσματικῆς, δεδομένου ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν γεωγραφικῶν ἐννοιῶν διασαφοῦνται καὶ ἀναλύονται ἐπὶ τόπου. Οἱ λόφοι, τὰ ὅρη, αἱ κοιλάδες, αἱ πεδιάδες, αἱ κλιτίνες, αἱ κορυφαί, τὰ ὁροπέδια, οἱ κρημνοί, οἱ ποταμοί, τὰ δυάκια κτλ. (Εἰκ. 16) δὲν εἴναι διὰ τοὺς μαθητὰς λέξεις κεναί, ἀλλὰ πλήρεις περιεχομένου παραστάσεως πραγματικῶν ἀντικειμένων, ἐκ τῶν δποίων δρμάται, ως ἀπὸ κεφαλαίου ἀσφαλοῦς, ἡ τῆς γεωγραφίας παράδοσις καὶ αἱ δποῖαι παρέχουν

τοὺς εὐπλάστιους οἰκοδομικοὺς λίθους, δι' ὃν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ διδασκάλου χεὶρ δημιουργεῖ τὴν γῆν. Ἡ διδασκαλία τῆς γεωγραφίας εἶναι νεκρὰ καὶ ἀνωφελής ἀνευ παραβολῶν καὶ συγκρίσεων, αἱ δποῖαι ὅμως τότε μόνον δύνανται ν' ἀποβοῦν λυσιτελεῖς καὶ ζωτικαί, ὅταν ἡ ἀφετηρία αὐτῶν στηρίζεται ἐπὶ πετρώδους βράχου, διὸ ποιος ὑπερήφανος καὶ ἀκλόνητος ἵσταται πρὸ τῆς ψυχῆς, καταυγαζόμενος ὑπὸ τῶν φωτεινῶν ρευμάτων τοῦ διαφέροντος. Ἐσπευσμένη ἐποπτείᾳ ἢ ἀπλῇ θεωρητικῇ διδασκαλία ἐντὸς σχολικῶν αἰθουσῶν, διαμιορφώνει εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν ὠχρὰ καὶ σκιοειδῆ ἴνδαλματα στερούμενα πραγματικῆς ὑποστάσεως καὶ ζωῆς. Τὰ ἴνδαλματα ταῦτα ἐπικαλυπτόμενα ὑπὸ τοῦ δολοφονικοῦ [ἔλους τῆς ἡμιμαθείας διαφθείρουν πᾶν διτὶ ἐπαφρίται εἰς ταῦτα, πᾶν διτὶ στηρίζεται ἐπ' αὐτῶν. Μόνον ἡ συχνὴ ἐποπτεία καὶ ἡ ἐπανεύλημένη ἀνάλυσις τῆς πραγματικότητος δημιουργοῦν ἀφομοιωτικὰς δυνάμεις, ἡ ἰσχυρὰ ἀρπάγη τῶν δποίων συγκρατεῖ ἀσφαλῶς τὰς νέας γνώσεις, ἐναρθροῦσα αὐτὰς πρὸς τὰς παλαιὰς πνευματικὰς κτήσεις ἐν ἀδιαπτώτῳ λογικῷ συνειδιμῷ.

Πρὸς τὴν ἐποπτείαν συνδέεται ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια. Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς σωρὸς ἄμμου εἶναι ἀριστὸν μέσον γεωγραφικῆς μορφώσεως. Ἐκεῖνο, ὅπερ εἶδον οἱ δρθαλμοὶ καὶ ἐδημιούργησε τὸ πνεῦμα δι' ἀσφαλῶν πάραστάσεων, συναφῶν πρὸς τὴν γεωγραφικὴν σύστασιν τοῦ πατρίου ἐδάφους, ἐξεικονίζουν πλαστικῶς αἱ χεῖρες ἐπὶ τῆς ἄμμου. (Εἰκ. 8). Ἡ πλαστικὴ δ' ἐξεικόνισις αὕτη δεικνύει καταφανῶς τὴν διαύγειαν τῆς ἐσωτερικῆς ἐποπτείας καὶ καθιστᾷ βαθυ-

τέρας τὰς γνώσεις καὶ ζωηροτέρας τὰς εἰκόνας τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν.

Τοιαύτη γεωγραφικὴ παράδοσις εἶναι ἀδύνατος εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα. Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ἔχει μεγίστην ἔναντι τῶν λοιπῶν ἐκπαιδευτικῶν ἴδρυμάτων ὑπεροχὴν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκόμη ἐκείνην, κατὰ τὴν δοτίαν οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν παραδίδουν ἐν ὑπαίθρῳ, διότι ἐκεῖνο, ποῦ εἶναι διὰ τὸ πρῶτον κοινὸς κανὼν, εἶναι διὰ τὰ δεύτερα σπανία ἔξαιρεσις.

Ἡ διαιρκὴς θέα ἀντικειμένων, συνδεομένων πρὸς τὴν γεωγραφικὴν παράδοσιν, ἡ συνεχὴς ἐποπτεία τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ φυσικὸν περιβάλλον διανοίγει καὶ δξύνει τοὺς ὁφθαλμοὺς τῶν μαθητῶν, προάγουσα αὐτοὺς εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἔξαρτήσεως τῆς γενέσεως καὶ ἀνελίξεως, τῆς δράσεως καὶ ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς μητρὸς γῆς. Τοιουτοτρόπως ἡ διδασκαλία τῆς γεωγραφίας ἐκπληροῖ ὡς ἀριστα τὸν προορισμόν της. Ἡ ἐκ τῆς φύσεως ἔξαρτησις τοῦ ἀνθρώπου δεικνύεται κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον σαφῶς εἰς τοὺς μαθητάς. Εἴπομεν δτι ἡ γεωγραφία καὶ ἡ μελέτη τῆς φύσεως μεγάλως προάγονται διὰ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ διδασκαλίας. Ἄλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ κλάδοι ὠφελοῦνται σημαντικῶς ἐξ αὐτῆς, μολονότι δὲν εἶναι ἔξωτερικῶς καταφανής ἡ ὠφέλεια αὐτῇ. Εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς μητρικῆς γλώσσης π. χ. μεγάλως συμβάλλονται, πλὴν τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας, αἱ ἐκ τοῦ φυσικοῦ βίου εἰλημμέναι παροιμίαι, τὰ γνωμικά, αἱ παραβολαί, οἱ μῦθοι, οἱ θρῦλοι, τὰ πρὸς τὴν φύσιν ἀπευθυνόμενα ἐγκωμιαστικὰ ἀσματα, τὰ διηγήματα κ.τ.τ. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἀπορρέουν ἐκ

τοῦ φυσικοῦ βίου, ἀνει τῆς εἰκονικῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ δποίου καθίσταται δυσχερής ή κατανόησις τῶν ψυχολογικῶν ἔλατηρίων, ή τοῦ ἡθικοῦ δηλαδὴ περιεχομένου, κωλυθμένης κατὰ τὸν τρόπον τούτον τῆς βαθείας αὐτῶν ἐπιδράσεως. Ἡ δοθὴ ἀξίωσις τοῦ Hildebrandt, ὅτι ἡ γλῶσσα πρέπει νὰ διδάσκεται ζωτικῶς, ἐναργῶς καὶ θερμῶς, δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ εὐχερῶς ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς φύσεως, ὅπου ὁ κίνδυνος τῆς ἀπομνημονεύσεως κενῶν λέξεων, τοῦ θανασίμου τούτου ἔχθροῦ πάσης ἀληθοῦς μορφώσεως, εὐκόλως δύναται ν' ἀποσοθηθῇ διὰ τῆς ἀδιαλείπτου πρὸς τὴν πραγματικότητα ἐπικοινωνίας. Δὲν δυνάμεθα ὄντως νὰ διανοηθῶμεν ἀποτελεσματικωτέραν καὶ λυσιτελεστέραν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ πνευματικὸν καὶ θυμικὸν περιεχόμενον τῶν λυρικῶν ποιημάτων τῆς ἐν ὑπαίθρῳ ἐνεργούμενης ἡ τῆς συνδεομένης πρὸς τὰ διδαχθέντα εἰς φυσικὸν περιβάλλον.

Οἱ ἥμιοι βαίνει πρὸς τὴν δύσιν του! Μὲ σιωπηρὰν κατάνυξιν παρακολουθοῦν τὰ δύμματα τῶν μαθητῶν τὸ ἔξαισιον τοῦτο θέαμα, ἐντρυφῶντες εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα τῶν νεφελοειδῶν πλαστουργημάτων καὶ εἰς τὸ ἔπαγλον καἄλλος τῶν ἀποχρώσεων τοῦ οὐρανοῦ. Ἡρεμος, σοβαρὰ καὶ θερμὴ ἀκούεται τότε τοῦ διδασκάλου ἡ φωνή, τονίζουσα αἰνον πρὸς τὸ θάῦμα τοῦτο τῆς Δημιουργίας. Ἡ συνερχόμενοι εἰς τοὺς λειμῶνας οἱ μαθηταὶ περιεργάζονται μικρὰν μέλισσαν, ποῦ πετὴ γύρω στὰ ἵνθη. Ποία ἔρμηνεία δύναται νὰ εἰναι λογικωτέρα καὶ ὀφελιμωτέρα ἐνὸς ἐπικαίρου ποιήματος, περιγράφοντος μὲ εὐστροφίαν καὶ χάριν τὴν σχέσιν τῶν ἀνθέων πρὸς τὰς μελίσσας;

Ποῖον κοινὸν σχολεῖον δύναται νὰ συναγωνισθῇ ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου πρὸς τὰ ἔξοχά ταῦτα ἐνδιαιτήματα, Ποῦ εἰναι δυνατὸν ν' ἀποκαλυφθῇ καταφανέστερον ἢ παντοδυναμία, ἢ σοφία καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Δημιουργοῦ, ἐὰν μὴ εἰς τὰς σφριγωδῶς πανταχόθεν διαχεόμενας ἑαρινὰς ἥδονάς, εἰς τὰς ἀμφιλαφῶς βλαστανούσας ἑλπίδας; Φωτεινὴ ἔμπνευσις καταυγάζει τὸν ὕμνον, ὅστις ἐν μέσῳ τῶν σκοτειτῶν δασῶν :

« Ποῖος ρυθμίζει τοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν; Ποῖος προκαλεῖ τὴν δροσιστικὴν βροχήν; Ποῖος ἀνοίγει τοὺς κόλπους τῆς γῆς, τοὺς ἀρδεύοντας τὸν κόσμον, Σύ, ὁ Θεέ, ἢ ἰσχὺς καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ δποίου ἔκτείνονται, ὅσον ἔκτείνεται καὶ τὸ Ἀπειρόν. Ἐσὲ ἔξιμνεῖ ἡ καταγῆς καὶ ἡ γαλήνη. Ἐσὲ κηρύττουν τὰ ἀστρα τοῦ οὐρανοῦ. Ὄλα τὰ ὄντα, καὶ σύ, ὁ εὐτελέστατε σκώληξ, αἰνεῖτε τὸν Δημιουργόν. Ἡμεῖς, ἀναφωνοῦν τὰ ὑψικάρηνα δένδρα, ἡμεῖς, ἀνακράζουν οἱ ἀνθόσπαρτοι λειμῶνες εἷμεθο κλάσματα τοῦ Θεοῦ. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τὸν Πλάστην! »

Ιόσον βαθέως συγκινοῦν τὰς ψυχάς μας οἱ τοιοῦτοι φαλμοὶ καὶ πόσην παρηγορίαν αἰσθανόμεθα, ὅσάκις ἀτενίζοντες πρὸς τὰ δάση καὶ τὰς πεδιάδας ἢ ἀναπαυόμενοι εἰς ἐρημικήν τινα γωνίαν τῆς γῆς ἀφίνομεν νὰ ἐπιδρῶσιν ἐφ' ἡμῖν ἐλευθέρως αἱ καλλοναὶ τῆς φύσεως καὶ αἱ κατανυκτικαὶ λέξεις τῶν φαλμῶν! Πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰς ρήσεις τοῦ Χριστοῦ! Ο Ιησοῦς, ὁ δποῖος εἰς σκέψεις βυθισμένος διέτρεχε τοὺς λειμῶνας καὶ τοὺς ἀγρούς, δ δποῖος μὲ τοὺς γλυκεῖς καὶ δξυδερκεῖς ὀφθαλμούς του ἀεκάλυπτε τὸ κάλλος εἰς τὰς μεγίστας καὶ

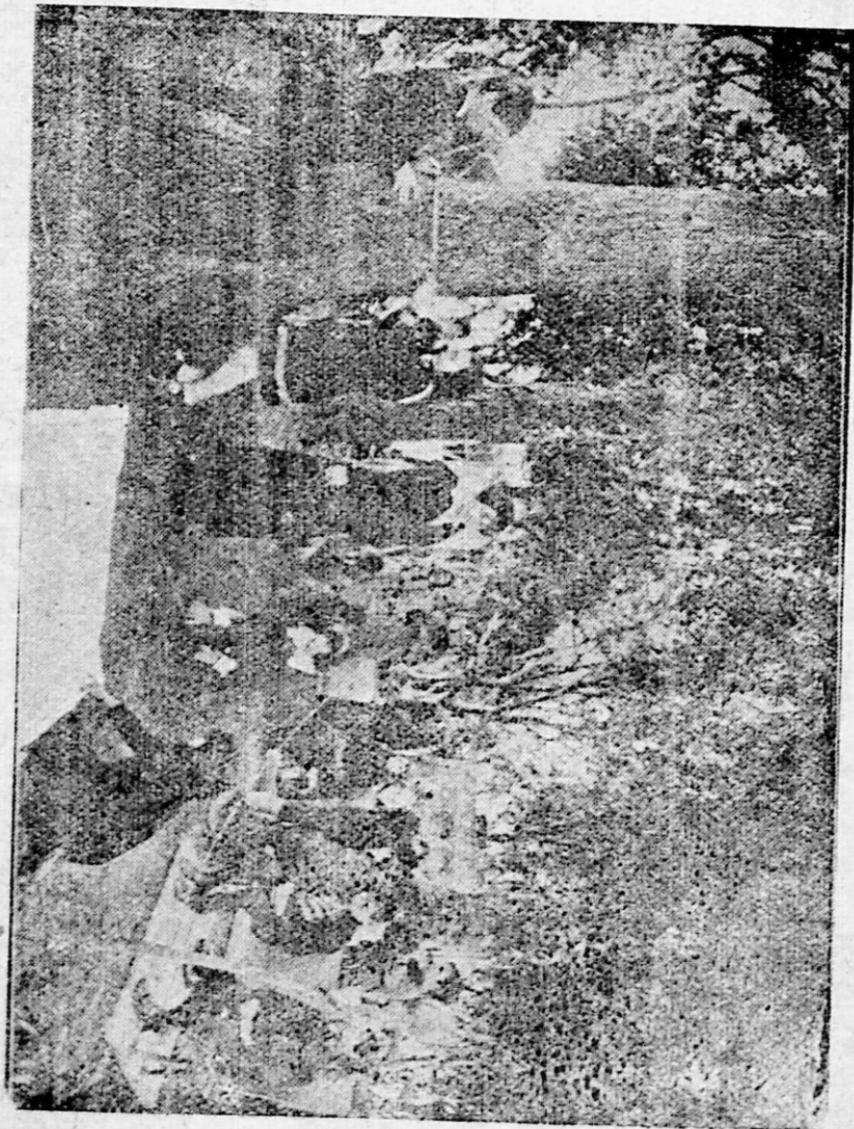
έλαχίστας ἐκφάνσεις του, δστις συνήθροιζε περὶ ἑαυτὸν ἐν ὑπαίθρῳ τοὺς ἀρρώστους, τοὺς δυστυχεῖς καὶ τοὺς ἀμαρτωλούς, θεραπεύων αὐτοὺς διὰ τοῦ θαυματουργοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς, λαλεῖ καὶ σήμερον ἀκόμη εὐφραδέστατα πρὸς ἡμᾶς διὰ τῆς πνοῆς τῶν ἀνέμων, διὰ τοῦ ψιθύρου τῶν δένδρων, διὰ τοῦ μεθυστικοῦ τῶν ἀνθέων ἀρώματος. Οἱ λόγοι τοῦ περὶ τῶν πετεινῶν τσῦ οὐρανοῦ, τῶν ἀνθέων, τῶν ἀγρῶν, τοῦ σπορέως, τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος, τοῦ ἀμπελουργοῦ, τῆς ἀμπέλου, κρατερῶς ριζοβολοῦν ἐνταῦθα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν. Ἡ σοφία των κατακτᾷ τὴν διανόησιν καὶ τὸ συναίσθημα τῶν παιδίων εὐχερέστερον ἐν ὑπαίθρῳ ἢ ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν καὶ ἀποπνικτικῶν αἰθουσῶν τοῦ σχολείου, ὃ δὲ πρὸ τῶν δφθαλμῶν των ἡρέμα εξελισσόμενος εὐρὺς οὐρανὸς διεκτείνει τρόπον τινὰ τὴν καρδίαν τῶν μαθητῶν προάγων αὐτοὺς εἰς ἀμεσον ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν θεότητα.

Πρὸς τὴν ποίησιν συνδέεται καὶ ἡ ὠδικὴ μουσικὴ. Υπὸ τὰ πυκνὰ τῶν δένδρων φυλλώματα τόνιζουν οἵ μαθηταὶ τὰ μελωδικά των τραγούδια. Καὶ τὰ τραγούδια αὐτά, τὰ δποῖα φέρουν εὐθυμίαν καὶ χαρὰν δεικνύουν ὅτι ἡ ὠδικὴ μουσικὴ δύναται νὰ καλλιεργηθῇ ἀποτελεσματικώτερον εἰς τὰ ἔξοχικὰ ταῦτα ἐνδιαιτήματα ἢ εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα.

Ἴσως ἡ ἐν ὑπαίθρῳ διδασκαλία τῆς ὠδικῆς θὰ δυνηθῇ νὰ ἐνισχύσῃ καὶ νὰ ἐδραιώσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν τὸ μουσικὸν συναίσθημα καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὰ τραγούδια. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι μία τῶν αἰτῶν αἱ δποῖαι ὑπονομεύουν τὴν ὑπόστασιν τοῦ λαϊκοῦ ἀσματος δφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὰ ἀσματα, ἀντὶ νὰ ψάλλωνται ἐν ὑπαίθρῳ ἀδονται ἐντὸς τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν, δπου οὐδεὶς ὑπάρχει δεσμὸς

τοῦ ἄσματος πρὸς τὴν φύσιν. Αὐτὸς δὲ ἀμεσος δεσμὸς τῶν μουσικῶν φθόγγων πρὸς τὰ πράγματα ἀφ' ἐνός, καὶ πρὸς τὸ συναίσθημα ἀφ' ἑτέρου, δύναται νὰ ἔπιτευχθῇ εὐκολώτερον εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἢ εἰς τὰ κοινὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα. Τὶ σημαίνει δτι εἰς τὰ πρῶτα διδάσκονται ὀλιγώτερα ἄσματα ἢ εἰς τὰ δεύτερα; Ἐάλως τε δέ, δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ πρὸς ὀφθαλμῶν καὶ τὸ γεγονός, δτι οἱ μαθηταὶ τῶν ὑπαίθριων σχολείων ἡμποροῦν νὰ τραγουδοῦν ἐλευθέρως καὶ ἐκτὸς τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας τῆς ὡδικῆς μουσικῆς; Ο δυνάμενος νὰ ἔκτιμησῃ τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν δρᾶσιν περισσότερον ἀπὸ τὰς ἔηρὰς γνώσεις καὶ δεξιότητας θὰ παραδεχθῇ ἀναγκαίως, δτι δὲ ἔρως πρὸς τὴν ὡδικὴν μουσικὴν εἰναι πολυτιμότερος ἀπὸ τὴν νεκρὰν καὶ βεβιασμένην ἐκμάθησιν μεγάλου ἀριθμοῦ ἀσμάτων. Ταῦτα πάντα ἔχουν καὶ ὡς ἀλλ' ἢ **ἀριθμητική**; Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν τὰ γεγονόντα ἀπὲδειξαν δτι εὐδοκιμεῖ καὶ αὐτὴ εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα δοθέντος, δτι ἀν καὶ ἢ προσοχὴ διασπᾶται λόγῳ τῶν ἐντυπώσεων, αἱ δοποῖαι περιβάλλουν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοὺς μαθητὰς, ἐξοικειοῦται σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τὸ περιβάλλον συγκεντρουμένη ἀδιαπτώτως εἰς τὰ μαθήματα. Ἐάλως δὲ αἱ καταμετρήσεις καὶ αἱ σταθμήσεις, αἱ εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα διενεργούμεναι, δύνανται νὰ χρήσιμεύσουν ὡς ἀφετηρία καὶ τελικὸς τῆς ἀριθμητικῆς σκοπὸς. Σχεδὸν μόνον εἰς τὰ ἔξοχηκὰ ἐνδιατήματὰ ταῦτα παρέχεται εἰς τοὺς μαθητὰς ἀρίστη εὐκαιρία μαθηματικῶν ἐφαρμογῶν. Τὸ ἐμβαδὸν τῶν σχολικῶν κήπων, τῶν εὑρισκομένων πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μαθητῶν, ἡ ἐπιφάνεια τῶν πλατειῶν τῶν παιγνιδίων καὶ ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων δένδρων ἀπόστασις καταμετροῦν-

Εἰκ. 19. Ήως διδίσκωνται τὸ μίθημα τῆς ἀρχαίου πόλεως εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ται ἐπιμελέστατα καὶ ἀκριβέστατα τὰ διάφορα γεωμετρικὰ σχήματα ἔξετάζονται ἐμβριθῶς καὶ παθορίζονται ἀκριβῶς. Κατὰ τοὺς περιπάτους ὑπολογίζονται, ἀναμετροῦνται διὰ βημάτων καὶ τέλος καταμετροῦνται διὰ τῆς στάθμης μεγάλα σχετικῶς ἀποστάσεις. Καταρτίζονται πίνακες ὅδῶν καὶ ἐπιφανειῶν, αἱ δποῖαι ὑποβάλλονται εἰς ἐπανειλημμένας καταμετρήσεις. Οἱ μαθηταὶ ὑποχρεοῦνται ἐπίσης εἰς τὴν λύσιν ἀριθμητικῶν προβλημάτων, σχετιζόμενων πρὸς τὰς δαπάνας τῆς συντηρήσεως τοῦ σχολείου τῶν. (Εἰκ. 19).

Ἄνωτέρῳ εἴπομεν. δτι διδασκαλία καὶ ἡ ἀγωγὴ ἐπιδιώκουν εἰς τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα ταῦτα, πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ συναισθήματος τῆς εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν, προαγομένων βαθμηδὸν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ συνολικοῦ πνεύματος, τοῦ ἰδρύσαντος τὰ τοσοῦτον εὐεργετικὰ δι' αὐτοὺς ὑπαίθρια σχολεῖα. Ἡδη τὰ προβλήματα τῆς ἀριθμητικῆς, τὰ συνδεόμενα πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν ὑπαίθριών σχολικῶν ἰδρυμάτων παρέχουν πολλάκις ἀφορμὴν ἥθικοποιητικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν παιδίων, τὰ δποῖα ἐννοοῦν διὰ τῆς σαφοῦς καὶ πειστικῆς γλώσσης τῶν ἀριθμῶν, τὰς θυσίας εἰς τὰς δποίας χάριν αὐτῶν ἐπιβάλλονται οἱ ἰδρυταὶ τῶν ἔξοχικῶν ἐνδιαιτημάτων.

Ἡ ἴχνογραφία μολονότι ἀνήκει εἰς τοὺς πλάδους ἐκείνους οἱ δποῖοι διὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους ἐνίστε δὲν ἀναγράφονται εἰς τὸ πρόγραμμα, δὲν παραμελεῖται καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα. Ἡ ἴχνηγραφία εἶναι εἰς αὐτὰ προαιρετικὸν μάθημα, διδασκόμενον ἐν ὑπαίθρῳ. Ἡ τέχνη αὐτὴ ἀριθμεῖ μὲν διάγονος σχετικῶς ἐραστὰς, ἀλλ' οἱ εἰς

αὐτὴν ἀσχολούμενοι προοδεύουν πολύ, διότι ἀνταποκρίνονται πληρέστατα πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς συγχρόνου ἰχνογραφικῆς μεθόδου, ἀπαιτούσης, ὅπως οὖ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἀντικείμενα. Ἡ πιστὴ διὰ τοῦ χρωστῆρος ἀπόδοσις τῶν πραγμάτων ἐνισχύει σημαντικῶς τὴν καλλιτεχνικὴν προδιάθεσιν τῶν μαθητῶν καὶ αὐξάνει τὸ διαφέρον αὐτῶν εἰς τὰς ὡραίας τέχνας. Εἳναν ἡ διδασκαλία τῆς ἰχνογραφίας ἀποβλέπῃ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καλαισθητικοῦ συναίσθηματος, εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς κατανοήσεως καλλιτεχνικῶν ἔργων καὶ τῆς συμπαρομαρτούσης εἰς ταύτην αἰσθητικῆς ἀπολαύσεως ἄνευ βλάβης τῶν λοιπῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἥττον οὐσιωδῶν σκοπῶν δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμηθῇ ἡ σημασία τῶν ὑπαίθριων σχωλείων. Ἡ ἐπίδρασίς των πρέπει τούναντίον νὰ θεωρηθῇ ὡς τελειοτάτη ἀναπλήρωσις τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας παρέχει ἡ ἐν λόγῳ διδασκαλία. Ποῦ δύναται νὰ καλλιεργηθῇ καὶ ἐνισχυθῇ ἀποτελεσματικώτερον τὸ καλαισθητικὸν συναίσθημα, ἐὰν δχι εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, ὅπου διαρκῶς ἀναβλύζονται πρὸ τῶν δημάτων τῶν μαθητῶν ἀέναιοι πηγαὶ ἀρρήτου κάλλους: Ὁ ποικιλόστικτος τάπης τῶν λειμώνων, ὁ ὑπὸ τῶν μαργαριτῶν καὶ τῶν ἀδαμάντων τῆς πρωίας παταυγαζόμενος, οἱ χλοανθεῖς ἀναδενδράδες, οἱ ποικιλόχρωμοι ἀνθῶνες, τὸ ὀνειροπόλον δάσος, οἱ κυματώδεις σιτοφόροι ἀγροί, ἡ μελισταγής συνανύσια τῶν ἀηδόνων, αἱ ὑπέροχοι ἀρμονίαι τοῦ λυκανγοῦς καὶ τοῦ λυκόφωτος, ὁ μυστηριώδης τέλος χορὸς τῆς Φύσεως! Οἱ τρόφιμοι τῶν ἐξοχικῶν ἐνδιαιτημάτων διατελοῦν διαρκῶς ὑπὸ τὸ κράτος τῶν γοητευτικῶν τούτων ἐντυπώσεων, διανοίγοντες δὲ μὲν ἐνσυνειδήτως, δὲ μὲν

ἀσυνειδήτως τὰς αἰσθήσεις τῶν εἰς τὰ θαύματα τῆς Δημιουργίας. (Εὐκ. 18).

Καὶ τώρα ἂς ἐντρυφήσωμεν εἰς μίαν ἄλλην εἰκόνα. Βραδέως βαδίζομεν διὰ τῶν σκιερῶν ἀτραπῶν τῶν δένδρων. Εὔθυμοι κραυγαὶ προβάλλουν εἰς τὰ ὅτα μας. Σταματῶμεν ἀποτόμως, διότι εἰς μίαν ἐρημικὴν γωνίαν συγκεντικὴν εἰκὼν ἔξελίσσεται πρὸ τῶν ὅμμάτων μας. Ἐπί τίνος ἀνακλίντρου κατάκειται ἀσθενὲς κοράσιον μὴ δυνάμενον νὰ συμμετάσχῃ τῶν κοπιαστικῶν παιδιῶν καὶ τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων. Τὸ κοράσιον ὅμως τοῦτο δὲν πάσχει ἐξ ἀνίας, διότι ὅμιλος συμμαθητρῶν τοῦ διαβάζει ἐκ περιτροπῆς τερπνωφελῆ διηγήματα. Ἀλλοῦ βλέπομεν παιδία, ἀσχολούμενα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν εὐφυοῦς μαθητοῦ εἰς τὴν λύσιν ἀριθμητικῶν προβλημάτων. Τὰ παιδία ταῦτα καταβάλλουν μεγάλην προσπάθειαν, ὅπως διὰ τῆς αὐθορμήτου ταύτης προπαρασκευῆς, παράσχουν εἰς τὸν διδάσκαλον ἔκπληξιν καὶ χαράν. Ἐπίσης βλέπομεν τοὺς μαθητὰς ποῦ ἐπιστρέφουν ἀπὸ ἓνα περίπατον. Οἱ μαθηταὶ αὐτοὶ συζητοῦν ζωηρῶς καὶ μεγαλοφώνως. Περὶ τίνος ἀραγε πρόκειται; Ἔνας ἀπ' αὐτοὺς ἀπέρχεται καὶ ἐπιστρέφει δρομαίως μὲ ἓνα γεωγραφικὸν ἀτλαντα. Πλησιάζομεν καὶ παρατηροῦμεν, ὅτι ἐκ τοῦ ἀμμώδους χάους ἐδημιουργήθησαν πρὸ δὲλίγου δρόσειραι δὲλόκληροι καὶ θάλασσαι καὶ χῶραι μετὰ μεγάλης δεξιότητος καὶ δυνάμεως πλαστικῆς. Ἄλλα μικρότερα τὴν ἥλικίαν παιδία παρατηροῦν μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν τὴν φωλεὰν κοσσύφων, ἀποθαυμάζοντες τὴν μέριμναν καὶ τὴν στοργὴν τῶν πτερωτῶν αὐτῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα των. Ἐπὶ τῆς πλατείας τῶν παιδιῶν ἄλλαι σκηναὶ.

ζωῆς καὶ κινήσεως. Ὅμιλος μαθητῶν κατέκτησε τὴν μεγάλην ποδόσφαιραν. Υπὸ τὸ σκιαρὸν φύλλῳμας καταπρασίνων δένδρων βλέπομεν ἄλλην ὅμιδα παιδίων, ἵσταμένων, καθημένων ἢ ἐξηπλωμένων ἐπὶ τοῦ ἑδάφους, γύρῳ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, ὃ ὅποιος ἀποσπῶν αὐτοὺς; πρὸς στυγμήν, ἀπὸ τὸν πραγμοτικὸν κόσμον τοὺς ὁδηγεῖ εἰς τὰ μαγικὰ τῆς φαντασίας ἐνδιαιτίματα.

Τὸ πολυποίκιλον καλειδοσκόπιον τῶν ἀνωτέρω εἰκόνων δεικνύει καθαρά, ὅτι τὰ παιδία καὶ ἐκτὸς τῶν κανονισμένων ὠρῶν τῆς διδασκαλίας πολλὰ διδάσκονται καὶ μανθάνουν, ὅτι τὰ διδασκόμενα κατὰ τὴν παράδοσιν ἔξελέγχονται, ἔξεικονίζονται, ἐπαναλαμβάνονται, ἐπαυξάνονται καὶ ἐφαρμόζονται εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅτι τὰ ἐπίνοσα παιδία ἐνισχύονται ὑπό τε τῶν διδασκάλων καὶ τῶν συμμαθητῶν των καὶ τέλος, ὅτι μόνον τὸ εὐθύνως μαρθάνειρ ὁδηγεῖ εἰς πραγματικὸν παιδαγωγικὸν θρίαμβον. Κατὰ τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων ἐκπαιδεύτικῶν ἰδρυμάτων ἐπιρρόπτεται ἡ μοιφή, ὅτι ταῦτα κάμνουν τοὺς μαθητὰς μελαγχολικοὺς καὶ δυσθύμους. Ήρῆσις τοῦ Jean Paul, ὅτι ἡ φαιδρότης εἶναι ὁ οὐρανός, ὑπὸ τὸν ὅποιον τὰ πάντα εὐδοκιμοῦν πλὴν τῶν δηλητηρίων, ἐπιρροτεῖται θεωρητικῶς ὑπὸ πάντων. 'Ἄλλ' ἡ θεωρία χωρίζεται συχνάκις ἀπὸ τῆς πράξεως διὰ χαινούσης ἀβύσσου, πολλοὶ δὲ στεναγμοὶ καὶ δίκρονα καὶ λυγμοὶ πληροῦν τὰς σχολικὰς αἱθούσας, αἱ ὅποιαι θεωρούμεναι ὑπὸ πολλῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν ὡς δεσμωτήρια τῆς Ιερᾶς ἐξετάσεως, ἐπισύρουν τὸ μῆσος κατὰ τοῦ σχολείου, ὅχι μόνον τῶν κοινῶν, ἀλλὰ καὶ ἴπλείστων διανοητικῶν καὶ ἀρτίως μορφωμένων ἀνθρώπων. Ηὔδυσθυμία; ὅχι μόνον δη-

λητηριάζει τὴν ὡς ὄνειρον ἔαρινῆς νυκτὸς ἐξαφανίζομένην νεότητα, ἀλλὰ καὶ πληροῦ πικριῶν δύσκληρον τὴν ζωὴν τῶν παιδίων, διότι τὰ ἐμποδίζει νὰ ἐξελιχθοῦν εἰς διανοητικῶς ὕριμον καὶ ἡθικῶς ἴσχυρὰν προσωπικότητα. Βαρέως πιέζει τὸ σχολεῖον ἡ κατάρα καὶ τὸ ἀνάθεμα πολλῶν ἡλιοχαρῶν ἀνθρωπίνων ἀνθέων, προώρως μαρανθέντων εἰς τὸ ψυχος καὶ τὴν διμήχλην τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς σχολαστικότητος !

Πόση μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ὑπαίθριων σχολείων ! Ἐκεῖνο τὸ δποῖν εἰς τὰ ἐξοχικὰ τοῦτα ἐνδιατήματα χαρακτηρίζει τὴν διδασκαλίαν, ἐκεῖνο τὸ δποῖον ἐνισχύει τοὺς δεσμούς, οἱ δποῖοι συνδέουν τοὺς μαθητὰς πρὸς τὸν διδάσκαλον, εἶναι ἡ εὐθύνη. Τὸ ὑπαίθριον-σχολεῖον δύναται εὐκόλως νὰ θεωρηθῇ ὡς μία μεγάλη οἰκογένεια, παρὰ τῇ δποίᾳ ἡ διδασκαλία φέρει τὴν σφραγίδα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χαρᾶς !

2. Περὶ τῆς ἀγωγῆς εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα.

«Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον μία καὶ μόνη οἰκογένεια !» Διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου διανούγεται καὶ ἄλλο εὐδύτατον πεδίον ἀποτελεσματικῆς δράσεως: τὸ τῆς ἀγωγῆς. «Οτε κατά τινα ἐπίσημον ἐπιθεώρησιν ἔνας μαθητὴς ἥρωτήθη διὰ ποῖον λόγον ἡ εἰς τὸ ἐξοχικὸν ἐνδιαίτημα διαμοή του ἥτο τόσον εὐχάριστος, ἔδωκε τὴν ἐπομένην ἀφελῆ, ἀλλὰ συγχρόνως ἐμβριθεστάτην ἀπάντησιν, ἡ δποία εἶχε προκαλέσει τὸν γέλωτα τῶν παρισταμένων. «Εἴμαι», εἶπεν δμαθητὴς οὗτος, «εὐχαριστημένος, διότι ἐδῶ δὲν ἔφαγα ποτὲ ἔγγονο ! Καὶ ὅμως ὑπάρχει παραδειγματικὴ πειθαρχία καὶ τάξις. Μήπως οἱ τρόφιμοι τῶν ὑπαίθριων σχολείων εἶναι ἄγγελοι ;

δι καλῶς γνωρίζων τὴν μαθητιῶσαν νεότητα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πιστεύσῃ τοιοῦτόν τι. Καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων φέπουν πρὸς τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀπειθειαν, ὅπως καὶ οἱ φοιτῶντες εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα. Οὐ βαθύτερον δῆμος ἔξετάζων τὰ πράγματα ψυχολόγος γνωρίζει, ὅτι τὰ παραπτώματα τῶν μαθητῶν κατὰ τῶν σχολικῶν, ἡθικῶν καὶ ἀστικῶν νόμων, δὲν εἶναι πραγματικῶς κακίας ἀπόρροια, ἀλλ᾽ ὅτι πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν μᾶλλον εἰς τὴν ἴδιοσυγκρασίαν τοῦ σώματος, εἰς τὸ περιβάλλον, εἰς ἔμφυτον ὀκνηρίαν καὶ ἐν μέρει εἰς διανοητικὴν ἀναπτηρίαν. Ἀπότομοι πειθαρχικαὶ ποιναὶ συνεπαγόμεναι ἐκφόβησιν καὶ ἀποθάρρυνσιν, οὐδέποτε δὲ βελτίωσιν ἐσκευμένην, δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς παιδία, ἔχοντα ἀσθενὲς τὸ νευρικὸν σύστημα, διότι αὐταὶ αἱ ποιναὶ ὅχι μόνον δὲν εἶναι ἀποτελεσματικὸν μέσον ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξασκοῦν, ὡς μέτρον ἐκφοβήσεως, καταστρεπτικωτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τε τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας τῶν παιδίων. Αἱ ἀπειλαὶ, αἱ ὕβρεις καὶ ἰδίως οἱ φαβδισμοὶ ἀπαγορεύονται αὐστηρότατα. Δὲν ἀνήκομεν εἰς τὴν κατηγορίαν ἐκείνων, οἵ διοῖοι παραδέχονται ὅτι διὰ τὰ παραπτώματα εἶναι προϊὸν σωματικῆς διανοητικῆς ἢ συγαισθηματικῆς ἀνωμαλίας. Ἡ θεωρία τοῦ Λομπρόζου, ὅτι ὁ ἐγκληματίας εἶναι ἀκαταλόγιστος καὶ ὅτι ἐγκληματεῖ ὠμούμενος ὑπὸ ἐσωτερικῆς ἀναποδράστου ἀνάγκης εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ἐπικίνδυνος. Ἐν τούτοις δοφεῖλομεν νὰ διμολογήσω τεν, ὅτι εἰς τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἐγκρύπτεται ἥνας μεγάλης πυρὸν ἀληθείας. Ἡ παιδολογία ἀπέδειξεν διὰ εἰς πολλὰς περιπτώσεις αἱ σωματικαὶ παθήσεις ἐμποδίζουν ὅχι μόνον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διαροήσεως,

ἀλλὰ καὶ τὴν διάπλαισιν ιῆς βουλήσεως. Αἱ δὲ παρατηρίσεις, αἱ γενόμεναι εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα, ἔδειξαν πειστικώτατα, ὅτι ἡ θεραπεία τῶν σωματικῶν βλαβῶν συνεπάγεται καὶ τὴν θεραπείαν τῶν ψυχικῶν παθήσεων. Ἀπεδείχθη δηλαδὴ, ὅτι πλεῖστοι μαθηταὶ, ἐγγραφέντες εἰς τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα ταῦτα μὲ κακὸν βαθὺδὲν διαγωγῆς, ἐβελτιώθησαν ἐπαισθητῶς μετὰ παρέλευσιν δὲλίγου χρόνου, ἀνταπεκρίθησαν πληρέστατα πρὸς τὰς ἀξιώσεις τεῦ σχολείου καὶ ἀπεφοίτησαν φέροντες εἰς τὸ ἀπολυτήριόν των βαθὺδὲν ἀρίστης διαγωγῆς. Ἡ βελτίωσις δὲ αὕτη ἔγινεν ἄνευ ραβδισμῶν, σκαιῶν τιμωριῶν καὶ ὑβρεων. Οἱ ἀὴρ, τὸ φῶς, τὰ λουτρὰ, ἡ κίνησις, ἡ τροφή, ἡ ἀνάπαυσις δὲν θεραπεύονται μόνον τὸ σῶμα, δὲν ἐπιδροῦν μόνον εὐεργετικῶς ἐπὶ τῆς διανοήσεως, ἀλλὰ προάγουν σημαντικῶς καὶ τὸ ἥμικὸν συναίσθημα. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὡς πρὸς τὰ παιδία ὁ διανοητικὸς καὶ ὁ ἥμικὸς βίος ἔξαρτῶνται ἐκ τῆς σωματικῆς καταστάσεως πολὺ περισσότερον ἢ ὡς πρὸς τοὺς ἔχοντας μεγάλην ἡλικίαν ἀνθρώπους, μολονότι καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν τελευταίων τούτων μεταβάλλεται συνεπείᾳ σωματικῶν παθήσεων. Ὁθεν θεραπεύοντες καὶ ἐνισχύοντες τὸν δργανισμὸν τῶν παιδίων, ἐργαζόμενα συγχρόνως πρὸς καταπολέμησιν ἥμικῶν ἐλαττωμάτων καὶ πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένων ἥμικῶν βλαβῶν.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπὸ ὅψιν καὶ κᾶποιος ἄλλος σπουδαιότατος παράγων. Οἱ γονεῖς δὲν εἰναι πάντοτε δόκιμοι παιδαγωγοί, μολονότι ἐμφοροῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρίστων διαθέσεων καὶ αἰσθημάτων. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πολὺ δρθῶς ἔξιρκει τοὺς γονεῖς, διποτεῖς μὴ παροξύνουν τὴν δργὴν τῶν τέκνων τῶν. Πολλοὶ ἐνσπείρουν εἰς τὴν

ψυχὴν τῶν τέκνων των τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ταραχήν, τὴν ἀπείθειαν καὶ τὸ πεῖσμα. Ἀγνοοῦντες τὸν χαρακτῆρα των ἀνατρέφουν αὐτὰ κατὰ τρόπον ὅλως ἀντίθετον ἔκείνου, τὸν δοποῖον ἐπρεπε ν' ἀκολουθήσουν διὰ νὰ ἐπιτύχουν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Πρὸ παντὸς δὲ οἱ γονεῖς οὗτοι ἀπαιδνται αἰτιρῶς μεταπίπτοντες ἀπὸ τῆς ὑπερβολικῆς αὐστηρότητος εἰς τὴν ὑπέρμετρον ἐπιείκειαν καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερβολικῆς ἐπιεικείας εἰς τὴν ὑπέρμετρον αὐστηρότητα. Ἐὰν ή ἀγωγὴ τῶν φυοιολογικῶν παιδίων εἴναι ἥδη δυσκολωτάτη, πολὺ ἀκανθωδεστέρα είναι ή τῶν ἐπινόων παιδίων ἀγωγὴ. Η ἀσθενικότης των ἀπαιτεῖ ἡρεμίαν, σύνεσιν, κατανόησιν τῆς πραγματικῆς καταστάσεως, διηλαδὶ ἀρετὰς, χαρακτηρίζούσας ἐλάχιστον ἀριθμὸν γονέων. Εἰς τὸ ὑπαίθριον ὅμως σχολεῖον δὲχέφρων παιδαγωγὸς εὐνόλως δύναται συμπραττούσης καὶ τῆς ὑποβολῆς τοῦ περιβάλλοντος, νὰ καθοδηγῇ ἐκάστοτε τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν καὶ νὰ συντελέσῃ, ὅπως ἐπέλθῃ κατὰ τινα τρόπον ἀφ' ἔαυτῆς ή ἡμικὴ βελτίωσις.

Εἰς πολὺ χειροτέραν κατίστασιν ενδίσκονται τὰ παιδία ἔκεινα, τὴν ἀνατροφὴν τῶν ὅποιών οἱ γονεῖς ἐμπιστεύονται ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως. Τὰ παιδία ταῦτα δύνανται νὰ σωθοῦν μόνον ἐὰν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν πατρικὴν των ἐστίαν. Τοὺς ἐγκληματικῶς ἀδιαφόρους τούτους γονεῖς ἀντικαθιστῷ τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, οἱ τρόφιμοι τοῦ ὅποιού διατελοῦν ὑπὸ διαρκῆ ἐπίβλεψιν καὶ μάλιστα ὅχι ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, σκοποῦσαν τὴν τιμωρίαν διαπραχθέντος τυχὸν ἀδικήματος, ἀλλ' ὑπὸ εὐμενῆ προφυλακτικὴν ἐποπτείαν φύλου ἀδελφικοῦ. "Οχι ὑπὸ σχολαστικὴν καὶ τυραννικὴν ἐπίβλεψιν, ἀποπνίγουσαν τὴν ἐλευ-

θερίαν καὶ δολοφονοῦσαν τὴν φυσικὴν εὐθυμίαν τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ὑπὸ πατρικὴν καὶ λογικὴν προστασίαν ἐμπνέουσαν τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ διαχέουσαν τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν χαράν. Τὰ παιδία βαρέως φέρουν τὴν πίεσιν τῆς βασανιστικῆς ἐποπτείας, ἐνῷ τούναντίον συγκινεῖ αὐτὰ ἐπ' ἀγαθῷ ή φωτεινῇ πατρικῇ μεριμνα, ή δποία ἀποπνίγει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν πυρῆνα τοῦ κακοῦ ή τοῦλάχιστον περιορίζει τὴν ὀλεύθριαν μετάδοσίν τοι. Εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τοῦτο ἔγκειται ή διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἡθικοποιητικῆς δυνάμεως τῶν ἔξιχικῶν ἐνδιαιτημάτων καὶ τῆς ἔξαχρειωτικῆς ἐπιδράσεως τῆς ὅδοῦ, τῆς ἀνατρεπούσης πολλάκις τὰ μὴ ἀκόμη συμπαγῆ θεμέλια τῶν ἥθων καὶ τῶν διαθέσεων τῆς σύμπεριφορᾶς καὶ τῆς γλώσσης. Ό ἐν σπέρματι εὐγενῆς καὶ ἡθικὸς χαρακτήρ εὐδοκιμεῖ μόνον πλησίον τοῦ ἱεροῦ πυρὸς τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας του καὶ ὑπὸ τὸν προστατευτικὸν ἥλιον τοῦ σχολείου. Μακρὰν τῆς σκέπης αὐτῶν τὰ παιδία τὰ ἀσθενῆ τὴν βούλησιν, γίνονται μοιραίως θῦμα τοῦ κακοῦ παραδείγματος. Είναι γνωστόν, ὅτι ή τῶν κακῶν παραδειγμάτων ἐπίδρασις είναι ίσχυροτέρα τῆς ἐπιβολῆς τῶν καλῶν παραδειγμάτων, καὶ τοῦτο διότι ή πρὸς τὴν ἀρετὴν ἄγονσα ὅδὸς ἀπαιτεῖ δύναμιν, ἀντίδρασιν, ἡθικὸν σύνενος ἐνῷ ή πρὸς τὴν κακίαν ὅδηγοῦσα είναι εὔκολος καὶ βραχεῖα. Ή ἀνευ ἐπιβλέψεως διαμονὴ εἰς τὰς ἀγνιὰς τῆς πόλεως συνεπάγεται μυρίους κινδύνους (ἀλητισμόν). Εἰς τὰς ἀγνιὰς ταύτας εὑρίσκονται πολλὰ καταφύγια κακοηθείας καὶ κραιπάλης. Πολλοὶ βλέποντες παιδία συχνάζοντα εἰς ἀπηγορευμένας ὁδούς, ἀντιπαρέρχονται ἀδιάφοροι, καθὼς ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ λευτής, λέγοντες καθ' ἑαυτούς : «ἄς τὰ

συμμαζεύσων οἱ μητέρες τῶν». Τοιουτορόπως ὁ κατ' ἀρχὰς ἀκίνδυνος σπινθήρ ταχέως αὐξάνεται εἰς πυρκαϊὰν φρικαλέαν, μεταβάλλουσιν εἰς χέρσον γῆν τὸ τοσαύτην πληθὺν καρπῶν ὑπόσχόμενον ἔδαφος.

Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον εἶναι ὁ ἀγαθὸς σαμαρείτης, ἡ ἐπέμβασις τοῦ δποίου σώζει καὶ προφυλάσσει ἐπὶ ἐξ τούλαχιστον μῆνας τοὺς μαθητάς. Ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἡ ἐποπτεία ἡ ἀσκουμένη ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν διδασκάλων δὲν πρέπει νὰ εἶναι δεσποτική, διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ κατακλείσουν τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν κύματα ὀδυνηρῶν συναισθημάτων, τὰ δποῖα ἡμέραν τινὰ θ' ἀνατρέψουν ἄρδην τὰ μὲ τόσον κόπον οἰκειοθετήθεντα ἡθικὰ θεμέλια. Τὰ παιδία δικαιοῦνται νὰ ὑποδεικνύουν τὸν χρόνον καὶ τὸ εἶδος τῶν παιδιῶν, νὰ παρέχουν δὲ ἀφ' ἑαυτῶν καὶ κανόνας, κατὰ τοὺς δποίους πρέπει τυχὸν νὰ μετάβαλλωνται αἱ ὥραι τῶν παιδιῶν κτλ. Ἐν γένει δὲ οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ ἔχουν πλήρη ἐλευθερίαν. Μόνον κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὸ νέον περιβάλλον θὰ δυνηθῇ ν' ἀγωνισθῇ ἀποτελεσματικῶς τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν ἡθικὴν τῶν τροφίμων αὐτοῦ ὑπόστασιν. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ βελτίωσις αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῇ εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς μαθητάς, διότι ὅπως τὸ ἀξίωμα: « νοῦς ὑγιῆς ἐν ὑγιεῖ σώματι », οὕτω καὶ ἡ θεωρία, ἡ συνδεομένη πρὸς τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος δὲν ἔχει ἀπόλυτον κῦρος.

Μέχρι τοῦτο ὅμιλήσαμεν μᾶλλον περὶ τῆς εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἀσκουμένης ἐποπτείας, δηλαδὴ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας ἀρτίως ὠργανωμένου περιβάλλοντος. **Σπουδαιότερος** ὅμως εἶναι ἄλλος τις παράγων: ἡ ἐπιβολὴ

τοῦ παραδείγματος. Τὸ παράδειγμα ἔχει μεγίστην δύναμιν ὑποβολῆς, εἶναι παιδαγωγικὸς παράγων πρώτης γραμμῆς. Ποῦ ἔγκειται ἡ ὑψίστη σημασία τῆς οἰκογενείας ὡς πρὸς τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδός; Ἡ σημασία αὕτη συνίσταται πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν ἐπενέργειαν τοῦ παραδείγματος, τὸ δόποιον ὑποτιθέμενον ὅτι: οἱ γονεῖς δὲν εἶναι κάλαμοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου σαλευόμενοι, ἐγχαράσσεται βαθύτατα εἰς τὴν συνείδησιν. Ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἡ δύναμις καὶ ἡ μονιμότης τοῦ ἀγαθοῦ παραδείγματος ἥλαττώθη μεγάλως, συνεπείᾳ τῷ μεταβληθέντῳ δόρῳ τῆς ζωῆς, οἱ δόποιοι ἀναγκάζουν τοὺς γονεῖς νὰ ἐργάζωνται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μακρὰν τῆς οἰκίας των εἰς ἐργοστάσια, ἐμπορικὰ καταστήματα κ.τ.λ., αὐξάνεται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν κακῶν ἀνατεθραμμένων καὶ τῶν νεαρῶν ἐγκληματιῶν. Τὸ σχολεῖον προσπαθεῖ τοῦ παραδείγματος, μέγα δὲ μέρος τῶν ἐπιτυχιῶν του διείλεται εἰς τὴν προσπάθειαν ταύτην. Δυστυχῶς μόνον εἰς τὰ σχολεῖα τῶν χωρίων εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἡ τοιαύτη ἐπίδρασις δχι δὲ καὶ εἰς τὰ τῶν πόλεων, ἐνεκα πολλῶν καὶ διαφόρων λόγων. Τὸ ὑπαίθριον δικτυος σχολείον ἔξασκει ἐπὶ τῶν τροφίμων αὐτοῦ τὴν εἰρημένην ἡμικοποιητικὴν ἐπίδρασιν εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμόν. Ἰνα τὸ παράδειγμα τοῦ λειτουργοῦ τῆς ἐκπαίδευσεως δυνηθῇ νὰ ἐπενεργήσῃ ἀποτελεσματικῶς, ἀπαιτεῖται πλὴν τῆς διαρκείας τῆς ἐπιδράσεως καὶ ἐνδόμινχος σχέσις, συνδέουσα τὸν μαθητὴν πρὸς τὸν διδάσκαλον. Ἀνωτέρῳ εἴπομεν, ὅτι εἰς τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιατήματα ταῦτα εὐκόλως συνάπτονται δεσμοὶ ἐμπιστοσύνης καὶ ἀκραιφνοῦς φιλίας. Ο διδάσκαλος διαγινώσκων εὐκό

λως τὴν ἀτομικότητα τῶν παιδίων μεταχειρίζεται αὐτοὺς συμφώνως πρὸς ταύτην. Οἱ δὲ μαθηταὶ συναισθανόμενοι τὰς ἀγαθὰς προθέσεις τοῦ διδασκάλου εἴλικρινῶς συμμερίζομένου τὰς καθημερινὰς ἥδονὰς καὶ θλύψεις των, καταβάλλονταν πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως φανοῦν ἀντάξιοι τῆς στοργῆς καὶ τῆς μερίμνης τοῦ πνευματικοῦ των πατρός. Ὁ διδάσκαλος εἶναι διὰ τοὺς μαθητὰς ἀγαθὸς συνάδελφος, συμμετέχων τῶν παιδιῶν των, τῶν ἀστεῖσμῶν, τῶν ἀθώων ἀπολαύσεων των, χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ χάσῃ τὴν ἀξιοπρέπειάν των. Διότι ἀν ὑφίστατο τυχὸν τὴν ἀπώλειαν ταύτην, οὐδεμί τὸ θάνατον νὰ ἔχασκήσῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μαθητῶν, οἱ δοῦλοι θὰ τὸν πεφερεῖν τοὺς δικαίως. Οἱ παῖδες οὐδέποτε πρέπει νὰ λησμονοῦν τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ διδασκάλου ἀπόστασιν. Ἡ ἀξιοπρέπεια αὕτη ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ καλῶς ἐννοούμενη οἰκειότης ἀφ' ἐτέρου ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς ἐπιδράσεως τῶν μηνυμονευθέντων παραδειγμάτων.

Ἐδῶ πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἄλλος τις παράγων : ἡ διάρκεια τῆς ἐπιδράσεως. Ὅτι τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα ἔχουν μεγίστην ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὑπεροχήν, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ κοινὰ ἐκπαιδευτικὰ ἴδρυματα, ἐννοεῖται ἐκ τῶν προτέρων. Ὁ διδάσκαλος τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου ενδισκόμενος καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν του εὐκόλως δύναται νὰ μεταμορφεύσῃ εἰς αὐτοὺς τὰς διαθέσεις, τὰ συναισθήματα καὶ τὰς ἀρετὰς του. Εἰς τὸν εὐφυαντικὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως λειτουργὸν ἀρίστη παρέχεται εὐκαιρία, ὅπως, διὰ τῆς καθημερινῆς μετὰ τῶν μαθητῶν συμβιώσεως, προσδίδῃ εἰς τὰ θεωρητικὰ διδάγματα τῆς ἡθικῆς ἐποπτικὴν κατὰ τινὰ τρόπον μορφήν, καὶ νὰ συντελῇ

διὰ τῆς ἐναργοῦς αἰσθητοποιήσεως καὶ συναισθηματικῆς ἀναζωπυρώσεως τῶν ἡμικῶν ἀξιωμάτων, ὅπως ταῦτα ἐγγαράσσωνται βαθέως καὶ τελεσφόρως εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδίων. Κατ' ἔξοχὴν ὠφέλιμος διὰ τοὺς ἀναιμικοὺς μαθητὰς εἶναι ἀδιάπτωτος ἡρεμία τοῦ διδασκάλου, ἡ ἔξασκοῦσα ἐνεργετικωτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ταραγμένης ψυχῆς τῶν παιδίων. Βαθμηδὸν ἡ ἡρεμία αὕτη ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸν τροφίμους τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου, οἱ δποῖοι ὠφελοῦνται μεγάλως ἐξ αὐτῆς, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αὕτη μόνον προάγει τὸν ψυχικὸν βίον τῶν παιδίων, ἀλλὰ καὶ εἶναι σπουδαιότατος παράγων ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος. Ἐκ πάντων τούτων συνάγομεν τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι ἡ συμφώνως πρὸς τὰ λεζθέντα ἐπιβολὴ τοῦ παραδείγματος εἶναι ἔξοχον μέσον ἀγωγῆς.

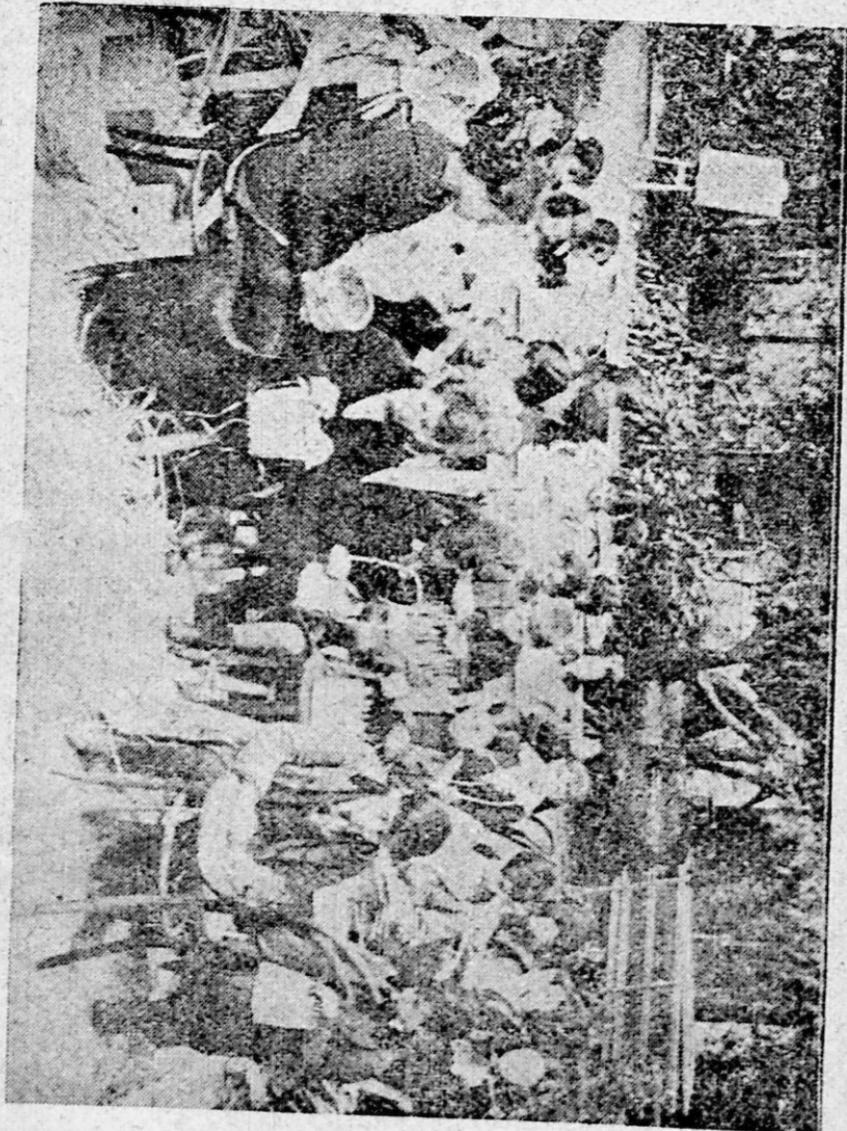
Ἐξ ἵσου σπουδαία, ἵσως δὲ σπουδαιοτέρα τοῦ παραδειγματισμοῦ, εἶναι ἡ καταπολέμησις τῆς δκνηρίας. Η σκόπιμος ἐναλλαγὴ τῆς ἐργασίας τῶν παιδιῶν καὶ τῆς ἀναπαύσεως εἶναι ἡ διῶνυξ, ἡ ἀποξηραίνουσα τὸ τέλμα τῆς ἀργίας, ἐντὸς τοῦ δποίου φιζοβολεῖ κάθε κακία καὶ ἐλάττωμα, καὶ ἡ μεταβάλλουσα τοῦτο εἰς γόνιμον γῆν, ἡ δποία παράγει ἀφθόνους πνευματικοὺς καὶ ἡμικούς καρπούς. Η ψυχὴ τῶν παιδίων ἐκείνων τὰ δποῖα τέρπονται εἰς τὰς παιδιὰς ἡ εἰς ἄλλας ἔστω καὶ ἡμικῶς ἀδιαφόρους ἀπασχολήσεις, δὲν σαγηνεύεται εὐκόλως ὑπὸ τῶν ἐπικινδύνων θελγήτρων τῶν ἀγυιῶν. Διότι οἱ σαρκοβόροι γῦπες τῶν ἀχαλινώτων δρέξεων, τῶν ἀθεμίτων ἥδονῶν, τῶν ἀνημίκων σχεδίων, δὲν ἐμφωλεύουν εἰς τὰ ὕψη τῶν παιδιῶν, ἀλλ' εἰς τὸ σπήλαιον τῆς δκνηρίας, τῆς ἀναισθησίας καὶ τῆς ἀδιαφορίας πρὸς πᾶ-

σαν εὐγενῆ ἀπόλαυσιν. Τὰ παράσιτα ταῦτα, τὰ δολοφονοῦντα ἀγρίως τὰ ψυχὰς πρέπει νὰ καταστρέψουνται διὰ παντὸς μέσου, διότι ἡ κατίσχυσίς των θ' ἀποπνίξῃ ἀργὰ ἢ γρήγορα πᾶσαν ἀγαθὴν τῶν παιδίων φοτήν. Ἄλλ' οἱ τρόφιμοι τῶν ὑπαίθριών σχολείων δὲν εἰναι ἐκτεθειμένοι περισσότερον ἢ οἱ λοιποὶ μαθηταὶ εἰς τοὺς κινδύνους τῆς ὀκνηρίας; Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ διδασκαλία των περιορίζεται εἰς δύο περίπου, καθ' ἐκάστην ὥρας. Ἡ ὑποφία αὗτη δύναται νὰ ἐγερθῇ μόνον ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὰ πράγματα. Διότι μεγάλη καταβάλλεται μέριμνα, ὅπως χρησιμοποιῆται ἐπ' ἀγαθῷ τῶν μαθητῶν κάθε στιγμή. Ενθὺς ὅταν παρατηρηθῇ ἀδιαφορία καὶ κόπωσις ἐπὶ ἐνὸς πεδίου, τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν διευθύνεται εἰς ἄλλο πεδίον ἀπὸ τῆς μιᾶς παιδιᾶς εἰς τὴν ἄλλην, ἀπὸ τῶν παιδῶν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἢ τὴν ἀφήγησιν μύθων ἢ διηγημάτων, ἀπὸ τῆς κινήσεως εἰς τὴν ἀνάπαυσιν. Ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ διδασκαλία, ἢ δοπία εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα λαμβάνει μεγάλυτέρας διαστάσεις καθημερινῶς. Μολονότι δὲ πάντα τὰ ἐκπαιδευτικὰ ταῦτα ἴδρυματα δὲν διδάσκουν δι' εἰδικοῦ τεχνίτου τὴν ἔντονοργικήν, ὅπως τοῦτο γίνεται εἴς τινα ὑπαίθρια σχολεῖα, παρέχουν οὐχ' ἡττον εἰς τοὺς τροφίμους των ἀρίστην εὐκαιρίαν, διὰ ν' ἀσχολοῦνται εἰς πολλὰ καὶ διάφορα τεχνικὰ ἔργα. Οἱ μαθηταὶ δύνανται νὰ σχεδιάζουν ποικίλα πλαστουργήματα ἐκ πηλοῦ, ἀργύρου κ.τ.λ. Τὰ ποράσια κατασκευάζουν ἐνδύματα, καπελλάκια καὶ πανεράκια διὰ τὰς κούκλας των ἐκ συνεστραμμένου χάρτου. Κατ' ἔξοχὴν δὲ πολύτιμος εἰναι ἡ εἰς τὸν ταϊδικὸν κῆπον ἐνασχόλησις, περὶ τῆς δοπίας ωμιλήσαμεν ἐν ἐκτάσει, "Οὐεν

βλέπομεν ὅτι τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον μηχανεύεται τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐκριζώσῃ ταχύτατα ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν πάιδιων κάθε καταστρεπτικὴν τάσιν καὶ ορπήν. Ἡ τάφρος καλύπτεται πρὸιν πέσουν ἐντὸς αὐτῆς οἱ μαθηταί, τὸ προλαμβάνειν δὲ τὴν ἡθικὴν στρέβλωσιν εἶναι πολυτιμότερον τοῦ θεραπεύειν αὐτὴν ὅταν πλέον ἐπέλθῃ. (Εἰκ. 20).

Ἡ αὐθόρμητος ἐνέργεια ἐπιδιώκεται πρὸ παντὸς εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ὡς κατ’ ἔξοχὴν συντελεστικὸν μέσον ἡθικῆς διαπλάσεως. Αἱ ἀτομικαὶ τάσεις καὶ κλίσεις τῶν μαθητῶν περιορίζονται εἰς λογικὰ δρια λαμβάνουσαι ἐσκεμμένην κατεύθυνσιν ἐπ’ ἀγαθῷ τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ συνόλουν. Εἰς τὴν διάθεσιν τῶν βιβλιοφύλων εὑρίσκεται πλουσία βιβλιοθήκη, χρησιμοποιουμένη κατὰ βούλησιν. Ἡ ὑπὸ ἀπαλῆς χλόης καλυπτομένη πλατεῖα, κειμένη ὑπὸ τὸ πυκνὸν φύλωμα ὑψικόμων δένδρων, χρησιμεύει ὡς τόπος κατακλίσεως. Εἰς τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀναγινώσκουν ἐκ περιτροπῆς οἱ μαθηταὶ τερπνωφελῆ διηγήματα. Μεγάλα τὴν ἡλικίαν κοράσια, ἔχοντα ἴδιαίτερον χάρισμα ν' ἀνατρέφουν μικρὰ παιδία, τὰ ἐφελκύσιν πρὸς ἕαντα διὰ τῆς συμμετοχῆς των εἰς τὰς παιδιάς, δι' ἀφιγγήσεως μύθων, διδασκαλίας στίχων, ἐρμηνείας εἰκόνων κ. τ. λ. "Ἄλλα κοράσια ἀσχολοῦνται εἰς χειροτεχνήματα (καλαθοπλεκτικὴν κ.τ.λ. Εἰκ. 20). Μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν μικραὶ καὶ μεγάλαι μαθήτριαι κατασκευάζουν ἐνδύματα καὶ καπελλάκια διὰ ταῖς κούκλαις των μετὰ καθημερινῆς αὐξανομένης δεξιότητος καὶ παραδειγματικοῦ ζήλου. Τὸ παράδειγμα δὲ τῶν μαθητῶν τούτων ἀκολουθοῦν καὶ οἱ μαθηταὶ προθύμως καὶ ἐπιμελῶς ἀσχολούμενοι μὲ τὴν κατασκευὴν ἀνεμιομύλων, ὑδρομύλων καὶ ἄλλων ἀντικειμέ-

Εικ. 20. Η κειροτεχνία είσταν υπαίθρια σχολεῖα (καλαθοπλευρική κελ).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νων. Ἄλλα παιδία ἀποκτοῦν βαθεῖαν καὶ σαφῆ γνῶσιν τῶν μεγάλων ἀγροτικῶν κτημάτων, τῶν ἵππων καὶ μηνιείων τῶν τοῦ τεῖου, τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων καὶ μνημείων τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ρώμης κ.τ.λ. ἢ τῶν οὐρανομήκων οἰκοδομῶν τῆς Νέας Ύόρκης, τῇ βιοηθείᾳ τῶν σχετικῶν σχεδιαγραμμάτων. Μετ' ἴδιαιτέρας εὐχαριστήσεως ἀπομιμοῦνται οἱ μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου. Σχηματίζονται δηλ. μικροὶ ἢ μεγάλοι διμύλοι παῖζοντες ρόλον μαθητῶν καὶ διδασκάλων. Ἀφ' ἑτέρου κάθε Σάββατον δργανοῦνται ἐσπερίδες ἀπαγγελίας καὶ θεατρικῶν παραστάσεων. Μικροὶ καὶ μεγάλοι μαθηταὶ συνωθοῦνται εἰς τὸ παιδικὸν θέατρον, οὐδεμία δὲ ὑπάρχει εἰλικρινεστέρα καὶ παταγωδεστέρα ἐπιδοκιμασία ἐκείνης, ἢ δποία ἀνταμείβει τοὺς δοιδοὺς καὶ τοὺς ἥθοποιοὺς τοῦ ἔξοχικοῦ ἐνδιαιτήματος. Πρὸς τὰς θεατρικὰς παραστάσεις ταύτας συνδέονται καὶ ἐκθέσεις, εἰς τὰς δποίας θριαμβευτικῶς ἐπιδεικνύονται τὰ χειροτεχνήματα τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν. Ἰνα δὲ ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη λάβῃ θετικωτέραν μορφὴν, διωργανώθησαν εἰς τινὰ ὑπαίθρια σχολεῖα καὶ παραδόσεις νοητηντικῆς. Μολονότι δὲ πολλὰ παιδία ἐδήλωσαν ὅτι εὐχαρίστως θὰ παρηκολούθησαν αὐτὰς τὰς παραδόσεις δλίγοι ἐκρίθησαν ἄξιοι, δπως λάβουν μέρος εἰς αὐτάς. Οἱ μέλλοντες νοσοκόμοι παρηκολούθησαν μὲ ἀδιάπτωτον προσοχὴν τὰς ἐφαρμογὰς τῶν ἐπιδέσμων, τῶν ἐπιθεμάτων, τῶν πιεστικῶν περιδέσεων κ.τ.λ.

Συγκεφαλαιοῦντες τὸ ἀνωτέρω συνάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ τῶν ἐπαιθρίων σχολείων τρόφιμοι δὲν εἶναι κατώτε-

ροι, τούλαχιστον ως πρὸς τὸν κυριωτέρους κλάδους, τῶν μαθητῶν τῶν κοινῶν σχολείων.

**3. Περὶ τῶν εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἀποτελεσμάτων
ώς πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἀγωγὴν**

Αὐτὰ ὅλα ἔχουν καλῶς. Ἀλλὰ τὶ μᾶς διδάσκει ἡ πεῖρα; Η πεῖρα λοιπὸν μᾶς διδάσκει, ὅτι τ' ἀποτελέσματα τῆς ὑπαιθρίου διδασκαλίας εἶναι ἄριστα. Μόνον εἰς τὴν γραφικὴν ἐργασίαν, ἵδιᾳ δὲ εἰς τὴν καλλιγραφίαν οἱ μαθηταὶ τῶν κοινῶν ἐκπαιδευτηρίων εἶναι ἀνώτεροι, ἐνῷ τούναντίον ἡ δεξιότης τοῦ προφορικοῦ λόγου μεγάλως προάγεται εἰς τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα ταῦτα. Εἰς τὸν κλάδους ἐπίσης ἔκεινούς οἱ ὅποιοι προϋποθέτουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀμεσον πρὸς τὴν φύσιν ἐπικοινωνίαν καὶ οἱ ὅποιοι ἀπαιτοῦν μεγάλην παρατηρητικότητα, οἱ τρόφιμοι τῶν ὑπαιθρίων σχολείων εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς λοιποὺς μαθητάς. Η ὑπεροχὴ δὲ αὗτη δεικνύεται σαφῶς ὅχι μόνον εἰς τὴν γεωγραφικὴν καὶ τὴν φυσιογνωστικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς μητρικῆς γλώσσης, κατὰ τὴν δοκίαν ἡ φύσις συντείνει πολὺ περισσότερον παρ' ὅσον νομίζουσι μερικοὶ σχολαστικοί. Η ἀντίληψις καὶ ἡ ἀπομνημόνευσις τῶν πραγμάτων γίνονται εὐχερέστεραι καὶ θελτικότεραι ἢ εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα. Τὸ αὐτὸ δὲ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς φαντασίας καὶ τῆς διανοήσεως. Η τέρψις καὶ ἡ χαρὰ τοῦ μανθάνειν βαίνουν παραλλήλως πρὸς τὴν ἐντασιν καὶ τὴν διάρκειαν τῆς προσοχῆς.

4. Περὶ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ τῶν
ὑπαιθρίων σχολείων.

Μέχρι τοῦτο διδάσκαλοι περὶ τῶν πολλαπλῶν δργανώσεων καὶ τοῦ θαυμασίου περιβάλλοντος κατὰ τρόπον, ὥστε εὐκόλως θὰ ἡδύνατο νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ εἰς τοὺς λόγους μας κἄποια παρεξήγησις. Τὸ περιβάλλον καὶ αἱ σκόπιμοι δργανώσεις ἔχουν βεβαίως μεγίστην ἀξίαν, ἀλλ' ἡ ἀξία ἐκμηδενίζεται ἐντελῶς, ἐὰν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἀτομικῆς πρωτοβουλίας. Ἐάν, οἱ διδάσκαλοι εἰναι ἀπλοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος παίδοτρίβαι, δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι θὰ ἐπέλθῃ κἄποια πρόοδος, ὡς πρὸς τὴν ἀγωγήν. Οἱ διδάσκαλοι τῶν ἐξοχικῶν ἐνδιαιτημάτων πρέπει νὰ ἐκτελοῦν τὸ ἔργον των μὲ φαιδρότητα καὶ ἀγάπην, νὰ ἔξευρίσκουν καθημερινῶς νέα μέσα καὶ ν' ἀνακαλύπτουν νέας ὄδούς. Αὐτὰ ἐννοεῖται ἀπαιτοῦν εὐαγγελικὴν ἀφοσίωσιν καὶ παραδειγματικὴν ἐθελουσίαν. Ἡ δυστροπία, ἡ ἀδιαφορία, ἡ δυσθυμία ἔξολοθρεύουν τοὺς διανοιγομένους κάλυκας τῆς νοημοσύνης καὶ τοῦ συναισθήματος, καθὼς ἡ πάχνη καταστρέφει τὰ ἑαρινὰ ἄνθη. Αἱ δέκα ἐξ ἑβδομαδιαῖς ὁραι διδασκαλίας ἀπαιτοῦν ὅπως καταβάλλεται ἐκάστοτε σύντομος ἐργασία καὶ προσπάθεια, διόπι ὁ χρόνος εἶναι πολύτιμος, οὐδεμίᾳ δὲ οιγμῇ πρέπει νὰ καταράλοκεται εἰς κενὰς λέξεις. Οἱ διδάσκαλος δοφεῖται νὰ παροτρύνῃ τοὺς μαθητὰς εἰς αὐτενεργὸν καὶ λογικὴν σύνδεσιν τῶν διδασκομένων, νὰ ἐνισχύῃ τὸ πνεῦμα τῶν διανοητικῶν καθυστερούντων μαθητῶν καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν ὄσον τὸ δυνατὸν ταχεῖαν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Εἰναὶ πράγματι δυσχερέστατον τὸ ἔργον

τοῦτο ! 'Αλλ' ἔξ ἴσου ἀκανθώδης, ἐὰν μὴ ἀκανθωδεστέρα, εἶναι ἡ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀσκουμένη ἀδιάπτωτος ἐποπτεία, δοθέντος ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναπούσεως τὸ διδάσκον προσωπικὸν ὀφεῖλει νὰ μεριμνᾷ ὅχι μόνον περὶ τῆς λογικῆς σωματικῆς ἀσκήσεως τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀρμονικῆς ἀναπτύξεως τοῦ διανοητικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ του βίου. 'Εν συντόμῳ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἔχῃ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εὔθυμον διάθεσιν, νὰ εἶναι προσηγένεστατος καὶ θεομότατος πρὸς τοὺς μαθητάς του, νὰ ενδύσκεται διαοκῶς εἰς τὴν διάθεσίν των, παρακινῶν καὶ προάγων αὐτοὺς διὰ συμβουλῶν, ἀναζωπυρώσεως καὶ ἐνθαρρυντικῶν λόγων εἰς ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν. Τὸ πράγματι δυσχερὲς τοῦτο ἔργον ἀπαιτεῖ διδασκάλους ὑγιεῖς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, δυναμένους ν' ἀνταποκριθοῦν τελείως εἰς τὴν ἐπίπλοκον αὐτὴν δρᾶσιν.

E'.

*Περὶ τῶν ἀπαραιτήτων δαπανῶν τῶν
ὑπαιθρίων σχολείων.*

Πολλοὶ καὶ διάφοροι λόγοι, περὶ τῶν δποίων θεωροῦμεν περιττὸν νὰ διμιλήσωμεν ἐνταῦθα διεξοδικῶς, προάγων ἡμᾶς εἰς τὸν ἴσχυρισμόν, ὅτι ἡ πολιτεία, καθὼς καὶ τὰ φιλανθρωπικὰ τῆς χώρας ἰδρύματα ἔχουν καθῆκον νὰ ὑποστηρίξουν ὑλικῶς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα. "Οπως αἱ πόλεις, οὗτα καὶ τὰ ἔθνη ἀποκομίζουν μεγάλην ἡμικὴν καὶ ὑλικὴν ἀφέλειαν ἀπὸ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἔξοχικῶν ἐνδιαιτημάτων. Τὰ δὲ φιλανθρωπικὰ καὶ ἀσφαλιστικὰ ἰδρύ-

*Εἰκ. 21. Μαθηταὶ ἵπαιθρίου σχολείου ἔτοιμοι
διὰ τὸ κολύμβημα*

ματα μεγάλην θὰ παράσχουν ὡφέλειαν εἰς αὐτὰ τὰ ταμεῖά των, ἐὰν ὑποστηρίξουν μὲ κάποιαν δραστηριότητα καὶ προθυμίαν τὰς προσπαθείας τῶν πόλεων¹, ώς πρὸς τὴν ἴδρυσιν ὑπαιθρίων σχολείων. "Ηδη πολλὰ ἀσθενικὰ παιδία ἀποστέλλονται εἰς τὴν ἔξοχὴν μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν ὅπως θεραπευόμενα μὴ ἐπιβαρύνονται λόγῳ ἀναπηρίας ἢ μακροῦ νοσήματος τὰ ταμεῖα τῶν πόλεων ἢ τὰ τῶν φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων. Εἶναι γνωστὸν δtti ἡ καταλιηλοτέρα ἥλικια πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀσθενειῶν καὶ πρόληψιν πάσης ἀναπηρίας εἶναι ὁ μέχρι τοῦ 1δου ἔτους χρόνος. 'Εὰν οἱ διευθύνοντες τάνωτέρω φιλανθρωπικὰ ἴδρυματα κατανοήσωσι τὰ προλεχθέντα θὰ παράσχωσιν αὐθορμήτως τὴν συνδρομὴν αὐτῶν εἰς τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα.

(1) Σημ. "Οταν, ὅπως π. χ. ἐν *Lyon*, τὸ γήπεδον καὶ κτίριον εἶναι ἰδιόκτητα, ἡ δυπάνη τῆς λειτουργίας εἶναι μηδαμινή. Οὗτω τῷ 1910 δι' 100 παιδία, ἀπὸ 1 Μαΐου μέχρι 30 Σεπτεμβρίου, τὸ σχολεῖον *Vernay* δὲν ἔξωδευσε πλέον τῶν 14,000 φρ. Τὸ ἀγγλικὸν σχολεῖον *Bostall*, εἰς τὸ διπότον διημερεύοντα (ἀνευ οἰκοτροφείου) είχε προϋπολογισμὸν 16,000 φρ. δι' 100 παιδία ἀπὸ τὸν Μάϊον. 'Οκτώβριον. 'Ἐν Μυλούζῃ ὅπου τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον μένει ἀνοικτὸν 6 μῆνας (7 Μαΐου-7 Νοεμβρίου) καὶ ἀποστέλλονται εἰς δύο σειρὰς ἀνά 100 παιδία μὲ διαμονὴν 3 μηνῶν ἐκάστης σειρᾶς, ἡ δαπάνη εἶναι μόνον 17,000 φρ. 'Ἐν Ἀγγλίᾳ ἔκαστον παιδίον ὑπ. σχολείου στοιχίζει 1,50 φρ. τὴν ἡμέραν. Τῷ 1904, εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ *Charlottenburg* ἔκαστον παιδίον ἐστοίχιζεν 0,65 φρ. ἡμερησίως· εἰς Μυλούζην 0,95 τῷ 1906, εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Λονδίνου 1,60 φρ. τῷ 1908.

ΣΤ'

**Ἡ σημασία τῶν ὑπαιθρίων σχολείων ὡς πρὸς τὴν
εκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν.**

Εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον διανοίγεται καὶ ἄλλο πεδίον δράσεως. Ὅπως πᾶσα ζωτικὴ ἴδεα, οὗτω καὶ ἡ συνδεομένη πρὸς τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα θὰ χύσῃ ἀφθονον φῶς ἐπὶ τινῶν σκοτεινῶν σημείων τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς. Ζῶμεν εἰς ἐποχὴν τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν μεγάλων μεταβολῶν! Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον παρέχει τὸ ὑπὸ τοῦ ἥλιακοῦ φωτὸς καταυγαζόμενον καὶ ὑπὸ δροσερῶν πηγῶν ἀρδευόμενον ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὅποιου δύνανται νὰ βλαστήσουν σφιγωδῶς καὶ ν' ἀποφέρουν καρποὺς ἀφθόνους ζητήματά τινα, σχετικὰ πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας. Τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα, ὡς ἀναμορφωτικὰ σχολεῖα, ἔχουν πλὴν τοῦ κινδίου προορισμοῦ των καὶ ἀλλήν ὑψηλὴν ἀποστολήν, ἵδιως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τοὺς μεταπολεμικούς.

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον θὰ διαφωτίσῃ τὸ ζήτημα τὸ ἀποβλέπον εἰς τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν τῶν παιδίων. Ἡ εἰς τὸ ἔξοχικὸν ἐνδιαιτῆμα ἀπασχόλησις, ἡ σκομποῦσα τὴν σύμμετρον θεραπείαν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, καθιστᾶ ὁφθαλμοφανέστερον τὴν μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐνυπάρχουσαν σχέσιν, καὶ δεικνύει σαφέστατα, ὅτι ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις ἔξαιρται ἐκ τῆς σωματικῆς ὑγείας καὶ συνεπῶς, ὅτι ἡ πνευματικὴ καὶ σωματικὴ ἀγωγὴ πρέπει νὰ βαίνουν παραλλήλως. Βαθύτερα καὶ

ἀκριβέστερα ἔννοοῦνται καὶ λαμβάνονται ἥδη ὑπ' ὅψιν αἱ βλάβαι τῆς ὑγείας τοῦ λαοῦ, αἱ δποῖαι προέρχονται ἐκ τῆς παραμελήσεως τῆς ὑγείας τῶν παιδίων καὶ συνεπάγοντα μοιραίως τὴν ἐλάττωσιν τῆς εὐημερίας καὶ τῆς μορφώσεως τῶν λαϊκῶν τάξεων.

Ἡ γυμναστική, αἱ κολυμβητικαὶ ἀσκήσεις, αἱ μικραὶ καὶ μεγάλαι ἐκδρομαὶ θὰ ἐνισχυθοῦν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὸ μέλλον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ δημιουργήσαντος καὶ ἐμπνέοντος τὴν ὑπαίθρια σχολεῖα. (Εἰκ. 2). Μεγάλην ἐνίσχυσιν καὶ ἐπέκτασιν ἐπίσης θὰ λάβῃ καὶ ἡ φοπὴ πρὸς γενικὴν εὐταγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τῶν σχολικῶν ἱατρῶν καὶ τῶν ὁδοντοϋ-ατρῶν, ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν δποίων εἶναι ἀδύνατος ἡ κανονικὴ τῶν ὑπαιθρίων σχολείων λειτουργία. (Εἰκ. 12). Τὸ ἀποτελέσματα τῆς συγχρόνου ἱατροπαιδαγωγικῆς εἶναι καταφανέστατα. Διὰ τοῦτο κάθε εὔλικρινής τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων φίλος ὀφεῖλει νὰ ὑποστηρίζῃ θερμότατα καὶ τὰς βοηθητικὰς τῶν κοινῶν σχολείων ὀργανώσεις, ὅτι τὸ ἀποτελέσματα τῶν ὑπαιθρίων σχολείων θ' ἀποβοῦν ἀποτελεσματικώτερα καὶ μονιμώτερα, ἐὰν οἱ μαθηταὶ ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ κοινὰ ἐκπαιδευτήρια δυνηθοῦν γὰρ συνεχίσουν τὰς γιμναστικάς των ἀσκήσεις, τὰ λουτρὰ καὶ τὴν ἀρτίαν διατροφήν των. Διὰ τῆς προληπτικῆς ἐργασίας ταύτης δὲν θ' ἀποσβῆθη ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ἀναπτυξία πλείστων παιδῶν καὶ συνεπῶς ἡ δαπάνη τῆς συντηρήσεώς των εἰς τὸ μέλλον. "Αλλως τε δέ, διὰ ποῖον λόγον δικαιοῦνται μόνον οἱ ἐπίνοσοι παῖδες ν' ἀπολαύουν τοῦ εὐεργετήματος τῆς πατρικῆς ταύτης μερίμνης; Δὲν συμφέρει ἀρά γε καὶ εἰς τὸ σύνολον καὶ εἰς τὰ ἄτομα, ὅπως καὶ οἱ ὑγιεῖς παῖδες ἐν-

σχύωνται σωματικῶς δι' ἀντιστοίχων ὁργανώσεων, δι' ἀγώνων, ἐκδρομῶν, γυμναστικῶν ἀσκήσεων κ. τ. λ.

Καὶ μία ἄλλη ἀξίωσις τῆς συγχρόνου ὑγιεινῆς τοῦ σχολίου πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπὸ σοβαρού ἔποψιν, δηλαδὴ ἡ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ὠρῶν τῆς διδασκαλίας. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς τῆς ἰδέας, ή ὅποια ἀπό τυνος χρόνου ἥσχισε νὰ λαμβάνῃ ἀκριβεστέραν καὶ θετικωτέραν μορφήν, αὐξάνονται καθημερινῶς. Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ἐλλείπει καὶ ἡ σχετικὴ ζωηρὰ ἀντίδρασις, ή ὅποια βεβαίως δὲν θὰ λείψῃ ποτέ, συχνότατα ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιχειρημάτων.

Ο χαρακτηρισμὸς τῶν σχολείων, ὃς φυτωρίων φυματίώσεως ὑπερβαίνει καὶ αὐτὴν τὴν ὑπερβολήν. Πολλοὶ δὲ ὑπέρμαχοι τῆς ἐλαττώσεως τῶν ὠρῶν τῆς διδασκαλίας κάινον ἐντύπωσιν ἀνθρώπων, οἱ δοποῖοι ἀγνοοῦν τί γίνεται εἰς τὰ σχολεῖα. Μερικοὶ π. χ. ἀπαιτοῦν ὅπως πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου μεταδόσεως μολυσματικῶν νόσων οἱ μαθηταὶ ἀλλάσσουν καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς θέσεις των ὕστερον ἀπὸ ἔνα μάθητα, τὸ δποῖον μόλις διτροεῖ ἡμίσειαν ὧδαν, ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλοι, οἱ δοποῖοι συγχέουν τοὺς μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων πρὸς τοὺς φοιτῶντας εἰς τὸ πανεπιστήμιον σπουδαστάς, ἐνῷ καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθῇ ὅτι τὰ εἰς τὰ παιδία διδασκόμενα μαθήματα εἶναι, λαμβανομένης ὑπ’ ὄψιν τῆς ἡλικίας των, τόσον δύσκολα ὅσον καὶ τὰ τῶν φοιτηῶν, δὲν πρέπει γὰρ λησμονήσωμεν ὅτι ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τούτων εἶναι εἰς τὰ καλῶς ὡργανωμένα σχολεῖα οὐσιωδῶς διάφορος τῶν πανεπιστημακῶν παραδόσεων.

Ἡ ἐλάττωσις τῶν ὠρῶν τῆς διδασκαλίας, δὲν ἀπέκτησε

ἔως τώρα θεωρητικὴν βάσιν ἀπηλλαγμένην ἀντιφάσεων, διότι δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη ὁριστικὰ σχετικὰ πορίσματα, στηριζόμενα εἰς τὴν ἐμπειρίαν.

Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα θὰ συντελέσουν σημαντικῶς εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἐν λόγῳ προβλήματος. Ἡδη τὰ ἐξοχικὰ ἐνδιαιτήματα ἀπέδειξαν ὅτι μὲ δῆλην τὴν ἐλάττωσιν τῶν ὠρῶν τῆς διδασκαλίας, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπίνοοι μαθηταὶ κάμνουν μεγάλας προόδους. Αὐτὸς δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ ἐλάττωσις τῶν ὠρῶν τῆς διδασκαλίας εἶναι ἀναγκαία καὶ διὰ τὰ κοινὰ σχολεῖα. Ἀπ' ἐναντίας αὗτη θὰ ἔγίνετο, αἰτίᾳ φρικτῶν ἀποτυχιῶν. Ο νέος οὗτος παιδαγωγικὸς θεσμὸς θὰ ἀπέβαινεν ὠφέλιμος, μόνον εἰ αἱ διέποντες τὰ ἐξοχικὰ ἐνδιαιτήματα ὅροι ἥτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξουν καὶ εἰς τὰ κοινὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα. Οἱ ὅροι οὗτοι συνίστανται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, τὴν κατασκευὴν μεγάλων πλατειῶν (εὐρυχωρίων), προωφισμένων διὰ τὰς παιδιάς, τὴν ἀποφυγὴν ὀγκωδῶν σχολικῶν οἰκοδομημάτων καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰς τὸ ὑπαίθρον. Ἐπίσης πρέπει νὰ παρέχεται εὐκαιρία, ὅπως οἱ μαθηταὶ ἀναπνέουν καθαρὸν ἀέρα, ἀπηλλαγμένον κονιορτοῦ, καὶ λαμβάνουν μέρος εἰς διασκεδαστικὰς παιδιάς πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἐνίσχυσιν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος καὶ ἐκγέμνασιν τῶν μυῶν, οἱ δρόποι οἱ ἀδρανοῦν κατὰ τὴν πιραδόσιν. Πρὸτερον δυνηθοῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν τ' ἀνωτέρω θὰ παρέλθῃ πολὺς καιρὸς. Πλὴν τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς ὠφελεῖται μεγάλως ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ἐξοχικῶν ἐνδιαιτημάτων καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ δργάνωσις τῶν κοινῶν σχολείων.

Πολλαὶ καὶ θερμαὶ συζητήσεις ἔγιναν ἔως τώρα ως πρὸς

τὸ ζήτημα τῆς συνανατροφῆς ἢ συνεκπαιδεύσεως (*co-education*) ⁽¹⁾.

Πολλοί ἔξαιρουν καὶ πολλοί καταδικάζουν τὸν θεσμὸν τοῦτον. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν ἐλύθη ἀκόμη, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῇ θεωρητικῶς. Ἡ λύσις αὐτοῦ ἐναπόκειται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐμπειρίαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὀφείλομεν νὰ χαιρετήσωμεν μετὰ χαρᾶς πᾶσαν σχολικὴν ὁργάνωσιν, ἡ ὅποια παρέχει εὐκαιρίαν συνεργασίας καὶ συμβιώσεως ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ παροτρύνει ταῦτα εἰς εὐγενῆ ἄμιλλαν. Ἔνας ἐκ τῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι μεγάλως θὰ συντελοῦν εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος, εἶναι καὶ τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον, εἰς τὸ ὅποιον συνδιαιτῶνται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἄρρενα καὶ θήλεα, συνεργαζόμενα, συμπαῖζοντα, συνδιασκεδάζοντα, συντρώγοντα. Μόνον τὸ λουτρὸν τὰ χωρίζει ἐπί τινα χρόνον. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι τ' ἀποτελέσματα τῆς συμβιώσεως ταύτης εἶναι πολὺ εὐχάριστα. Τὰ ἄρρενα γίνονται κοσμιώτερα, ἐπιμελέστερα, ἐργατικώτερα· τὰ κοράσια αὐτοτελέστερα, ἐνεργητικώτερα, φιλομαθέστερα. Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα θὰ συντελέσουν εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς συνανατροφῆς περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην δοκιμὴν καὶ ἀπόπειραν, διότι μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι ενδίσκονται μεταξύ, ὅχι μόνον εἰς τὰ μαθήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ διαλείματα καὶ τὰς παιδιάς. Καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο αἱ γενόμεναι παρατηρήσεις

(1) βλ. σχετικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ συγγραφέως κατὰ τὰς πρὸ διετίας γενομένας σχετικὰς συζητήσεις εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις «Σύλλογον ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικός».

νπῆρξαν πολὺ εἰχάριστοι. Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ εἴπωμεν, δτὶ πρέπει ν' ἀσκῆται διαρκὴς προληπτικὴ ἐποπτεία, ἡ δποία δὲν πρέπει νὰ ὑποπίπτῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν μαθητῶν. Διότι ἀν ὑπέπιπτεν εἰς αὐτὴν θὰ ἔκινει τὴν περιέργειαν καὶ θ' ἀφύπνιζεν ἀκριβῶς τὰ συναισθήματα καὶ τὰ δρμέμφυτα ἐκεῖνα, τὰ δποῖα προσπαθεῖ ἀκριβῶς νὰ μὴ ἀφυπνίσῃ.

Τὰ πρόσματα ταῦτα τῆς ἐμπειρίας μεγάλην παρέχουν συμβολὴν εἰς τὴν εὑρυτέραν διάδοσιν δρμοτέρων γνωμῶν, συνδεομένων πρὸς τὸ πολυυρθρόντον τῆς συναναστροφῆς ζήτημα εἶμενδα δὲ βέβαιοι, δτὶ σὺν τῷ χρόνῳ δ ὑεσμὸς οὗτος θὰ εὑρῃ πολλοὺς δπαδοὺς καὶ μεταξὺ τῶν κύκλων ἐκείνων, οἱ δποῖοι τὸν καταπολεμοῦν τώρα. Ἐννοεῖται οἵκουθεν, δτὶ εἰναι ἀδύνατος ἡ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο πλήρης συμφωνία τῶν γνωμῶν, διότι οἱ δροὶ καὶ αἱ συνθῆκαι εἰναι τόσον πολυσχιδεῖς καὶ περίπλοκοι ὥστε ἀποκλείεται καθ' δλοκληρίαν ἡ εὑρεσις μιᾶς δριστικῆς λύσεως. Ἡ μόρφωσις μιᾶς σαφοῦς καὶ συγκεκριμένης γνώμης ἀπαιτεῖ σύντονον καὶ ἐμβριθῆ μελέτην ὅλων τῶν σχετικῶν λεπτομερειῶν. Πρέπει νὰ ληφθοῦν πρὸ δρμαλμῶν αἱ κατὰ τόπους συνθῆκαι, ἡ ἡλικία, τὸ περιβάλλον, ἐκ τοῦ δποίου τὰ παιδία προέρχονται, δ ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς διανοήσεως, τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς βιουλήσεως Οἱ λόγοι δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δποίων θὰ μορφωθῇ μία ὀρισμένη γνώμη δὲν πρέπει νὰ γενικευθοῦν ὡς πρὸς ὅλα τὰ παιδία, διότι ἡ ἐσπενσμένη γενίκευσις εὐκόλως ὀδηγεῖ εἰς τὴν πλάνην. Ωσαύτως δὲ ἡ ἔρευνα τῶν διαφόρων λεπτομερειῶν πρέπει νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ ἐμπειρικὴν

βάσιν. Μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ ἐμπειρικὴ μελέτη τῶν ἴδιαιτέρων ὅρων καὶ συνθηκῶν θὰ δυνηθῇ νὰ προαγάγῃ εἰς τὸ μέλλον τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα. Ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθουμένου ἀπαιτεῖται πρὸ παντὸς ἡ μόρφωσις ἵκανῶν καὶ προθύμων παρατηρητῶν, εἰς τὴν δποίαν τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα θὰ δώσουν πολύτιμον συμβούλην, ἐπειδὴ ὑποχρεοῦται τρόπον τινὰ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεόμοῦ τούτου, καὶ διότι, τὸ γενικὸν συμφέρον του ἀπαιτεῖ ἀμερόληπτον ἔλεγχον τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ δποῖα σχετίζονται πρὸς τὴν συμβίωσιν καὶ συνεργασίαν τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων καὶ μάλιστα παρ' ἡμῖν.

Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον παρέχει ἐπίσης διδακτικώτατα παραδείγματα σχετικὰ πρὸς τὴν πειθαρχικὴν καὶ διαμορφωτικὴν δύναμιν τοῦ σχολικοῦ βίου, πρὸς τὴν λογικὴν σχέσιν τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητάς. Δὲν ἀνήκομεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ὑπερεναισθήτων ἐκείνων ἀνθρώπων, οἱ δποῖοι λειποθυμοῦν ἐπὶ τῇ θέᾳ ράβδου, εἰς σχολικόν τι ἔδρυμα. Τούναντίον νομίζομεν, ὅτι ἡ σύγχρονος μαθητιῶσα νεότης, ἡ εὐκόλως συμπασυρομένη ὑπὸ τῆς δίνης μερικῶν ἀκολάστων καὶ ἀνηθίκων θεωριῶν, ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιβολὴν αὐστηρῶν πειθαρχικῶν μέτρων. Γνωρίζομεν ὅμως ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ἡ ράβδος χρησιμοποιεῖται περισσότερον παρ' ὄσον πρέπει, καὶ ὅτι ἡ εἰρωνεία καὶ ὁ σαρκασμὸς βασανίζουν τοὺς μαθητὰς περισσότερον ἀπὸ τοὺς ὀδυνηροὺς ραβδισμούς. Ἐπίσης γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ραβδισμοὶ καὶ τὰ φαπίσματα συνδυάζονται συχνότατα μὲν ὑπέρμετρον εὐασθητησίαν. Ἡ ἐκτίμησις τῶν αἰτιῶν, ἡ ἐσκεμμένη ἐπιείκεια καὶ πραότης, ἡ συνεπής πρὸς ἑαυτὴν αὐστηρότης, τὰ προ-

ληπτικὰ μέτρα, αἱ λογικαὶ σχέσεις διδασκάλων καὶ μαθητῶν, εἰναὶ ἀποτελεσματικώτερα ἥθικοποιητικὰ μέσα, παρὰ αἱ τραχεῖαι πειθαρχικαὶ ποιναί. Ἐὰν ἐφηρμόζετο παντοῦ αὐτὴ ἡ μέθοδος· θὰ προήρχετο μεγίστη ὡφέλεια ἐξ αὐτῆς. Οἱ τρόποι τῶν ἔξοχικῶν ἐνδιαιτημάτων εἰναι ἐν γένει δύστροποι, νευρικοί, εὐερέθιστοι, δίδουν ἀφορμὴν πολλῶν καὶ ποικίλων παραπόνων καὶ πολλάκις βασανίζουν οἰκτρῶς τὸν διδάσκαλον. Ἐν τούτοις παρ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἀνατρέφονται καὶ ἐκπαιδεύονται ἄνευ φαβδισμῶν, φαπισμάτων καὶ ὑβρεων, τοῦτο δὲ δεικνύει σαφῶς, ὅτι ἡ ἀγωγὴ τῶν μαθητῶν τῶν κοινῶν ἐκπαιδευτηρίων εἰναι πολὺ εὔκολωτέρα ἄνευ τῶν βαρβάρων τούτων πειθαρχικῶν ποινῶν.

Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα προάγουν καὶ ἄλλα παιδαγωγικὰ ζητήματα. Πρὸ παντὸς ἡ τάσις τοῦ διδάσκειν εἰς τὸ ὑπαίθριον ἐφ' ὅσον εἰναι δυνατόν, θὰ λάβῃ ἐκ τῶν ἔξοχικῶν ἐνδιαιτημάτων ζωτικωτάτην ἐνίσχυσιν. Εἰς αὐτὰ ἡ ἐπίσημος, διὰ νὰ εἴπωμεν οὕτω, διδασκαλία περὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὁποίας ὀμιλήσαμεν ἐκτενῶς, τελεῖται σχεδὸν πάντοτε ἐν ὑπαίθρῳ. Φρονοῦμεν δέ, ὅτι αἱ συναφεῖς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας ταύτης ἀποδεῖξεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἥδη προσαγάγει ἀνωτέρω, εἰναι ἵκαναι, ὅπως πείσουν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μέχρι σήμερον ἥγνόουν τὰ κατ' αὐτήν, ὅτι ἡ ἔφεσις καὶ ἡ δύναμις τοῦ μανθάνειν ἀφυπνίζονται καὶ κραταιοῦνται παραδειγματικῶς διὰ τῆς ὑπαίθριου διδασκαλίας· ὅτι αἱ σωματικαὶ βλάβαι, αἱ ἐκ τοῦ καθιστικοῦ βίου προερχόμεναι, ἀποσοβοῦνται ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ὅτι προάγεται σημαντικῶς ἡ θετικὴ ἐκπαίδευσις.

Τὰ ἔξοχικὰ ἐνδιαιτήματα ὅχι μόγον πείθουν τὸν παρα-

τηρητήν περὶ τῆς ἀξίας τῆς ὑπαίθριον διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ὑποδεικνύοντος τὸν τρόπον, κατὰ τὸν δποῖον ἡ διδασκαλία αὗτη πρέπει νὰ γίνεται οκοπίως καὶ ἀποτελεσματικῶς. Μερικοὶ ἐπιθυμοῦν καὶ ὀφεῖλον νὰ ἐφαρμόσουν τὴν μέθοδον ταύτην τοῦ διδάσκειν, ἀγνοοῦν ὅμως τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς. Μόνον τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον θὰ δυνηθῇ νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἔργον. Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἀφ' ἐνὸς μέν, ἐρευνοῦν, ἐξετάζουν καὶ ἐκτελοῦν πειράματα, ἀφ' ἑτέρου δέ, εἶναι συμπυκνωτῆρες τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν ἐρευνῶν ἐκείνων, εἰς τὰς δρομούς εἰχον προβῆ πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἔξοχοι παιδαγωγοί. Οἱ λειτουργοὶ ἐκεῖνοι τῆς ἐκπαιδεύσεως, οἱ δρομοί, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ εὔσυνείδητοι δὲν τολμοῦν νὰ διδάσκουν ἐν ὑπαίθρῳ φοβούμενοι μήπως βλάψουν τοὺς μαθητάς των, θὰ λάβουν θάρρος ἀναλογιζόμενοι τ' ἀποτελέσματα τῶν ὑπαίθριών σχολείων καὶ θὰ διδάσκουν εἰς τὸ ἔξης ἀνενδοιάστως πλησίον τοῦ παφλάζοντος ρυακίου, κάτω ἀπὸ τὰ πράσινα δένδρα τοῦ δάσους, εἰς τὸν ἄγρον καὶ εἰς τὰ βουνά! Τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα δεικνύονταν καθαρὰ ὅτι θὰ εἶναι εἰς τὸ μέλλον δυνατὴ ἡ ἀπόσπασις τῶν παιδίων ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς τοίχους τοῦ σχολείου καὶ ἡ μεταφορά των εἰς τὸ φῶς, τὸν ἀέρα, τὸ διάσος, τὸν ἄγρον! Ἐκεῖνο, τὸ δρόμον καὶ ὁ αἰσιοδοξώτερος ἀκόμη διδάσκαλος μόλις ἐτόλμα νὰ διερευθῇ ἔγινε τώρα πραγματικότης παρ' ὅλας τὰς ἀμφιβολίας τῶν σκεπτικιστῶν! . . .

Εἶναι γνωστὸν ὅτι μερικὰ ἴδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια εἰσήγαγον ἥδη πρὸ πολλοῦ τὴν νέαν αὐτὴν διδακτικὴν μέθοδον καὶ ὅτι δικαιοῦνται συνεπῶς νὰ θεωρηθοῦν ως φωτεινά

πρότυπα. Ἀναφέρομεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀναγνώστου τὸ παρὰ τὴν Τένην ἔξοχικὸν ἐνδιαίτημα τοῦ Trüper, τ' ἀγροτικὰ σχολεῖα τοῦ Δόκτορος Lietz, καὶ τὸ ἐν Παρισίοις ὑπαίθριον σχολεῖον τοῦ Ἑλληνος ἀριθμομνήμονος Διαμάντη.

Τὰ ἐκπαιδευτικὰ ὅμως αὐτὰ ἰδρύματα δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἐφελκύσουν τὴν γενικὴν προσοχήν, οὕτως ὥστε ἡ εὐεργετικήν των δρᾶσις ἔμεινεν ἄγνωστος. Ἄλλως τε δὲ ἡ ἐπίδρασις τοῦ διδακτικοῦ παραδείγματος των ἐμετριάσθη σημαντικῶς, λόγῳ τῆς ἰδρύσεως μεγάλου ἀριθμοῦ λυκείων, τὰ ὅποια ἀγωνίζονται τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρχεως ἢ ἐπιδιώκουν αἰσχροκερδῶς τὴν ἐξυπηρέτησιν ἴδιοτελῶν συμφερόντων. Κατὰ τῶν ὑπαίθριών ὅμως σχολείων εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιφράγμῃ τοιαύτη μοιφή, διότι ταῦτα δὲν διέπονται ὑπὸ τοιούτων ταπεινῶν ἐλατηρίων. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος κατανοεῖται καὶ ἐκτιμᾶται περισσότερον ἡ πολύτιμος δρᾶσις των, εἰμεθα βέβαιοι, ὅτι θὰ ἐπιβληθοῦν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὸ μέλλον, καὶ ὅτι μεγάλως θὰ ὀφεληθοῦν ἐκ τῶν παραδειγμάτων ἡ ἐκποίδευσις καὶ ἡ ἀγωγή.

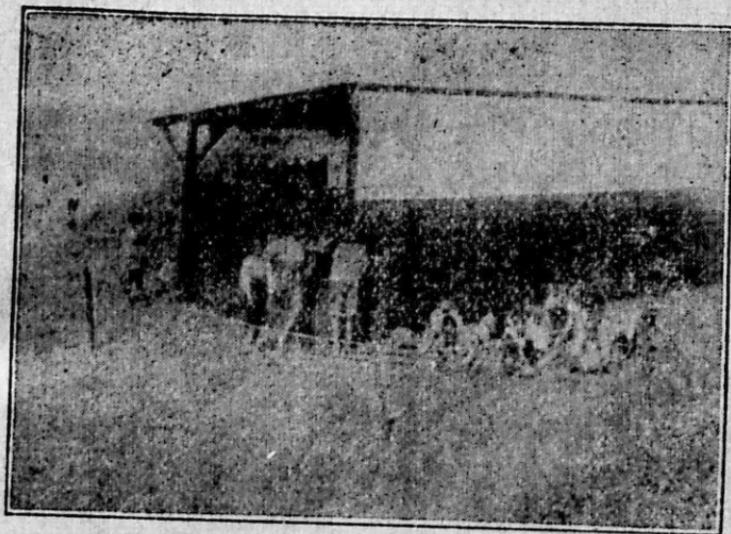
Z'

Περιγραφὴ τῶν σπουδαιοτέρων ὑπαιθρίων σχολείων.

Τερματίζοντες τὴν μέλέτην ταῦτην θεωροῦμεν καλὸν νὰ παραμέσωμεν τὰ ὀνόματα τῶν τόπων, εἰς τοὺς δρούς οὓς ἔχουν ἰδρυθῆ τὰ σπουδαιότερα ὑπαίθρια σχολεῖα καὶ τινας συναφεῖς πρὸς αὐτὰ σημειώσεις.

1. Charlottenburg. Ἡ οχισε νὰ λειτουργῇ τὴν 1ην Αὐγούστου 1904. (Ἔιδε σελ. 21.) Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη

μέρος τῶν μαθητῶν διέμεινεν εἰς τὸ ἔξοχικὸν τοῦτο ἐνδιαιτημα μέχρι τῶν Χριστουγέννων. Τὸ περίφραγμα ἀνήκει εἰς τὴν Neuwestendgesellsch. Ὁ πατριωτικὸς σύλλογος τῶν κυριῶν ἀνέλαβε τὴν οἰκονομικὴν διαχείρησιν καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἰδρύματος ἵδιαις δαπάναις καὶ ἔθεσεν

Εἰκ. 22. Τὸ παιχνίδι τῆς ἄμμου.

ἐπίσης εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πόλεως παράπτηγμα συστήματος Dekker. Οἱ γονεῖς ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἔξόδων τῆς διατροφῆς ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς τῶν καταστάσεως. Κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ὑπαίθριον τοῦτο σχολεῖον ἐφοίτων 120 μαθηταὶ ἀπὸ δὲ τοῦ 1906 δ ἀριθμὸς τῶν τροφίμων αὐτοῦ ηὗξηθη εἰς 240. Τὸ διδάσκον προσωπικὸν

σύγκειται ἐκ δύο διδασκαλισσῶν, ἐξ διδασκάλων καὶ ἑνὸς βοηθοῦ.

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρῳ ἐκπαιδευτηρίου, ἵδρυμη πρό τινος χρόνου καὶ ἀλλό ὑπαίθριον σχολεῖον, προωθισμένον διὰ τοὺς προερχομένους ἐξ ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων μαθητάς.

2. *Mυλινῆς* ἐν Ἀλσατίᾳ. Ἡρχισε νὰ λειτουργῇ τῇ 7η Μαΐου 1906. Διδάσκον προσωπικόν : 3 διδάσκαλοι καὶ 3 διδασκάλισσαι. Ἀνοικτὸν ἀπὸ τοῦ Ηάσκα μέχρι τέλους Ὁκτωβρίου. Μαθηταὶ 200. Βλ. πλείονα εἰς σελ. 25.

3. *Μονάχου-Galdbach*.— Συνεστήμη τῇ 28 Μαΐου 1906. Παραπήγματα ἐντὸς πευκῶνος, κειμένον παρὰ τὸ χωρίον. Χρησιμοποιεῖ ἐπίσης τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτάς. Διάρκεια φοιτήσεως : 3—4 μῆνας, ἀλλ' ὅχι ώς πρὸς ὅλα τὰ παιδία, τινὰ τῶν δποίων παραμένοντα βραχύτερον χρόνον εἰς αὐτό. Αὔξησις βάρους τὸ πρῶτον ἔτος 1,2 χρ. κατὰ μέσον ὅρων ώς πρὸς πάντας τοὺς τροφίμους του, δηλαδὴ καὶ ώς πρὸς ἐκείνους, οἱ δποῖοι ἐφοίτησαν βράχυν χρονικὸν διάστημα κατὰ τὰς διακοπάς. Καθημερινὴ ίατρικὴ ἐπίσκεψις. Ἐν ἔτει 1906 παρέμειναν εἰς αὐτὸν ἐν ὅλῳ 118 μαθηταὶ δ ἀριθμὸς τῶν εἰς αὐτὸν φοιτώντων παιδίων ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρων εἰς 40. Αἱ πρῶται δαπάναι τῆς Ἰδρύσεως ἔγιναν ὑπό τινος σωματείου. Τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως τῶν μαθητῶν πληρώνονται ἐν μέρει μὲν ὑπὸ τῶν γονέων, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τῶν πτωχοκομείων ἢ ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῶν παιδικῶν ἔξοχῶν. Ἐκαστος μαθητὴς καταβάλλει 60 ἑκατοστὰ τοῦ μάρκου τὴν ἡμέραν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἔξόδων τῆς διὰ σιδηροδρόμου μεταφορᾶς.

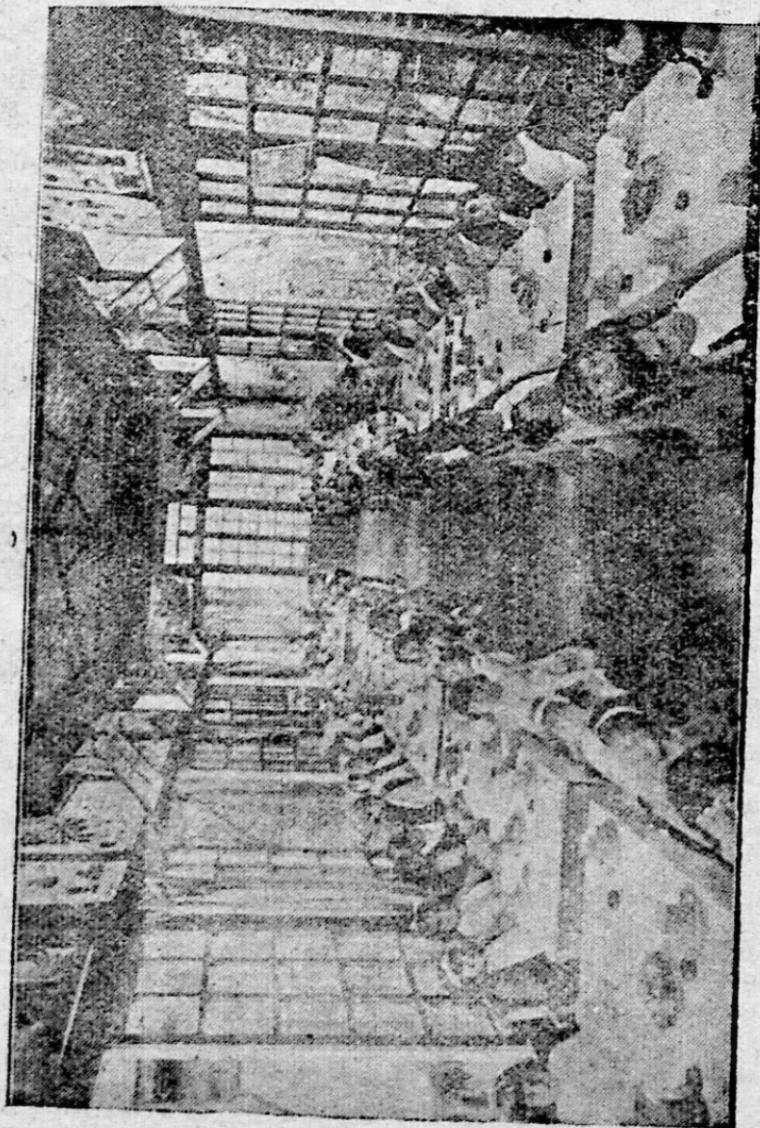
4. *Cassel*.— Ἡρχισε νὰ λειτουργῇ τῇ 27 Μαΐου 1907.

Ίδρυθη ὑπὸ τοῦ «Ἐξοχικοῦ Ἀναρρωτηρίου» τῆς πόλεως. Συνίσταται δὲ ἐκ μιᾶς ὑπηγέμου στοᾶς μήκους 20 καὶ βάθους 5 μέτρων, ἐστραμμένης πρὸς νότον. Εἰς αὐτὴν προστίθενται ἄλλη εὐρύχωρος καὶ εὐάερος στοὰ 78 μέτρ. μ. ἡ ὅποια καὶ θεομάνεται. Αὐτοτελὲς οἰκοδόμημα, προωρισμένον διὰ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, κῆποι, μεγάλαι πλατεῖαι παιδιῶν διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητρίας καὶ ἀπόπατοι χωρισμένοι *ἄπ* ἄλλήλων. Κιγκλίδωμα μήκους 270 καὶ ὑψους 1,60 μέτρ. περιβάλλει ὁλόκληρον τὸ σχολεῖον. Τὸ κτίριον τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας σύγκειται ἐξ ἑνὸς δωματίου, προωρισμένου διὰ τὴν οἰκονόμον, ἑνὸς μικροῦ μαγειρείου διὰ τὸ κακάον καὶ τὸ γάλα, ἑνὸς μεγάλου δωματίου λουτρῶν, εἰς τὸ ὅποιον δύνανται νὰ λαμβάνουν τῇ ὑποδείξει τοῦ ἱατροῦ 8—10 παιδία συγχρόνως λουτρὰ καταιονήσεως καὶ θερμὰ ἢ ἱαματικὰ λουτρά. Τὰ φαγητὰ λαμβάνονται ἐκ τοῦ «Ἐξοχικοῦ Ἀναρρωτηρίου». Η πόλις τοῦ Cassel ἀποστέλλει εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἐξοχικὸν ἐνδιαίτημα, δι' ἴδιων της δαπανῶν παιδία ἔχοντα τὸ δικαίωμα νὰ παραμένουν εἰς αὐτὸν 30 ἡμέρας.

Ίδιωται, μετοχικὰ ταμεῖα ἐργατῶν, ὁ σύλλογος πρὸς καταπολέμησιν τῆς φυίσεως, σιδηροδρομικοὶ σύλλογοι, σωματεῖα κυριῶν, ἡ διεύθυνσις τῶν πτωχοκομείων παρέχουν προδύμως τὴν συνδρομήν των. Εἰς τὸ ὑπαίθριον τοῦτο σχολεῖον διαμένουν ἐπὶ 30 ἡμέρας παιδία φοιτῶντα εἰς τὰ κοινὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ἐκάστη τάξις διδάσκεται μίαν ὥραν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, θριμμητικήν, ἰχνογραφίαν, θεματογραφίαν, πατριδογραφίαν καὶ φυσιογνωστικὰ μαθήματα. Μαθήται τοῦ εὐαγγελικοῦ φροντιστηρίου τοῦ

Fröbel βιοηθοῦν τὸ διδάσκον προσωπικόν. Ἡ ξυλουργία διδάσκεται ὑπὸ εἰδικοῦ τεχνίτου. Ἰδίως, ἀριστα ὑπῆρξαν μέχρι τοῦτο τ' ἀποτελέσματα ώς πρὸς τὰς καταρροϊκὰς παθήσεις, τὰς βλάβας τῶν ἀνα τνευστικῶν δργάνων καὶ τὴν ἀναιμίαν. Πλὴν ὅλιγων ἔξαιρέσεων, τὸ βάρος τοῦ σώματος τῶν μαθητῶν ηὗξήθη σημαντικῶς : 6—8 χιλ. κατὰ μέσον δρον καὶ εἰς μερικοὺς μαθητὰς εἰς 18 χιλ. Άλι δαπάναι τῆς συντηρήσεως ἀνέρχονται εἰς 21 2]3 ἐκατοστὰ τοῦ μάρκου καθ' ἡμέραν. Μηνιαῖα σιδηροδρομικὰ ἔξοδα 1.25 μάρκ. δι' ἔκαστον μαθητήν (προπολεμικὴ τιμή).

5. Ebelfeld. Τὸ ὑπαίθριαν τοῦτο σχολεῖον ἰδρύθη τῇ 17 Ιουλ. 1907, ἐν Burgholz. Παράπηγμα συστήματος Dekker, ἀνοικτὴ στοὺς κατακλίσεως μήκους 23 καὶ πλάτους 6.50 μέτρων. Εἰς τὸ σχολικὸν παράπηγμα εὑρίσκονται δύο αἴθουσαι παραδόσεων μετὰ 10 μεγάλων παραθύρων, ἔχοντων διεύθυνσιν πρὸς τὸ δάσος, καὶ ἐν δωμάτιον διὰ τὸ διδάσκον προσωπικόν. Άλι αἴθουσαι τῶν παραδόσεων κοσμοῦνται ὑπὸ ἀπλῶν συμπτυσσομένων τραπεζῶν καὶ ἀναπαυτικῶν καθισμάτων ἀπὸ καλάμι. Εἰς τὴν στοὰν τῆς κατακλίσεως εὑρίσκονται ἕνα πλυντήριον καὶ ἕνα δωμάτιον διὰ τὸν φύλακα τοῦ σχολείου. Τὸ 1910 ἐκτίσθη καὶ παράπηγμα ὑπνου, λρησμοποιηθὲν ὑπὸ 28 ἀσθενικωτάτων μαθητῶν. Άλι δαπάναι τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῆς δργανώσεως τοῦ παραπήγματος τοῦ ὑπνου ἀνῆλθον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 16,000 μάρκων, αἱ τῆς στοᾶς τῆς κατακλίσεως εἰς 3, 852.74, καὶ αἱ τῶν ἀποπάτων εἰς 458.50. Εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μαθητῶν εὑρίσκεται παιδικὸς κῆπος. Μεγάλη πλατεῖα μὲ γυμναστικὰ δργανα. Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο φοιτοῦν 25

Εικ. 23. Πολυελέγχων εξισωτίς των αμερικανικού υπαρχίου σχολείου

μαθηταί. Δὲν γίνονται δεκτοὶ διανοητικῶς ἀνάπτηροι. Έκλογὴ τῶν παιδίων ὡς ἐν Charlottenburg. Εἰς τὸ ἔξοχὸν σχολεῖον τοῦτο ἀποστέλλονται μαθηταὶ τοῦ ζου μέχρι τοῦ βου σχολικοῦ ἔτους. Τὰ φαγητὰ λαμβάνονται ἐκ τοῦ παρακειμένου ἔξοχικοῦ ἀναρρωτηρίου τοῦ «Συλλόγου τῶν Ἀραρωννόντων». Διαμονὴ ἀπὸ τῆς 8ης πρωΐας μέχρι τῆς 8ης τῆς ἑσπέρας. Μεταφορὰ διὰ τροχιοδρόμου. Διδάσκον προσωπικόν: 1 διδάσκαλος καὶ 2 διδασκάλισσαι. Κατὰ τὸ τρίτον σχολικὸν ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν ὥρων τῆς διδασκαλίας ἀνήλθεν εἰς 28, κατὰ τὸ τέταρτον εἰς 30, καὶ κατὰ τὸ πέμπτον καὶ ἔκτον εἰς 32 ἡμιώρια. Μετὰ τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα κατάκλισις δύο ὥρων. Παιδία πάσχοντα ἀπὸ τοὺς ὅδοντας θεραπεύονται ὑπὸ εἰδικοῦ ὅδοντος ατροῦ. Διάρκεια φθιτήσεως 6 ἑβδομ. μέχρι 3 μηνῶν. Τὸ σχολεῖον λειτουργεῖ ἐπίσης κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτάς. Εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἔξοχικὸν ἐνδιαίτημα ἐφοίτησαν ἐν ἔτει 1909 161 παιδία, 70 ἄρρενα καὶ 91 θήλεα, διατρέχοντα τὸ ζον, τὸ 4ον καὶ τὸ 5ον σχολικὸν ἔτος, 46 παιδία διέμειναν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς λειτουργίας του, δηλαδὴ 195 ἡμέρας, 44 ὑπὲρ τὰς 100 ἡμέρας, 71 δὲ 16—100 ἡμέρας.

Ἐξοδα συντηρήσεως 70 ἑκατοστὰ τοῦ μάρκου τὴν ἡμέραν δι' ἔκαστον μαθητὴν συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς δαπάνης τῆς σιδηροδρομικῆς μεταφορᾶς. Ὁ ἐν Ebelfeld «Σύλλογος τῆς ἀγαθοεργίας» καταβάλλει τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως μαθητῶν, οἱ γονεῖς τῶν δποίων εἶναι ἀποροι, ἡ δὲ πόλις, τὰ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ.

6. Lübeck.—"Ηρχισε νὰ λειτουργῇ τῇ 4 Μαΐου 1908 ἐν Burgholz. Κεῖται ἐντὸς ἐλαφδῶς λοφώδους δάσους ἐκ

πεύκων. Ιδούμη ύπὸ τῆς «Ἐπιρροπῆς τῶν ὑπαιθρίων σχολείων», συνισταμένης ἐξ ἀντιπροσώπων τοῦ «Ἐρυθροῦ Σταυροῦ», ἐνὸς διδασκαλικοῦ καὶ ἐνὸς ἱατροπαθαγικοῦ συλλόγου. Ή πόλις διορίζει δύο διδασκάλους, οἱ ὅποιοι βοηθοῦνται εἰς τὸ ἔργον των ὑπὸ δύο παιδονόμων. Σχολικὸν παράπτηγμα, κείμενον παρὰ τὸ ἔξοχικὸν ἀναρρωτήριον τοῦ «Ἐρυθροῦ Σταυροῦ», δ ὅποιος παρέσχεν ὅλα τὰ σχετικὰ οἰκοδομήματα ἀναλαβὼν συγχρόνως τὴν συντήρησιν τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι διφεύλουν νὰ πληρώνων μόνον τὰ ἔξοδα τῆς διὰ σιδηροδρόμου μεταφορᾶς των, ἥτοι 15 ἑκατοστὰ τοῦ μάρκου. Εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον τοῦτο φοιτοῦν 34 μαθήται καὶ 32 μαθηταί, διηγωμένοι εἰς τρεῖς τάξεις. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἀγήκουν οἱ μαθηταί καὶ αἱ μαθήτραι τοῦ 1ου—3ου, εἰς τὴν δευτέραν οἱ τοῦ 4ου—5ου, καὶ εἰς τὴν τρίτην οἱ τοῦ 6ου καὶ 8ου σχολικοῦ ἔτους. Ή πρώτη τάξις λαμβάνει 28, ἡ δευτέρα 26 καὶ ἡ τρίτη 22 μαθήματα διαρκείας 25 λεπτῶν, συμπεριλαμβανομένων τῶν ὑπαιθρίων ἀσκήσεων καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν γυμνασμάτων. Ἐκλογὴ τῶν μαθητῶν ὡς ἐν Charlottenburg. Ἐπιρρέπεται εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ βαδίζουν ἀνυπόδητοι. Εἰς τὴν διάθεσιν ἑκάστου μαθητοῦ εὑρίσκεται μικρὸς κῆπος 15 τετρ. μ. Διάρκεια φοιτήσεως 5 μηνῶν. Διαμονὴ ἀπὸ τῆς 8ις τῆς πρωΐας μέχρι τῆς 8.30' τῆς ἐσπέρας. Κατὰ τὰς διακοπὰς συνεχίζεται ἡ διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς. Τὸ σχολεῖον διαρκεῖ καὶ κατὰ τὰς Κυριακάς.

7. Dortmund. — Ἡρχισε νὰ λειτοιργῇ περὶ τὰ μέσα Ιουνίου 1908. Κατ' ἀρχὰς συνέκειτο ἐκ 4 τάξεων καὶ 100 μαθητῶν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ δάσος G ävingholz.

Ἡ δασικὴ ἔταιρεία παρέσχε τὸ ἀπαραιτητὸν οἰκοδόμημα, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἀναγκαῖα ἡ οἰκοδόμησις ἐνδὲ; παραπήγματος μετὰ δύο αἰθουσῶν. Ἡ πόλις διορίζει τὸ διδάσκον προσωπικὸν καὶ καλύπτει τὰ ἐλλείματα. Παιδικὸς κῆπος, στοὰ κατακλίσεως, ὑδραγωγεῖον. Οἰκονόμος, 4 διδάσκαλοι, ἔχοντες ἀνάγκην διαμονῆς ἐν τῇ ἐξοχῇ. Μέρος τῶν μαθητῶν πληρώνει τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεώς του. Λειτουργεῖ καὶ κατὰ τὰς Κυριακάς. Τροχιόδρομος μεταφέρει τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον.

Ἡ διδασκαλία τελεῖται πρὸ μεσημβρίας. Τὸ 1909 ἡ διάρκεια τῆς φοιτήσεως ὑπῆρξεν 69 ἡμερ. Ἐφοίτησαν 150 μαθηταί.

8. Δρέσδη.—Ἡ Δρέσδη εἶναι.—αὐστηρῶς ἔξεταζομένων τῶν πραγμάτων—ἡ δευτέρα πόλις, ἡ δρόποια ἔχει ἀκολουθήσει τὸ παράδειγμα τοῦ Charlottenburg. Τὴν 17ην Μαΐου 1905 ἰδρύθη εἰς ἐξοχικὸν κτῆμα φύλανθρωπιν ἐργοστασιάρχου, δαπάναις αὐτοῦ τοῦ ἴδιου, δοκιμαστικὸν ὑπαίθριον σχολεῖον, εἰς τὸ δροῦον ἐφοίτων 10 μαθηταὶ καὶ 10 μάθητραι.

Τὸ σχολεῖον ὅμως τοῦτο δὲν εἶχεν δργανωθῆ τελειωτικῶς, ἐσκόπει δὲ μόνον νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν καὶ νὰ παρατρέψῃ εἰς παροχὴν σημαντικωτέρων βοηθημάτων.

9. Lausanne (Ελβετίας). Ἰδρύθη τὸν Μαΐου τοῦ 1908 ἐν τῷ Bois des Fougères, ἀπέχει 8 χιλιόμ. τῆς πόλεως Lausanne καὶ φειτοῦν εἰς αὐτὸ 30 μαθηταί. Χρησιμοποιεῖται οἰκοδόμημα, τὸ δροῦον καὶ πρότερον ἐχοησίμευεν ὡς ἐξοχικὸν ἐνδιαίτημα τῶν παιδίων καὶ τὸ δροῦον ἐνοικιάζεται μόνον ἀντὶ 300 φρ. Εἰς αὐτὸ προσετέθη πρό τινος μικρὸν

παράπηγμα διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὅποίου ἐδαπανήθησαν μόνον 500 φρ.

Διατάνη διατροφῆς 0,70 φρ. Οἱ γονεῖς πληρώνουν; ἐφ' ὅσον δύνανται, τὰ ἔξοδα τῆς διατροφῆς. Καθημερινὴ φοίτησις ἀπὸ τῆς 8ης μέχρι τῆς 18ης. Πρόγευμα καὶ δεῖπνον εἰς τὴν οἰκίαν τῶν μαθητῶν. Γεῦμα κλπ. εἰς τὸ σχολεῖον περὶ ὥραν 10 1/2, 13ην καὶ 16ην. Ἐν περιπτώσει κακοκαρίας οἱ μαθηταὶ ἔξακολουθοῦν τὰ μαθήματά των εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα. Ἡ πόλις καλύπτει τὸ πλεῖστον μέρος τῶν δαπανῶν, πληρώνουσα καὶ τὰ ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς διὰ τροχιδόρου (750 φρ). Φοίτησις τριῶν μηνῶν.

10. Παρισίων. Τὸ XXον διαμέρισμα τῶν Παρισίων χάριν τῶν μαθητῶν του ἐγκατέστησεν εἰς παλαιὸν σεμινάριον τῆς Νορμανδίας (ἐν Moret-lain) ὑπὸ ἀρίστας ὑγιεινὰς συνθήκας ἀερισμοῦ τὸ πρῶτον ὑπαίθριον σχολεῖον. Τιμὴ καθ' ἡμέραν διὰ τὴν διαμονὴν ἑκάστου παιδίου δρ. 1,50.

Ὑπαίθριον σχολεῖον πύλης Saint-Quen. Ό νομάρχης τοῦ Σηκουάνα ἐγκαίνιασε πέρυσι πλησίον τῶν πάλαιῶν διχυρωμάτων τῆς πόλεως Παρισίων (λεωφ. Bessières 2) τὸ πρῶτον ἐκ θεμελίων κτισθὲν παρισινὸν ὑπαίθριον σχολεῖον διὰ τὰ καχεκτικὰ καὶ ἐπίνοσα παιδία τοῦ πλησίον 17ον παρισινοῦ διαμερίσματος.

Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἐπεσκέψθημεν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον 1922. Παρ' ὅλον δὲ τὸ βροχερὸν καὶ ψυχρὸν κλῖμα τῶν Παρισίων ἡ λειτουργία του εἶχεν ἥδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀπριλίου ἀρχίσει. Ἐπειδὴ τοῦτο θεωρεῖται ὡς πρότυπον, τῶν γαλλικῶν τοιούτων, διότι εἶναι νεώτατον καὶ τελειότατον, παραθέτομεν περισσοτέρας τληροφορίας περὶ αὐτοῦ,

συλλεχθείσας ἐκ τῆς ἐπιτοπίου εἰς αὐτὸν ἐπισκέψεως μας.

Τὸ σχολεῖον ἐγκατεστάθη εἰς μεγάλην ἐπίπεδον ἔκτασιν τῶν ὁχυρωμάτων μὴ δασωμένην. Ἡδη φυτεύονται μερικὰ δένδρα.

Τὸ κεντρικὸν κτίριον περιλαμβάνει δύο αἱθούσας διδασκαλίας, ἴματιοφυλάκιον, ἀποχωρητήρια, αἱθουσαν καταινικῶν λουτρῶν, δωμάτιον διδασκάλων καὶ τοιοῦτον σχολιάτρου. Ἀποτελεῖ ἓνα ἐπίμηκες περίπτερον ἀπλοῦν, φωτεινὸν ἀεριζόμενον, θερμαινόμενον διὰ κεντρικῆς θερμάνσεως καὶ ἐμποιοῦν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ πρακτικοῦ καὶ ἀπερίττου οἰκοδομῆματος.

Ἡ ζωὴ τῶν μαθητῶν διαρρέει τὸν μεγαλήτερον καιρὸν ἔξω εἰς τὴν αὐλὴν (εὐρυχώριον). Ἐκεῖ εἴδομεν χωρισμένας τὰς διαφόρους θέσεις διὰ τὴν ἡλιοθεραπείαν, γυμναστικήν, γεύματα τῶν μαθητῶν καὶ ὑπαίθριον διδασκαλίαν.

Τὸ 17ον διαμέρισμα τῶν Παρισίων, ἐκ τοῦ ὅποίου προέρχονται οἱ μαθηταὶ είναι ἵσως τὸ ἀπορώτερον. Τὰ παιδία προσῆλθον ἀναμικά, ἀδύνατα, καγκεκτικὰ ἱόγῳ τῆς κακῆς διατροφῆς καὶ ἀθλιότητος τῶν γονέων. Κατὰ τὰ περιστινὰ ἀποτελέσματα ἡ βελτίωσις ὑπῆρξεν καταπληκτική. Εἰς 15 ἡμέρας ηὗξενθησαν 700 γρ. κατὰ βέρος !

Εἰς τὸ περίτυπον τοῦτο ὑπαίθριον σχολεῖον καθωρίσθη διὸ ἔξῆς ἡ χρῆσις τοῦ χρόνου (ἔτος Β'. 1922):

7—8. ὥρ. Ἀφιξις μαθητῶν, κατάλογος, ἐπιμεώρησις καθαριότητος.

8—8.25'.—Διάλειμμα—Μέτρια (έλαφρὰ) παίγνια.

8.25'—8.30'.—Ἀναπνευστικὰ ἀσκήσεις,

8.30'—10.—Τμῆμα Α. Μάθημα.

— Β. Θεραπευτικὴ γυμναστική. Καταιωνητικὸν λουτρόν.

10—10.15'—Γενικὸν διάλειμμα.

10.15'—11.45'—Τμῆμα Α. Θεραπευτικὴ γυμναστική. Καταιωνητικὸν λουτρόν.

— Β. Μάθημα.

11.45'—13—Έκτέλεσις καθαριότητος. Πρόγευμα.

13—14—Εἰδικὴ ἀνάπαυσις (sies'e).

14—15.15'—Τμῆμα Α. Μάθημα.

— Β. Γυμναστική, ἀερο—ήλιο—θεραπεία, διδασκ. ὑγιεινῆς.

15.15'—16.15'—Τμῆμα Α. Γυμναστική ἀερο—ήλιο—θεραπεία, διδασκ. ὑγιεινῆς.

Τμῆμα Β. Μάθημα.

16.15'—17—Καθαριότης. Ηρόδειπνον. Διδασκαλία ὑγιεινῆς.

17—17.45'—Ἐποπτικὴ διδασκαλία, περιποίησις κήπου κλπ.

17.45'—18.45'—Καθαριότης—Δεῖπνον.

18.45'—19—Ίματιοφυλάκιον (ἀνάληψις ἐνδυμάτων).—Αναχώρησις.

Λίαν ἐνδιαφέρον εἶνε τὸ ἔδεσματολόγιον καὶ ἡ ἐν γένει δίαιτα τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου τούτου.

Παραθέτομεν ἀμέσως κατωτέρω τὸν κατάλογον τῶν φαγητῶν ὃς καὶ τὴν ὁρισθεῖσαν ποσότητα ἐκάστου τροφίμου δι' ἔκαστον μαθητήν :

ΕΔΕΣΜΑΤΙΟΛΟΓΙΟΝ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΥΠΑΙΘΡΙΟΥ ΣΧΔΛΕΙΟΥ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Ημέραι	Γεῦμα	Δεῖπνον	Ποσὸν τροφίμων δι' ἔκαστον παιδίον
Δευτέρᾳ	Άρνι ψητό Ζυμαρικά σάλτσα υτομάτα Καμπόστα μῆλα	Σοῦπα φαρινῶν (μὲ γάλα) Τυρὶ κριγιέρα	Κρέας 80 γρ. χωρὶς δοτὶ ^{1/2} Ζυμαρικά 50 γρ. Πίζι 40 γρ.
Τρίτῃ	Ράρι Πουρέ πατάτες (γάλα) Κομπόστα ἀχλά- δια	Σοῦπα μὲ χόρτα (καρότα, πατάτ. σέλινον κλπ.) ή φακές	Πατάτες 200 γρ. Αὐγά 1 ^{1/2} Τυρὶ κριγιέρα 30 γρ. Σηροὶ καρποὶ 50 γρ. Σαλάτα (βρασμ.) 250 γρ. Φακές 60 γρ.
Τετάρτη	Ροσμήφ Πίζι Δαμάσκινα	Σοῦπα μὲ γάλα φαρινῶν ή πα- τάτες Πουρέ μπιζελιῶν (γάλα)	Μπιζέλια 60 γρ. Γάλα 1 ^{1/4} λίτρον Σοζολάτα 500 γρ. έντος κρέ- μας διὰ 50 παιδιά
Πέμπτη	Ρητό άρνι Σαλάτα ἀπὸ χόρ- τα (βρασμένα) Κρέμα σοζολάτα ή ρύζι	Σοῦπα μὲ χόρτα (πατάτες, κλπ.) Τυρὶ κριγιέρα	Καζάο Ντομάτες (διατηρ.) 1 χιλιόρο. διὰ 5 παι- διά έντος τῶν φαγη- τῶν
Παρασκ.	Ράρι ή αὐγά Φακές Γλυκά	Καζάο Πουρέ μπιζελιῶν	Λίπος. Βούνευρον και βεζεταλίνη 10 γρ.
Σάββατον	Ροσμήφ Καζόσα Μέλι	Σοῦπα (πατάτες κλπ.) μὲ υτομάτα Πίζογκο	

11. Ανών.— Περὶ αὐτοῦ, λειτουργοῦντος πρὸ πολλοῦ ἐπὶ ἄλλων βάσεων, ἔξετέθησαν ἡδη τὰ δέοντα ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου (σελ. 31).

12. Ὄλλα γαλλικὰ ὑπαίθρια σχολεῖα. — Τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοῦ XVIIου παρισινοῦ διαιρείσματος ἔσχε πολλοὺς μιμητάς. Χωρὶς νὰ διμιλήσωμεν διὰ τὰ λεγόμενα προσωρινὰ ὑπαίθρια σχολεῖα τὰ ἐγκαθιδρυθέντα ἐπὶ διαφόρων σημείων τῶν δικυρωμάτων ὑπὸ τῆς « Δημοσίας Υπηρεσίας τῆς Κοινωνικῆς Ύγιεινῆς », καὶ παραλείποντες τὰ μετ' οἰκοτροφείου σχολεῖα τοῦ Plessis - Robinson καὶ τοῦ Fontaine - Bouillant, ὁφεῖλομεν νὰ μνημονεύσωμεν τὸ « ἔργον » (δι' ὑπαίθρια σχολεῖα) τοῦ Léopold Bellan εἰς Bry - sur - Marne, τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον τοῦ Rozières παρὰ τὸ Troyes καὶ τὰ τοῦ Tours, τοῦ Saint - Brieuc κτλ. Ἐπίσης τὰ ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἑταιρειῶν δργανούμενα (σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῆς ὑπαίθριον διδασκαλίας, ἑταιρεία δργανώσεως εὑρυχωρίων ἐν Παρισίοις κτλ.), ως τὸ τῆς λεωφόρου Jourdain 7, (παρὰ τὸ ἄλσος Moultsouris ἐν Παρισίοις), τὸ ἴδρυνόμενον ὑπαίθριον σχολεῖον ὑπὸ τοῦ XVIIIου διαιρείσματος, ως καὶ τὰ διάφορα « aerium » καὶ « preventorium » τὰ δποῖα εἶναι ἐν πολλοῖς ὑπαίθρια σχολεῖα μετ' οἰκοτροφείον.

13. Υπαίθρια σχολεῖα ἐν Ἀγγλίᾳ. — Ἀπὸ τοῦ 1907 ἡ σχολικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ « London County Council » ἔξεφρασεν εὐχὴν ἴδρυσεως ὑπαίθριον σχολείων, ἡ δποία ἐπραγματοποιήθη ταχέως διὰ τῆς συστάσεως τοῦ Bostall - Wood. Ἔκτασις 8 ἑκταρίων μετὰ χλοερῶν λειμῶνων καὶ περιπτέρων πρὸς προστασίαν ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὴν κα-

κοκαιρίαν ἥ πρὸς στέγασιν τῶν μαθητῶν κατὰ τὰς ὡρας τοῦ γεύματος. Δύο στρατιωτικάὶ σκηναὶ χρησιμεύουσιν ὡς κατοικία τοῦ διδάσκαντος προσωπικοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ σχολείου τούτου ἡσαν τόσον ἐνθαρρυντικά, ὡστε ἐδωσαν ἀφορμὴν νὰ ἰδουμοῦν καὶ ἄλλα τρία ὑπαίθρια σχολεῖα εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Λονδίνου μὲ 75 ἔκαστον ἐν συνόλῳ μαθητὰς καὶ μὲ 3 τάξεις δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἄλλα πολλὰ καθ' ὅλην τὴν Ἀγγλίαν, ἔκαστον μὲ δλως Ἰδίαν διοργάνωσιν ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν μέσων. (Εἰκ. 23).

14. *Ὑπαίθρια σχολεῖα ἐν Ἰταλίᾳ*.—Εἰς τὴν χώραν ταύτην ὑπάρχουν τέλεια ὑπαίθρια σχολεῖα, ἵδιως ἐν Ρώμῃ (περιγράφονται ἐν σελ. 35). Τὸ κυριώτερον τῶν ἵταλικῶν ὑπαίθριών σχολείων χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ὅτι λόγῳ τοῦ κλίματος λειτουργοῦν καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ρώμης ὑπάρχουν ὅκτω τοιαῦτα παιδαγωγικὰ ἴδρυματα.

15. *Ὑπαίθρια σχολεῖα ἐν Ἀμερικῇ*.—Ἐν Ἀμερικῇ (B. καὶ N.) τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα ἐπολλαπλασιάσθησαν πρὸ τίνος χρόνου καταπληκτικῶς. Τὰ σχολεῖα ταῦτα δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς διπλασίας διακεκριμένας κατηγορίας: α) Εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα φυματικῶν (ἀναρρωτήρια, σανατόρια-σχολεῖα), (Εἰκ. 15). β) εἰς ὑπαίθρια σχολεῖα προφυματικῶν (δρυμότερον κλειστῶν φυματιώσεων), καὶ γ) εἰς ὑπαίθρια σχολεῖα ἀσθενικῶν καὶ ἐπινόσων ἐν γένει. Πολλὰ ὑπαίθρια σχολεῖα λειτουργοῦν κατὰ πρωτότυπον τρόπον. Εἰς τὴν Βοστώνην π.χ. λειτουργεῖ ἐν ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τῆς στέγης ἑνὸς γνωστοῦ οὐρανοξύστου κειμένου εἰς τὸ μέσον ἐκτεταμένου πάρκου. Εἰς τὴν Νέαν

Υόρκην, δι τοιαῦτα σχολεῖα ενδίσκονται ἐπὶ μεγάλων φορτηγίδων ἢ φυμουλκῶν πλοίων χρησιμευόντων πρὸς μεταφορὰν μεγάλων βαρῶν.

Ἡ κατά πτωσις τῆς θερμοκρασίας δὲν ἀνακόπτει διόλου τὴν ὑπαίθριον διδασκαλίαν, ἀρκεῖ οἱ μαθηταὶ νὰ φέρουν θερμὰ ἐνδύματα. (Εἰκ. 14).

16. Ἐλληνικὰ ὑπαίθρια σχολεῖα.—α) Ὑπαίθριον σχολεῖον Ἀθηνῶν. Πρὸς τελειώσωμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο, δοφεύλομεν νὰ ἀφιερώσωμεν δλίγας λέξεις διὰ τὸ παρασκευαζόμενον πρῶτον ἔλληνικὸν ὑπαίθριον σχολεῖον Ἀθηνῶν (ἐν Πατησίοις), τὸ ὅποιον μέχρι σήμερον μόνον δοκιμαστικῶς ἔλειτούργησεν.

Ἡ πιστή ἵδεα τῆς εἰσαγωγῆς παρ’ ἡμῖν τῆς ὑπαίθριον διδασκαλίας ἐρρίφθη κατὰ τὸ Β’. Πανελλήνιον Συνέδριον τὸ ὅποιον συνῆλθεν ἐν Βόλῳ τὸ 1912, πρὸς καταπολέμησιν τῆς φυματιώσεως. Ἔν απὸ τὰ σπουδαιότερα θέματα τοῦ Συνέδριον ἐθεωρήθη «διὰ τοῦ σχολείου ἀγῶνα κατὰ τῆς φυματιώσεως καὶ τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα», χάριτες δὲ δοφεύλονται εἰς τὸν ἐμβριθῶς καὶ ἐμπνευσμένως διαπραγματεύνεντα αὐτὸν ιατρὸν Βόλου καὶ γενικὸν γραμματέα τοῦ Συνέδριον κ. Δ. Σαράτσην. Τὸ Συνέδριον τοῦτο, προτάσει τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Σαράτση, ἐξέφρασε πλήν τῶν ἄλλων καὶ τὰς ἀκολούθους δύο εὐχάς : «Νὰ ψηφισθῇ νόμος, δι’ οὗ νὰ ἐπιβάλληται ἡ διδασκαλία τῆς ὑγιεινῆς εἰς ἀπαντα τὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους, ἵδιᾳ τὰ κατώτερα, νὰ ἐγκαθιστῶνται δὲ σχολικοὶ ιατροὶ πρὸς συνεχῆ ἐποπτείαν τῶν μαθητευομένων, καὶ ἡ ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλία νὰ γίνηται ὅσφ τὸ δυνατὸν ἐν ὑπαίθρῳ. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη νὰ ἰδρυθῶσιν ὑπαί-

θρια σχολεῖα παρὰ τὰς μεγάλας πόλεις διὰ τοὺς ἀσθενικοὺς μαθητάς, τὰ δὲ ἐν τῷ μέλλοντι οἰκοδομούμενα νὰ δύνανται, νὰ μετατρέπωνται εἰς ὑπαίθρια, καθισταμένης φορητῆς μιᾶς πλευρᾶς ἐκάστης διδακτικῆς αἱθουσῆς, καὶ ἐπὶ πλέον ἔπειταδὴ ἡ διδασκαλία καὶ κατὰ τὰς ἐκδρομὰς τῶν μαθητῶν». Εἰς τὸ αὐτὸ συνέδριον ἀνεκοινώθησαν ὑπ' ἐμοῦ⁽¹⁾ τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα, τὰ δποῖα κατωρθώθη νὰ ἔπιτευχθοῦν εἰς τὰς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἡμῶν παιδικὰς ἐξοχὰς Βουλιαγμένης. Δυστυχῶς δ σπόρος δλων αὐτῶν τῶν ἐργασιῶν καὶ εὐγενῶν τάσεων ἔπεσεν εἰς ἔδαφος μὴ ἐπαρκῶς παρεσκευασμένον, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλησμονήθη τελείως πᾶσα τοιαύτη ἰδέα προστασίας τῶν ἐπινόσων μαθητῶν μέχρι τοῦ Μαΐου 1916, δόπτε πρωτοβουλίᾳ τοῦ τμήματος τῆς ὑγιεινῆς τοῦ Πατριωτικοῦ συνδέσμου τῶν Ἑλληνίδων, (μετέπειτα Πατριωτικοῦ Ἰδρύματος) ἀποτελουμένου ἐκ τῶν κυριῶν Δαμαλᾶ, Ἀλεξανδρῆ, Τριανταφυλλίδου, Βελλίνη Δοσίου καὶ ἡμῶν, ἔγινεν ἡ ἐναρξις τῆς λειτουργίας, τοῦ πρώτου ἐλληνικοῦ ὑπαιθρίου σχολείου, εἰς τὸ ἐν Πατησίοις ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων προσωρινῶς παραχωρηθὲν κτῆμα Νομικοῦ.

Ἐξελέγησαν δὲ ὑπ' ἐμοῦ 50 παιδία ἐκ τῶν δημοτικῶν σχολείων Ἀθηνῶν χοιραδικά, ἀδύνατα καὶ καχεκτικά, τὰ δποῖα μετεφέροντο καθ' ἐκάστην πρωΐαν διὰ τοῦ τρόμου Πατησίων μέχρι τοῦ σταθμοῦ «Λυσσιατρείου» ἀπὸ τὸ δποῖον ἐχώριζε τὸ κτῆμα Νομικοῦ ἀπόστασις 100—150 μ. Δυστυχῶς ἡ ἐπελθοῦσα ἀνώμαλος πολεμικὴ κατάστασις

(1) Βλ. Πρακτικά Συνεδρίου,

έματαιώσε τὴν σχεδιασθεῖσαν οἰκοδομὴν τῶν εἰδικῶν παραπηγμάτων (βλ. εἰκ. 2) πρὸς προφύλαξιν τῶν μαθητῶν ἀπὸ τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ διὸ ἡ ναγκάσθημεν μετὰ δίμηνον περίπου λειτουργίαν μετὰ λίαν ἐνθαρρυντικῶν ἀποτελεσμάτων, νὰ διακόψωμεν τὸ ἔργον μας. Μέχρι δὲ ἀποκτήσεως τῶν καταλλήλων ὑποστέγων καὶ οἰκημάτων δὲν ἐκρίθη σκόπιμος ἡ ἐπανάληψις τῆς λειτουργίας τοῦ σχολείου μας. Παρ’ ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ἔγινεν ἐπὶ διετίαν ὀλόκληρον προπαρασκευαστικὴ ἔργασία, ἀφορῶσα εἰς τὴν μόνιμον λειτουργίαν τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου Πατησίων, ὅπὸ τοῦ τμήματος καὶ ἐπειδὴ κατέστη ἀδύνατος ἡ οἰκοδομὴ τοῦ καταλλήλου κτιρίου, λόγῳ τῆς μεγάλης ἔνεκα τοῦ πολέμου ὑπερτιμήσεως τῶν οἰκοδομικῶν ὑλῶν, κατεβλήθη προσπάθεια παρὰ τῷ Δήμῳ καὶ τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας πρὸς δριστικὴν παραχώρησιν τῶν ἐν τῷ αὐτῷ κτήματι Νομικοῦ κτιρίων ὅπου λειτουργοῦν τὸ δημοτικὸν καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον Πατησίων.

Ἡ προσπάθεια αὕτη κατέληξε εἰς εὐχάριστην ἀποτέλεσμα ἥδη δὲ παρασκευάσθη ὁ δργανισμὸς καὶ γίνεται ἡ δεούσα ἐνέργεια, ὥστε νὰ δύναται τις λίαν προσεχῶς νὰ χαιρετίσῃ τὴν ἐπανάληψιν τῆς λειτουργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπαιθρίου σχολείου Πατησίων, τοῦ δποίου παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸν δργανισμόν, ὡς ἐξεπονήθη ὅπὸ ἐπιτροπῆς ἀπαρτιζομένης ὅπὸ τῶν κ. κ. Δ. Γληνοῦ, Ἀλ. Δελμούζου καὶ Ἐμμ. Λαμπαδαρίου κατ’ αἴτοιν τοῦ Πατριωτικοῦ Ἰδρύματος, (πρώην Πατριωτικοῦ Συνδέσμου).

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΥΠΑΙΘΡΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ
(ΕΝ ΠΑΤΗΣΙΟΣ ΑΘΗΝΩΝ),**

”Αρθρον 1. Ύπὸ τοῦ τμήματος τῆς ὑγιεινῆς τοῦ Π.Ι.Π ἴδρυεται ἐν τῷ ἐν Πατησίοις κτήματι Νομικοῦ, ὑπαίθριον σχολεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν « Υπαίθριον σχολεῖον Νομικοῦ ».

”Αρθρον 2. Σκοπὸς τοῦ σχολείου τούτου εἶνε παρὰ τὴν διανοητικὴν καὶ ἡθικὴν ἀγωγὴν, ἵδιᾳ ἡ ἀποκατάστασις καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς ὑγείας τῶν ἐπινόσων παιδίων διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ καθαροῦ ἀέρος, διὰ τῆς ὑγιεινῆς διατροφῆς αὐτῶν καὶ τῆς λογικῆς κατανομῆς τῆς διανοητικῆς αὐτῶν ἐργασίας κατὰ τὸ σύστημα τῆς ὑπαίθριον δίδεσκαλίας.

”Αρθρον 3. Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον Νομικοῦ εἶνε πληρες δημοτικὸν σχολεῖον πρὸς τὸ παρὸν τριτάξιον καὶ τύπου ἡμεριγοῦ ἀνευ οἰκοτροφείου καὶ ἀναρρωτηρίου, ἐφ' ὅσον αἱ ἀνόγκαι τοῦ σχολείου ἀπαιτοῦσι τοῦτο.

”Δρόμον 4. Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον Νομικοῦ διατελεῖ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν καὶ ἐπίβλεψιν τοῦ συμβουλίου τοῦ τμήματος τῆς ὑγιεινῆς τοῦ Π. Ι. Π., τὸ δοιον μεριμνᾶ περὶ πάντων τῶν χρειωδῶν καὶ φροντίζει περὶ τῆς ἀπροσκόπτου λειτουργίας του.

”Η ἐποπτεία τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ ὑγειονολογικοῦ μέρους ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας (τμήματος τῆς σχολεικῆς ὑγιεινῆς) συμφώνως πρὸς τὰς εἰδικὰς τούτου διατάξεις.

”Αρθρον 5. Τὴν ἐπὶ τοῦ ὑπαίθριον σχολείου ἐπίβλεψιν

τοῦ τμήματος τῆς ὑγιεινῆς τοῦ Π. I. Π. δύναται ν' ἀσκῇ ἀμεσώτερον ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ δύο ἢ πλειόνων μελῶν ἐκλεγομένη ὑπὸ τοῦ συμβουλίου πρὸς τῆς ἐνάρξεως ἕκαστου σχολικοῦ ἔτος.

Πλὴν τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης τὸ συμβούλιον διηρίζει ἰατρόν, δ ὅποιος ἐκτελεῖ καθήκοντα σχολικοῦ ἰατροῦ τοῦ ὑπουργίου σχολείου, ἐπιβλέπων τὴν δίαιταν τῶν παιδίων καὶ τὴν καθόλου ὑγιεινὴν τοῦ ἴδρυματος.

Ἄρθρον 6. Τὸ προσωπικὸν τοῦ ὑπαίθριου σχολείου ἀποτελεῖται. (πλὴν τοῦ ἰατροῦ), ἐκ τοῦ διευθυντοῦ ἢ διευθυντρίας, 2—3 διδασκάλων ἢ διδασκαλισσῶν, μιᾶς οἰκονόμου, 1—2 μαγείρων καὶ 1—3 ὑπηρετριῶν ἢ ἐπιστατῶν.

Τὸ προσωπικὸν τοῦτο διορίζεται καὶ παύεται ὑπὸ τοῦ Π. I. Π., πλὴν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ περὶ οὐ ισχύουσιν ἵδιαι διατάξεις.

Ο διευθυντὴς ἔχει τὸν μισθὸν τοῦ βαθμοῦ του καὶ ἐπιμίσθιον δρ. 200, ἐκαστος δὲ διδάσκαλος ἢ διδασκάλισσα ἔχει τὸν μισθὸν τοῦ βαθμοῦ του καὶ ἐπιμίσθιον δρ. 100, ἀπαγορευομένης εἰς αὐτοὺς πάσης ἴδιωτικῆς ἐργασίας.

Η οἰκονόμος	μηνιαῖον	μισθὸν	δρ.	150.
Ο πρῶτος μάγειρος	»	»	»	120.
Ο δεύτερος	»	»	»	80.
Ἐκαστος ὑπηρέτης	»	»	»	60.
Ο ἰατρὸς τοῦ σχολείου	»	»	»	200.

Άρθρον 7. Εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον διατηρεῖται τὸ ἐν χοήσει εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα πρόγραμμα διδασκαλίας τροποποιημένον κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ εἰδικοῦ τύπου τῶν

σχολείων τούτων ὡς ἀκολουθώς. Ἡ ήμερησία διδασκαλία τῶν καθαρῶν μαθημάτων δρᾶται εἰς 2—3 ὥρας.

Ἐκαστον μάθημα διαρκεῖ τὸ πολὺ 30' τῆς ὥρας μεθ' ὁ ἀκολουθεῖ τούτας ἀριστον 10 διάλειψις.

Καιροῦ ἐπιτέλεοντος; τὰ παιδία διαμένουν πάντοτε εἰς τὸ ὑπαίθρον, ἐν ᾧ φυγή; καὶ ψύχους διως; ἢ διδασκαλία κλπ. τελεῖται ἐντὸς τῶν παραπηγμάτων, ὅπο τὰς στοὰς καὶ τὰς λιτπὰς σχετικὰς προφυλακτικὰς ἐγκαταστάσεις.

Ἀρθρον 8. Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον λειτουργεῖ ἐπὶ 8 μῆνας τοῦ ἔτους; αἱ δὲ λεπτομέρειαι τῆς λειτουργίας (ὅ χρόνος τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν διακοπῶν) κανονίζονται ἐκάστοτε κατόπιν ἀποφάσεων τοῦ τμήματος τῆς ὑγιεινῆς τοῦ Π. Ι. Π.

Ἀρθρον 9. Δεετοὶ πρὸς φρίτησιν εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον γίνονται ἐπίνοσοι μαθηταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων μὴ πάσχοντες; ἐκ μεταδοτικῶν νόσων:

α) Χοιραδικοὶ καὶ λεμφατικοὶ ἐν γένει, β) φέροντες σημεῖα κλειστῆς ἢ χειρουργικῆς φυματιώσεως μὴ μεταδοτικῆς, α' ἢ β' βαθμοῦ, γ) ἀναιμικοὶ καὶ καρδιακοὶ καὶ δ) ἐπίνοσοι ἐν γένει καὶ ἀσθενικοὶ δυνάμενοι νὰ ὀφεληθῶσιν ἐκ τῆς ὑπαίθριου διαμονῆς, εἴτε ὡς ἀναρρωνύοντες ἢ δξείας νόσου, εἴτε λόγῳ φυσιολογικῆς ἐνδείας τῆς θρέψεως, εἴτε ὡς διαμένοντες εἰς ἀνήλια καὶ στενόχωρη οἰκήματα.

Πρὸς τοῦτο ἐντὸς τοῦ Ιανουαρίου ἐκάστου ἔτους; οἱ διευθυνταὶ τῶν σχολείων Ἀθηνῶν, καταρτίζουν μετὰ τοῦ σχολικοῦ λατροῦ κατάλογον τῶν παιδίων τῶν προσφυζομένων διὰ τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον μετὰ προηγουμένην συγκατάθεσιν τῶν

γονέων ἢ κηδεμόνων αὐτῶν. Τὸν κατάλογον τοῦτον οἱ διευθυνταὶ διαβιβάζουσι διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀνωτέρου σχολικοῦ ἰατροῦ πρὸς τὸ τμῆμα τῆς ὑγιεινῆς τοῦ Π.Ι.Π. τὸ δόποιον ἀποφασίζει περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διὰ τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ἀποσταλησομένων παιδίων δι' ἐκάστην περίοδον, δρᾶζει τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας αὐτοῦ καὶ καλεῖ τοὺς ἐγγραφέντας παῖδας εἰς τὴν Μαθητικὴν Πολικλινικὴν πρὸς ἰατρικὴν ἔξετασιν, δέκα τούλαχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ ὑπαίθριον σχολείου.

Μετὰ τὴν ἔξετασιν, ταύτην τὸ συμβούλιον ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἀποδοχῆς ἢ μὴ αὐτῶν.

Ἄρθρον 10. Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγραφέντων παιδίων εἴνε μεγαλύτερος τοῦ δρισθέντος δι' ἐκάστην περίοδον, προτιμῶνται ἐκ τῶν ἐπινόσων τὰ ὑπὸ κακὰς ὑγιεινὰς συνθήκας οἰκοῦντα καὶ διαιτώμενα.

Ἄρθρον 11. Ἄμα τῇ ἀνακοινώσει τῆς ἀποδοχῆς ἐκάστου παιδίου καὶ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, οἱ γονεῖς ἢ κηδεμόνες ἢ τὰ σχολικὰ ταμεῖα διεῖλουσι νὰ προσαταβάλωσι εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Τμήματος τῆς ὑγιεινῆς τὸ ἀντίτυμον τῆς εἰσφορᾶς αὐτῶν μιᾶς τούλαχιστον ἑβδομάδας. Ἡ εἰσφορὰ αὗτη ἐν τῇ δροίᾳ συμπεριλαμβάνονται τὰ ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς τῶν παιδίων ἐκ τοῦ τόπου τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν μέχρι τοῦ ὑπαίθριον σχολείου, τῆς ἐπανόδου, τῆς ἡμερησίας διατροφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας, δρᾶζεται εἰς 50 λεπτὰ δι' ἐκάστην ἡμέραν διαμονῆς τοῦ παιδίου εἰς τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον.

Κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τὸ ὅς ἄνω δρισθὲν τοῦτο τμῆμα τῶν 50 λεπτῶν δύναται νὰ ἐλαττωθῇ ἢ ν' αὐξηθῇ, ἀλλὰ τοῦτο ἐπιτρέπεται μόνον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς

λειτουργίας τῆς περιόδου τῶν ὑπαιθρίων σχολείων καὶ οὐδέποτε καθ' αὐτήν.

Αἱ ἐκ τῶν ἀκολούθων ἑβδομάδων εἰσφοραὶ προπληρώνονται πάντοτε καθ' ἐκάστην ἑβδομάδα καὶ ἐντὸς τῶν πρώτων δύο ἡμερῶν αὐτῆς.

Ἄρθρον 12. Μαθητής ὑπαιθρίου σχολείου μὴ καταβαλὼν ἐμπροσθέσμως τὴν εἰσφορὰν αὐτοῦ δὲν γίνεται πλέον δεκτὸς πρὸς φοίτησιν. Ἐπίσης δὲν ἐπιστρέφεται τὸ τίμημα τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς τυχὸν ἀπουσίασε μαθητής τις ἐκ τοῦ σχολείου.

Ἄρθρον 13. Ἄμα τῇ πληρωμῇ τῆς πρώτης εἰσφορᾶς οἱ γονεῖς ἢ κηδεμόνες τῶν παιδίων ὑπογράφουσιν ἔντυπον δήλωσιν περὶ τῆς οἰκείᾳ βουλήσει ἀποστολῆς τοῦ παιδίου καὶ παρατήσεως ἀπὸ πάσης διαμμορτυρίας ἢ καταλογισμοῦ εὐθύνης εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου καὶ Π. Ι. Η., ἐν περιπτώσει ἀσθενείας τοῦ παιδίου ἢ ἀπευκταίου τυρός.

Εἰς ἐκλαστὸν τῶν οὔτω-δεκτῶν γεννομένων παιδίων δίδεται ὑπὸ τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς βιβλιάριον, τοῦ δποίου ωρισμένα μέρη συμπληροῦσιν οἱ γονεῖς ἢ κηδεμόνες, ἔτερα δὲ λατρὸς τῆς οἰκογενείας, συνεχίζεται δὲ ἢ συμπλήρωσις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου, τοῦ λατροῦ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκείας ἐφορείας.

Ἄρθρον 14. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς γονεῖς ἢ κηδεμόνας ἢ ἄλλους οἰκείους ἢ συνοδεία τῶν παιδίων των εἰς τὸ ὑπαιθρίον σχολεῖον, ὅταν ταῦτα μεταβαίνωσιν εἰς τοῦτο διὰ τῶν μεταφορικῶν μέσων τοῦ σχολείου. Ἡ ἐπίσκεψις αὐτῶν ἐπιτρέπεται μόνον καθ' ἡμέρας καὶ ὥρας δριζομένας ἐκά-

στοτε ἐκ τῶν πρωτέρων ὑπὸ τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς.

”Αρθρον 15. Ἀπαντα τὰ παιδία διάγουσιν ὅμοιομόρφως μὴ ἐπιτρεπομένης οὐδεμιᾶς διακρίσεως, εἴτε ἐν τῇ τροφῇ, εἴτε ἐν τῇ λοιπῇ διαίτῃ πλὴν ἂν διατάξῃ τοῦτο ὁ ἰατρὸς τοῦ σχολείου. Ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς ἡ χρῆσις οἰνοῦ ἢ οἰνοπνευματώδους ποτοῦ. Οἱ μαθηταὶ πρέπει τὴν δρισμένην ἐν τῷ προγράμματι ὥραν νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὸν σταθμὸν τῆς ἐκκινήσεως μόλις δὲ φθάνουσιν εἰς τὸ σχολεῖον νὰ περιβάλλωνται τὴν στολὴν (ποδιὰν) αὐτῶν καὶ νὰ είνε καθαροὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὰ ἐνδύματα.

Καθ' ἐκ ίστην ἔβδομάδα πρέπει νὰ λαμβάνωσι λιντρόν, πλὴν ἐὰν ὁ ἰατρὸς τοῦ σχολείου διατάξῃ ἄλλως.

”Εκαστος μαθητὴς ἔχει τὰ ἑξῆς εἴδη :

- α) ἐν μονόεδρον θρανίον.
- β) ἐν κάλυμμα (κουβέρτα).
- γ) μίαν ποδιὰν (στολὴν).
- δ) μίαν παροψίδα (σερβίτσο).
- ε) μίαν πετσέτα καὶ
- ζ) ἕνα σάκκον πάνινον.

”Αρθρον 16. Εὰν παιδίον τι ἀσθενήσῃ, ἀποστέλλει τοῦτο ἀμέσως ἡ διεύθυνσις εἰς τὸν οἰκόν του. Εὰν δὲ κριθῇ ἀναγκαία ἡ ἀπομάκρυνσις μαθητοῦ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ τοῦ σχολείου, ἡ διεύθυνσις ἀγγέλλει τοῦτο πρὸς τοὺς γονεῖς ἢ κηδεμόνας αὐτοῦ. Ἐπίσης οἰκειοθελῶς καὶ ἀνευ τῆς τοι-αύτης ἰατρικῆς γνωμοδοτήσεως οἱ οἰκεῖοι δύνανται δι' οἰον-δήποτε λόγον ν' ἀποσύρωσι παιδίον ἐκ τοῦ ὑπαιθρίου σχο-λείου, χωρὶς ὅμως νὰ δικαιοῦνται ἐπιστροφῆς τοῦ καταβλη-θέντος τιμήματος.

Τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου ἀπομακρύνεται τέλος καὶ πᾶν παιδίον τοῦ ὅποιου ἡ περαιτέρω διαμονὴ ἥθελε κριθῆ ὑπὸ τῆς διευθύνσεως ἀσυμβίβαστος καὶ ἐπιβλαβής διὰ τὰ ἄλλα παιδία.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἐπιστρέφεται τὸ καταβληθὲν τίμημα τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς δὲν θὰ φοιτᾶ πλέον τὸ παιδίον εἰς τὸ σχολεῖον.

Η Μαθητικὴ Πολικλινικὴ παρέχει δωρεὰν τὰ τονωτικά καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς καταρτισμὸν τοῦ φαρμακείου ἀναγκαιοῦντα φάρμακα.

”Αρθρογ. 17. Η ἐν τοῖς καθ' ἔκαστα λειτουργίᾳ τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου, τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς διαίτης τῶν παιδίων, ὁ κανονισμὸς τοῦ οἰκοτροφείου καὶ ἀναρρωτηρίου, τὰ καθίκοντα τοῦ προσωπικοῦ, ὁ προϋπολογισμὸς καὶ πᾶσα ἄλλη λεπτομέρεια δοιτσμήσονται διὰ τοῦ ἀστερικοῦ κανονισμοῦ, καταρτιζομένου ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς οἰκείας ἐφορευτικῆς ἐπιρροπῆς καὶ μετ' ἔγκρισιν τοῦ συμβουλίου.

β) *Ύπαιθριον σχολεῖον Μοσχάτου* (Νέου Φαλήρου Αθηνῶν). Εξ οὐνεργασίᾳ μετὰ τοῦ προΐσταμένου τοῦ δραχτεκτονικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας κ. Γ. Σούλη καὶ τοῦ ὑγειονομικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν σχολείων τῆς Α΄ περιφερείας κ. Ιω. Φασανέλη, διερρυθμίσαμεν τὸ ἐν τῷ μικρῷ συνοικισμῷ τοῦ Μοσχάτου ἰδρυόμενον δημοτικὸν σχολεῖον εἰς ὑπαιθριον (1919) τοιοῦτον, ἀνευ ὅμως συσσιτίου.

γ) *Ύπαιθριον νηπιαγωγεῖον ἀγίου Νικολάου* (Πευκάκια Αθηνῶν). Κατὰ τὸν ἀνωτέρῳ τρόπον ἐδώσαμεν ὑπά-

θριον τύπον καὶ εἰς τὸ πρότυπόν νηπιαγωγεῖον τοῦ ἀγ.
Νικολάου ἐν τῇ συνοικίᾳ Νεαπόλεως Ἀθηνῶν, τοῦ αὐτοῦ
Πατριωτικοῦ Ἰδρύματος (πρώτην Πατριωτικοῦ Συνδέσμου).

Ίδιος ἡ ἀνοικτὴ πρὸς Ν. τριπεζαρία θεωρεῖται ως
πρότυπος.

H'

Σχολεῖα ἡλίου.—Συστηματικὴ ἡλιοθεραπεία

Τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου ἐπὶ τοῦ ὁργανι-
σμοῦ τοῦ παιδίου καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώ-
που διὰ τῆς ὑπαιθρίου διαμονῆς ἐσχάτως ἀνήγαγον εἰς
ἱδίαν μέθοδον θεραπείας καὶ ἐνισχύσεως τῶν καχεκτικῶν,
ἀσθενειῶν καὶ φυματικῶν παιδίων.

Ηρόδος ὁ Ιατρὸς Rollier ἐσυστηματοποίησε τὴν ἡλιο-
θεραπείαν εἰς τὸ Leysin τῆς Ελβετίας ὅπου ἔδρυσε καὶ
τὴν πρώτην ἡλιοθεραπευτικὴν κλινικήν. Τελευταίως ὁ
ἴδιος ἔδρυσε καὶ τὸ «σχολεῖον τοῦ ἡλίου», δηλ. σχολεῖον
ὑπαίθριον ὅπου τὰ ἀσθενικὰ παιδία (ἱδίως τὰ ἐκ κλειστῶν
καὶ χειρουργ. φυματιώσεων πάσχοντα) διαμένουν ὅπι τὴν
ἡμέραν εἰς τὸν ἡλιον γυμνὰ καὶ μορφώνονται δι' ὃποιούσι
διδασκαλίας.

Ἡλιοθεραπεία. Σήμερον παντοῦ ἐγενικεύθη ἡ ἡλιοθε-
ραπεία καὶ χρησιμεύει ως ἴσχυρὸν ὅπλον κατ τῆς
φυματιώσεως. Η συστηματικὴ ὅμως ἡλιοθεραπεία ἀπαιτεῖ
τὴν τήρησιν ὀρισμένων κανόνων, διότι ἄλλως γίνεται παραι-
τος βλάβης.

Εἰς τὴν Μαθητικὴν Πολιτικὴν Ἀθηνῶν τοῦ Πατρι-

ωτικοῦ Ἰδρύματος (όδὸς Λυκαβηττοῦ 29) ἀπὸ πενταετίας ὡργανώσαμεν εἰς τὴν ταράτσαν ἥλιοθεραπευτήριον διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ ἐν γένει τὰ ἀσθενικὰ παιδία. Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρχαν θαυμάσια, ιδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ παιδία ποὺ κάυχουν ἀπὸ διαφόρους ἀδενοπαθείας τραχήλου, πυλῶν τοῦ πνεύμονος κτλ. (κλειστὰς φυματιώσεις), περιτσίτιδας, φυματιώδεις περιτονίτιδας, λευκοὺς δγκούς κτλ.

Εἰς ἴδιαιτέραν μελέτην μας θὰ ἐκτεθοῦν τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματά μας ταῦτα. Ἐνταῦθα μόνον δίδομεν μερικὰς γενικὰς ὁδηγίας τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐκτελεῖται ἡ ἥλιοθεραπεία εἰς τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα συμφώνως πρὸς τὴν πεζάν μας.

1. Ἀπαγορεύεται ἡ ἥλιοθεραπεία ἀνευ προηγουμένης ίατρικῆς ἔξετάσεως. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται χωρὶς ἐπιτίρησιν ἡ τροῦ, ὅταν πρόκειται περὶ παθήσεως τῆς καρδίας, τῶν νεφρῶν, τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἢ περὶ φυματιώσεως τοῦ πνεύμονος.

2. Εἰς τὴν χώραν μας κατὰ γενικὸν κανόνα ἡ ἥλιοθεραπεία ἐπιτρέπεται διὰ παιδιὰ ἀνω τῶν 6 ἐτῶν μόνον, ὅταν τὸ εἰς τὸν ἥλιον τοποθετούμενον θερμόμετρον δεῖξῃ θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 30ο K καὶ κατωτέραν τῶν 40ο—45ο K.

‘Ο λόγος εἶναι ὅτι, ώς παρετηρήσαμεν εἰς τὴν μαθητικὴν Πολικλινικὴν, ὅταν ἡ θερμοκρασία εἶναι κάτω τῶν 30ο εὐκόλως ἐπέρχεται ψυχῆς τοῦ ἥλιαζομένου, ὅταν δὲ εἶνε ἀνωτέρα τῶν 40ο—45ο K ἐφίδρωσις, ἔξαντλονσα αὐτόν, καὶ μάλιστα ὅταν εἶναι ἀσθενής καὶ καχεκτικός.

‘Ο Rollier ἐκτελεῖ ἥλιοθεραπείαν καὶ εἰς 0ο—10ο K

ἀκόμη, ἀλλὰ εἰς τὰς "Αλπεις. Έκεῖ δηλ. ὅπου ἡ μέση 24ωρος κύμανσις τῆς θερμοκρασίας οὐδέποτε ὑπερβαίνει τοὺς 40—50 K, ἐνῷ ἐνταῦθα λόγῳ τῆς γειτνιάσεως τῆς θαλάσσης, γεννῶνται φεύγατα δέρος παράγοντα ἡμερησίαν κύμανσιν τῆς θερμοκρασίας κατὰ μέσον ὅρων 10oK καὶ ἐνίοτε μέχρι 20oK! ὥστε νὰ είναι εὔκολος ἡ ψυξῆς τοῦ ἥλιαζομένου.

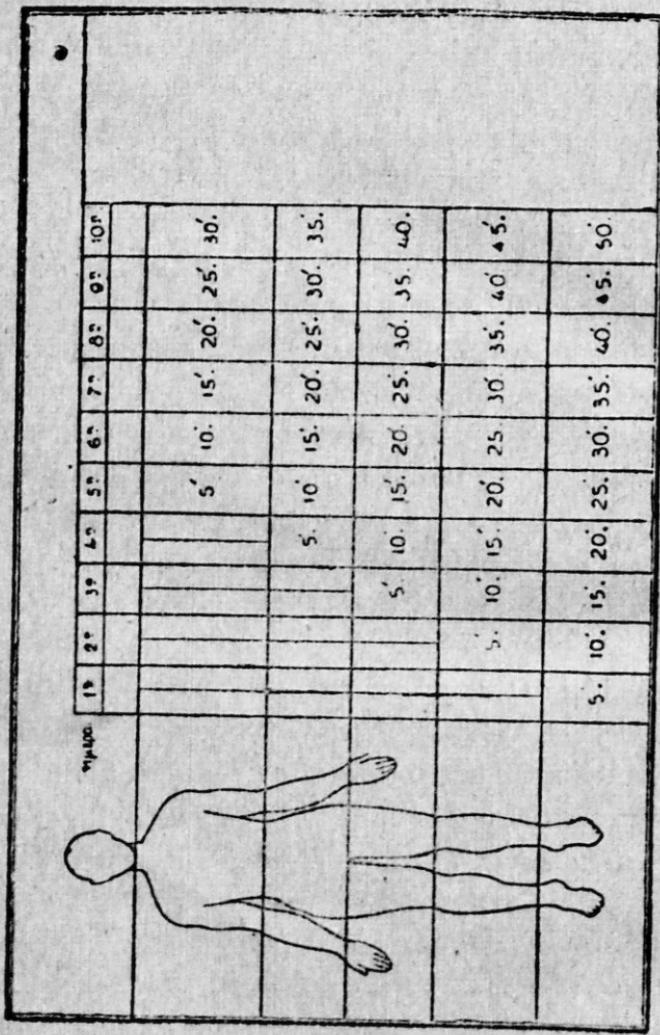
"Η πεῖρά μας εἰς τὸ ἥλιαστήριον (Solarium) τῆς μαθητικῆς Πολιτικῆς ἐδίδαξεν, ὅτι τὸ θέρος τὸ θερμόμετρόν μας εὑρίσκεται μεταξὺ 30o—40o K εἰς τὰς 7—10 ὁρ. τερίπου, τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὰς 10—16 ὁρ.

"Εννοεῖται ὅτι μεγάλην ἐπίδρασιν ἔχουν αἱ εἰδικαὶ συνθῆκαι τοῦ τόπου (κλῖμα, γειτνίασις θαλάσσης, δρέων κλπ.) διὰ τοῦτο χωρὶς «θερμόμετρὸν ἥλιου» ἡ ἥλιοθεραπεία δύναται νὰ βλάψῃ.

3. *Τρόπος ἥλιοθεραπείας.* Παραθέτομεν διάγραμμα προοδευτικῆς ἥλιοθεραπείας κατὰ τὸ σύστημα Rollier. Κατ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ παδιοῦ διαιρεῖται εἰς 5 ζώνας ἐκτιθεμένας βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ ὀρισμένον χρονικὸν διάστημα ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῶν ποδῶν (βλ. διάγρ. εἰκ. 24).

1η ἡμέρα: Ἀφαροῦμεν τὰ ὑποδήματα καὶ περικνημίδας καὶ ἐκθέτομεν εἰς τὸν ἥλιον γυμνὸν τὸ ἄκρον τῶν ποδῶν μέχρι τῶν ἀστραγάλων μόνον (ὅλον τὸ ὑπόστητον σῶμα είναι σκεπασμένον) 5' τῆς ὥρας.

2x ἡμέρα: Ἀφοῦ ἐκθέσωμεν τὸ ἄκρον τῶν ποδῶν ὡς τοὺς ἀστραγάλους (ὅπως τὴν 1ην ἡμέραν) ἐπὶ 5', ἐκθέτομεν ἀλλα 5' τὰ πόδια ἕως τὰ χόνατα.

Eἰκ. 24 Διάγραμμα συστηματικής γλοιθερανίας.

3η ἡμέρα: Ἐκθέτομεν δέ τὰ πόδια ὡς τοὺς ἀστραγάλους, ἐπειτα ἄλλα δέ ἔως τὰ γόνατα, καὶ ἐπειτα ἄλλα δέ ἔως τὸ ριζομήριον.

4η ἡμέρα: Προχωροῦμεν ὅπως τὰς πρώτας ἡμέρας, προσθέτομεν ἄλλα δέ, καὶ ἐκθέτομεν ὡς τὸν δυμφαλὸν τὴν κοιλιακὴν χώραν.

5η ἡμέρα: Μετὰ τὰς διαδοχικὰς ταύτας ἀπογιμνώσεις, ἐκθέτομεν εἰς τὸν ἥλιον δέ τὸ σῶμα, μεταξὺ τοῦ δυμφαλοῦ καὶ τοῦ λαιμοῦ, καὶ τσιουστορόπως φθάνομεν νὰ ἀπογυμνώσωμεν εἰς δέ ἡμέρας καὶ ἐκθέσωμεν προοδευτικῶς εἰς τὸν ἥλιον δλόκληρον τὸ σῶμα.

"Οταν φθάσωμεν εἰς τὴν δην ἡμέραν χωρίζομεν τὰ παιδία εἰς ξανθὰ καὶ μελαγχρινά, διότι τοῦτο ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἀντοχήν των εἰς τὸν ἥλιον.

"Οσα λεπτὰ ἔκτειθῆ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος ἄλλα τόσα καὶ τὸ δπίσθιον. "Αν αἰσθανθῶμεν κόπωσιν πρέπει νὰ συντομεύσωμεν τὸν χρόνον τῆς ἐκάστοτε ἡλιοθεραπείας εἰς τὸ ἥμισυ.

α) Ἡλιοθεραπεία μελαγχρινῶν.

6η ἡμέρα: Τὰ μελαγχρινὰ παιδία ἀμα φθάσονταν εἰς τὴν δην ἡμέραν, ἐκθέτουν εἰς τὸν ἥλιον 60' τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ σώματός των γυμνὸν ἔως τὴν μέσην, καὶ 30' τὸ ἄνω, ἀπὸ τὴν μέσην δηλ. ἔως τὸν λαιμὸν (15' τὸ στῆθος καὶ 15' τὴν φάραγγα).

7η — 10η ἡμέρα: Προσθέτουν εἰς τὸν χρόνον αὐτὸν τῆς δην ἡμέρας 10' κάθε ἡμέραν.

10η ἡμέρα καὶ ἐφεξῆς: Ἀπὸ τὴν 10ην πλέον ἡμέραν ἐκτίθενται δλόγυμνα ὡς τὸν λαιμὸν καὶ μένουν 2 ὥρας

δλοκλήρους εἰς τὸν ἥλιον. Βαθμηδὸν δὲ αὐξάνουν τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ὕως 3 ὥρας,

β) Ἡλιοθεραπεία ξανθῶν.

Διὰ τὰ ξανθὰ παιδία, ἐπειδὴ εἶναι πλέον εὐαίσθητα εἰς τὸν ἥλιον, ἀμα φθάσουν διμοῦ μὲ τοὺς μελαγχροινοὺς ἔως τὴν 5ην ἡμέραν, κατόπιν ἐλαττώνεν τὰς δόσεις τῆς ἥλιοθεραπείας, προχωροῦντες ὡς ἀκολούθως:

6η — 14η ἡμέρα: Ἐξακολουθοῦν τὴν ἥλιοθεραπείαν των αὐξάνοντες μόνον 5' κάθε ἡμέραν τὸ ἥλιόλουτρόν των.

15η ἡμέρα καὶ ἐφεξῆς: Γυμνώνουν ἀπ' ἀρχῆς δλοκληρον τὸ σῶμα καὶ μένουν εἰς τὸν ἥλιον 2 — 3 ὥρας.

4. Ἡ ἥλιοθεραπεία ὠφελεῖ περισσότερον ὅταν περιπατῇ, γυμνάζηται ἡ ἐργάζηται ἐλαφρὰ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τὸ παιδίον. Καθόσον ἐπέρχεται ἔξοικείωσις εἰς τὸν ἥλιον (δηλ. μετὰ τὴν 10 — 15ην ἡμέραν τῆς ἥλιοθεραπείας) πρέπει νὰ ἐνεργεῖται κίνησις, ἐργασία, γυμναστικὴ κτλ. εἰς τὸν ἥλιον διὰ νὰ κυκλοφορῇ ζωηρότερον τὸ αἷμα, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν πάντοτε τοῦ ιατροῦ ὥστε νὰ μὴ ἐπέρχεται ἐφίδρωσις καὶ ἐξάντλησις (σχολεῖα ἥλιον).

5. Ὄλα τὰ μέρη τοῦ σώματος πρέπει νὰ στρέφωνται πρὸς τὰς ἥλιακὰς ἀκτῖνας, ὥστε νὰ ὑρίστανται διαδοχικῶς καὶ διμοτίμως τὴν ἥλιοθεραπείαν.

6. Μετὰ τὸ φαγητὸν ἀπαγορεύεται ἡ ἥλιοθεραπεία τοῦ λάχιστον ἐπὶ 2 ὥρας. Μετὰ τὸ πρωΐνὸν πρόγευμα, ὅταν τοῦτο εἴνε ἐλαφρὸν καὶ κατόπιν ὀδηγίας τοῦ ιατροῦ, δύναται τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς πέψιν 2 ὡρῶν χρονικὸν τοῦτο διάστημα νὰ συντομευθῇ.

7. Ἡ κεφαλὴ πρέπει πάντοτε νὰ καλύπτεται μὲ σκιά-

διον λινὸν λευκὸν ἢ ψάθινον. Ἐν μετὰ χρόνον συνειθίσῃ τὸ παιδίον νὰ ἐκτίθεται ἀσκεπὲς εἰς τὸν ἥλιον καὶ χωρὶς νὰ ἐπέρχεται πονοκέφαλος, τόσον τὸ καλλίτερον.

8. Τὰ γεννητικὰ ὅργανα καλύπτονται διὰ περισκελῆδος ἀπὸ βαμβακερὸν ὑφασμα, ὃσον τὸ δυνατὸν κοντῆς διὰ νὰ ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον ὃσον τὸ δυνατὸν περισσότερον μέρος τῶν ποδῶν.

9. Μετὰ τὴν ἥλιοθεραπείαν χρειάζεται ἀνάπαυσις καὶ πρόγευμα. Κατόπιν εἰδικῆς ὁδηγίας τοῦ Ἰατροῦ κανονίζεται καταιωνητικὸν λουτρὸν καὶ μάλαξις.

10. Ὄταν δὲν προσέξωμεν εἰς τοὺς κανόνας αὐτοὺς τῆς ἥλιοθεραπείας καὶ μᾶλιστα, ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ εἶπον, ἐν Ἑλλάδι ὅπου δὲν ἥλιος περιέχει ἀφθόνους ὑπεριώδεις ἀκτῖνας, (¹) ἐπέρχονται βλάβαι ἐπὶ τοῦ παιδικοῦ ὅργανισμοῦ. Αἱ ἀνωμαλίαι αὗται συνήθως εἶναι ἐμβοαὶ τῶν ὤτων, κεφαλαλγία, ἀϋπνία, πυρετός, κόπωσις, ἀνορεξία, παλμοί, νευραλγίαι καὶ πολλάκις καὶ ἄλλαι σοβαρώτεραι.

Μόλις παρουσιασθοῦν τοιαῦτα φαινόμενα διακόπτομεν ἀμέσως ἢ ἐλαττώνομεν τὴν ἥλιοθεραπείαν.

(¹) Ὅπως ἀπεδείχθη αἱ ἥλιακαι ἀκτῖνες δρῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος διὰ τῶν ἐμπεριεχομένων εἰς αὐτὰς χημικῶς ἀκτίνων, τῶν ὑπεριωδῶν, (βλ. ίδίαν ἡμῶν περὶ ἥλιοθεραπείαν υγγαράγην).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΑΙΘΕΡΙΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ ΣΧΔΛΕΙΟΥ RESTALL WOOD (βλ. σελ. 217)

ΔΕΥΤΕΡΑ	ΤΡΙΤΗ	ΤΕΤΑΡΤΗ	ΠΕΜΠΤΗ	ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	ΣΑΒΒΑΤΟΝ
9—9 1)2 δρ.					
9 1)2—10					
10—10 3)4					
10 3)4—11					
11—11 3)4					
11 3)4—12 1)2					
Δημήσιες					
12 1)2—13					
13—15					
15—15 1)4					
15 1)4—15 3)4					
Χειροτεχνία Θηλ. Ρεττική, πλεκτική	Χειροτεχνία Θηλ. Μλουγάδα	Χειροτεχνία Καλαθοτεχ-	Χειροτεχνία Θηλ. Ρεττική, χνία, κη	Συνθέσεις Ιστορίας	
Άρρ. Πλαστική	κτική	πλεκτική	πουφάκη		
Άρρ. Πλαστική	διά ψήφισμας				
16 3)4—17 1)4	Tέτοιον				
17 1)4—17 1)2	Προσευχὴ				
17 1)2—18	Παιδιά				

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τὸ πόρισμα, τὸ δποῖον ἥδη προκύπτει ἐξ ὅλων ὅσων ἀνωτέρω ἔξεθέσαμεν δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τὰ ἔξῆς:

1. Τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον θεωρεῖται σήμερον ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον δπλον τῆς προλήψεως καὶ καταπολεμήσεως τῆς φυματιώσεως.

2. Ἡ δργάνωσις αὐτοῦ εἶναι δυνατὴ εἰς πάντα τόπον καὶ χρόνον, ἀρκεῖ νὰ ἐνεργεῖται ὑπὸ ώρισμένους κανόνας τῆς σχολειῆς ὑγιεινῆς καὶ παιδαγωγικῆς, ἐκτεθέντας λεπτομερῶς εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, ἵ παράβασις τῶν δποίων ἀναιρεῖ πλήρως τὸν σκοπὸν τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου καὶ φέρει ἐπιβλαβῆ ἀποτελέσματα.

3. Λιὰ τὴν δργάνωσιν ὑπαιθρίων σχολείων δὲν ἀπαιτεῖται πολύπλοκον καὶ πολυτελὲς διδακτήριον. Συνήθως κατάλληλον εὐρυχώριον μετὰ δασώδους ἢ καταφύτου ἐν γένει ἐκτάσεως, ὑπόστεγον παράπηγμα, πρὸς προφύλαξιν τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴν κακοκαὶρίαν ἢ τὸν θερμὸν ἥμιον καὶ συσσίουν εἶναι ἀρκετὰ στοιχεῖα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ακοποῦμας.

4. Ἐκεῖνο ποὺ κυρίως χρειάζεται εἶναι μᾶλλον δ κατάληξ διδάσκαλος καὶ παιδαγωγός. Διδάσκαλος ἐμπνευσμένος, διδάσκαλος μὲ δρεξιν καὶ ζῆλον διὰ νὰ ἀναπτύξῃ καὶ διαδώσει εἰς εὐρὺν κύκλον τὴν ἰδέαν τοῦ ὑπαιθρίου σχολείου διδάσκαλος ἔχων τὰς ἀπαραίτητους γνώσεις πρὸς δργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν ὑπαιθρίου σχολείου.

5. Ἀνευ δυος τοῦ σχολιάτρου θὰ ἀποτύχῃ πᾶσα προσπάθεια τοῦ διδασκάλου πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπαιθρίου διδασκαλίας. Ὁπως εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια ἐκτενῶς ἀνεπτύχθη, δύο εἶναι αἱ δεσπόζουσαι « θέσεις » τῆς περὶ ὑπαιθρίου σχολείου θεωρίας. Ἡ ὑγειονολογικὴ καὶ ἡ παιδαγωγική. Οἱ ἐπιτυχῆς καὶ ἀδομονικὸς συνδυασμὸς ἀμφοτίχων φέρει τὰ ἴκανο ποιητικὰ ἀποτελέσματα τῶν ὑπαιθρίων σχολείων ποὺ ἥδη ἔχει θέσαμεν.

Διδάσκαλος λοιπὸν καὶ σχολίατρος ἐν διηγεκῇ συνεργασίᾳ, ἵδον οἱ δύο πόλοι, οἱ στηρίζοντες τὸν ἄξονα, πέριξ τοῦ δποίου στρέφεται σήμερον καὶ πρέπει νὰ στρέφεται, κάθε λογικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ δργάνωσις ὑπαιθρίου σχολείου.

« Οσορ ἀφορᾶ τέλος τὴν Ἑλλάδα, τὸ ἥπιον κλῖμα τῆς χώρας ἐπιτρέπει,—καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τονισθῇ καὶ κατανοηθῇ καλῶς παρ’ ἡμῖν,—ῶστε, εἰς πᾶσαν καλοκαιρίαν πᾶς διδάσκαλος νὰ διδηγῇ ἔξω τῶν ἀνθυγειευῶν σχολικῶν αθηνοσῶν μας τοὺς μαθηταίς του, εἰς τὴν αὐλήν, τὸ ὑπαιθρον, τὰς πλατείας, τὸν αἰγαλόν, τὸ δίσος, καὶ ἐν γένει δπου νομίζει δτι θὰ ενδρῇ ἀφθονον φῶς, ἀέρα καὶ ἥλιον, καὶ ἐκεῖ, συμφώνως πρὸς τὰ σχετικὰ τοῦ βιβλίου μας τούτον κεφάλαια, νὰ ἐκτελῇ συστηματικὴν ὑπαίθριον διδασκαλίαν, ἕστω καὶ ἀν τὸ σχολεῖον του δὲν ἔχει δργανωθῆ ἐις « εἰδικὸν » ὑπαίθριον σχολεῖον.

ΤΕΛΟΣ

1900

ext

5-107

576

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Επιστημονικών Πολιτικής

